DE FEVDIS
LIBRI QVINQVE,

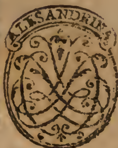
QVORVM Primus est GERARDI NIGRI, Secundus & Tertius OBERTI DE ORTO, Iurisconsultorum Mediolanensium, Quartus ex varijs & incertis auctoribus antiquis, Quintus Imperatorum Constitutiones, quæ ad Feuda pertinent, complectitur.

Aucti, emendati, atque etiam explicati studio & diligentia

IAC. CVIACII I.C.

Cum duplici Indice, vno titulorum, altero verborum ac rerum locupletissimo.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, sub Monocerote. ANNO
M. D. LXXXVIII.
Cum Priuileg. Cæs. Maiest. ad decennium.

Ex Legato Josephi Carpani. J.V.D.

NOBILISS. ET OMNI VIRTVTE INSTRVCTISSIMO VIRO D. THOMAE REDIGERO,

IAC. CVIAC. S.

Vlla est pars Iuris peiori conditione, quàm illa, quæ de Feudis est, & iure militum, militari, nec tamen illepido sermone conscripta. Nam vel qui ceteras se tenere profitentur, hanc reijciunt, quasi barbaram: vel qui in hāc potissimùm operam ponunt suam, facilè damnum patiuntur ceterarum: hos abhorret, illos adpetit ipsa quidem vehementer, verùm hi contrà depereunt illam soli, illi despiciunt solam: ac proinde ab vtrisque misera errat sæpenumerò ad villicos rerum, sine doctrina iuris, prudentiores nonnunquàm æstimatores, quàm sint illi, quos dixi, Iuris vtriusque consiliatores semidocti Quod mihi eousquè visum est indignum, vt hoc anno habitationem ei, tanquàm matronæ elegantiori, mundiorem parauerim, epulasque quibus exciperetur, con-

quisitiores, te præsertim, quibus vsus erat, librorum (eæ sunt illi epulæ) rariorum & vetustiorum promo, cuius beneficij memoria nulla est in me, nisi quicquid struxi inde, id omne tibi tuendum commisero: Ac ne quid secùs faciam, etiã obseruat Nobilis Daniel Schram communis amicus noster, homo omnibus bonis artibus perpolitus, totaq; vita innocentissimus. Ecce iam ego tibi veluti ab vtroque quos amicitia reddidit vnanimes, Feudorum Ius puriùs, mundiusque acceptum, nisi nos fallimus, quàm fuit antè, quod in fidem tuam & clientelam veluti quodam feudi Iure conferimus lubentes animis. Benè vale. Biturigis 15. Kal. Iunij.

INDEX TITVLORVM, QVI HIS QVINQVE FEVDORVM LIBRIS CONTINENTVR.

Tituli Primi Libri.

Tituli Libri Secundi.

Si inter

Tituli Libri Tertij.

Tituli Libri Quarti.

An

Libri Quinti Constitutiones.

RERVM

RERVM OMNIVM, QVAE IN HIS QVINQVE FEVDORVM LIBRIS NOTATV DIGNAE REPERIVNTVR, INDEX LOCVPLETISSIMVS.

A.

Adimendi

 dan-

Filius

est

Inue-

Inue-

Mar-

Pala-

Ser-

FINIS.

GERARDI NIGRI
DE FEVDIS
LIBER I.

VIVS Libri auctorem esse Gerardum Nigrum, argumento est titul.29. quo improbatur feudum datum lege commissoria, & tit.2.§.penul.& 4.§. vlt. quo si in dando feudo conuenerit, vt liberi masculi & fœminæ id obtinere poßint, & vasallus moriatur relicto filio & filia, filius præfertur. Vtraque enim sententia Gerardo tribuitur, libr.4.tit.63.& 66. Oberto de Orto displicuit. Non est igitur hic liber Oberti, sed Gerardi. Vterque fuit Consul Mediolanensis. Otho Frisingensis 2. de rebus gestis Friderici, cap. 12. Aderant, inquit, Cumanorum seu Laudensium Consules de Mediolanensium superbia facientes querimoniam, præsentibus duobus Coß. eiusdem Ciuitatis, Oberto de Orto, & Gerardo Nigro. Libri tamen II. & III. auctorem Obertum esse negare non possumus. Liber IIII. est ex varijs & incertis auctoribus. Continentur his Libris mores, quibus in feudorum causis Ligures siue Longobardi vtebantur., qui plerunque fuere diuersi. vt ecce, Cremonæ, Ticini, Mediolani vasallus feudum poterat alienare sine voluntate domini, Mantuæ, Veronæ, & alijs quibusdam locis

exigebatur consensus domini. Rursus Placentiæ, qui militem inuestierat de feudo hac lege ne in successorem transiret, non poterat eo viuo sine eius voluntate alium de eodem feudo inuestire. Mediolani & Cremonæ secùs. Et hos quidem Italiæ mores & ius, quod his libris digestum est, aliæ gentes, si qua in re proprijs moribus deficiantur, libenter obseruant, vt idem planè de his libris statuere possis. quod de lege Rhodia Imperator Antonius, eam in rebus nauticis Romanos sequi, nisi si qua in re aduersetur iuri publico P.Romani: & nos quoque ius feudorum, quo Italia vtitur, sequimur non inuiti, nisi si qua in re pugnet cum legibus aut moribus nostris. Constitutiones autem Imperatorum de feudis, quas his libris Hugolinus inseruerat, Odofredo teste, quibúsque nos aliàs adiecimus, proprio libro, id est, quintò, conclusimus. Intellecta igitur librorum partitione, materia, auctoribus, pretium curæ est de Feudi nomine & definitione, vt statuamus aliquid. Feudum quidem dixere fœdum, vt Guilielmus Imperator in constitutione quadam in Chronicis Flandriæ relata, Per quam terris Imperialibus priuatur Margarita Comes Flandriæ ob fidem non præstitam. vt, inquit, eadem Comitissa in fœdum tenuit. Vocem sanè Feudi Isidorus à fœdere deduxit. Obertus autem à fidelitate vel fide. quod rectiùs puto, vel eo maximè quòd hi qui rem à domino iure feudi acceperunt dicantur eius esse Leudes siue Leodes, quod est Francorum lingua, Ses leaux, ou loyaux. *Aimonius 3.cap.81. Guntrannus fuit leudis suis beneuolus, Et libro 4. legum Gottharum, titul. 5. Si inter leudes in expeditionibus constitutus de labore suo aliquid*

quid adquisierit, & in exemplo pactionis habitæ inter Guntrannum & Childebertum Reges apud Gregorium Turonensem, libro nono. Leudes illi qui Domino Guntranno sacramenta præbuerunt. & inferius: Conuenit vt nullus alterius leudes nec sollicitet, nec venientes excipiat. & eiusdem libro 8. Credo alicuius ex leodibus nostris esse filium. & 3. A leodibus fuit defensatus est. vnde puto Germanos Feudum appellare Leudum, siue Lehen. *Nam & pari ratione iidem illi leudes, feudales dicuntur, quod est Francorum lingua,* Feaux, *& feudum ius siue res, cuius acceptione fidei dominis exhibendæ vinculo constringuntur. Fideles his libris sæpe. quo nomine olim serui nuncupabantur. & verò milites etiam qui quid in feudum acceperunt, seruos imitantur. nam tametsi serui non sint, seruiunt tamen, & seruitia debent, quæ duo sunt diuersa, l. vxori, in fine, D. de vsufruct. lega. Seruum scilicet esse, & seruire, seruitus & seruitium. Potestas domini seruitutem, patientia seruientis seruitium facit. Vasalli igitur non sunt serui, sed* αντιδουλοι, *vt Aeschylus loquitur: & licet sæpe Homines nostri dicantur, quia tamen ea appellatione propriè serui significantur, rectè dixeris non tam eos qui quid à nobis iure feudi possident, homines esse nostros, quàm nobis Hominium debere, quæ vox Hominij concinnior est quàm Homagij, qua vtuntur Robertus in supplemento Chronicorum Sigeberti, Helinodius in Historia Slauorum, Otho & Radeuicus, & Abbas Vrspergensis sæpè, & Fridericus Imp. ad Othonem Frisingensem. Hominio, inquit, ac fidelitate nobis facta coronam regni de manu nostra Petrus Rex Danorum suscepit.*

Sed & Vuaßi, vel Vasalli nomen, quod eisdem competit, seruitium significat, siue comitatum. cùm deducatur non ex eo quòd sint quasi in vasario nobilium, & vasa eorum instrumentaq́ue censeantur, sed à Germanica & veteri Gallica voce Gesfel, *qua significatur comes, qui nobis seruit mercede certa, vnde & Gessatas populos Gallica lingua nuncupatos Polybius 11. & Plutarchus in Marco Marcello scribunt. Licèt autem mercenarij aut vasalli serui non sunt, tamen vt serui appellatione mercenarij continentur, ita & vasalli. Mercenarios, quos etiam vocarunt ambactos, seruorum loco esse probat, l. 4. D. de vsu & habita. adhibita interpretatione Theophili in §. 1. eod. & ita Graci accipiunt l. 1. §. familia, D. de vi, & de vi arc. & confirmatur d. l. 1. §. si filiusfamil. & ea ratione furti non tenentur, l. si libertus, D. de fur. l. respiciendum, §. furta, D. de pœnis. Placet ergò nobis Stoicorum sententia, quam Diogenes Laërtius refert, tria esse seruitutis genera, vnam quoties non est potestas viuendi vt velis, vt si liber homo carcere contineatur. quam definiunt, στέρησιν αὐτοπραγίας, alteram esse τὴν κτήσει, vt ea qua quis dominio alieno contra naturam subijcitur: tertiam τὴν ὑποτάξει, vt ea quam seruiunt mercenarij, obærati, addicti, vasalli, clientes. Separo vasallos à clientibus, licèt vasalli his libris nonnunquàm clientes appellentur, & conueniant in multis. & separationis ratio euidens. Clientibus onus militiæ adnexum non est. Vasallorum conditio hæc est, vt cùm delectus edicitur, in militiam eant, vel vicarium mittant, vel certum censum domini ærario inferant. quod Heribannum, siue Haribannum dicitur à Germano-*

mano-

manorum antiqua voce Here, qua significatur exercitus, quo censu & Herislit dixerunt, l. 15. Lang. de exercit. l. 17. de eo qui alij antest. desertionem exercitus. Theodulphus in Chronicis D. Pipinum Regem in exercitu derelinquens, & id quod Thedisca lingua Harislit dicitur. Idem Hermanus Comes, libr. de origine Francorum. Heribanni quantitatem definiuit Carolus legum Longobardorum, libr. 3. Fridericus pro ea portionem certam reditus feudi, infrà libro 5. Bannum est generale nomen, quo significatur edictum siue citatio. Heribannum speciale, citatio nempe ad delectum. Vtroque nomine significatur etiam pœna edicto non obtemperantis. Igitur Heribannum non tantùm edictio delectus est, sed etiam pœna non respondentis ad delectum, quam & Herisculdam Germani vocant, Auentino teste. Sed, vt alias etiam differentias inter clientes & vasallos exequamur, clientes prædia sua pleno iure possident, vasalli prædia feudalia vsusfructus tantùm iure perpetui vel temporarij, proprietas est dominorum, à quibus prædia acceperunt beneficij iure, vsumfructum dicimus cum Oberto libro tertio. quod interpretes vtile dominium vocant, propterea quòd vasallus rei in feudum datæ vtilem non directam vindicationem habet, vt infrà 2. titul. 8. §. 1. quæ tamen ratio vtile dominium non inducit, & verior est Conradi sententia, libr. 4. titul. de alien. pàt. feudi, nullum esse vtile dominium. Clientes dabant se in fidem patronorum, & ab ijs ferebant sportulas vel cœnam rectam. Vasalli vel vltrò fidem suam vobis offerunt cessa proprietate bonorum suorum, vel nos collatis in eos prædijs nostris, fidem eorum

eligimus & sequimur, sportulas vel cœnas à nobis non ferunt, nisi qui feudum quod dicitur de camera vel caneua, quod verè non est feudum, obtinent. his sportulas damus, quæ Soldatæ dicuntur, libro secundo, titul.10. à Gallorum & Germanorum antiqua voce Sold, *nam & Cæsar ipse scribit Gallis esse deuotos, quos illi Soldurios appellant, quorum, inquit, hæc est condiditio, vt omnibus in vita commodis vnà cum his fruantur, quorum se amicitia dediderint. si quid ijs per vim accidat, aut eundem casum vnà ferant, aut sibi mortem consciscant. Robertus in supplemento Sigeberti: Sumpsit Henricus Rex pecunias de feudo vniuscuiusque loricæ. Capitales barones secum duxit. Solidarios verò milites innumeros. Otho 1.cap.31. Hospites, quos nunc solidarios dicimus. Radeuicus 3.cap. 20. Vt largitione pecuniæ miltes qui solidarij vocantur colligeret. Clienti respondet patronus, vt in 12. tabul. Patronus si clienti fraudem fecerit, sacer esto. & indè sumpta translatione, qui causam agit actoris vel Rei, Patronus, reus cliens dicitur, vel susceptus. nam & clientes posterior ætas vocauit susceptos & summissos, l. 1. C. de prin.ag. in reb. vasallo autem respondet dominus, qui & senior dicitur, licèt prouectæ ætatis non sit, eadem forma qua Senatorem & Presbyterum dicimus, morum potius quàm ætatis habita ratione. Nomen igitur ætatis mitè dominus feudi habet, quamuis adolescens sit aut iuuenis. Intereà tamen, cùm ius feudorum antiquissimum esse Gerardus scribat, quia ipse fuit Langobardus, ineptè id repetieris ex Langobardis ipsis siue Gotthis, quorum leges nihil de feudis habent palàm, nec antiquissimum*

quissimum

quissimum esse nobis vnquàm persuaseris, nisi id liquidò deduxeris ex moribus populi Romani. quod fiet ita commodissimè. Fit sæpè in libris nostris Hominum mentio, qua appellatione frequentius serui significantur. Sed & liberi, putà actores, procuratores, custodes prædiorum, insularij, conductores, emphyteuticarij, chartularij, precarij possessores. His possessio conceditur ad tempus. Quæ actori feudum est gastaldiæ. Quæ custodi, feudum guardiæ. Iisdem postea cœpit concedi in perpetuum. quod est verum & proprium feudum, atque ita, vt me Obseruationum 8. tradidisse recordor, paulatim qui erant actores, custodésque prædiorum nostrorum temporarij, perpetui esse cœperunt, Latinúmque Hominum nomen retinuerunt, nouum & exterum Vasallorum siue Leonum & Feudatariorum acceperunt à Principibus & nobilioribus, qui eis sua prædia in perpetuum concedere maluerunt, si militiæ oneribus se obligarent, inuecta in Italiam nomina, à Principibus Germanis, quibus fuere semper multi comites (sic Cornelius Tacitus vasallus vocat, Gloss. συστρατιώτας interpretantur) & Principum æmulatio magna, cui plurimi & acerrimi. His, vt ait, præcipuum sacramentum erat defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ principis sui adsignare. quod vlgò sacramentum fidelitatis appellamus. Et eadem ferè hominum conditione vsam Græciam Nouella Constantini Porphyrogennetæ περὶ στρατιωτῶν probat, cuius sententia hæc est, Quædam esse prædia militaria, quibus cohæreat onus militiæ, ita vt possessorem necesse sit se ad militiam comparare domino edicente delectum: vel si

 nolit

nolit aut non poßit se ad delectum exhibere, certam eo nomine pecuniam fisco dependere. quæ feudorum omnium lex est siue à nobili, siue à plebeio possideantur, siue, quod penè idem est, à milite, siue à pagano. Distinxit omnis ætas nobiles à plebeijs. sed procedente tempore, qui nobilium erant milites, vasalli, ministeriales, feudatarij, vt rectè Albertus Krantius scribit in metropoli, etiam nobilitatem sibi vindicarunt. qua de re dicturi sumus 2. titul. decimo. At quoties tam vtile est feudum, vt non possit possessor se aliúmve in expeditione ex eius reditu tueri, hoc iure vtimur hodie in Francia ex capitulis Caroli additis ad legem Longobardorum, vt ei adiungatur alius quo ad pro modo redituum æquabiliter simul eis miles vnus indici poßit. Vt verò ex Constitutione Lotharij vasallus alienare feudum non potest, ita Constantinus Porphyrogeneta vult, vt prædia militaria, quæ nunc dicimus feuda, a militibus non alienentur. Sed militum duo sunt genera. Quidam ἐκ τῆς κοινότητος, nomitij, caligati, gregarij, manipulares, soldurij. Horum prædia, quæ nondum sunt relata in codices militares ex ea Nouella iure militari non censentur. Alij sunt originarij & iusti milites, qui nobilibus adnumerantur. quam differentiam militum Fridericus sequitur in titul. de pace tenend. § si miles. Et iustorum quidem militum meliora prædia ex Nouella Constantini militia sunt tacitè obligata, si equites sint, vsque ad quantitatem quatuor librarum auri: si clasiarij, qui ab eodem Constantino πλοιμοὶ & πλωτῆρες dicuntur, vsque ad quantitatem duarum librarum. Supra eam quantitatem prædiorum suorum alienationem habent,

bent, intra eam non item. Quòd si prædia eorum quæ eã quantitatem excedunt, nominatim omnia sint relata in codices militares, & hæc omnia heredibus conseruari debent siue militibus siue paganis, non distrahi. Sin verò non sint omnia sint omnia adscripta militiæ sed habeat miles iure optimo possessionem aliquam militiæ, functione liberam, quæ alode siue alodium dicitur his libris quasi fidei vinculo soluta, Constantinus vocat, κτῆμα ἰδιοπεριόριστον καὶ τῇ στρατείᾳ ἀκαταδούλωτον, *quæ scilicet possidetur proprio iure, non feudi, non beneficij iure, hanc distrahere potest. Illam neque possessor, neque fiscus vendere potest: vel si vendiderit, eidem possessori repetitio competit, indemnitate emptori præstita. quo cessante, agnati eius possessionem reuocare possunt, neque aduersus eos emptori est repetitio, vel reputatio pretij aut meliorationum auferre tantùm potest ea quæ imposuit prædio si recipiant separationem, deficientibus agnatis, succedunt,* συνδόται καὶ συναιχμοι, *id est, consortes, quibus simul militiæ nomine prædia adsignata sunt. Consortibus succedunt milites indigentiores, & his rursus pagani,* πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν τι ἐκ τοῦ κήνσου φόρον, *id est, ne census fisco depereat. ex quo intelligimus huius generis militaria prædia obnoxia esse oneribus militiæ, vel si refugiat possessor militiam, censui certò, id est, banno & heribanno: & possideri ea posse tam à paganis quàm à militibus. Eius Nouellæ pars quædam est apud Harmenopulum Epitomarum 1. tit. 16. Sed valdè corrupta. Legendum,* συντηρεῖσθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν ἱππέων μὲν τεσσάρων λιτρῶν ἀκίνητον κτῆ-

σιν, οἳ σαριθμεῖσθαι κελεύονται, καὶ ἐπὶ τὸν στόλον τεταγμένους πλωΐμους τῶν τε Ἀγαίου πελάγους καὶ τοὺς σάμου λοιπῶν· δὲ πλωΐμων λιτρῶν δύο. *Quod subijcitur, est ex eadem No. si quis militem* τῷ παροίκου λόγῳ, *id est, quasi colonario iure sibi subiectum retinuerit, atque ita prædia eius militaria inuaserit, vt damnetur in aureos VI. ex quibus pars dimidia militi detur, pars altera media in fiscum redigatur. Quod si non inuaserit ea prædia, sed emerit, milite suæ conditioni reddito, vt pretij repetitionem non habeat, & hoc amplius vt fisco pœnæ nomine inferat aureos III. Deest in Harmenopulo quantitas aureorum. Sin verò cùm alias quidam milites sedibus suis & possessionibus expulisset, vel ipsis bonis suis cessissent, malè Interpres, ex statione sua discessissent, corruptè etiã in Harmenopulo* ἀντὶ τῶν ἢ ἐκείνων, *cũ sit legendũ* ἢ ἀπὸ τῶν ἐκείνων ἑκάστῳ χρηματιζόντων *illa inquã, casu si quis miseratione ductus milites susceperit quasi colonos vel mercenarios, eum non teneri. At si quis militem castris abductum, quæ vocat fossata, in priuato obsequio detinuerit, cum fisco teneri in annos singulos, quibus illum detinuerit in aureos VI. eámque summam exigi ab excussore siue discussore publico, qui vocatur illo loco* ὁ δισκουσσεύσας, *vulgò corruptè,* ὁ δισκουσσαπύσας. *Ex his, quæ diximus hactenus, cùm feudi naturam ostendant satis apertè, facilè eruetur definitio feudi. Quid est feudum? Ius prædio alieno in perpetuum vtendi fruendi, quod pro beneficio dominus dat ea lege, vt qui accipit sibi fidem & militiæ munus aliúdve seruitium exhibeat. Ius est non*

prædium ipsum, vt exponam initio 3. & ius vsusfructus. Solet vsusfructus cōstitui in personam tantùm. Sed tamen conueniri potest, vt & in heredem fructuarij transeat. Verùm enim hæc pactio à Iustiniano coarctatur ad primum heredem, ne in vniuersum inutilis sit proprietas semper abscendente vsufructu, l. antiquitas. C. de vsufruct. Quinimò receptum est conueniri posse vt ad successorem transeat in infinitum, si modò addatur lex fidei, hominij, seruitij, vt diximus, quæ efficit ne sit inutilis proprietas. Quin & quorundam locorum hi sunt mores, vt eius anni quo heres vasalli se in fidem & clientelam domini commendauit, reditum integrum dominus ferat, vel vt certa summa numeretur, ἀντὶ τῆς ἀνακάμψεως. siue pro redemptione, vt loquuntur, & restauratione feudi, & vt si mutetur vasallus venditionis genere Domino præstetur pretij quinta pars à venditore vel ab emptore, si id actum sit, & quinta quinta, vt si venierit fundus C X X I I I I. si mille C C X L. quæ præstationum genera à Leone in Nouellis εἰσδεκτικὰ appellantur, quod quasi præstentur noui possessoris admittendi & suscipiendi causa. Sic fit vt non sit inutilis proprietas, licèt vsusfructus in perpetuū constituatur, & pleniori quidem iure quàm soleat vsusfructus esse. nam & vasallus fundi ac seruitutū vindicationē habet & fructus suos facit quoquo modo terra separatos, quæ non solent fructuario dari. Liberi tamē vasalli plerumq; moribus nostris nihil debēt, præter manus porrectionē & deosculationē. quæ sunt hominij symbola. Annonius 4. cap. 64. Tassilo dux Baioariorum more Francico in manus regis Pipini in vassaticum

manibus suis semetipsum commendauit, fidelitatemque iureiurando promisit. quod ita Ado Viennensis: Taßilo se illi in vasallum commisit. & Richardus: se in manibus Caroli commendauit. Ne dixeris etiam feudum esse contractum. Ius est potius quod per contractum constituitur, dum scilicet dominus id per inuestituram cedit, quæ ceßio datio est, ea lege vt qui accipit fidem, & seruitium danti semper exhibeat. Et contractum huiusmodi sequitur traditio, vt infrà 2. titu. 7. §. vlt. & 4. tit. 15. & est ex eo contractu actio de euictione in dominum, vt 2. tit. 8. & aduersus vasallum condictio causa dati si fidem fallat, vt infrà tit. 20. vel etiam præscriptis verbis, si nolit dominus feudum reuocare. Constituitur autem hoc ius in rebus soli non in mobilibus. Omnium quidem rerum vsusfructus constitui potest ex S. C. non tamen iure feudi. Quædam sunt res quæ immobilibus adnumerantur, vt annonæ, sportulæ, pensiones, l. Iubemus. 2. C. de sacrosanct. Ecclesi. Nouel. 7. & in his feudum illud consistit quod dicitur de camera, id est, cùm ex ærario siue arca domini vasallo adsignatur stipendium certum, vel quod dicitur de caneua, id est, cùm ex cellario domini vasallo præbentur annonæ. Huius generis feudum est in curte domini, vt infrà titul. 2. §. Item si quis. nec est proprium feudum, sed iure feudi censetur: quæ duo sunt diuersa, sicut Gallis aliud est, Tenir fiefs, *aliud,* Tenir en fiefs. *Proprium feudum est extra curtem & consistit in prædijs. Illi simile est feudum guardiæ, cùm curti siue domui suæ quasi iure feudi dominus custodem apponit: vel gastaldiæ, cùm actorem præficit: quæ tempore vel morte dantis aut accipientis finiuntur, & definitione non comprehendun-*

henduntur. quia sunt impropria feuda. Porrò adieci in definitione feudum pro beneficio dari. hæc res efficit, vt feudum beneficium appelletur sæpè, & vasallus beneficiarius, beneficiatus, χαρισικάριος. nam originem ex officio & amicitia trahit, vt infrà, titul. 30. & simili sensu in Constitutionibus beneficiarij dicuntur quibus beneficij loco cura committitur mansionum cursus publici, vel quod aliud officium munúsve publicum. Postremò quod est adiectum de fide, pernecessarium est, nec conuētione mutari potest. nam etsi valeat conuentio, ne iusiurandum fidelitatis præstetur, ne seruitium præstetur: nulla tamen vis est huius conuentionis, ne fides præstetur. Est enim contra naturam substantiámve feudi. & ideò non est rata habenda, l. cùm precario. D. de precario. Idem est natura & substantia, & falsa vulgaris interpretum differentia. §. De illa. Instit. de societ. l. pacta. D. de contr. empt. coniuncta l. iurisgentium. de pac.

TIT. I. De ijs qui feudum dare possunt, & qualiter adquiratur & retineatur.

QVIA de feudis tractaturi sumus, videamus primùm qui feudum dare possunt. Feudum autē dare possunt, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, Abbatissa, Præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit feudum dare. Dux, Marchio & Comes similiter feudum dare possunt, qui propriè regni vel Regis capitanei dicuntur. Sunt & alij qui ab istis feuda accipiunt, qui propriè Regis vel regni valuasores dicuntur, sed hodiè capitanei appellantur, qui & ipsi feuda dare possunt.

Ipsi

Ipsi verò qui ab eis accipiunt feudum minores valuasores dicuntur.

Feudum dare possunt, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, Abbatissa, Itémque Præpositus. Dignitas ecclesiastica hæc est, cui canones deferunt ab Episcopo primum locum & rerum Ecclesiasticarum dispensationem in Aquisgranensis concilij, cap. 139. Quod autem dicitur de Archiepiscopo & ceteris, ei obstat titul. 2. §. Item si Episcopus. quo negatur Præpositum vel aliam Ecclesiasticam personam iure feudum dare, lōgam tamen consuetudinem in ea re obseruandam esse, quod consentit cum hoc loco, quo Ecclesiasticis personis datur ius concedendi feudi, ita demùm si hic mos antiquus eius Ecclesiæ fuerit, si antiquitus, vt ait hoc loco, consuetudo eorum fuerit, quæ eadem verba repetuntur infrà 4. titul. 91. Negantur, inquam, iure feudum dare de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur, & hoc esse ex decreto Vrbani Pontificis facto in sancta Synodo, quod tamen in futurum tantùm valet, non in præteritum. nec enim ius in præterita constitutum intelligitur, nisi id nominatim exprimatur.

Is est Vrbanus II. qui Synodum Placentiæ habuit, in qua Ecclesiasticorum mores licentiamq́; correxit, & hoc etiam inter cetera canit, ne vlla fieret ordinatio sine titulo, id est, rebus quibusdam, vnde se alat, ordinato non adscriptis, c. statuimus. 70. distin. quod Carolus Magnus ita expreßit in suis Constitutionibus. Vt nullus absolutè ordinetur sine pronuntiatione & stabilitate loci ad quem ordinatur. Et huius tituli res vetuit Vrbanus Episcopos & ceteras personas Ecclesiasticas

in feudum dare : & meritò, quia proprio patrimonij iure ad Ecclesias pertinent. & decimas ac primitias concilium Lateranense, vt Vincentius scribit, non bona profana, non quæ iam olim dederant in feudum, si ad eos redirent ob fidem non præstitam vel quam aliam vasalli culpam, excepto Archiepiscopo Mediolanensi, vt infrà. 4. titul. 40. De veteri feudo non est dubium eos inuestituram facere posse. De Abbatis nomine illud non omittam, nonnunquàm in historijs Abbates accipi pro nobilibus, quod nomen etiam hodiè retinent in montibus Pyrenæis nobiles quidam : & hoc sensu, quantum opinor, Annonius 5. cap. 1. Carolus, inquit, ordinauit per totam Aquitaniam Comites Abbatésque, necnon alios plurimos quos Vassos vulgò vocant, & cap. 34. Quibusdam Abbatiolas sicut erant integras dedit, quibusdam de Abbatia Martiniana beneficiola donauit. & cap. 36. Ludouicus quos potuit conciliauit sibi, dans eis Abbatias & Comitatus ac villas. Suidegerus in Chronicis Franciæ Gallicis, Abbates, inquit, in antiquis historijs non sunt monachi vel religiosi, sed Barones Magnatésque seculares, quibus Abbatias vel monasteria princeps dat ad tempus, vel quoad vixerint. Similia eiusmodi multa olim principes Christiani sibi adrogarunt, maximè vrgente rerum necessitate, quæ in exemplum trahere non debemus. alioquin sequeretur confusio ordinum omnium. nam & legimus Clotharium edixisse vt cunctæ Ecclesiæ Galliarum fisco tertiam partem fructuum persoluerent. Annonij 1. cap. 26. & Carolum Martellum decimas & Ecclesias militibus & laicis cogente bellica necessitate, cùm non haberet quod

eis

eis largiretur, vt eum sequerentur poßidendas concessisse in Richardi Chronicis, quæ, inquit, vsque in hodiernum diem ab eorum quibus dedit poßidentur heredibus. & apud Iacobum Meyerum, in Flandria olim Comites, quod tamen posteà sustulit Vrbanus pontifex, clericorum bona sibi vindicasse, siue testati, siue intestati deceßissent. erant enim intestabiles. Illud non est incognitum, quod & Sigebertus, & Turpinus, & Gotefridus, & plerique alij Chronographi scripserunt sæpè Romanos pontifices Imperatoribus & Regibus conceßisse, vt Episcoporum facerent inuestituram per anulum & virgam, & ne antè Episcopus consecraretur, quàm esset à Rege laudatus & inuestitus. & inde illud Helmodij. Episcopos inuestire solius Imperatoriæ Maiestatis est. qua de re dicemus 3. titul. 1. Nunc de reliquis videamus qui feudum dare possunt. Et ait Ducem, quæ vox desiderabatur antehac, Marchionem, Comitem, feudum dare posse. Hi temporarij olim fuerunt. hodiè perpetui. quales multos ordinasse Carolum Magnum historiæ narrant, non rei tantùm militaris causa, sed vt ab eis etiam populus iura peteret, vt in legibus Ripuariorum, cap. 55. & 90. Si quis iudicem fiscalem, quem Comitem vocant, interfecerit. idem Grauio vel Graphio appellatur, vel Paulo Diacono teste Historiæ Longobardorum quinto, quo nomine iudex significatur. & inde Landgrauij, id est, prouinciæ Comites siue Iudices, & Marchgrauij limitis Comites, Pfaltzgrauij, palatij Comites, qui & maiores domus & præfecti rectoresque palatij dicuntur, vt Eginhartus, Iornandes, Annonius scribunt, Burgrauij, arcis præsidijve comites, & Cent-

grauij,

grauij, qui in antiquis Germanorum legibus Centenarij dicuntur, & Gograuij, & Dinggrauij, iudices pedanei. & ita Comes pro iudice accipitur, infrà titul. 28. et in Consti. Friderici de pace tenen. Cœpit & praefectus quilibet Comes appellari, vt nauarchus, vel Eustathio teste in illum Homeri locum,

Εἷς δὲ τις ἀρχὸς ἀνὴρ βουληφόρος ἔστω,

Et praefectus equorũ regiorũ, Comes stabuli primũ, deinde corruptè Conestablus tam in Orientis quàm in Occidentis imperio, cuius appellationis veriuerbium aliud, quod Thomas retulit, libro de regimine principum, miror vt non omnibus moueat risum, quem, vt conciliaret lectoribus, mihi videtur non in eo tantùm, sed in alijs omnibus toto libro delirasse: aut verius sanè non putem summo philosopho & penè ab Aristotele secundo σύνταγμα tam ineptum excidisse. Marchionem autem Obertus 2. titul. 10. intelligebat esse eum qui limiti certo regni praeesset, sed ineptè vocabulum à mari deducebat, quòd plerique limites sint maritimi. nota est Francorum vel Germanorum vox March, siue Marche pro Limite. Ammonius 5. cap. 11. Reliquit Marchiones, qui fines regni tuerentur, & hostium arcerent incursus. Scio etiam antiqua Gallorum lingua & Baioariorum & Alamannorum equum militarem March appellari, cùm ita Gallos equestrem pugnam instituisse, Pausanias scribit libro decimo, vt singulos equites selectos, equus sequerentur alij duo, qui domini equo occiso suum submitterent, quique domino & sibi inuicem auxilio vel supplemento essent, quomodo aut simili etiam hodiè lanceas componimus, & hanc quidem equestris pugnae institutio-

nem eos vernacula lingua vocasse Trimarchisiam quòd singuli equites constarent ex tribus. equum enim eos marcham appellasse. & ita hodieque vocitant Britones, quos priscam linguam Gallicam retinuisse simul & Britannos siue Anglos montanos, quos Vualos appellant, Rhenanus comprobauit. nec enim fuit eadem prorsus cum Germanica, cùm Ariouistum Germanum Cæsar scribat longinqua in Gallijs consuetudine Gallicam linguam didicisse. & Tacitus, Gothinos non esse Germanos Gallicam linguam coarguere. Commune tamen fuit illud March pro equo: vt in lege Baioariorum, Si equus est, quem March dicimus. & alio capite. Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod Marchfalli vocant. & in lege Alamannorum: Si talem equum inuolauerit, quem Alamanni March dicunt. Sed non ideò adseritior Alciato Marchionem interpretanti præfectum equitum. Nicephorus Gregoras 7. ὅπερ ὢν τοῖς ῥωμαίων ἐξάπνυμοσιν ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημαίαν τοῦτ' παρὰ λατίνοις μαρχέσιος. Significat marchionem Imperatori vexillum prætulisse. Sed ad reliqua transeamus. Duces, Marchiones, Comites, propriè in Liguriæ siue Longobardiæ regno, Regis vel regni Capitanei vocantur. Qui autem ab illis feuda accipiunt, Regis Valuasores, vaßi dominici ab Annonio sæpe, & in Syonodo Ticinensi corruptè vaßi domestici, pro dominici. Et rursus qui à Regis Valuasoribus, minores Valuasores. Otho Frisingensis 2. de rebus gestis Friderici cap. 12. Tres sunt ordines in Longobardia, Capitaneorum, Valuasorum, plebis. Feudum autem dare possunt Capitanei Regis & Val-

& Valuasores, qui & maiores Valuasores & hodiè Capitanei dicuntur impropriè, vt infrà titu 3. & 14. Minor Valuasor in minimum ius feudi proprium non transfert. nam eo mortuo sine liberis feudum quod dederat minimo Valuasori ad Capitaneū redit. quod tamen Mediolani nō obseruari traditur lib. 2. tit. 10. Maximè si iam ab antiquo in minimi Valuasoris familiâ feudum resederit, non si de eo nuperrimè inuestitus fuerit, hic enim plebeijs adnumeratur, sicut soldurius, cuius commoda morte finiuntur. Quin etiam minor Valuasor feudum quod in alium transtulit, etiam si nulla subsit culpa valuasini, quandocunque libuerit auocare potest, reddito pretio; si id fortè vendiderit, nisi valuasinus cum eo Romam, cum quà Longobardis res fuit semper, in expeditione perrexerit: quò casu temerè ei feudum auferre nonpotest. Sed Mediolani generaliter idem ius est minori valuasori, quod maiori. & hac omnia demonstrantur infrà §. notandum, & titul. 3. & 2. tit. 10. & 4. tit. 38. Vnde forsitan in tit. 3. pro Mediolanenses legendum est Mediolani.

Et quia vidimus de personis, videamus qualia prius habuerunt initia. Antiquissimo enim tempore sic erat in dominorum potestate connexum, vt quando vellent, possent auferre rem in feudum à se datam. postea verò eo ventum est vt per annum tantum firmitatem haberent, deinde statutum est vt vsque ad vitam fidelis produceretur. sed cùm hoc iure successionis ad filios non pertineret, sic progressum est, vt ad filios deueniret. in quem scilicet dominus hoc vellet beneficium confirmare, quod hodiè ita stabilitum est vt ad omnes æqualiter veniat. Cùm verò Conradus Romā proficisceretur,

retur, petitum est à fidelibus qui in eius erant seruitio, vt lege ab eo promulgata hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur, & vt frater fratri sine legitimo herede defuncto, in beneficio quod eorum patris fuit succedat. Sin autem vnus ex fratribus à domino feudum acceperit, eo defuncto sine legitimo herede, frater eius in feudum non succedit. quod & si communiter acceperint, vnus alteri non succedit, nisi hoc nominatim dictum sit, scilicet vt vno defuncto sine legitimo herede, alter succedat: herede verò relicto, alter frater remouebitur.

Hoc autem notãdum est, quòd licèt filiæ vt masculi paribus succedãt legibus, tamen à successiõe feudi remouentur, similiter & earum filij, nisi specialiter dictum fuerit vt ed eas pertineat. Hoc quoque sciendum est, quòd beneficium ad venientes ex latere vltra fratres patrueles nõ progreditur successione secundum vsum ab antiquis sapientibus constitutum, licèt moderno tempore vsque ad septimum geniculum sit vsurpatum, quod in masculis descendentibus nouo iure vsque in infinitum extenditur.

Nunc incipit Gerardus tractare de origine, processu & successione feudorum, quorum ius fuisse antiquissimum ait. non igitur nuper à Longobardis in Italiam inuectum. Et quidem initio qui quid iure feudi possidebant, erant tantùm temporarij possessores, veluti actores, procuratores, precarij possessores, qui & homines nostri dicuntur sæpè in Pandectis & Codice, & à Græcis οἱ προσήκοντες, οἱ διαφέροντες. mutata enim voluntate licebat domino quandocunque feudum reuocare, exemplo precarij, quod precibus vtendum

dum conceditur tamdiu quamdiu is qui concedit patitur. Post cœpit feudum in annum tantùm concedi, & singulis annis renouari vel re ipsa vel patientia, sicut & precarium constitutum ad tempus & locatio conductio patientia renouatur, l. in rebus. §. vlt. D. de prec. l. qui ad certum. D. loca. & huius generis etiam hodiè est feudum guardiæ vel gastaldiæ, id est quod fidelis noster tenet quasi custos vel quasi actor prædiorum. finitur enim anno, nisi datum sit in longius tempus, vt infrà §. item illud. & tit. 6. §. vlti. At deinde feudum concedi cœpit quoad vasallus viueret, sicut plerunque vsusfr. constituitur in vitæ tempus, quamquã & ad aliud tempus certum, & precariò, vt cùm libuerit danti reuocetur constitui posit. Potest etiam ea lege, vt ad proximum heredem fructuarij transeat, sicut & paulatim obtinuit, ne feudum finiretur morte vasalli, sed ad vnũ ex filijs vasalli quem dominus optaret, & tandem vt etiam ad omnes filios vasalli perueniret. quod posteà Conradus Imp. legé lata produxit ad nepotes ex filio, quos vocat auiaticos, idemque Conradus filijs & nepotibus, ex filijs deficientibus, fratres consanguineos inuitauit ad successionẽ feudi à communi parente adquisiti. Quam aliam originem feudorum quærimus? His veluti incrementis paulatim feuda constituta sunt, quæ & post Conradum vsus recepit, vt transirent ad liberos mares in infinitum, & ad ceteros qui ex latere coniuncti essent defuncto vsque ad fratres patrueles, id est, vsque ad quartum gradum, & nouissimè vsque ad VII. vel etiam in infinitum. Quin & ad extremum cœperunt moribus nostris feuda etiam ad filias transire, & iure patrimonij censeri, saluo censu

debito senioribus. Legem autem illam, quæ proponetur lib. 5. Conradum promulgasse Gerardus ait petentibus vasallis, cùm Romam proficisceretur, coronæ scilicet Imperij accipiendæ causa, quam dedit Ioannes XXI. Is est Conradus, Salicus nuncupatus, quòd dux esset Francorum Orientalium, qui Salij dicti sunt. Ammianus Marcellinus XVII. Petit primùm omnium Francos, eos videlicet quos consuetudo Salios appellauit. Sigebertus. Franci, inquit, vti cœperunt legibus, & legem Salicam dictauerunt. Separatis libris habetur lex Salica, & lex Francica. hæc est Occidentalium, illa Orientalium. Notandum quod ait Conradus, in beneficio quod patris eorum fuerit. nam si beneficium illud siue feudum sibi frater adquisierit, non à patre acceperit, quod nouum dicitur, in eo fratri successionem non dedit, neque si duo fratres communiter è domino feudum adquisissent. Igitur ex sententia Conradi fratres in feudo genearchico inuicem sibi succedunt, non in feudo nouo, nisi id nominatim cautum sit in constituendo feudo (feudum enim ex conuentione legem accipit) vel nisi communi nomine communique pecunia domino sciente emptum aut bello partum aut communi munere, id est, communibus armis & equis, quæ plerumque vasalli offerebant, vt est in lege Conradi, à domino impetratum sit, vt infrà 19. & 2. titul. 12. Notandum agnatos vocari ad successionem feudi, non cognatos, vt putà fratres consanguineos, nam vterinos, fratres, patrueles, non consobrinos. nam dominus qui dat feudum, eligit sanguinem, familiam, stirpem generosam & fortem aliquam, nihilque minus vult, quàm vt ad feudum inuitentur

qui seorsum ab ea familia nascuntur. Eadem mens & cogitatio domini facit, vt agnati vocentur, non agnatæ, filij non filiæ, quia mares certiorem generositatis fidem habent, &, vt in optimo libro additur hoc loco, quia fœminæ neque faidam leuare, neque pugnam facere possunt, id est, quia bello gerendo faciendóve idoneæ non sunt, & bellorum necessitas peperit feuda, quæ ratio sumpta est ex l. 18. Lang. de hom. lib. ho. Faida est bellum aut inimicitia, l. 15. Lang. de plag. & compos l. 10. de success. à Germanico Feed *aut* Vehd. *In libr. 4. titul. 41. infrà quia feudum seruire non possunt. Fœminæ igitur in feudum omninò non succedunt. quod ita procedit nisi aliud conuenerit nominatim in constituendo feudo, vel nisi feudum fuerit muliebre, id est, de quo fuerit à primo mulier inuestita, vt infr. tit. 4. & lib. 4. tit. 59. & hoc iure fretus* Rodolphus *Imp. ab Othocaro Bohemiæ rege repetebat Austriam, vt Aeneas Syluius scribit, quasi ad se reuersam mortẽ* Friderici *ducis Austriæ defuncti sine masculis heredibus. Othocarus eam retinebat per vxorem Margaritam sororem ducis defuncti. Contrà Rodolphus Austriam negabat feudum esse muliebre. Eodem iure defuncto* Guilielmo *Aquitaniæ duce absque herede masculo relictis filijs duabus, Ludouicus rex totam Aquitaniam quasi feudo aperto sibi vindicauit. quia non erat feudum muliebre. Constat enim vasallo defuncto sine legitimo successore, feudum ad dominum reuerti. Et hæc quidem in feudo nam in alode Langobardorum moribus etiam filiæ sororesve succedunt, vt infrà 2. tit. 17. Eadẽ fuit lex olim in* Francia Occidẽtali. *In terra Salica secùs, vt est scriptum legis Salicæ tit. de*

alode, atque etiam in Anglia & Thuringia, quemadmodum ſcriptum eſt legis Anglorum eodem titulo, ne à lancea in fuſum hereditas pertranſiret. Sed ad feuda & ius Italiæ redeamus. Cognationis tres ſunt limites, Superior, Inferior recta linea & Obliquus. Superior cognatio, quæ eſt parentum, non vocatur ad ſucceßionem feudi, vt 4.titu.45.& in conſtitutionibus Neapolitanis, titul.de bon.foriud. in feudis, quæ liberis ex liberalitate principis vel alio iuſto titulo obuenerunt, aſcendentes non ſuccedere. quia qui feudum accipit ſibi tantùm & poſteris ſuis accipit. Parentes non ſunt poſteri, cognati ex tranſuerſo non ſunt poſteri. Ergo neque parentes, neque cognati ex tranſuerſo mihi ſuccedere in eo feudo poſſunt, quod ipſe primùm adquiſiui. Liberi mei, quæ eſt inferior cognatio, ſuccèdent in infinitum. Sed & ſi duobus filijs relictis deceſſero, Primo & Secundo, & Primo feudum quod adquiſieram diuiſione obuenerit, in eo Primi liberi in infinitum ſuccedent: & cùm defecerint, Secundus eiusqúe poſteri in infinitum. ita fit, vt licèt mihi cognati ex tranſuerſo in feudum non ſuccedant, ſuccedant tamen filijs meis qui eis ſunt à latere coniuncti: quoniam mihi ſunt liberorum loco. vt ecce, Mihi frater aut patruus meus nõ ſuccedit, filius ſuccedit, & huic filio meo frater.i.alter filius meus, vel nepos mihi ſuccedit poſt filiũ, & huic nepoti patruus.i.alter filius meus, vel frater patruelis.i.alter nepos meus. deniq; in feudum ſuccedunt ſemper eius, à quo feudum originẽ cœpit, poſteri ſoli. his deficientibus, feudum ad dominũ recurrit, atq; ita dominus fratri aut patruo meo aut patri præfertur. quod varijs locis inferiùs demonſtrabitur, maximè infrà

tit.8.

tit.8.& 2.tit.11.& 4.tit.59. Sine legitimo herede. *Id est, sine liberis masculis, vt infrà 8.& 4.tit.38. Legibus 12.tab.* Hoc quoque sciendum est quod beneficium. *Quidam hoc loco accipit beneficium pro lege Conradi, qua primus ex latere vocauit secundū gradum in feudum paternum. Ego pro feudo, nec his libris alio sensu beneficium accipi sinam. Controuersia eadem est, quæ inter Fridericum fuit Imperatorem, & Adrianum Pontificem Romanum. Hic cùm satis superbè per literas Friderico exprobrasset obliuionem beneficij de manu sua accepti, collata Imperij corona, respondit Fridericus, se Imperium soli Deo acceptum referre, Adriani se beneficiarium non esse. Adrianus autem pœnitentia actus, vt gliscentem perniciem à se depelleret, ita se excusabat subdolè, beneficium se pro bono facto accepisse, non pro feudo. Re tamen vera ita Adrianum sensisse demonstrabat inscriptio quædam Lateranensis palatij, & senserunt etiam alij plerique, quasi feudi iure regna & Imperia à se dependerent. Pendet quidem regnum Siciliæ. Cætera pendent ex Imperio, Polonia, Bohemia, Anglia etiam aliàs Imperatorem salutauit quasi feudataria. Francia nunquàm, Albertus Argentinensis in Chronicis. Francia à nullo haberi dicitur in feudum.* Vsque ad vij. geniculum. *Reposui, geniculū, ex Vet. & ita l.1.Lang.de success. Omnis parentela vsq; in vij. geniculum numeretur. & in lege Salica, cap.46.* In masculis descendentibus, *id est, in liberis, vt infr, tit.10.& 11. Liberos ergò dicit in infinitum admitti. Agnatos à latere, vsque ad vij. gradū, vt infr. tit.4. Sed & hos in infinitum admitti defendi potest ex lib.4.tit. 4. cùm & in alode agnati in infinitum iure ciuili succedant,*

cedant.§.vlt.Inst.de suc.cog. Hunc tantùm locum malè vulgò accipi,de ijs qui veniunt à latere aio.& hoc de liberis adscribi par erat,quos Conradus non vocarat vltra secundum gradum.

Notandum est autem,quòd illud beneficiũ quod à Regis Capitaneis, atque Regis valuasoribus alijs impenditur,proprij iuri feudi censetur. Illud verò quod à minoribus in alios transfertur,non iure feudi iudicatur,licèt aliter in curia Mediolanensi obseruetur,sed quando voluerint, rectè auferre queũnt,nisi Romam cum illis in exercitu perrexerint, quo casu in ius feudi trãsit, vel nisi aliquid propter feudum acceperint. tunc enim nisi restituto pretio auferre non possunt.

Quæ ad hunc §.pertinent,exposui initio huius tit.

Itẽ illud quod datur nomine gastaldiæ vel guardiæ, & pro mercede alicuius rei,transacto anno potest iure auferri etiam pretio pro eo dato non restituto,nisi ad certum tempus datum fuerit.

Si verò gastaldi aliquid nomine proprij feudi possederint,non valebunt propterea possessionem sibi defendere,nisi per partes curtis vel breue testatum potuerint probare se antequam gastaldi essent, vel postquam desierũt esse inuestituram accepisse.

Vulgò hic adscriptus est titulus De feudo guardiæ & gastaldiæ. Sed ab optimo libro,tam hic quàm duo sequentes absunt. & tit. Quib.mod.feud.amit.est huius lib.tit.2. rectè. nam à tit. De ijs qui feudum dare possunt,& qual.adq.& ret. vsque ad titulum, Quib.modis feud.amit. id agit Gerardus, primùm vt doceat qui feudum dare possunt, deindè quibus modis adquiratur & retineatur. Adquiri successione vel inuestiitura Retineri proprium feudum iure perpetuo, non id quodde-

derint

derint minores valuasores. reuocari enim dantiū arbitrio, §. prox. supr. non id quod dicitur guardia vel gastaldia. anno enim finiri. & his omnibus explicitis, quibus modis feudum amittatur declarare incipit tit. 2. ab his verbis, Quia suprà dictum est, quibus modis feudum adquiratur & retineatur, &c. quæ superioribus primū titulum sufficere perspicuè & euidenter ostendunt. Hoc autem loco ait feudum quod datur guardiæ vel gastaldiæ nomine, & pro mercede alicuius rei, finiri anno, nisi detur ad certum tempus, putà bienniuṁ aut decenniū, vt infrà tit. 6. §. vlt. Pro mercede alicuius rei, vt quod datur aduocatiæ defēsionisq̃ nomine. de quo dicemus in Const. Friderici de pace tenen. vel pro mercede oneris alicuius. Hæc in fragmentis Ardizonis, id est, lib. 4. titu. 81. appellantur feuda pro vice dominicaria vel villicaria, vel decania, vel alijs angarijs, quod perindè valet, ac si diceres, feuda quæ nomine Guardiæ vel gastaldiæ, vel aduocatiæ, vel pro mercede oneris alicuius dantur, nisi decaniam nō pro dicania, sed propriè mauis accipere, vt Langobardorum & Gotthorum legibus decanus est, non tantùm qui in militia decuriæ imperat, sed & qui domi iudicandi munere fungitur, vt aduocatus, vt centenarius, millearius, quingentenarius. & hæc feuda dicuntur impropria, d. libr. 4. titul. 81. rectè. cùm his aduersa vera feuda dicantur propria. Et plerunque, vt dixi, maximè quæ actus aut custodiæ nomine dantur, quotannis renouantur. namque vt annuis vicibus redit annona, ita hæc quæ per causam quasi seruandæ vel procurandæ annonæ mandantur functiones quotannis resumuntur: & quidem tacitè si modò post annum dominus patiatur eum qui tale feudum acceperit, possidere, exemplo

tum pariter & precarium, licèt origine gratuiti sint contractus, nihil vetat pretium siue ἀντίδωρον recipere, & dotem ἀντίφερνα. Feudum autem nomine guardiæ datur ei, qui quasi custos prædio apponitur, siue casario, id est, casæ custodi, vt Festus interpretatur, l.7. C. de bonor. prof. Solet custos separari à fructuario, inquilino, institore, l.1. §. quod autem, D. de vi, & de vi arma. l.11. §. item si cùm plures, D. de instit. l.90. De legat. 3. l. à filio, §. testator, D. de adim. leg. l.1. C. de rep. her. l. vltim. C. de delat. Feudum gastaldiæ causa datur ei, qui quasi actor siue procurator prædijs nostris interponitur. Gastaldus enim siue gastaldio, non multum distat ab actore, l.20. Lang. de furt l.1. & 2. de adq act. reg. Gastaldis, inquit, nostris curtes nostras prouidentibus vel gubernantibus. & hoc nomine habuere etiam olim Ecclesiæ quædam actorem siue administratorem rerum, c. Saluator, 1. quæst. 3. Est tamen aliqua differentia inter gastaldum & actorem, l.1. Lang. si actor. reg. res reg. alie. & infrà titul. 6. eadem quæ inter villicum & dispensatorem, l.166. D. de verbor. significat. l. penult. in princip. D. de adim. leg. & Columellæ inter villicum & actorem siue procuratorem, 1. c. 6. 7. 8. Vt autem custos, ita gastaldus propriè feudatarius non est. quia quodammodò in præsens tantùm constituitur, non vt perpetuò eo munere fungatur. itaque Paulus Diaconus libr. 5. Histor. Langobar. cap. 11. cùm scribit iussu Grimoaldi Langobardorum Regis in Italia certas possessiones datas Alzeconi Duci Bulgarorum, ita tamen vt non Dux, sed Gastaldus vocaretur, hoc significat iure Gastaldiæ datas, non perpetuo proprióque feudi iure. Etymum ex Germanica lingua deduxit Amerbacchius in adnotationibus

nibus ad Constitutiones Caroli Magni. Quòd si gastaldus prædium possideat iure feudi proprij, dominus contrà se iure tantùm gastaldiæ id dedisse contendat, quæritur cui incumbat onus probandi? & videtur hac in re pugnare hic §. cum §. Item si aliquis, infr. Finge, dominum repetere feudum quasi gastaldiam. potest enim reuocari post annum, & , vt scriptum est lib. 4. ti. 94. quod nomine Gastaldiæ vel Guardiæ in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia iure auferri potest. Constat autē domino reuocanti mandatum siue gastaldiam probationem incumbere ex d. §. Item si aliquis, qua impleta nō poterit sibi possessor possessionem defendere: id est restituere domino feudum cogetur, nisi contrà probauerit se de prædio iure proprij feudi inuestitum fuisse priusquàm gastaldus fieret, vel etiam post susceptam gastaldiam, dominum gastaldiam in proprium feudum commutasse. Probatio elidet probationem vt in plerisque alijs causis fieri solet. At à domino primùm qui feudum repetit quasi gastaldiam, probatio exigitur: qui si in ea defecerit, tuebimur possessorem, etiam si pro sua parte nullas probationes attulerit, modò iurauerit, vt dicemus infr. §. si autem controuersia. Hoc igitur loco, Non valebunt, *sic interpretabimur, vt non possint sibi possessionem defendere domino probante intentionem suam, nisi præstita probatione contraria, quæ quidem (nam & hic adijcitur modus) sumatur ex breui testato, id est, breuiculo siue instrumento publico, vt inf. 2. tit. 3. & 4. tit. 1. vel ex duobus testibus idoneis, putà paribus curtis. Hæc probatio satis competens est, ne inopes vasalli grauioribus onerentur impensis, vt infr. 4. titul. 88. Sunt autem pares curtis, qui & pares curiæ dicuntur nonnunquàm, & pa-*

& pares domus, conuasalli, qui ab eodē domino eadémve domo feuda tenet, vt inf. tit. 6. §. pen. & 28. & 2. tit. 16. 20. & 4. tit. 35. 36. 55. 60. non quasi patricij, vt volūt ignari feudorum. Curtem dixere pro domo, castro, palatio, prætorio. Ideò autem ad probationem inuestituræ non alij testes, quàm pares admittuntur, quia coram eis solemniter fieri debet inuestitura, vt infrà 2. titul. 3. Huius generis feudis quæ tempore finiuntur, adiungunt quidam θυρεοφόρων. siue scutiferorum feuda, sed refelluntur eò quòd ex fragm. Adizonis scriptum est libr. 4. feuda scutiferorum, vt ad libitum dominorū possint adimi, rationis non esse, dum tamen seruiant laudationem curiæ hæc putem esse feuda Valuasinorum, quæ etiam curia Mediolanensis temerè auferri non patitur. Citat & in hanc rem Ardizo l. 1. Lang. qual. cum farā sua alicui mig. per. sit. Sed nihil ibi profectò ea de re. male etiam ibidem vulgò faram pro substantia accipiunt, cùm sit soboles & progenies, auctore Paulo Diacono 2. Hist. Langobard. cap. 7. Cæterùm eiusdem generis sunt feuda de camera, vel de caneua, siue soldata, quæ in annonis nummisqúe consistunt militi concessa sub onere fidei atque seruitij. finiuntur enim morte dantis vel accipientis, vt infrà 2. tit. 10. nihilqúe distat feudum soldatæ à feudis ærarijs cellarijsve, id est, de camera, vel de caneua. Feuda quoque habitationum, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur, vt infrà 4. titul. 105. rectè. nam & in iure ciuili habitatio ius personale est. Dubitatum olim fuit esset vnius anni, an quamdiu viueret is cui concessa habitatio esset. Sed placuit quamdiu viueret, competere, l. si habitatio, §. vtrū, D. de vsu & hab. Habitatio igitur nō

est annua. At guardia & gastaldia prædiorum vnius anni esse intelligitur, sicut annuis vicibus prædiorum reditus disterminantur. Sed de his hactenus.

Si verò Archiepiscopus, Episcopus, vel Abbas, vel Abbatissa inuestituram eius feudi quod alius detinebat, eo tenore alicui dederit, vt post decessum eius qui possidet, habeat, & antè decesserit quā ille qui feudum possidet, successores eorum nō coguntur eam inuestituram facere vel confirmare, etiam si pares eius curtis adsint testes, vel breue testatum inde sit, nisi ille qui inuestituram acceperit, nomine eius feudi in possessionem missus sit eo consentiente qui detinet. Sed si ille qui feudū possidet, prius decesserit quàm ille qui inuestituram fecit, iure cogitur eam ratam habere. Laici verò ijsdē modis quibus suprà diximus, si alijs inuestituram dederint, heredes eorum si rationibus claruerint, omnimodò eam adimplere compelluntur.

PRoximè recensui feuda impropria, quæ tempore vel morte finiuntur. Inde quæritur an viuo possessore feudi improprij, cui finem mors allatura sit, possit dominus id in alium conferre per inuestituram, & an successor domini ex causa posterioris inuestituræ ad tradendum obilgetur. Aliud est inuestitura, aliud traditio. inuestitura est cessio feudi solemnis siue contractus, qui sine traditione possessionis per se subsistit. Inuestituram sequitur traditio possessionis vacuæ, vt infrà §. proxim. & libr. 4. titul. 15. & plus est possessionem dare quàm inuestituram concedere, c. visis, 16. quæstio. 2. At qui inuestiturā fecit præcisè obligatur ad tradendum, nec liberatur præstando id quod interest, d. titul. 15. & idem probat 2. tit. 7. §. vltim. namque ait dominum

minum omni modo compelli ad tradendum, & hoc amplius propter moram obligari in id quod interest. & ita ex venditionis contractu verius est secundùm Martini sententiam, venditorem precisè obligari ad tradandum, §.1.Institut.de donat. Paulus 1.Sentent.Si id quod emptum est, neque tradatur, neque mancipetur, venditor cogi potest, vt tradat aut mancipet. Et nihilominus omne id quod interest emptoris ob venditoris moram, in æstimationem venit, l.si sterilis, §.cùm per venditorem, D.de actio. empt. Idemqúe in herede receptum est, vt abscißè cogatur rem legatam tradere, l.si domus. §.qui confitetur. & §.sequen. D.de legat.1. quem etiam constat ex mora teneri in id quod interest. Ergò, vt ad rem redeam, si qui me de feudo inuestiuit, prædiumque tradidit, deinde me viuo te de eodem feudo inuestierit in tempus mortis meæ, quæritur an successorem eius posterior inuestitura obliget ad tradendam tibi possessionem vacuam. Et hac in re Gerardus & Obertus separandos esse censent laicos à clericis, quæ vetus est distinctio Christianorum: licèt si generaliter rem tractes, omnes Christiani sint clerici, omnes sacerdotes. Posterior inuestitura quam laicus fecit, successorem eius obligat sine vlla distinctione. In clerico distinguitur. Aut enim clericus, qui ex rebus Ecclesiæ duos de eodem feudo separatim inuestiuit, ante priorem feudatarium vita decessit, aut post. Si ante priorem, successor eius non tenetur implere inuestituram. quia obligatio quæ non cœpit à defuncto, non potest incipere à successore secundùm regulam iuris antiqui. non potuit autē incipere à defuncto, quamdiu vixit prior feudatarius. quia inuestitura posterior

rior in se conditionem habuit, si prior feudatarius moreretur, cuius morte feudum ad dominum redibat. Sin autem post priorem feudatarium clericus decesserit, quia hoc casu obligatio cœpit à defuncto, & in successorem eius continuatur. quam differentiam confirmat libr.4.titul.4. & id quidem præcipuè de clericis in precarijs constituit Lotharius Imper. quod nos trahimus ad feuda, vt infrà titul.5.l.2.Langobard.quan. lic.rect.eccles.acta antecess.suor.resc. quæ Constitutio Concilio Carthaginēsi falsò tribuitur in c.de precarijs, 10.quæst.3.& videtur indistinctè loqui, vt significabitur infrà titul.27. In clericis, regula iuris antiqui seruatur, vt à successoribus obligationes non incipiant, fauore Ecclesiarum: In laicis, regula iuris noui à Iustiniano proditi, vt incipiant. nam & successorum qualitas est diuersa. Laicorum successores sunt vniuersi iuris defunctorum successores. Clericorum successores, ecclesiastici iuris non defunctorum successores sunt. Receptum autem est ferè tota Italia, in posteriori inuestitura non exigi consensum prioris feudatarij, d.titul. 4.& infrà 30. & meritò nihil enim ei præiudicat posterior inuestitura, quamdiu aduiuit. nam hæc non de feudo perpetuario dicuntur sed de feudo quod accipientis morte finitur, vt infrà titul.5.& 31. Proficit tamen consensus prioris posteriori, si eo volente mittatur in possessionem, vt ait hoc loco. Rursus hæc disputatio de duplici inuestitura, ita procedit, si in posteriori insit conditio. nam si omninò posteriorem inuestieris purè, quasi mox prædium traditurus, inanis est inuestitura. & qui eam accepit, aut sciens accepit, aut ignorans: Si ignorans, actionem habet in id quod interest:

tereſt: Si ſciens, nullam habet, niſi de euictione conuenerit nominatim, vt infrà 2.titul.8. & 4.titul. 20. 86. 87.96. Si verò Archiepiſcopus.*&c.quoniam hi ſolent res eccleſiaſticas in feudum dare.* Ijſdem modis, *in tempus mortis prioris feudatarij, coram paribus aut inſtrumento publico.* Si rationibus claruerint, *id eſt, ſi probetur inueſtitura per pares curtis aut inſtrumento publico, vt infrà §. ſi verò feudum. Si rationes inueſtituræ heredibus conſtiterint.*

Si autem controuerſia inter dominum & fideiẽ de feudi inueſtitura fuerit: quid iuris ſit, videamus. Et ſi inueſtitura facta fuerit coram paribus curtis, aut in breui teſtato: rectè eum qui inueſtitus eſt, cogitur dominus mittere in feudi poſſeſſionem. Si verò fuerit in poſſeſſione, & mota fuerit ei controuerſia à domino: ei defenſio detur propter poſſeſſionem. Si autem non fuerit in poſſeſſione, nec ſupradictis modis poterit probare: tunc illius erit defenſio, qui inueſtituram dicitur feciſſe. Si verò feudum aliquis habuerit, de quo nulla controuerſia eſt, & dixerit ſe inueſtituram alterius feudi accepiſſe ab eodem domino, nec in poſſeſſione fuerit: nec prædictis rationibus probare poterit, licèt domini eſſet defenſio ex ordine, tamẽ quia aliũdè vaſallus eſt, remittitur domino ex æquitate defenſio.

Cùm autem quis dixerit feudum ad ſe per ſucceſſionem pertinere, aſſerẽdo illud eſſe paternum: ſi fuerit in poſſeſſione medietatis vel alicuius partis, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel alijs iuſtis rationibus illud eſſe paternum probare potuerit: iure obtinebit. Si verò probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defenſio cum xij. ſacramentalibus.

Item si aliquis possederit castrum, quod dixerit se pro feudo tenere, & econtrà dominus per guardiam dixerit se ei dedisse: domini est probatio. & si poterit probare: tūc ille qui tenet, domino debet restituere, vel probare per pares curtis, vel per breue testarum, postquam in guardiam suscepisset, se à domino pro feudo inuestituram accepisse. domino verò in probatione deficiente, tunc illius erit defensio, qui possidet.

Similiter si aliquis possederit castrum vel aliam rem, & dominus dixerit pro pignore ei dedisse, econtrariò ille dixerit se accepisse pro feudo, si potuerit dominus probare quod ei pro pignore dedisset, tunc ille qui tenet, domino restituet, vel probet supradicto modo se postquàm à domino pro pignore accepit, feudi nomine accepisse: & si dominus non poterit probare se nomine pignoris dedisse, erit defensio illius qui possidet.

Quæstio est de probatione inuestituræ, & successionis, qui duo sunt modi adquirendi feudi, difficilis & plena scopulis, ad quos dum feruntur incautè, impingunt multi, & pertinent ad eam plures tituli, qui omnes nisi quis diligenter animum aduertat, velitari quodammodò inter se & confligere videntur, & omnium maximè obscurus est titul. 7. infrà, qui hoc loco explicabitur. Feudum aut inuestitura adquiritur aut successione. Qui inuestituram allegat, aut actor est aut Reus: Actori incumbit probatio, Reo defensio. Probatio est testium idoneorum, vel instrumentorum publicorum productio. Defensio est purgatio, quæ fit dato iureiurando, cum iuratoribus xij. Tria erant olim purgationis genera. Vnum iurisiurandi religio, cum coniuratoribus siue sacramentalibus xij. cognatis vel adfinibus, vel clien-

flientibus, vel extraneis, qui scilicet idem quod Reus iurarent. Sunt qui de probitate & religione nostra ita confidant, sintve ita rerum nostrarum instructi peritia, vt non dubitent se vnà nobiscum deuouere, iurabant autem tactis sacrosanctis Euangeliјs, vel armis sacratis, l.5.7.10.Lang.qual.quis se def.deb.Annonius 4.cap.26. Pactum inter Francos & Saxones sacramento super arma, vt eis mos erat iurantibus, firmatum est. Alterum est lex duellionum probata etiam Constitutione Friderici Imp.certis casibus: impia lex, quam rex Langobardorum Liutprandus profitetur se propter suæ gentis consuetudinẽ vetare non potuisse, l.23.Lang.de hom. lib.ho. & hoc genere purgationis diu vsi sunt Christiani, tam in ciuilibus, quàm criminalibus causis, re omni duello commissa, quod singulare certamen dixeris rectè, cùm & qui in eam pugnam descendit, Latinè singularis appelletur. Glossæ enim veteres singularem interpretantur esse μονόμαχον, ἀποκαπρος: quod nomen Latini etiam tribuunt apro, vt Græci, qui μονιὸν appellant. delectatur enim solitudine. proindè à Gallis Sanglier *dicitur, quasi singularis. Tertium genus purgationis est periculum aquæ feruentis, vel aquæ frigidæ, vel laminæ candentis. quo etiam diu vsi sunt Christiani, ducto more, argumento nescio an bono à potione illa quam stupri insimulantis mulieribus dari iussit Moses. quòd vsque eò processit, vt & leges scriptæ iuberent adhiberi ignitos vomeres, vel aquam frigidam aut calidam litium dirimendarum causa, vt Longobardæ sæpè & militares Friderici Imperatoris apud Radeuicum, & in pactione pacis inter Alsaticæ principes & ciuitates apud Rhenanum, liber vel personatus seruiẽs*

furti reus cum aliquot suæ comparitatis testibus, plebeius & rusticus aqua frigida iudicio se expurgare iubetur, quod tamen primùm omnium exoleuit in Langobardia, l. 32. Langobar. qual. se quis defen. deb. Id hac ratione sumebatur, quam & vigere adhuc in Saxonia Occidentali narrant, vt in flumen demissum, & emersum, pro sonte, submersum pro insonte haberent: vt indicat l. 1. Constitut. Neapol. De legibus paribilibus sublatis. Quid verò est paribilibus? E tribus purgationis generibus vnum legem duellionum, vt apud Vrspergensem, alia leges paribiles dixerunt, quæ in Gallicis Neustriæ Consuetudinibus Loyx apparissantz. *In legibus Philippi Comitis Flandriæ, quas Neoportuensibus dedit vulneris noctu illati reus, si ita Scabinis videatur. (nomen est Iudicum, quod retinuimus, ex Hebraica lingua deflexum) ferro candenti se excusare iubetur. Res hæc omnis gerebatur interuentu sacerdotis, qui priusquàm periculum fieret, Deum certis conceptisque verbis obtestabatur & adorabat, vt innocentes seruaret, nocentes malè perderet. Helmodius in Histor. Sclauorum. Offerebant criminibus pulsatos sacerdoti ferro, vel vomeribus examinandos. Et precum formulas prodidit Io. Auentinus Annalium Boiorum IIII. Plerique exibant illæsi. testis oculatus Georgius Pachymerius in Græcorum historia, & alij innumeri. Mitto iudicium per crucem, de quo l. 26. & 33. Langobar. qual. se quis def. deb. & in testamento Caroli Magni, apud H. Mutium. Si propter terminos, inquit, aut confinia regnorum orta fuerit controuersia, volumus vt ad declarationem rei dubiæ iudicio crucis Dei voluntas & rerum veritas perquiratur. Mitto iudicium per corpus & sanguinem Domi-*

ni, de quo Sigebertus, Ludouicus Rex, inquit, ab Adriano comprobandæ suæ innocentiæ caussa ad examinationem corporis & sanguinis Domini inuitatus est, &c. Solemnia erant illa tantùm tria defensionum genera. & horum primum intelligi his libris debet, quoties fit defensionis mentio. non defensio nuda, quæ fit, vt Aristoteles loquitur, ad hominem hoc modo, Vici iam satis, quia quod intendisti probare, nequiuisti. quia etiamsi actor vel accusator deficiatur probationibus, defendere se Reus debet, vel iureiurando cum alijs duodecim, vel duello vel periculo aquæ feruentis aut lamiæ candentis. Nec ambigitur de primo genere defensionis hunc locum accipiendum esse, cùm se quis iureiurando defendit cum coniuratoribus duodecim. Vndè si is qui inuestituram allegat, actor sit, id est, si intendat sibi vacuam possessionem à domino tradi oportere, sic statuamus, eum probare debere inuestituram per pares curtis, id est, conuasallos, aut per instrumenta publica: eo non probante domini esse defensionem, putà vt iuret cum alijs duodecim, se inuestituram non fecisse, atque ita absoluatur. hoc enim iure feudorum actore non probante, non continuè reus absoluitur. namque sicut iure ciuili actore defecto probationibus non ideò iudex statim reum absoluit, sed in dubijs caussis, vt omnem animo suo eximat scrupulum, quandoque iusiurandum defert actori vel reo, l. 3. C. de rebus cred. l. admonendi, D. de iureiur. Nou. 124. ita hoc casu à domino vndè petitur rem tradi ex causa inuestituræ, etiamsi actor deficiatur probationibus, exigitur vt vt iuret cum xij. sacramentalibus, vel referat iusiurandũ, vt inf. tit. 26. & in alijs causis duello res dirimutur.

Itaque non potest hac sententia absolutè vsurpari semper, Actore non probante, reus absoluitur. Multum tamen hac in re potest auctoritas prudentiáque iudicis, quo fit vt dominus nonnunquàm iniuratus absoluatur in totum remisso iureiurando, vt infrà 4. titul. 36. §. sacramentum. & §. vltim. nonnunquàm coniuratores tantùm remittantur. Sanè vno casu necessario satis habebit, si iuret dominus solus non adhibitis coniuratoribus, putà si actor vasallus siue gastaldus sit eius ex causa alterius feudi, de quo non sit controuersia. Honor enim hic seniori, id est, domino debetur, ne quarendis & adhibendis sacramentalibus fatigetur. & hoc est quod ait §. si verò feudum, licèt domini esset defensio ex ordine, id est, licèt iure exigi à domino iusiurandum posset cùm alijs duodecim ante absolutionem: tamen quia actor vasallus est, ex æquitate remitti domino defensionem, eam scilicet quæ fit per sacramentales, non ipsius domini iusiurandum, vt infrà tit. 6. Opponit ordinem æquitati. Ordo est merum ius. & ita libr. 4. tit. 71. Domini, inquit, est defensio ex ordine. Hoc igitur casu religioni solius domini statur. atque ita quod adquisierit gastaldus, id domino cedet, si non probet domini inuestituram, l. 1. Lang. de aq. act. reg. quasi præsumatur id omne parasse ex re domini, sicut Episcopus & curator omnis rerum Ecclesiasticarum omnia videtur parasse ex rebus Ecclesiæ, quæ non paret ei obuenisse iure cognationis, No. 123. Vxor ex rebus viri, l. Quintus, D. de don int. vir. & vx. l. 6. C. eod. Plautus Casina,

Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro, & quod habet partum, ei haud
commodi est.

Quin

Quinviro aut subtrahat aút stupro inuenerit.
Hoc viri censeo esse omne, quidquid tuũ est.
Quòd si is qui inuestituram allegat sit reus, id est, si sit in possessione feudi, domino rem suam vindicanti incumbit onus probandi non iure feudi proprij eam se concessisse, sed iure gastaldiæ vel iure pignoris, vel quo alio iure. Domino non probante, defensio est rei, hoc est iurare reus debet cum sacramentalibus XII. se de eo feudo inuestitum fuisse, vt posessionem retineat. si non ita iurauerit, domino iuranti possessio restituetur, vt infrà titul. 6. & 24. & 4. titu. 37. Vno casu reus iurabit solus sine sacramentalibus, si superiore anno sciente & tacente domino feudum possederit, atque ita, vt sit in causa interdicti Vti possidetis, possessionem retinebit, vt infrà titul. 28. §. vltim. & 4. tit. 36. §. 1. Domino autem probante se iure gastaldiæ aut iure pignoris prædium concessisse, non iure feudi, nulli defertur conditio iurisiurandi, sed potior est in lite dominus, nisi contrà possessor probet per conuassallos aut instrumenta publica pignore vel gastaldia posteriorem esse inuestituram, vt suprà §. Item illud. & infrà titul. 6. §. penult. & hoc loco §. Item si aliquis. & §. Similiter. Nunc de eo dicamus, qui successionem allegat, in quo videndum illud etiam est in primis, reus an actor sit, id est, possideat an non possideat. Finge, Ego & frater meus diuisimus feudum paternum. mortuus est frater meus sine liberis. ego in partem fratris mei me successisse dico, quòd fuerit paternum feudum. dominus negat. quid fiet? Aut ego possideo portionem fratris mei aut non. Si possideo, domino incumbit probatio, mihi defensio: domino probante, vincor, domino non proban-

te vincam dato iureiurando. Si non poßideo, mihi incumbit probatio, domino poßidenti defensio: si probauero, obtinebo: si non probauero, vix obtinebo. & hoc est quod ait titu.7. infrà. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, siue poßideat, siue non (quæ tamen verba, Siue non, delenda sunt) obtinebit. alioquin nisi probauerit, vel nisi poßideat, dominus obtinebit. At rursus in hac specie ita distinguendum est: Aut ego qui non poßideo portionem fratris feudi paterni, partem meam habui ex diuisione, aut non. Si non habui, & agam de parte fratris, ac probauero esse paternum feudum, neutri dabitur iusiurandum: si non probauero, domino dabitur, propter supradictam rationem. vt ait titul.7. id est, propter inopiam probationum, quam dixerat titul.6. Integra verò mihi erit semper petitio partis meæ, quam nondum habui. Quòd si habui partem meam ex diuisione feudi paterni, licèt eam nunc non habeam, vt quia eam partem commutaui cum domino, vel cum fratre, vel quo alio accepta proprietate siue alode alterius prædij, quod cambium vocat §. Cùm autem, ab antiquo verbo cambire, Hermannus Contractus concambium, hæc res mouebit Iudicem ad deferendum mihi iusiurandum cum X I I. vt fieri solet, coniuratoribus, vt infrà 7. nec enim semper iusiurandum datur reo, sed quandoque reo, quandoque actori, prout Iudici videtur, vt infrà 4. titul.36. §. sacramentum. Et hoc est quod sequitur in §. Cùm autem. Si verò probare non potuerit prædicto modo, id est, si actor testibus vel instrumentis probare non poterit feudum esse paternum, dabitur ei defensio cum X I I. sacramentalibus, videlicet si partem suam

habeat

habeat vel habuerit ex diuisione. In plerisque Codicibus hæc clausula deest: sed eo modo accepta, omni vitio caret.

Si quis de manso vno feudi nomine inuestiturã acceperit, & dixerit quòd omne incremẽtum pertineat ad eum per inuestituram, si dominus reseruauerit sibi aliquid in ipsa curte, tunc oportebit fidelem incrementi inuestituram per pares curtis, vel per breue testatum probare. Sed si dominus in ipsa curte nil sibi retinuit, tunc omne incrementũ iure feudi fidelis obtinebit. Si verò fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportebit eum inuestituram probare, sed iurare.

Rursus si aliquis acceperit inuestiturã feudi cũ omni incremẽto quod ei obueniret, & aliquid accreuerit viuente eo, à quo acceperit: ipsius erit. & si ille qui inuestituram fecit, sine herede decesserit, & feudũ reuersum fuerit ad eum à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quicquid post mortem eius qui dedit areuerit, ad eum pertinebit, ad quem regressum fuerit.

Mansum Amerbacchius putat esse iugerum, & quasi à mensura mansum dici. alij agrum definiunt esse XII. iugerum. Iugerum est mensura agrestis, quæ est in longitudinem pedum CCXL. in latitudinem pedum CXX. Eandem mensuram glossæ aruipendium vocant, & πλέθρον *esse interpretantur, vel finem geometricum quo finiuntur agri, cùm tamen alij, quod illi simile est nomen, arrapennem exponant semiiugerum siue actum maiorem vndique versum finitum pedibus CXX. Mansus autem, vt ego definio, est fundus, vnde quis se & familiam suam tueri satis commodè potest, ac præterea vectigal siue censum domino referre,*

& quod

& quod veteres dixêre heredium. nam hereditates Carolus Magnus interpretatur mansa in suis Constitutionibus, à manendo scilicet. Childebertus in quodam Pragmatico apud Annonium. Cum mansis, & cum manentibus meis. Helmodius Hist. Slauorum. Vir iste primo V I I. mansis totidémque manentibus ex hereditate patrum contentus fuit. Et in antiquis monumentis S. Galli Heluetiorum monasterij relatis ab Aegidio Tschudio in antiqua Rhetia. Testificati sunt se vidisse de legitimis curtilibus vsus omnes istos, & nobis ad monasterium nostrisque mansis in nostris territorijs commanentibus cum illius ciuibus esse communes. Definitionem mansi confirmat, quod curtem hic §. significat esse partem mansi, sicut villa pars est fundi, l. fundi. D. quib. mod. vsusfruct. amitt. & quod Annonius scribit Carolum Caluum in Francia & Burgundia tributum exegisse ad hunc modum, E mansis dominicatis, id est, qui ad fiscum pertinerent, solidum vnum, è manso ingenuo denarios I I I I. de censu dominico, de facultate mansuarij totidem, è manso seruili denarios duos de censu dominico, de facultate mansuarij totidem: quæ distinctio mansorum inuenitur etiam X I I. Epist. Gregorij ad finem. Et idem Annonius Carolum Magnũ ne incpia coacti ministri diuini cultus in eo segnius elaborarent edixisse, vt singulis Ecclesiis mansus tribueretur vnus. quod & in Constitutionibus Caroli ab Ansegiso Abbate collectis legitur, eo addito vt pro manso illo Ecclesiæ nullum seruitium, nullumve censum senioribus debeant. eo plus si quid possederint, vt pro eo Ecclesiæ non sint immunes. quod concilio Vormatiensi tribuitur, c. 1. de censib. Et inde

Colq=

Coloniensis synodi, cap. 4. Ne ex dote Ecclesiæ, id est, ex vno manso, & IIII. mancipijs census exigatur. Mansuarios dixit, quos alij manentes siue commanentes, id est, villicos, alij παραμοναρίους, vt Synodi Chalcedonensis, cap. 2. & villam μονὴν, alij massarios. nam & mansum dixêre massam Caßiodorus, & Gregorius, & alij, pro quo glossæ Græcæ reddũt συγκτῆτιρ. Eosdem Amerbacchius putat mansionaticos appellari in Constitutionibus Caroli Magni. sed fallitur. Mansionatici sunt mansiones, siue diuersoria, quæ Græci dixêre ἀλλαγάς. Annonius 5. cap. 31. Generale placitum Duziaco habuit, & inde per Attiniacum & consuetos mansionaticos Compendium adijt. & Carolus in Constitutionibus. Ceteri per singula territoria habitantes & discurrentes mansionaticos. & alio loco. Illis verò locis vbi modò via & mansionatici ordinati sunt. Quæstio autem huius §. hæc est. Si quid manso in feudum dato accreuerit, putà alluuione vel insula iuxta mansum in flumine nata, vtrùm ad vasallũ an ad dominum pertineat. idem olim fuit quæsitum in fructuario. Et Paulus accessionem alluuionis negabat ad fructuarium pertinere, quia fundi fructus non est, libr. 3. Recept. Sent. Sed placuit pertinere, l. 9. §. huic vicinus. D. de vsufruct. Latenti incremento augeri vsumfructum, non euidenti. In vasallo mediam viam Gerardus sequitur, & latentis euidentisq; incrementi omissa differentia distinguit tantùm, in curte, id est, in villa ipsa, sibi receperit dominus aliquid, putà membrum habitandi causa, & hortum fortè aut viridarium, an nihil receperit. Si nihil sibi receperit, vasallum sequitur acceßio. Si aliquid sibi receperit,

ceperit, dominum, nisi de incremento siue accessione illa: mox vasallus à domino inuestitus fuerit: quòd & si agat probare debet, vt dictum est suprà, per conuasallos vel per instrumentum publicum. si excipiat, id est, si quod accreuit possideat, domino non probante intentionem suam, satis est, si se iureiurando defendat. id est, si cum X I I. coniuratoribus iuret se de incremento inuestitum fuisse. Sic posteriores Iurisconsulti & Imperatores diligentius quædam tractarunt, quàm priores medijs sententijs & nouis distinctionibus quibusdam introductis, vt & in hac quæstione, Si alius in venatione feram bestiam vulnerauerit, & alius ceperit, cuius esse intelligatur, eius qui vulnus inflixerit, an eius qui occupauerit? Trebatius eius eam esse putat quĩ vulnerauerit. Sed placuit magis eam esse occupantis. Hoc diligentius tractans Fridericus Imp. ita distinguit apud Radeuicum, Si quis cum canibus venaticis siue molossis feram inuenerit, & persecutus fuerit, vt ei potiùs quàm occupanti cedat. Si cum canibus leporarijs siue laconicis, vt occupanti cedat. Si lancea vel gladio vulnerauerit aut occiderit, nondum ceperit, vt eius sit, non occupantis. Si telo, balista, aut arcu misso occiderit, vt æquè eius sit non occupantis, eousque scilicet, donec eam persequatur. quod & l. 6. Lang. de venat. probat. Verùm, vt ad rem redeam, si non naturaliter aliquid feudo accesserit, sed opera & diligentia vasalli, vt si ad finem fundum emerit, id proculdubio feudo non accrescit, cùm separatum sit à feudo. Contrà, si id quod vasallus adquisiuit, separationem non recipiat, vt si seruitutem prædio feudali adquisierit, vel si ædificium posuerit in solo feudali,

feudo accrescit, feudo tamen domino aperto, pretij repetitionem vasallo competere quidam putant, vt infrà 2.tit.9.§.econtrariò.& 4.tit.29. His cognitis, fingamus speciem ad §.vltim. quam simul ac rationem eius vulgò explicant malè. Capitaneus dedit feudum valuasori, valuasor minori valuasori, minor valuasor mihi. Feudum quod habet capitaneus, vel quod habet valuasor maior aut minor, est verum & proprium feudum. Id quod ego habeo, qui valuasinus sum (sic enim me nuncupant) iure feudi proprij non censetur. & ideò mortuo minori valuasore qui mihi feudũm dedit sine herede masculo, feudum redit ad maiorem valuasorem, vel capitaneum, vt diximus initio huius tituli. Finge, mihi minorem valuasorem dedisse feudum, cum omni incremento quodcunque quandocunque feudo accederet, an si quid accesserit, dices id etiam mortuò minori valuasore ad capitaneum redire, & me non tantùm feudo principali, sed etiam accessione excludi? Sic sanè, si accesserit post mortem valuasoris, id est, post aperturam feudi, non si accesserit viuo valuasore. Hæc mihi accessio inuidenda non est. Mediolanenses ne feudum quidem mihi totum inuident. neque enim id ad capitaneum recurrere volunt.

II. Quibus modis feudum amittatur.

QVIA supra dictum est, quibus modis feudũ acquiritur, & retinetur, nũc videamus qualiter amittatur. Si enim dominus prælium campestre habuerit, & vasallus eum morantem in ipso prælio dimiserit non mortuum, nec ad mortẽ vulneratum, feudum amittere debet.

Item

Item ſi fidelis cucurbitauerit dominum, id eſt, cum vxore eius cócubuerit, vel concumbere ſe exercuerit, aut cum ea turpiter luſerit: vel ſi cũ filia, aut *nepte ex filio, aut cũ nupta filio, aut cum ſorore domini concubuerit (hoc ita obtinet, ſi in domo domini maneat,) iure feudũ amittere cẽſetur.

ꝟ. nuru, id eſt, cũ nupta filio.

Similiter ſi dominum aſſalierit, vel caſtrum domini ſciens, dominum vel dominã intus eſſe. Item ſi fratrem ſuum occiderit, vel nepotem, id eſt, filium fratris.

Aut ſi libellario nomine, amplius medietate feudi dederit, aut pro pignore plus medietate obligauerit, ita vt * trrnſactum permittat, vel dolo hoc egerit, amiſſione feudi multabitur. His omnibus caſibus feudum ad dominum reuertitur.

ꝟ. diſtractionem.

Rurſus, ſi fidelis minus medietate, libellario nomine dederit, & ſine herede deceſſerit, & feudum ad dominum redierit: vel poſtquam ad libellariã dederit, vel pignori obligauerit, domino refutauerit: tunc ille qui ab eo acceperit, nullo iure aduerſus dominum ſe tueri poterit.

Prætereà ſi ille, ad quem feudum per ſucceſſionem iure obuenire debet, cõſenſerit eos inueſtire, ad quos ſecundum morem & ordinem rectum non pertinet: nullo modo ad eum repetendum regreſſum habet. Item ſi fuerint duo fratres, & vnus inueſtituram feudi acceperit: ſi poſteà feudum cum fratre diuiſerit, & ille, qui feudi partẽ accepit, poſtea plus medietate vendiderit, & ſine herede legitimo deceſſerit: feudum ad dominum reuertitur. Item ſi quis feudum habuerit in curte domini ſui: non poterit ipſum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui ſine conſenſu domini ſui dare, vel pignori obligare. Similiter ſi extrà curtem detinuerit,

tinuerit, & domin⁹ districtum habuerit, vel alium honorem: si alienauerit sine domini voluntate iure ad dominum reuertitur.

Amittendi feudi causa vna est, Perfidia, ingratitudo, improbitas vasalli, quæ his libris felonia dicitur sæpè verbo militari, quod tractum videtur è Græco φηλώσις sive φήλωμα nec enim felonia est rebellio tantùm sive ἐνταξία. cùm & dominus ipse in feloniam incidat, sed fraus, culpa, improbitas. Eadem causa est adimendæ hereditatis legitimis heredibus: quæ ademptio vt exheredatio dicitur, ita plerique ademptionem feudi exheredationem vocant: Turpinus in Chronicis. Ioannes rex Angliæ Arturum Comitem Britanniæ peremit, super quo à Baronibus apud regem Franciæ, cuius vasallus erat, accusatus, cùm comparere nollet, post multas citationes per iudicium parium exheredatus est. Sigebertus. Guilielmus rex Siciliæ exheredauit Comitem de Baseuilla, quòd ab ipso desciuerat. Vna est vtriusque exheredationis causa, si generaliter rem vniuersam spectes, Felonia & perfidia. Sed hæc rursus in varias & multiplices scinditur species. Eas quidem Iustinianus redegit ad certum numerum, propter quas liberos, parentes aut fratres exheredare licet nondum tamen eripiendi feudi causas certa definitione conclusit quisquam, vt infrà 3. tit. 1. An igitur vasallus feloniam fecerit, quæstio est magis facti quàm iuris, & vt ante Iustinianum exheredationis causæ positæ erant in arbitrio Centum virorum: ita hodiè remouendi & abdicandi vasalli causæ disceptandæ relinquuntur iudicio parium, id est, conuassallorum. proinde arbitrariæ sunt, non certæ, non legitimæ. Cognitio-

gnitionem paribus mandat Constitutio Conradi, & Henrici Coradi filij, & Lotharij, & Friderici. Certæ quidem sunt causæ quæ iureiurando fidelitatis specialiter exprimuntur. Certæ etiam illæ propter quas iure hereditas adimitur, donatio reuocatur, matrimonium dirimitur, quas & in reuocando feudo obseruare debemus, vt 3. titul. 1. Certæ sunt quæ his libris exprimuntur. Sed præter omnes istas incidere possunt innumera, propter quas æquum sit vasallis feudum adimi: quas probare dominum paribus curiæ necesse est productis testibus quinque ex Constitutione Henrici. Domino non probante, vasallus se purgare debet duello, vt infrà 4. titul. 47. quod non ita accipiendum est vt dominus ipse in pugnam descendere debeat, cùm in honorem dominij soleat ei defensionis necessitas remitti, vt suprà titul. proxim. §. Si verò feudum. sed vt si quis sit compar qui cum eo vasallo cuius perfidia arguitur, decertare velit, duello se purgare debeat, vt habetur in constitutione Henrici. quòd si desit singularis cum quo ineat pugnam, iureiurando se purgare debet cum tribus paribus, vel si pares habere non potuerit, cum propinquioribus cognatis XII. vel etiam solus, vt est proditum infrà libro quinto ad Constitutionem Henrici. Nunc eas feloniæ causas exponamus, quæ hoc titulo recensentur. Prima hæc est, Si vasallus cum domino in militiam profectus eum in ipso conflictu & vitæ discrimine dimiserit, & cum eo non laborauerit, vt ait infrà titul. 21. id est, si periclitanti opem non tulerit, quod est astalium facere, id est, frustrari & decipere, in l. 6. Lang. de malef. & pub. cr. & idem astalium ab astu quod Felonia. & similiter in eisdem

dem legibus asto animo est doloso & callido, l. 4. de fur. l. 15. qual. quis se def. deb. l. 3. de hom. lib. ho. l. 1. de dam. iniur. quo modo Plautus loquitur in Pœnulo:

Mea soror ita stupida est sine animo asto: *& Accius apud Nonium* Nisi vt asta ingenium lingua laudem.

Et eius generis in eis pleraque sunt alia quæ barbara multis esse videntur, cùm tamen originem suam repetant à Græca vel Latina lingua, vt argi siue argæ contumelia, l. 1. De conuitijs, quam interpretes aliouersum trahunt, sed ignauum ea & inertem significari certo certiùs est à Græco ἀργὸς. *Paulus Diaconus VI. cap. VIII. Memineris vt me inertem & inutilem dixeris, & vulgari verbo Arga vocaueris. Didymus de Demosthene,* ἀκίνητος ὢν περὶ τὰς συνουσίας, ἐλέγετο ἀργός. *Et Striga l. vltim. De hom. ser. l. 3. qual. mund. alien. per l. 2. de iniur. mul. quæ Festo est malefica, quæ hominis intestina corpore paulatim defluente peredere fingitur. Plautus Pseudolo:*

Strigibus viuis conuiuis intestina quæ exedũt.

Glossis striga λαιστρυγών, *qui etiam humanis corporibus vesci credebatur,* καὶ γυνὴ φαρμακίς, *Langobardis* Masca, *hodiè* Magsz. *Et tollenonis vsus à Festo, Vegetio, Isidoro declaratus, qui explicatur apertè l. 23. de hom. lib. ho. Et de equo aut pecore rabioso, l. 2. De pauperie: quod & Absyrtus & Hierocles mulo medici, & Porphyrius confirmant contra Galeni sententiam. Secunda causa amittendi feudi hæc est, Si vxorem domini corruperit, vel si tentarit corrumpere. initiũ facti pro facto habetur, vel potiùs attentatio ipsa*

pudicitiæ perfectum facinus est, si manus tulerit ad papillas, si sub vestimenta. Item si nurum corruperit, quæ filiæ loco est, si sororem domini vitiauerit, quæ nondum exierat domo fratris, id est, virginem quæ in capillo fuerit, vt infrà 3. titul. 1. §. rursus. Comis enim tantùm non velâmine vllo virgines obtigebant caput, & præceptum Pauli ad solas virgines pertinere existimabatur, quod tamen est contra sententiam Tertulliani. & ita l. 1. Lang. de eo quod pat. filijs nec. hab. rel. l. 21. 22. 23. 25. 27. de success. & in Constit. Neapolitanis, titul. de suc. nob. in feudis, in capillo esse dicitur, quæ nondum nupsit viro. Soli autem sorori hic modus inijcitur, Si habitarit cum domino vasalli fratre suo, non etiam filiæ aut nurui. Est autem hic huius tituli locus valdè deprauatus. adijcit enim his neptem ex filio. cur non etiam neptem ex filia? Et breuiter sic locus restituendus est, Vel si cum filia aut nuru, id est, cum nupta filio aut cum sorore domini concubuerit, (hoc ita obtinet, si in domo domini maneat) iure feudum amittere censetur. Sequuntur aliæ causæ, Si dominum ex insidijs appetierit, si obsederit dolo malo. Sola cogitatio solúsve conatus vasalli non punitur, insidiæ puniuntur, vt infrà 4. titul. 62. Item si vasallus fratrem suum occiderit aut filium fratris, quem posteriores nepotem dixêre, & fratruelem & fraternum. Cur tamen si fratrem domini sui occiderit, feudum non amittit, vt infrà 4. titul. 42. Quia in dominum suum directò non delinquit. Est quidem in offensæ cuius nomine iudicium parium & coercitionem subire debet, sed non priuari feudo. Henricus libro quinto. De his, inquit, culpis vnde beneficium non amittitur, pa-

rium laudatione defendat se vel emendet. At dices, Ille qui fratrem suum interficit, multominus delinquit in dominum. Sed parricidium homicidio grauius est, ac proinde æquum, ne tam infamis persona quæ parricidio se polluit, in curia domini amplius versetur, nō quidem feudum domino aperiri, sicut si directò in dominum deliquisset, sed in parricidæ proximos agnatos transferri: idémque est, si aliud quodcunque parricidij genus commiserit, vt infrà 3. titul. 2. idem si non spe hereditatis fratrem occiderit. quia quaqua ratione occiderit, parricidium est. idem si non occiderit, sed occidendum prodiderit, d. titu. 42. Et ita si sororem suam vitiauerit, feudo priuabitur, si sororem domini non item, nisi vno casu de quo diximus suprà. Grauius enim est incestum stupro. & in incesto idem merito Iacobus Ardizo, & Vldricus Zasius admittunt. cuius rei exemplum est in Austria Cuspiniani, de duobus Austriæ Marchionibus, Leopoldo, & Alberto. Aut si libellario nomine amplius medietate feudi dederit. *Sic legendum. Nam in feudum dare non prohibetur, vt infrà 2. titu. 4. & 9. & in Constitutione Friderici de feudis non alienandis. Antehac corruptè legebatur, In feudum dederit. Libellarius autem contractus est venditio, quæ fit scriptura interueniente certo pretio, & hoc amplius certa pensione constituta in annos singulos, & hac plerunque lege, vt stato condictóque tempore contractus renouetur rursus numerato pretio certo vel arbitrario. Dixi, scriptura interueniente. Breui scilicet scriptura: & inde nomen: & in Constitutione Lotharij illo loco, Libellum vel aliud instrumentum, quod ait libellum, ad hoc genus contractus pro-*

priè respicit. Regulariter venditio perficitur nudo consensu, nisi conueniat, vt scriptura fiat, l. contractus. C. de fide instr. Dixi, Certa pensione. quod probat infrà 2. titu. 9. §. donare. & 4. titu. 53. & Gregorius 2. Epist. cap. 1. Libellario nomine ad summam tremissis vnius habere concede. Vocetur lex libellaria, vt lex commissoria. Vtraque venditionis lex est. Venditio dicitur d. titul. 8. & in edicto alio Constantini Porphyrogennetæ de prædijs militaribus his verbis, εἰ δέ τινες παρὰ ἐπόπτου ἢ βασιλικοῦ στρατιωτικοὺς διὰ λιβέλλων ἐξωνήσαντο τόπους. &c. quibus rescissa venditione vult reddi pretium. Alij locationem esse dicunt. & est eadem quæstio quæ de emphyteusi, sitne venditio an locatio. qua de causa vsus fecit proprium contractum, exemplum emphyteuseos, quod ius παροικικὸν Iustinianus vocat No. VII. Quin & libellariam idem esse quod emphyteusim plerique censuerunt, pro quibus est Leonis No. XIII. Sed in hoc est differentia, quòd non soleat emphyteusis renouari non mutato possessore, Libellaria renouatur statis certisque temporibus etiam non mutato possessore data certa pecunia, vel quàm bonus vir arbitratus fuerit secundum qualitatem rei in libellum datæ, quod quidem renouationis pretium Leo εἰσδεκτικὸν vocat. Et emphyteusis contrahitur sub lege meliorandæ rei, putà ædificij in area ponendi, vel reficiendi, vel agri excolendi & recreandi, libellaria hãc legem non habet. Et libellaria in perpetuum fit semper, vt infrà titul. 8. Emphyteusis nonnunquàm ad tempus. Et si credamus antiquis feudorum conditoribus, in libellaria est commisso locus post biennium, sicut in locatione, cùm in emphyteusi triennij cessatio exi-

gatur.

gatur : & is qui per libellum à domino poßidet, vendere potest sine consensu domini, emphyteuticarius non item. Fit libelli huius siue libellariæ mentio sæpè his libris, vt infrà 8. & 2. titul. 9. & 4. titu. 3. 53. 57. & in Constitutione De pace Constantiæ, & in Langobardis, & in alijs etiam auctoribus. Caßiodorus V. Var. Comperimus patrimonij nostri prædia te Thomati libellario titulo commisisse. Gregorius 8. Epist. cap. 61. Volucrat possesßiones sub specie libellorum tenere. Vasallus autem feudum totum eiúsue partem vendere, vt id emptor haberet quasi proprium, non potuit sine consensu domini. Per libellum mediam partem vendere potuit sine consensu domini plerisque Italiæ locis, alijs etiam totum. Vendere, inquam, per libellum potuit dimidiam partem priuato non Ecclesiæ. Priuato plus permittitur quàm Ecclesiæ, id est, non tanta in priuato quàm in clerico probitas exigitur. quæ ratio est scripta infrà titu. 8. Tertullianus de Monogamia: Cùm ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas & impares sumus. Ecclesiam decet ne partem quidem feudi à vasallo emere, sine consensu domini, maximè cum sit immortalis, priuatus mortalis, quo moriente sine heredibus masculis feudi etiam pars ea quam per libellum alij conceßit ad dominum recurrit. Ex Constitutione autem Lotharij & Friderici, nec vendere vllo modo partem vllam feudi priuato vasallus potest sine domini voluntate, vt infrà 2. titu. 9. & 3. titu. 2. & 4. tit. 44. 53. ne domino debitum seruitium pereat ad inopiam redacto vasallo : quod etiam olim obtinebat in feudo de camera vel de cancua. & in feudo proprio, cuius

domino iuncta erat districtio iuris, quæ duo non semper concurrunt in eandem personam, sed cuius in personam concurrunt, eius auctoritas potestasque maior est, vt meritò in alienatione eius sit exploranda voluntas. Aequum etiam est in eo feudo abalienando, quod quasi è sinu & penuario domini depromitur, id est, ex camera vel caneua, domini voluntatem exquiri. Quod diximus de alienatione, idem obtinuit in pigneratione, creditori distractione permissa, quod genus pignoris consultum dicitur infrà 2. titul. 9. quia eo maximè creditori consulitur. Et hoc est quod ait hoc loco, Ita vt distractionem permittat: *cuius emendationis coniecturam fecit vetustissimus liber, in quo erat, transactionem, non transactum. Idem si dolo hoc egisset, vt feudum in alium transiret, putà si inuestituram pro venditione adsimulasset, vt infrà 2. titul. 4. & in Constitutione Friderici de feudis non alienandis. Et hac iuris forma neglecta, feudum ad dominum redibat, præterquàm si feudi paterni alienatio facta esset agnato, qui omninò successionis iure feudum habiturus erat, quia renunciatio est potius quàm alienatio, vt infrà titu. 8. §. vltim. & 4. titul. 45. vel errante vasallo circa qualitatem rei, putà feudum accipiente pro alode, vt inf. 4. tit. 20. At, vt dixi, vasallus feudum potuit semper potestq; alij sine fraude in feudum dare sine volũtate domini: ita vt sit vasallus vasalli, nec mortuo priori vasallo sine liberis masculis, ad dominum res ipsa recurret, vt inf. 2. tit. 10. Ius feudi recurret, vel etiam res ipsa, si nolit posterior ab eo ius feudi recognoscere, vt inf. 2. tit. 9. §. fine autem. An etiam ius feudi alij poterat vasallus vendere inuito domino quasi feudum,*

non

non quasi libellum, ita vt non suus, sed domini vasallus esset: sicut vsumfructum vendere fructuarius potest etiam inuito domino. quod Graeci interpretes cùm ita scriptum reliquissent, ὁ ἔχων χρῆσιν καρπῶν δύναται πωλεῖν αὐτὴν, καὶ ἄκοντος τοῦ δεσπότου ἢ καὶ τοῦ κληρονόμου αὐτοῦ, quidam ex eis hanc opinionem quasi singularem adscribit, nesciens id eos sumpsisse ex l. cui vsufructus, D. de vsufruct. Rursus vt morte mea si ius vtendi fruendi quod meum est vendidero, finitur vsusfructus in persona emptoris, an & ius feudi ita venditum, vt dixi, Si decessero sine liberis masculis? Et videtur ius feudi in alium per eam rationem multominùs potuisse aut posse transferri, ne inuito domino nouus & extraneus vasallus accedat, vt infrà 2. titul. 12. cum alienatione facta per libellum vel pignoratione pro parte dimidia, vel vt Cremonae, Ticini, Mediolani obtinuit, in assem, vel secunda datione in feudum non mutetur vasallus, illo genere mutetur. Et tamen illud quoque fuisse permissum ante Constitutionem Lotharij, vt existimem, facit §. item si duo fratres. vt hodie moribus Galliae receptum est, posse omninò ius feudi sine voluntate domini à vasallo cedi & vendi alteri: qua ratione vulgò dicitur feuda patrimonij iure censeri. Ceditur cum sua causa, nam emptor fidem & hominium debet, quod nisi profiteatur intra constituta tempora, dominus fructus suos facit, vel quibusdam locis feudum domino aperitur, cuius generis feudum dicitur, Fiefs de danger, quod eius amittendi vasallo periculum immineat, nisi maturè fidem & hominium exhibuerit. Emptor etiam debet ἀνακάμψεις & εἰσδεκτικὰ, & militiae oneribus ac seruitijs feudo cohaerentibus obliga-

 tur.

tur. Igitur mors emptoris spectatur, non venditoris. Vsusfructus tamen plenum merumque ius omninò vendi alteri non potest, & spectatur mors venditoris, non emptoris. Sed & Ecclesiæ moribus nostris rectè vasallus feudum vendit cum sua causa: quo tamen casu ne quid domino depereat, vel quòd ecclesia sit immortalis, vel quòd sit inhabilis militiæ, cogitur Ecclesia dare hominem, à quo officia debita exhibeantur, quoque mortuo fidelitas redintegretur. Iisdem moribus eo qui feudum vendidit absque consensu domini defuncto sine heredibus, feudum emptori non aufertur, cùm tamen iure Italico si inuito domino vasallus partem mediam iure vendiderit per libellum aut pignori obligauerit, & iure προτιμήσεως dominus anno vel renunciatione exclusus fuerit, mortuo vasallo sine heredibus masculis, vel etiam cedente feudo in manus domini, à quibus acceperat feudum, emptori auferatur, vt §. rursus. & infrà titul. 8. & 16. & 4. titul. 83. Domino consentienti non est ius προτιμήσεως, non recidit etiam feudum in eum qui consentit alienationi moriente venditore sine legitimis heredibus, aut refutante dominium homini, vt dicitur, et remissio: sed qua conditione quóve iure id consentiente domino acceperit emptor, putà quasi proprium, vel quasi libellum eodem retinebit semper, præterquàm in specie, titul. 25. 57. libr. 4. Consensu etiam agnati amittunt ius προτιμήσεως, & ius successionis: & ita demùm ius prælationis habent, vel eo iure omisso ius successionis, cùm est feudum genearchicum, mortuo venditore, illud reddito pretio, istud non reddito pretio emptori, si venditioni non consenserint, vt hoc titul. §. prætereà.

 & iu

& titul.4.§.1.& libr.4.titul.14.& titul.45. Quod in contextu isto ait, His omnibus casibus, *sic est interpretandum, si libelli nomine dederit supra dimidiam partem, si pignori obligauerit permissa distractione, si dolo hoc egerit, non si fratrem suum occiderit. Quod autem ait*, Item si fuerint duo fratres, & vnus, *&c. est valdè obscurum. Duo sunt fratres consortes, Primus & Secundus. Primus feudum adquisiuit, idque in commune contulit: quæ collatio domino nihil præiudicat, qui Primum solum sibi vasallum adoptauit, vt infrà 2.titul.12. Soluta consortione & diuiso feudo, Secundus feudi partem accepit, iure igitur, quia partem dimidiam tantùm, totum nequiuisset, quo enim colore, nisi refutationis? Sed hoc non potuisset, quia in feudo fraterno, id est, feudo nouo, successurus non erat. Igitur quia partem accepit rectè, quandiu vixerit Primus, non redibit ad dominum portio Secundi, nisi Secundus plus medietate suæ portionis vendiderit, & sine liberis masculis decesserit. Vtrumque exigimus. Neque hoc neque illud sufficit, quia viuit Primus, à quo eius portionis alienatio in Secundum collata sustinetur. Vtrumque si concurrat, dominum admittemus, quia Secundus eam portionem tenuit quasi feudum ab eodem domino ex diuisione, & deficiente eius sobole mascula, æquum est id domino accedere potius quàm extero emptori, qui plus medietate emit. Ante Lotharium alienatione maioris partis quàm dimidiæ feudum domino aperiebatur. Post Lotharium pars tantùm alienata domino aperitur, vt infrà 4. titul. 44. Est enim eius indignitas maior, qui indulgentia sibi data abutitur, quàm eius cui nihil lex indulsit. Quod sequitur,*

quitur, Item si quis feudum, *eius rationem exposui suprà.*

Item si Episcopus, vel Abbas, vel Abbatissa, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur: nullum habet vigorem, secundùm hoc quod constitutum est à Papa vrbano in sancta synodo: hoc est illud, quod post eius decretum fuerit datum: quod autem antè datũ fuerit, firmiter permanere debet. Idem iuris est, si Præpositus, vel alia ecclesiastica persona, quæ antiquitùs non sit solita in feudum dare: scilicet vt quod dederit iure non valet.

Huius paragraphi sententiam exposui titul. 1. Illud tantummodò non exposui, quem hic Gerardus vocet dominum plebis. Et is videtur esse qui Vicedominus dicitur in c. volumus. & c. dominum, 89. distinct. Administratio est episcopatus & onus suscipiendæ plebis negocium ecclesiasticorũ causa, vel inopia incessente aduentantis & hospitantis in Ecclesia. Sigebertus in Chronicis: Theophilus Vicedominus secundas partes ecclesiasticæ dispensationis sub Episcopo agebat. Carolus l. 4. Lang. de reuer eccles. deb. Mandet Comes Episcopo, vel Abbati, vel Vicedomino, vulgò corruptè, Vicecomiti, Cassiodoro Vicedomini videntur esse Oeconomi, 5. Var. Epistol. Iustitiæ Hoc autem loco titulum nouum perperàm apponi finis indicat, in quo ita est, Et his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur. Casibus enim his qui sequuntur feudum, vel quia non iure datum est, vel quia deficiunt heredes masculi, vel quia vasallus linguæ vsum amisit, ad dominum reuertitur.

Quinetiam si quis eo tenore feudum acceperit, vt eius descendentes masculi & fœminæ illud habere possint: relicto masculo, vlterius fœminæ nō admittuntur.

Dictum est suprà, feudum ad dominum redire vasallo sine herede defuncto. Heres his libris siue heres legitimus masculum significat, vt infrà tit.8. & lib.4.titul.38. propterea quòd fœminæ in feudū non succedunt, nisi feudum sit muliebre, vel nisi ita conuenerit nominatim in dando feudo. Indè quæritur, si in dando feudo conuenerit, vt liberi masculi & fœminæ id obtinere possint, & vasallus moriatur relicto filio & filia, an vterque succedat? Obertus vtrumque succedere existimat, vt infrà 4.titul.63. Gerardo aliud iudicium est hoc loco, & infrà titul.4. §.vltim. Putat enim masculum præferri, quasi scilicet hæc fuerit mens contrahentium, vt ita demùm fœminæ admitterentur, si masculi deficerent, quod & si palàm verbis expressum esset, Obertus probaret, vt infrà 2. titul.17. Sed id quod agitur pro expresso haberi debet, l.cùm quid, D. de rebus cred. Et Gerardi sententiam fuisse communiter receptam fragmenta Ardizonis indicant, infrà 4. titul.104. Ex eisdem reliquis didicimus non idem esse dicendum si ita conuenerit, vt in feudo succederent fœminæ sicut masculi. Huius enim conuentionis potestate mares & fœminæ simul succedunt, tam ex mente, quàm ex verbis contrahentium. Proponitur & in eisdem alia, quæ ad hanc quæstionem pertinet perelegans species. Maritus & vxor simul de eodem feudo inuestiti sunt ea lege, vt & descendentes siue liberi sui id haberent. feudum hoc non est muliebre, non masculum,

lum, sed mistum ex vtroque. Coniuges defuncti sunt filio & filia superstitibus. Filius totum feudum sibi vindicat filia in partem venire vult. quid fiet? Aut vterque ex eis nuptijs natus est aut non. priore casu mas præfertur. posteriore, vt si filium maritus susceperit ex prima vxore, filiam ex secunda, feudi quo de agitur socia, filia veniet in partem vnà cum fratre consanguineo: quia cùm sit filius ex alijs nuptijs, non debet filium excludere, quæ ex his nuptijs progenita est. in quibus feudum adquiesierunt, sed potius quia feudum est ex parte masculum, ex parte muliebre, quisque sibi parentis sui partem vindicare debet. & eadem ratione si filia tantùm superfit, nullus filius, filià partem tantùm feudi habebit, altera pars domino committetur. Ponitur & in eisdem fragmentis singularis casus quo fœminæ in feudum succedunt, vt si feudum datum sit ad seruitium certum, quod fœminam exequi non dedeceat, putà vt iter vxoris domini officiosè committetur, infrà 2.titul.3.§.vltim. vel vt domi sociqúe dominæ ministret, & rem eius familiarem accuret, qualis est Vasallus casatus, qui dicitur legis Franciæ, 3.cap.68.& 4.cap.75. & in Constitutionibus Caroli Magni, vt describatur quot homines quis casatos in suo beneficio habeat. Constat verò feudum ad certum seruitium dari rectè, vt infrà 4.titul.67. Datur & ita plerumque, vt nullum pro eo seruitium certum exhibeatur, cuius etiam mulier capax est. Et ij omnes casus sunt excipiendi, quibus Galliæ locis fœminæ in feudum non succedunt. Alijs plerique locis liberi vtriusque sexus in feudum succedunt. Cognatæ ex transuerso non succedunt extantibus masculis. Et circa

eam

eam consuetudinem simul, & circa conuentionem hoc loco propositam hæc incidit quæstio. Mos hic siue conuentio est, vt masculis non extantibus fœminæ succedant, extantibus masculis, vt non succedant. Quæritur, an quæ lex dicta est fœmmis dictà etiam videatur posteritati masculæ fœminarum, vt ecce, vasallus mortuus est relicto filio fratris, & filio sororis, vtrùm censes filium fratris esse potiorem, quòd alter descendat ex fœmina, an vtrumque admittis, quod vterque sit mas, vterque pari gradu. Sunt qui vtrumque admittant. quod non probo, nam id ea conuentione agitur, vt ex familia, cui primum feudum adquiritur, mares & fœminæ succedant. filius sororis non est ex ea familia. Solus quidem admitteretur ex benignitate quadam, vt suprà tit. 12. Sed non concurrente eo qui est ex illâ familia. Et si fortè cùm feudum pater adquisiuisset, deindè obierit relicta filia & filijs duobus Primo & Secundo, quot sunt personæ, tot sunt lineæ. & linearum ordo accuratè obseruandus, vt infr. 4. tit. 59. Vndè si Primo diuisione obuenerit feudum, posteri eius in infinitum cæteris præferentur, linea Primi absumpta, absumetur Secundi, & hac demùm extincta linea filiæ. Proindè si moriens Primus habuerit filium fratris, & filium sororis, filius fratris præferetur filio sororis, id est, linea Secundi lineæ filiæ.

Mutus feudum retinere non potest, scilicet qui nullo modo loquitur. sed si feudum fuerit* magnū quo, ei ablato se exhibere non valeat, tum ei relinqui debet, vnde se sustinere possit. Et his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur.

** ys. paternum.*

Mutum

Mutum Gerardus definit eum, qui eloqui nihil potest, vt §. item surdus, Instit. quibus non est per. face. testam. & ait mutum retinere feudum non posse, quia scilicet debito seruitio parum idoneus videtur. Contrà Gerardus refertur muto retentionem dedisse feudi paterni, infr. 4. tit. 41. Feudi, inquã, paterni tantùm. Quod & hic subiecerat. Sed his libris nulli sunt fœdiores mendis. Ait, Sed si feudum fuerit magnum. *Dixisset conuenientius,* paruum, *quia sequitur,* quo ei ablato se exhibere non valeat. *Scriptũ erat corruptè, maternũ, vnde fecere, magnũ, propterea quòd non agnoscunt hi libri feudum maternum, vt infrà tit. 12. Sed debuissent potiùs emendare paternum pro maternum. Hic igitur est sensus, si feudum fuerit relictum à patre, quo ablato esuriturus sit, tum ei relinqui debere vndè tueri se & educere possit, quam sententiam pietatis ratio extorsit, iure enim qui seruitio non sufficit, nec feudum retinet.*

TIT. III. De natura feudi.

Natura feudi hæc est, vt si Princeps inuestierit Capitaneos suos de aliquo feudo, nõ possit eos deuestire sine culpa, id est, Marchiones & Comites, & ipsos qui *propriè hodie appellantur Capitanei. Idem est si inuestitura sit facta à Capitaneis & maioribus valuasoribus, qui *propriè hodie Capitanei appellantur. Si verò facta fuerit à minoribus, vel minimis valuasoribus, aliud est. Tunc enim possunt deuestiri non habita ratione culpæ, nisi fecerint hostem Romæ: tunc enim idem est in minimis quod in maioribus valuasoribus: vel nisi emerint feudum, tunc enim pretium restituendum

*ꝟs. impropriè.

*ꝟs. impropriè.

dum est secundùm antiquum & rationabilē vsum. *Moderni autem non ita subtiliter cernentes dicūt idem obseruandum in minimis,quod dictum est in maioribus valuasoribus. *id Mediolanenses.

Propria feudi natura hac est, vt sit perpetuum, nec temerè vasallo eripi possit sine causa. Princeps non eripit temerè quod dedit Duci aut maiori valuasori. Dux quoque non eripit id quod dedit maiori valuasori, nec maior valuasor,quod minori. Minor tamen quod dederit valuasino, quia iure feudi non censetur, vel maior dominus eripere valuasinò cùm libuerit potest, exceptis certis casibus,quos exposui tit.1.supr. Est autem hic duobus locis reponendum,impropriè,vbi est scriptum,propriè,ex supradicto tit.1.in princ,& infr.14.

TIT. IIII. De successione feudi.

SEquitur de successione feudi videre. Si quis igitur decesserit filijs & filiabus superstitibus,succedunt tantùm filij æqualiter,vel nepotes ex filio, loco sui patris, nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente.

Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus alienauerit partem suam feudi, vel fecerit inuestiri filiam suam,si moriatur sine herede masculo,nihilominus reuertitur ad me, & olim obseruabatur vsque ad quartum gradum tantùm,secundùm quosdam, hoc ideò quia posteà non vocatur feudum paternum. Alij autem dicunt vsque ad septimum gradum.

Filia verò non succedit in feudo, nisi inuestitura fuerit facta in patre vt filij & filiæ succedant in feudum (tunc enim succedit filia filijs non extan-

tibus) vel nisi inuestitæ fuerint. Hæc de feudo paterno. In alio verò feudo quod habuit initium tantùm a fratribus, non succedit vnus alteri, siue vna inuestitura, siue duabus, nisi hoc fuerit dictum expressim, vt alter alteri succedat.

Loco sui patris. *In limite transuerso non est, vt loquuntur, repræsentationi locus, nisi fratrum iam mortuorum filijs, qui succedunt cum fratribus defuncti, patruis suis, vt infr. 2. tit. 11. In limite directo liberorum est representationi locus in infinitum, vt si sit filius & ex alio filio iam antè mortuo nepos, simul vterque succedit in feudum & in alodem, & sic deinceps cæteri pro stirpibus non pro capitibus. Tempore Othonis I. Imperatoris, cùm esset ea de re ingens quæstio, an auo succederet nepos vna cum patruo, placuit rem committi gladiatorio certamini, & cessit victoria his qui nepotes computabant inter filios. quod Sigebertus refert in Chronicis & Vuitichindus II. rerum ab Henrico & Othone gestarum.* Nulla ordinatione. *Non potest ergò pater vni ex filijs feudum prælegare. quâ de re dicemus infr. 4. tit 54.* Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus alienauerit partem suam feudi. *Consentiente scilicet domino. alioquin feudum dominò aperiretur, non mihi.* Vt fecerit inuestiri filiam suam. *vt infr. 4. tit. 45.* Reuertitur ad me. *Si & ipse alienationi non consensero, vt supr. 2. §. præterea.* Vsque ad quartum gradum. *vsque ad fratres patrueles, vt sup. 1. §. hoc quoque.* Quia postea non vacatur feudum paternum. *Qui hac ratione vtebantur, feudũ id tantùm dici paternum existimabant, quod esset à patre aut auo profectum, quasi scilicet patris appellatione*

vltra

vltrà patrem solus auus intelligeretur, l. iusta, D. de verbor. sign. & ita fratres patrueles defuncti succedere in feudum auitum, propius sobrino, id est, patruelis filium non succedere in feudum proauitum. Sed magis placuit paternum dici, quodcunque à parentibus descendit, vt in l. patri, D. ad leg. Iul. de adult. patres pro parentibus accipiuntur, & hac ratione in feudū à parentibus profectum agnato defuncto agnatos succedere vsque ad septimum gradum. quia parentes vsque ad eum gradum nominantur: vlteriores maiores appellantur, non parentes. Paulatim increscunt sententiæ Iuris, l. fideicommissa, §. si rem suam, D. de lega. 3. Obtinuit ad extremum succedere eos in infinitum, vt dixi suprà 1. §. 1. nam & in edicto de in ius vocando, & de legatis præstandis parentes etiam dicuntur vltrà tritauum. Nisi inuestitæ fuerint. *domini beneficio, vt infr. 25. Cætera quæ ad hunc §. pertinent, exposuimus supr. tit. 1. §. 1. & tit. 2. §. penult.*

TIT. V. Qualiter heres inuestitoris teneatur.

SI quis inuestitus fuerit de alieno feudo post mortem eius, vel si quis fuerit inuestitus sub conditione aliqua, vel tempore, de quo nullus erat inuestitus, siue præmoriatur tenens feudum, siue inuestitor, siue inuestitus: inuestitor & inuestitoris heredes tenentur inuestito, vel heredi eius veniente tempore vel conditione: licèt alij dicant, si moriatur inuestitus antequàm tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus quòd heredes eius non debeant inuestiri. nam si quis fuerit inuestitus purè de alieno feudo, non valet habita inuestitura. hoc ità est, nisi fuerit facta ab aliqua

ecclesiastica persona. tunc enim si præmoriatur inuestitor antequàm feudum tenens, vel conditio. vel tempus existat: non obligatur successor illius: & hoc probatur per legem Lotharij de precarijs: & hoc intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem uon habent.

Hic titulus est de feudo quod successionem non habet, id est, quod morte accipientis finitur. Et ait eius generis feudo, exempli gratia, Primo concesso, purè Secundo factam à domino, inuestituram non valere, sub conditione vel in diem factam valere, Primus enim mori interim potest. Et multò magis valere eam quæ confertur in tempus mortis Primi. At quæritur an ius inuestituræ in heredem Secundi transmittatur, vt prædium sibi tradi oportere intendere poßit. Alij dicunt indistinctè transmitti. Hi comparare videntur inuestituram stipulationi. quia stipulatio omnis in heredem transmitti. Alij ita distinguunt, Aut prior mortuus est Primus aut Secundus. Si præmortuus est Primus, ius suum Secundus transmittit in heredem. Si præmortuus est Secundus, nihil transmittit. Hi legatorum exemplum sequi videntur. Legatum enim relictum in conditionem vel in diem incertum, veluti, cùm mortuus erit Primus, mortuo legatario ante diem vel conditionem in heredem non transfertur, l. prima, § si quis sub conditione, D. vt lega. no. cau. l. si dies, D. quan. dies lega. ced. Priorum opinio verior est. quia inuestitura actus viuentium est, non morientium, est enim cesßio. Cesßio autem actus viuentium, l. vltim. D. commun. præd. Comparanda igitur stipulationibus potius quàm legatis. At contrà quæritur, an heres domini

mini Secundo teneatur. Et placet eum quoqùe indi- distinctè teneri siue post Primum, siue ante Primum, & siue ante conditionem, siue post conditionem, dominus decesserit. quod & in stipulationibus, & in legatis ita procedit. nam & si heres, à quo legatum relictum est sub conditione, decesserit antè conditionem, heres heredis legatario obligatur, licèt ab herede scripto obligatio non inceperit, l. sub diuersis, §. vltim. D. de condit. & demonstrat. In clerico tamen distinguitur, & regula iuris antiqui strictius obseruatur. nam si clericus moriatur ante Primum, vel ante conditionem, vel ante diem incertum, successor eius non tenetur, si post Primum, vel post condictionem, vel post diem incertum, successor tenetur, vt diximus suprà, titul. 1. §. si verò Archiepiscopus. Voluntas itaque eius non obseruatur, nisi eundem ipsum obligatio tenuerit. Et quod in feudis, idem Lotharium ait constituisse in precarijs. Quid vocet precarias videamus. Genus est contractus quo initio primùm cum ecclesiis contrahebatur, vt emphyteuseos genere primùm cùm ciuitatibus tantùm deindè etiam cum alijs. vndè & cum priuatis precarias contrahi nihil vetat. Non sunt autem precariæ, siue precaria, non est id genus contractus, de quo agitur in titulo Digestorum de precario, licèt idem vtriusque beneficium sit nomen, eademqúe nominis ratio, quòd precibus petenti concedatur. quo genere frequens erat, liberos ab Ecclesia impetrare bona, quæ parentes donauerant. Precaria est cessio vsusfructus rei immobilis. idem possis dicere feudum esse, idem emphyteusim, idem libellariam. nam proprietatem retinet qui dat. aut igitur nihil, aut vsum-

 fructum

fructum dat & cedit. Vtile dominium nullum est, vt rectè sensit vulgaris interpres quisquis est, siue Pileus siue Conradus (nam hi duo sunt vetustiores horum librorum interpretes (ad titul. de alienatione feudi paterni, libr. 4. Contractuum leges siue pactiones, ex quibus dicuntur contractus capere formam, ita sunt dispares nonnunquàm, vt nouas appellationes excogitare sit necesse. exemplo sit pignus, aliud est pignus, aliud hypotheca, aliud fiducia, aliud ἀντίχρησις. *& omnia tamen pignora. Sic aliud feudum, aliud emphyteusis, aliud libellaria, aliud precaria, aliud vsusfructus. & omnia tamen vsusfructus. quoniam qui dat, retinet proprietatem. Adijciamus ergò legem precariæ propriam. Precaria est cessio vsusfructus rei immobilis. quæ fit clerico ad tempus, vel dum vixerit ea lege, vt Ecclesiæ ministerium exhibeat, vt Toletani Concilij cap. 5. vel quæ fit, quod erat proprius & frequentius, ei qui Ecclesiæ rem suam donauit aut liberis eius, vel in ea re sola, vel in alijs rebus Ecclesiæ, vel tam in ea, quàm in alijs rebus Ecclesiæ ad tempus certum, vel in tempus vitæ donatoris tantùm etiam filiorum eius, c. precariæ, 10 quæst. 2. & Rhemensis Synodi, cap. 36. & 37. & Turonensis, cap. 51 quod genus negotij Ecclesiis permittitur remunerandæ donationis causa, l. iubemus, §. sanè ne omnis, C. de sacrosanct. eccles. Nou. 7. & 120. id nonnunquàm agitur, vt is cui ceditur vsusfructus, certam pensionem siue censum quotannis præstet, vt legum Alamannorum, titul. 2. & vt renouetur singulis lustris, c. 1. de precarijs. Inde Carolus Magnus legis Franciæ III I. Si quis, inquit, in censibus reddendis, & precarijs renouandis negligens fuerit. Vbi autem sit renouatio*

uatio, quæ ἀνάκαμψις dicitur, aptissimo vocabulo, & præstantur εἰσδεκτικά, vt Leonis Nouell. 13. cuius titulus compendiosior est περὶ ἀνακάμψεως. De precaria accipienda videtur l. 2. Langobard. de benefic. quæ congruit omninò cum eo quod scriptum est inter Decreta Pontificum, Quicunque fidelium propria deuotione de facultatibus suis aliquid Ecclesiæ contulerint, si fortè ipsi aut filij eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Ecclesia suffragium vitæ temporis vsu percipiant, & Turonicæ Synodi, cap. 51. Quid distet precaria à feudo & libellaria si quis quærat, consulat definitiones nam & feudi & libellarij definitionem tradidi suprà. Quid ab emphyteusi, collata etiam emphyteuseως definitio cum definitione precariæ, statim indicabit. Emphyteusis est contractus, quo dominus prædij sui vsumfructum in alium transfert ea lege, vt id melius & cultius reddat constituta pensione certa. Feudo additur lex fidei & seruitij, emphyteusi lex meliorationis. In alijs nulla est lex talis. In feudo nulla est pensio annua, in cæteris est pensio annua In feudo & emphyteusi nulla ἀνάκαμψις, in cæteris est ἀνάκαμψις. In his omnibus interuenit & præstatur domino εἰσδεκτικόν: sed variè. In feudo ex morte vasalli reditus vnius anni vel pecunia certa aut arbitraria, ex alienatione pretij portio. In emphyteusi ex alienatione pretij portio, ex morte nihil. In libellaria & precaria dum quasi redeunt & renascuntur, certum pretium etiam non mutato possessore. In omnibus est commisso locus, sed varijs ex causis. In feudo ob culpam, in ceteris ob tardius solutam pensionem.

TIT. VI. De contentione feudi inter dominum & fidelem.

SI contentio fuerit inter dominum & fidelem de inuestitura feudi, per pares curię dirimatur. Alij enim testes, & si idonei sint, admittendi nō sunt, inopia tamen probationum dirimatur per religionem clientuli possessoris feudi, vel cum duodecim sacramentalibus secundùm quosdam. Cæterùm si dominus possideat, etiam per suum iusiurandum cum duodecim sacramentalibus dirimatur: hoc ita, nisi clientibus sit gastaldus vel actor domini: tunc enim tantùm suæ, id est, domini religioni statur, nisi habeat testes pares idoneosque: nam aliquandò multa bona auferuntur domino hoc modo: & hoc colligitur per legem quæ est in titulo de acquisitione actorum Regis. Idem dicendum est de guardia.

Similiter si quis voluerit dicere de pignore sibi dato se inuestitum esse, non credatur suo iuramento, sed testibus idoneis paribus domus.

Insuper sciendum est feudum Guardiæ & Gastaldiæ quacunque hora vult auferri posse à domino, scilicet post annum.

Quæ ad hunc titulum pertinent, exposui suprà 1. §. si autem controuersia. De inuestitura feudi. *Fideli allegante inuestituram, domino negante.* Clientuli possessoris. *Ergò Rei.* Secundùm quosdam. *Horum sententia iure verior. Vsu hodierno solus iurat, vt infr. lib. 5.* Cæterùm si dominus possideat. *Ergò si fidelis agat.* Tantùm suæ. *Sine sacramentalibus.* Nisi habeat. *Vasallus scilicet.* Hoc modo. *Sensus hic est. Si non exigantur à vasallo testes pares & idonei, si domini iuriiurando non stetur, eueniet vt res adquisitas do-*

domino multas, gastaldi vel actores sibi retineant commento inuestitura. Aut igitur probet, inuestituram testibus paribus & idoneis, aut domino iuriiurando fidem habeant. Idem dicendum est de guardia. *Vt solius domini iureiurãdo sine sacramentalibus, dirimatur res quæ ei est cum custode prædiorum de certi prædij inuestitura.* De pignore. *Quod probat dominus, vt Conradus interpretatur rectè ex §. similiter. ti. 1. sup.* Non credatur. *Non detur possessori defensio.* Insuper. *hoc exposuimus sup. 1. §. Item illud.*

TIT. VII. De contentione fratris defuncti.

SI contentio fuerit inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti, dicendo paternum esse, & sic me debere succedere, ille verò minimè tanquàm habuerim partem meam, siue possideo, siue alienaui, dabitur mihi iusiurandum, scilicet patrem meum iure inuestitum fuisse, licèt nõ possideam portionem fratris mei. Si vero nullam partem habuero illius feudi nec mihi nec domino dabitur iusiurandum, nisi propter supradictam rationem domino, non vt ego propter hoc aliud meum feudum amittam, Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, siue possideat, siue non, obtinebit. alioqui nisi probet paternum fuisse, vel nisi possideat dominus obtinebit.

Siue alienaui. *Partem scilicet quam habui, vt si eam cum alia re permutaui, vt supr. 1. §. Cùm autem.* Licèt non possideam. *Quandoq; a... vt dat iudex iusiurandum, vt inf. 4. titu. 36. §. sacramentum: & hoc casu maximè, quod pars, quam habui: arguat intentionem meã esse veram, id est, feudum à patre initium habuisse.*

buisse. Nec mihi nec domino. *Si probauero feudũ esse paternum,* Propter supradictam. *Propter inopiam probationis: cum titulo praecedenti.* Domino. *qui reus est.* Aliud meum *partem meam quam non habui.* Si tamen vasallus. *Duo sunt casus si probauerit, Si possideat, primo obtinebit omnimodò. secundo obtinebit domino non probante. Delenda sunt illa,* Siue non, *vt dixi §. Cùm autem. Siue non probauerit vasallus vel si non possideat, dominus obtinebit, vterque scilicet dato iusiurando.*

TIT. VIII. De alienatione feudi.

SI Clientulus voluerit partem suam feudi alienare, id est, medium sine domini voluntate, poterit hoc facere: vlterius progredi nõ potest, secundum iustum & verum vsum. Alioqui & feudum amittit, & non valebit quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello. Huic consuetudini derogatum est per legem Lotharij. Mediolanenses verò irrationabiliter considerantes, dicunt clientulum etiam totum alienare posse sine domini voluntate. Inde potest præsumi, si clientulus fecerit libellum in perpetuũ de feudo suo alicui Ecclesiæ, non valere: ideò scilicet, quia nunquã reuersurum sit ad dominum. cùm Ecclesiæ non desinat esse heres. Quod obseruandum est in priuato, ex natura perpetui libelli. Sed diuersum obseruatur in Ecclesia, quàm in priuato: Ecclesia enim cultrix & auctrix iustitiæ, non patitur contra iustitiã aliquid fieri in se, vel in alterum: Priuatus verò sæpè obuiat iustitiæ. & si Cliẽtulus fecerit libellum, vel aliud de medietate feudi, sine domini voluntate, eo mortuo sine legitimo herede masculo (quod verbum

verbum ita intelligendum est in feudo, id est, sine filio masculo)reuertitur feudum ad dominum.

Si verò cum domini voluntate totum vel medium alienauerit, stabilis permaneat alienatio. fratri verò, vel nepoti per libellum facta alienatio, etiam sine voluntate domini.

Quæ ad hunc titulum pertinent, exposui sup. titu. 2. Huic consuetudini. *Adnotatio est interpretis cuiusdam.* Fecerit libellum. *pro parte dimidia.* Quod obseruandum est in priuato. *In priuato datio libelli perpetui pro parte dimidia valet, non in Ecclesia quod exposuimus supradicto titulo. eadem est in hac re natura feudi & libelli. vtrumq; ius perpetuarium est.* Sed diuersum. *Quia in Ecclesia non valet, in priuato valet.* Vel aliud. *Vt si pignori obligauerit.* Stabilis. *Ita scilicet vt mortuo vasallo sine heredibus masculis feudũ ad dominũ nõ recurrat,* Fratri vel nepoti. *Qui omninò in feudum successurus erat, & ita vt post mortem vasalli rem quasi feudum. non quasi libellariam tenere incipiat.*

Tit. IX. De inuestitura Marchiæ, Ducatus, vel Comitatus, & eius successione & retentione.

De Marchia, vel Ducatu, vel Comitatu, vel aliqua regali dignitate, si quis inuestitus fuerit per beneficium ab Imperatore, ille tantum debet habere. Heres enim nõ succedit vllo modo, nisi ab Imperatore per inuestituram adquisierit.

In feudo Comitatus vel Marchiæ, vel aliarum dignitatum non est successio secundum rationabilem vsum, sed hodiè hoc est vsurpatum.

Iure in feudo tātùm valuasorum est successio, quod non rectà emanat à principe, non in feudo Ducum, Comitum, Marchionum, vel maiorum valuasorum, quod proximè descendit à principe, & regale dicitur inf. 4. titu. de lege Conradi, in Constitutionibus Neapolitanis feudum quaternatum, quod in quaternionibus Doana, vt earum sermone vtar, inscriptum est, à Gallis Fiefz-cheuel, fiefz à pur sans moyen: *Illud,* Fiefz par moyen, ou Arrierefiefz. *Videtur & regale Gallis dici,* Fiefz de hauber, *vel etiam quod & si pendeat à Duce, exempli gratia, tamen mortuo vasallo sine heredibus Regi vacat, non Duci, sic dictum ab armorum genere, quo Regi possessor eius seruire debet. Mortuo autem vasallo, in feudo regali opus fuit quasi noui beneficij noua inuestitura, non ergo id Capitaneorum liberi agnatíve successione adquirebant, sed inuestitura. Ceterùm deinde vsurpatum etiam hoc est, feudum regale iure successionis adquiri. Et hoc est quod sequitur,* In feudo Comitatus, *&c. Quæ adnotatio cuiusdā Interpretis est. Et quod ait,* Vsurpatum est, *consuetudinem inueteratam significat, quæ iam nunc sit pro lege obseruanda, vt l. 13. §. vlti. D. de iniur. l. 1. §. ludi. D. de ext. cog. maximè cùm eam approbet Fridericus in Constitutione de feudis non alienand. qui tamen aliam differentiam admittit, vt feudum regale non diuidatur, sed maiori natu cedat, si plures sint eiusdem gradus, quod est iuris gentium: Liuius 40. Cupit regnū scelerate, qui trāscendere festinat ordinem ætatis, &c. Iustinus 2. Arthemenes maximus natu ætatis priuilegio regnum sibi vindicabat, quod ius & ordo nascendi & natura ipsa gentibus dedit, & 34. Quòd regnum*

maiori

maiori natu cesserit. Quod illi de regno, idem ratio exigit in regali feudo, quod scilicet à Rege directò proficiscitur, quodq; qui obtinent sunt veluti Reguli quidā. Alia feuda diuiduntur inter eos qui sunt eiusdem gradus. Plerisque locis, & ea maiori natu cedunt ex asse, aut certè in eis præcipuum aliquid habet. Otho Frisingensis 2. de gestis Friderici, cap. 29. Mos in Burgundia, inquit, qui penè in omnibus Galliæ prouincijs seruatur, remansit, vt semper seniori natu eiusq; liberis seu maribus, seu fœminis paternæ hereditatis cedat auctoritas, ceteris ad illum tanquàm ad dominum respicientibus. De hereditate loquitur. Hereditas autē est alode. Sed idem obtinuit etiam in feudo.

TIT. X. De successione feudi Capitaneorum vel valuasorum.

SI Capitanei vel Valuasores maiores, vel minores inuestiti fuerint de beneficio, filij vel nepotes ex parte filiorum succedunt. Si verò vnus ex ijs filijs vel nepotibus sine descendentibus masculini sexus heredibus mortùus fuerit, prædicti fratres vel nepotes per inuestituram patris: & aui in beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis.

Ait, Si Capitanei. *Nam & in horum feudo successionem esse vsurpatum est. Vel accipiantur speciali significatione, vt dicam infrà 2. titu. 10. Si igitur vasallus moriatur, relictis filijs duobus Primo & Secundo, & ex Tertio & Quarto iam antè mortuis nepotibus duobus, hi omnes in feudum quod nō est regale, æqualiter succedent. Regale filio maiori natu deferetur. Sed & non*

non regale feudum vni ex liberis insolidum obuenirē potest ex diuisione, cùm plura feuda defunctus habuit. Et quod ita tulerit fortè Primus in assem vel in partem, eo moriente sine liberis, perueniet ad Secundum & nepotes ex Tertio & Quarto. Concurrunt nepotes cum Secundo in Successione primi. Non concurret tamen cum Secundo nepos ex Quarto in successione nepotis ex Tertio: quia patruus patrueli proximior est. Porrò mortuis Primo & Secundo si moriatur nepos ex Tertio sine liberis masculis, in feudum quod habuit succedet alter nepos ex Quarto: & hoc est quod ait, similiter intelligendum esse in consobrinis, id est, in patruelibus. Est inter fratres consanguineos successio in feudo paterno. Est inter fratres patrueles in feudo auito.

TIT. XI. De successione domini in feudo eius qui fratrem vel filiam habet.

SI duo fratres simul inuestiti fuerint de beneficio nouo, & non de paterno, & vnus eorum sine descendētibus masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit, non frater, nisi hoc pactum conciliet. Quòd si fuerit pacto tali facta inuestitura, vt frater fratri succedat, per pactum frater succedet, non dominus. Quod diximus de fratribus, vt vnus alij succedat, idem intelligendum est de filiabus. In his omnibus videndum est quid actum sit inter contrahentes. Inuestitura enim quæ fit ante duos vel tres liberos homines seruari debet, nisi iuri vel naturæ contraria sit. Si ergo domino & fideli placuit, vt paciscantur de filiabus

quatenus ipsæ succedant, hoc quoque seruandum est, & sic per pactum filiæ succedunt.

Pleraque edi curauimus aliter quàm in hunc diem edi solerent, non aliter quàm veterum librorum moneret auctoritas: quod ne singulis locis testificer, hic adscripsisse satis erit: & maximè de titulorum sectione & restitutione noua, vel potius, vt dixi, vetere recocta. Sed inter ceteros ex libris antiquis hunc præcipuè titulum suæ formæ reddidimus, quod & Conradus Interpres tentauerat, lib. 3. titu. 1. infrà. Sententia autem huius tituli non est obscura. Ex pacto fratrem fratri in feudo nouo, filiam patri succedere. Pacta formare inuestituram. Superior titulus est de feudo paterno, hic de nouo. Superior de successione filiorum, hic de exclusione filiarum, nisi eis quoque lex inuestituræ successionem conciliarit.

TIT. XII. De successione feudi materni non coniugalis.

SI fœmina habens beneficium moriatur, nullo modo succedit in beneficium maritus, nisi specialiter inuestitus fuerit. Et si ipsa fœmina filios dimiserit, dicunt quidam, filios non debere succedere in beneficium matris, nisi specialiter sit dictũ, vel inuestiti fuerint: quia secundum vsum regni propriè beneficium vocatur paternum, nõ maternum. Sed secundum æquitatem dicamus filios debere succedere. Hæc dicimus de Capitaneis & de maioribus & minoribus valuasoribus. De minimis autem, id est, qui beneficium tenent a minoribus valuasoribus, sic seruatur vt in sequenti dicetur.

Deficientibus cognatis, vir vxori succedit ex edicto prætoris, in alodem scilicet, non in feudum; in quo mari-

maritum dominus excludit, vt infrà 2. tit. 13. & 4. titu. 85. Sed & si fœminæ sint cognati, coniuncti scilicet per fœminas, hi in feudum non succedunt. Imò nec filij aut filiæ matri in feudum succedunt, quia cognati sunt non agnati, licèt S. C. Tertylliano in alodem succedant quasi agnati, & præferantur agnatis. In feudo, agnati filijs vasallæ præferuntur, & deficientibus agnatis dominus. Verùm ex æquitate, id est, humanitate & beneuolentia quadamqúe sexus prærogatiuà placet filios præferri domino, non etiam filias: & hæc dicuntur de feudo quod à mare originem cepit, & in fœminam pacto vel more regionis vel gratia domini aliquandiu con stitit. Sublata enim fœmina, feudum statim repetit suam originem, quia nec nomen nec naturam suam immutauit ob fœminam quæ extitit in medio: est enim diciturq́; propriè (sic emendaui ex Vet.) beneficium paternum non maternum. Dixi, filium præferri domino, agnatus enim certò non præfertur, secundum ea quæ diximus 2. §. penul. supr. Multum interest feudum mulier habuerit an feudum muliebre fuerit: nec enim omne quod mulier habuit, muliebre est. Et in muliebre succedunt filij & filiæ æqualiter. Muliebre est id de quo primùm inuestita est. Illud quod à mare ad mulierem peruenit pacto vel priuilegio, vel gratia domini, vel more regionis, non est muliebre. Gerardus tamen & Obertus, qui posita pactione, vt mares & fœminæ succedant, & à vasallo relictis filio & filia, in iure successionis dissentiunt, itemq́; si relictis filijs aut filiabus duabus, vnus ex eis filium, alter filiam reliquerit, vtrumque inuitante Oberto, fœminam repellente Gerardo, consentiunt tamen in hoc, vt si à vasallo

fallo in filiam quæ sola ei supererat vi eiusdem pactionis transierit feudum, muliebre censeatur effectum: ita tamen vt ab ea in fœminas non transeat, nisi deficientibus masculis, vt infrà 4. titul. 33. At refelluntur ab his qui acutius cernunt huiusmodi feudum non esse muliebre: nec enim illi duo soli ea ætate iure fuère antistites, sed & plerique alij cùm honore tum nomine clariores, vt Bulgarus, Martinus, Iacobus, Hugolinus, quos in consilio habuit Fridericus primus maximus Imperator, vt Radeuicus scribit, nec sibi benè cautus Gerardus, cuius ædes ob rem cum Friderico non benè gestam Mediolanenses solo æquauerint. Guntherus 2. Ligurini.

Hoc stupefacta malò plebes, cladisq; futuræ
Territa primitijs, iam nunc præsentia dānans,
Et ventura timens, Gerardi consulis ædes,
Quippe hic præcipuus famosi criminis auctor,
Et suasor fuerat, rapido fremebūda tumultu
Diruit.

Refelluntur autem illi duo Iurisconsulti hoc argumento scientissimè. Si feudum quod mulier habet transit ad filiam quasi muliebre deficiente filio, transibit & ad filiam existente filio, hoc autem est falsum, ergo & illud. Sic igitur statuunt in eo feudo quod mulier habuit ex pacto non ex primaria inuestitura, ipso iure (aliud enim in filio suaserit benignitas) neque filium, neque filiam eius succedere, sed dominum. Idémque est si id habuerit mulier ex priuilegio, nam & priuilegia principum restrictè accipienda sunt. Feuda data generi posterisqúe tam maribus quàm fœminis, non videntur data his qui ex fœminis nati sunt, sicut

F nec

nec immunitates, l. 1. D. de iur. immun. l. vacatio. D. de mun. & honor. Datum filiæ ius succedendi in feudo patris, non videtur etiam datum sorori vasalli, qua ratione rectè ab Othacaro Rodulphus Imperator Austriam repetebat. Priuilegio enim Friderici II. quod ex archyis Austriæ protulit Cuspinianus, duci Austriæ hoc tantùm datur, vt si Dux sine herede filio vita decesserit, Ducatus ad seniorem filiam perueniat. Et quod dicitur, beneficia principum plenissimè interpretanda, hoc de liberalitatibus & largitionibus dicitur, non de priuilegijs, vt cùm pupillis largiuntur alimenta vsque ad pubertatem, hanc munificentiam sic interpretamur, vsque ad plenam pubertatem, l. Mela. D. de alimen. legat. vel cùm loca quædam colonijs beneficio concedunt, aut adsignant, quæ libro Beneficiorum Cæsaris adscribuntur, auctore Hygeno, quæ diuersa longè erant à feudis, nec enim mutabatur loci conditio. At hunc, quem dixi, esse verum sensum, titu. 33. argumento est, quod in eo sequitur, Ex hoc illud descendit, &c. Sic enim ratiocinatur: Si feudum quo fœmina excidit, morte, non recidit in fœminam ex ea descendentem, quod etiam in eandem ipsam non recideret si reuiuisceret, feudum etiam quo mas excidit sumpto clerici vel monachi habitu, non recidet in eundem habitu deposito. Hæc dicimus. *Locus hic erat vulgò mirum in modum deprauatus.* Vt in sequenti dicetur. *Et mox sequitur titulus de feudis datu minimis valuasoribus. Significat autem hac clausula ea quæ dixit de successione feudi, titul. 10. 11. 12. esse de feudo Capitaneorum, vel maiorum & minorum valuasorum. Minimorum valuasorum feudum successione*

ſione non adquiri, nec enim perpetuo iure cenſeri, & eripi cùm libuerit poſſe, vt ſuprà titul. 1. §. notandum. & titu. 3.

Tit. XIII. De feudis minimis valuaſoribus datis.

SI minores valuaſores beneficium tollere voluerint minoribus, licet eis facere: excepto, ſi beneficium vendiderint eis. Si verò pretium de beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittant.

Si beneficium. *Vet. habent, Si beneficium non vendiderint eis. Vendi quidem non poteſt beneficium quaſi proprium aut quaſi libellaria, ſed quaſi feudum alij rurſus dari poteſt pretio aliquo accepto, quod pro honore ſiue munere accipitur potius quàm pro pretio, vt diximus ſuprà 1. §. item illud.* Dimittant. *ne auferant, vt ſuprà titu. 3.*

Tit. XIIII. Qualiter Capitanei vel Valuaſores feudo priuentur.

SI Capitanei, vel maiores valuaſores, qui hodiè vocantur Capitanei, licèt impropriè, vel minores, ſeniores in bello dimiſerint: vel ſi credentiam ad eorum damnum ſcienter manifeſtauerint, ſi valuaſores ſeniorum vxores adulterauerint, ſi ſcienter ſeniores aſſalierint, vel ſimiles culpas commiſerint, beneficio carere debent.

Si Capitanei. *Emẽdaui, Si Capitanei vel maiores valuaſores, qui hodiè vocantur Capitanei, licèt impropriè vel minores, ſeniores in bello dimiſerint.* Vel ſi credentiam. *Hac de re caueri ſolebat nominatim in iureiu-*

rando fidelitatis, vt inf. 2. titu. 5. & Constitut. Neapolit. 3. tit. 18. Est enim pars fidei summa. De causis amittendi feudi dictum est supr. titu. 2. satis, & dicetur libro 3.

xv. De contentione feudi inter Capitaneos vel valuasores.

SI contentio fuerit de beneficio inter Capitaneos, coram Imperatore definiri debet. Si verò fuerit contentio inter minores valuasores, & maiores de beneficio, in iudicio parium definiatur, vel per iudicem curtis.

Hoc est ex Constitutione Conradi, vt inter Capitaneos, veluti de Ducatu, iudicet Princeps, qui tamen in consilium adhibebit pares curtis: & ita cùm de Ducatu Saxoniæ, cui adiuncta est Archimarescalli dignitas, inter se contenderent Henricus Dux Lauuenburgensis & Fridericus, quem Imperator inuestierat de Ducatu Saxoniæ, & à consilio Basiliensi rem vellet Henricus definiri, Fridericus ab Imperatore, scripsit Sigismundus Imperator ad concilium Basiliense hoc modo, Feudalis contentio per dominum feudi ac pares curiæ terminanda est. quæ epistola extat tertio tomo Conciliorum. Si sit lis inter valuasores maiores vel minores de feudo, non à principe, sed à domino, id est, ab eo qui feudum dedit: simili ratione adhibitis paribus curtis dirimenda est, vel à iudice curtis. Capitaneorum feudum proximè descendit à Rege: Valuasorum, non item, qui tamen non ideò minus sunt vasalli Regis. Vasallus enim vasalli regij est vasallus regius, vt in Constitutione Friderici de feudis non alienand. §. illud quoque. quæ & id confirmat. §. penult.

quòd

quòd diximus litem dirimendam esse à domino & paribus, atque etiam Constitutio de pace Constantiæ, &c. ex transmissa. de for. compet. Quod adijcit hoc loco, vel per iudicem curtis, indicat habere dominos feudi nonnunquàm proprium iudicem, qui iudicet inter conuasallos de feudalibus controuersiis, & sic infrà 2. titul. 15. Eius curiæ iudicem, Vet. habent, & forsitan ita legendum etiam 4. titul. 55. Si inter vasallum & dominum de feudo controuersia sit, de ea pares curtis iurati cognoscunt ex Constitutione Conradi & Friderici, quod & olim obtinuit in Gallia, ij scilicet pares in quos dominus & vasallus consenserint. Si dissentiant in eis eligendis, an hi cognoscent quos dominus ediderit? Minimè, hoc enim exemplo pessimum est, l. obseruandum. D. de iudic. sed quot ediderit dominus, tot edet vasallus, & hi simul de re tota cognoscent, vt infrà 2. titul. 16. & 20. His quæ diximus obstat infrà 2. titul. 15. & 20. & 4. titu. 38. §. 1. & 55. qui cognitionem dant iudici ordinario siue Comiti vel arbitro, si inter duos vasallos, vel si inter dominum & vasallum controuersia sit. Quod ita explicandum est, Si inter duos vasallos sit controuersia de feudo vtroque contendente feudum ad se pertinere, domino eos vocante iudicabunt pares. Alter alterum ad pares trahere inuitum non potest, quia inuicem negant se esse vasallos, sed ad iudicem ordinarium, d. titul. 15. & 38. 55. & Constitutione Friderici de pace ten. §. si duo. Si de alia re litigent inter se, vt si alter alterum accuset infidelitatis, parium iurisdictio est, vt infrà 20. Si inter dominum & vasallum sit controuersia de causa commissi, pares iudicabunt. Si de feudo ipso, domino

negante inuestituram, pares non iudicabunt, quia nondum constat an ei sint pares, nisi secūdum modum propositum, d. titu. 20. & lib. 4. tit. 46.

Tit. xvi. Quando per alienationem Capitanei vel valuasores feudo priuentur.

SI aliquis de Capitaneis, vel de maioribus valuasoribus, vel de minoribus suum beneficium, siue totum, siue partem alienauerit: & ipse vel heres eius sine herede decesserit, quia senioribus beneficium aperitur, totum quod fecit, reuocari debet.

Siue totum. *Mediolanensium more.* Siue partem. *Communi & probatiori more, vt suprà 8. & hoc ita, si alienationi dominus non consenserit, vt diximus titu. 2.*

Tit. xvii. De successione & culpis militis fidelis.

SI quis ex militum ordine decesserit, qui de feudo inuestitus fuerit vt constitutum habemus, obseruetur de beneficio & successione, & culpis. Si vnus inculpatus fuerit vnà de his nominatis culpis, vt habemus insertum, obseruetur per constitutionem domini Lotharij Imperatoris, quam constituit tempore Eugenij Papæ, ante ianuam beati Petri Apostoli in ciuitate Romana, per laudamentum sapientum Mediolani atque Papiæ, seu Cremonæ, atque Mantuæ, & Veronæ, quæ vulgò Berne vocatur, & Taruisij, & Paduæ, atque Vicentiæ, Parmæ, Lucæ, Pisæ, & Syponti, & Marchionum atque Ducum vel Capitaneorum atque Valuasorum maiorum.

Hoc titulo vnam Gerardus proponit Constitutionem Lotharij primi Imperatoris, de succeßione & causis amittendi feudi. Proponeretur alia lib.5. de feudis non alienand. & alia de inuestitura non petita intra annum & diem, ambæ Lotharij III. non I. Tres fuêre huius nominis Imperatores. Primus Lotharius Ludouici Pij filius, Secundus Lotharius Hugonis filius, Tertius Lotharius Gebheardi filius, qui Lutherus siue Ludderus propriè dictus est. Vnde cùm Guntherus Lutherium scribat vetuisse alienationem feudorum, apparet Lothario III. eam Constitutionem esse tribuendam, vt & proditum est infrà 2. titul.9.§. est autem. Et quòd præterea Fridericus I. eam Constitutionem velit trahi ad præteritas alienationes nulla obstante præscriptione temporis, quod de præscriptione longi temporis intelligitur, vt dicemus 4. titul. 49. Igitur non potest id referri ad Constitutionem Lotharij I. à quo vsque ad Fridericum I. intercedunt plus quàm CCC. anni, & subscriptio Constitutionis Lotharij de feudis non alienandis, nec non & Constitutionis de inuestitura non petita intra annum & diem omninò ad Lotharij III. tempora pertinet, & verè notatur in secunda, anno MCXXVII. indictio. V. & in prima, quod sumpsimus ex libro legum Langobardarum, anno M. CXXXVII. indictio. XV. Igitur in inscriptione illius secundæ Constitutionis error videtur esse in nomine Eugenij, & sanè etiam hoc loco pro Innocentij: nam quod sequitur de succeßione feudi, constat primum introduxisse Conradum longißimè post Lotharium I. Confirmauit autem Lotharius III. Certè inscriptio tit. seq. vulgò apposita ad Eugenium à

vetustioribus libris abest. Si quis ex militum ordine. *Otho Frisingensis 1.cap.3. Ex eorum militum ordine, quos valuasores nominare solent.* Inculpatus. *Accusatus.* Ante ianuam beati Petri. *Alij dicunt, ad limina: alij in atrio. Libro 3. legum Lang. titul. 10. sunt capitula quatuor quæ legibus Langobardorum Lotharius primus addidit ad limina beati Petri sub Eugenio. Addiderat X. Solebant porrò eo loci Imperatores Romæ Constitutiones suas promulgare & proponere. Cassiod. IX.Var. Definita nostra & S.C. tabulis marmoreis & ante atrium beati Petri Apostoli in testimonium collocari.* Per laudamentum sapientum. *id est, consilio Iuris peritorum. idem enim est laudamentum quod arbitrium, iudicium, consilium, vt infrà 20.23.32.& lib.2.tit.20. Radeuicus 4.cap.11. Accepto de hac petitione fideli laudamento. & 3.cap.10. Laudamentum accepisse memoratur, vt scriptura & pictura talis de medio tolleretur.* Quæ vulgò Berne vocatur. *Retinui veterem scripturam, quæ vulgare Langobardorum nomen exprimit, Berne aut Bernæ, nam & hodiè Bernæ Heluetiorum & Veronæ idem Germanicè est nomen,* Bern. *Pessimè emendant quidam, Quæ vulgò Brennona vocatur, & falsissimè adserunt Veronam olim Brennonam dictam. Reposui & alia ciuitatum Langobardiæ nomina quæ deerant.*

XVIII. Qualiter nepos vel patruus succedant in feudo auito.

SI quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & nepotē reliquerit, in beneficium aui in pa-

tris

tris vicem ſuccedat. Et ſi hic deeſt, & fratrem reliquerit in beneficium patris ipſe ſuccedat. Et ſi filius fratris mortuus fuerit, frater patris in beneficiū aui defuncti ſuccedat.

Loquitur de feudo auito ſiue paterno. Si auus meus feudum adquiſierit, patre meo defuncto viuente auo, ego ſuccedam in feudum aui mei. Si pater meus & tuus feudum adquiſierit, & tibi diuiſione feudum obuenerit, te mortuo ſine liberis maſculis, ego in feudum patris mei ſuccedam. Si filium reliqueris, mihi præfertur. ſed ſi is poſtea ſine liberis mortuus fuerit, ego ſuccedam in feudum patris mei aui defuncti. Defuncti, id eſt filij fratris. Feudum enim paternum quod vni ex fratribus obuenerat, ſi defecerit in perſona fratris, vel in progenie eius confeſtim recurrit ad alterum fratrem, alterámve lineam: atque ita ſit, vt in feudum ſuccedant ſemper eius à quo feudum originem cœpit liberi ſoli, non alij eius agnati. mortuo enim fratre ſine liberis, non tam videtur ſuperſtes frater fratri, quàm patri in feudum ſuccedere, quandoquidem ſi paternum non eſſet feudum, nec ſucceſſio eſſet inter fratres.

TIT. XIX. Quando frater fratri ſuccedat in feudo.

SI quis acquiſierit beneficium, & ſine filio maſculo mortuus fuerit, & fratrem reliquerit, frater non ſuccedat fratri, ſed dominus, niſi per inueſtituram à domino ordinatum fuerit, vt frater ſuccedat fratri, ſi mortuus fuerit ſine herede maſculo, vel ſuccedat frater fratri morienti ſine filio, ſi beneficium de communibus bonis fue-

rit emptum vtriusque nomine domino sciente, si insimul steterint, vel in hostem Regis acquisierint.

Hoc autem titulo loquitur de feudo nouo, in quo frater fratri non succedit, exceptis duobus casibus, de quibus diximus suprà titul. 1. Si insimul steterint. *Si simul habitauerint, vt infrà 2. titul. 12. Si communis victus fuerit.*

Tit. xx. Vt miles feudum non amittat, nisi ex certa culpa.

** ꝗ, id est, si.*

** ꝗ. vel si dominis suis seruire voluerint.*

Quòd si dominis suis seruire noluerint, tunc condictio ob causam dari.

Sancimus vt nemo miles sine cognita culpa beneficium suum amittat, * si ex culpis ijs vel causis conuictus non fuerit, quas milites vsi sunt nominare quando fidelitatem faciunt dominis suis, per laudamentum parium suorum, * vel si dominis suis seruire noluerint, tunc condictio causa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non seruit domino. Nam si steterit viginti annis & vltra quod non seruierit domino, nisi necesse fuerit domino, feudum non amittit.

Sancimus.. *Idem cauetur Constitutione Conradi & Henrici.* Si ex culpis. *Reponendum, id est, si ex culpis.* Vel per laudamentum parium *Sustuli distinctionem. Henricus Imper. Si, inquit, contra ea, quæ in fidelitate nominantur fecerit, parium laudatione beneficium amittat. Sic etiam infr. tit. 23. & 4. titul. 97.*

Vel si dominis suis. *Emendaui, vel si dominus suis seruire voluerint. Quòd si dominis suis seruire noluerint, tunc condictio ob causam dati, &c. Non ergò amittũt milites beneficium, si dominis suis seruire voluerint,*

id est,

id est, Si prompti & parati fuerunt. Sufficit voluisse, licèt non seruierint. Sed si dominis petentibus & quiritantibus aduersus hostes defuerint, vel si seruitio quod eis nominatim indictum est defungi noluerint, & cessauerint per annum, vt est in Constitutione Henrici, tunc condictio ob causam dati proponitur ad repetendum feudum. Proindè ipso iure feudum non amittunt, sed causa cognita, vt infr. 4. tit. 28. & probata legitima vocatione, vt est in Constit. Friderici de pace comp. §. vlt. id est, probato banno. Bannum est edictio, proscriptio, denunciatio qualibet etiam Gallis. inde edicta pratorum. Bannissemens des Preuosts, *in libro Blancæ reginæ, & Gallica translatione Codicis, & ad l 3. C. de legib.* Les loix qui sont appellees par nom de bannissement, *vbi Latinè est edictum. Quo verò edicitur delectus, propriè Heribannum appellatur, vt docui in præfationibus. Cæterùm causa illa cognita & probata, etiam feudum vasallo auferri confirmat Constitutio Frider. de feud. non alien. §. firmiter. & refert Otho Frisingensis 2. de rebus gest. Friderici, cap. 11. hunc fuisse morem Imperatorum tam Francorũ, quàm Germanorum, vt educto exercitu in expeditionẽ Italiæ, ad petendam Romani Imperij coronã in campo Roncaliæ suprà Padum consisterent, ibiq; ad lignum præaltũ scuto suspenso vniuersorum equitum agmen feuda habentium ad faciendas excubias per curiæ præconem euocarent, & eodem exemplo qui in Imperatoris comitatu essent singuli singulos vasallos suos: ac sequenti die quicunque nocturnis vigilijs defuisse prehẽderetur, domiq; suæ remansisse, is mox feudo suo multaretur. quod & Guntherus retulit 2. Ligurini his versibus:*

Roncaliam properat rapidis attingere castris,
Hic quoties clarā Regnator tendit ad vrbem
Teutonus, Ausoniam sumpturus ritè coronā,
Ponere castra solet. ligno suspenditur altè
Erecto clypeus. tunc præco regius omnes
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte, vetustorum debēt ex more parentum.
At quicunque domi, domino nolente relictus
Defuerit, feudo priuari curia censet.

Dixi, petentibus dominis, alioquin etiam si diu cessauerit vasallus in seruitio debito præstando, ei temerè feudum non aufertur, vt infr. 4. tit. 8. 17. 43. & 28. vbi quæ in causæ cognitione vertantur, eleganter explicatur. Si petenti defuerit, feudum amittit, vsu tamen curiali Cōstitutio Henrici, quam lib. 5. posuimus, aut qui ei adnotationes apposuit, receptum docet, vt id medietate quantum valuerit, possit à domino redimere, quod ita accipiendum est, quantum valuerit reditus anni eius, vt in Constitutione Friderici de feudis non alienandis, §. firmiter. cum quo non pugnat 4. titul. de cap. Regis Conradi, §. vltim. cùm in eo sit legendum. In Lombardia dimidiam, in Teutonica, &c. Carolus Magnus, l. 1. Langobard. de heribanno, statuit vt à ditioribus exigantur libræ tres, id est, LX. solidi, l. 13. Langobar. de exerc. ab his qui tres tantùm libras habent XXX. ab his qui duas, quarta pars, id est, X. qui vnam, V. Libra æstimatur solidis XX. Solidi denarijs XII. inter Salicos, XL. inter Saxones & Frisones. Sic est legendum l. 1. & 3. Lang. de quan. sol. ex Rhemensis Concilij, c. 41. & veteri scriptura. Ex quo non seruit domino *petenti*,

TIT.

TIT. XXI. Quot modis miles beneficium ſuum amittat.

SI quis miles beneficium ſuum vendiderit totum ſine iuſſu domini ſui, vt proprium beneficium amittat decernimus, dominus verò habeat, vel ſi concubuerit cum vxore domini ſui domino viuente, vel ſi in pugna ſuum dominum dimiſerit, & cum eo non leborauerit, ſi potuerit, ſeu vltrà annum & diem vadat vt inueſtituram beneficij ſui à filio vel ſucceſſore domini ſui non petat, vel poſt mortem patris ſui vel alterius cui ſuccedebat, niſi iuſta cauſa interuenerit quare non petierit, veluti mortis, vel capitales inimicitię, vel infantia, vel iuſta abſentia, & ſi (vt ſuprà dictum eſt) non petierit, damnetur.

Ait, Totum. *Nam partis alienationem Lotharius III. non prohibuit palàm. ſed adiecit hoc ad eam* Fridericus *Primus. Illam verò præcipuè cauſam amittendi feudi, quod cætera ſatis explicata ſint titulo ſecundo, exequar hoc loco, cùm ceſſauit vaſallus contumaciter per annum & diem in petenda inueſtitura, vt infrà 4. titul. 76. quæ & Conſtitutione Friderici probata eſt, atque ita Conſtitutionibus, vt Gallicè rem exprimam,* Tous fiefs ſont fiefs de danger, *quas tamen Mediolanenſes non admiſerunt, vt infrà 3. titul §. Prima. & 4. tit. 49. neque mores Galliæ, niſi quibuſdam locis, quibus vigent illa feuda quæ dicuntur,* De danger, *ſed mutato vaſallo, aut mutato domino, ſi non petatur inueſtitura intra annum, vel intra dies XL. aut dies VII. pro varietate locorum, quibus alia atque alia præſcriptio viget, poſt ea tempora quandiu ceſſauerit*

uerit vasallus, tandiu dominus facit fructus suos ipso iure, feudum sibi non vindicat quasi iure commissi. & ita cùm Edoardus Angliæ Rex ratione Ducatus Aquitaniæ non exhiberet Philippo Valesio fidem & hominium, consuluit Iurisperitos Philippus, an sibi esset apertum feudum, & responderunt, non esse apertum, sed eum interim fructus suos facere. qua de causa misit Rex in Aquitaniam Episcopum Atrebatensem, & Dominum de Craon, vt iuri suo addicerent reditus omnes Ducatus Aquitaniæ, quoad Rex Angliæ de eo inuestitus fuisset. sic legi in antiquis Chronicis S. Dionysij à Suidegero, Io. Chartiero, & alijs quibusdam composita per partes. Sed, vt ad Lotharij Constitutionem redeamus, quæ feudo multat vasallum, qui intra annum & diem inuestituram non petijt, additur exceptio, nisi iusta causa impedierit petere, & iustam causam explicatur esse mortem, vt si inciderit mors vasalli prope finem anni, quo casu successori eius æquum est redintegrari tempora ex sua persona, sicut si is cui successit, post inuestituram decessisset: & hac ratione se olim Philippo Valesio excusauit semel idem Edoardus, qui in Ducatus Aquitaniæ petenda inuestitura trahebat moras & excusationem Philippus admisit. Sunt etiam in iustis causis capitales inimicitiæ, id est, bellum & faida, quam exercet vasallus, cùm alio quaque distinetur & distrahitur ab officio debito, vel si vasallus absit Reip. causa, & eius generis feudum sit, vt non possit inuestitura per procuratorem dari, vel accipi, quod in aurea Bulla Caroli IIII. Imp. appellatur Vanlehen. *alioquin per procuratorem inuestitura accipi potest, vt infrà 2. tit. 4. & procuratorem*

torem habere absens Reipubl. causa, l. ab hostibus, D. ex quibus caus. ma. Item si nondum vasallus infantiam excesserit, & hac postrema est sine vlla controuersia. nam & omnis ætas pupillaris excusatur Constitutione Friderici, & infrà 4. titul. 13. Item iustus error, infrà 4. titul. 92. Vltra annum. *E veteribus liber melior habebat, vltrà annum & mensem, & diem. vndè non dubitaui emendare, vltra annum & diem, maximè cogentibus multis locis, qui alioquin aduersarentur, nec esset apta distinctio inter militem & paganum, cùm his libris Militis nomine significetur vasallus, & magis domino opponatur quàm pagano, vt infrà 4. titul. 4. & Constitut. Conradi de beneficijs, & Hermanno Contracto, Miles eius factus est, id est, vasallus. Sunt & alia quædam, quæ in hoc contexta verissimè emendauimus.*

TIT. XXII. De inuestitura quam facit dominus sine consensu fidelis.

SI quis fecerit inuestituram, vel cambium de beneficio sui militis, sine illius consensu cuius est beneficium, pro infecto habeatur.

Aut feudum successionem habet, aut non. Si non habet, inuestituram de eo alij facere dominus in diem, vel sub conditione potest sine consensu prioris vasalli, vt diximus suprà 1. §. Si verò Archiepiscopus. Si habet, non potest id dominus per inuestituram, libellum, precariam, venditionem, permutationem in alium transferre sine consensu possessoris, vt & Conradi & Friderici Constitutionibus cautum est: quæ tamen Mediolani non obseruantur, vt infrà 4. tit. De lege

Conra-

Conradi, §.ex eadem. namque valet ibi alienatio feudi, id est, dominationis feudi à domino facta pari, vel maiori sine voluntate vasalli, non etiam minori. non ergò à nobili plebeio. De venditione feudi loquor, sine curte ex qua pendet feudum. Aliud est vendere curtem, aliud vendere feudum. Curtem vendere potest, qua venditione non continentur vasalli siue feuda, vt infrà 4.titul.19.& 60. Feudum vendere non potest, nisi moribus Mediolanensium pari vel maiori, qua ratione fretus olim Arturus Dux Britanniæ noluit pro Rege Galliæ Regem Angliæ quasi dominum agnoscere, quamuis à Rege Galliæ delegaretur; sed minori domino: & nobiles sæpè feudatarij pro nobili domino substitui plebeium non posse contenderunt, indignum esse rati, nobilem de plebeio feudum recognoscere, quod semper recognouerat à nobili. An tamen dominus potest feudum & curiam simul cuilibet vendere? Sic videbatur Oberto. fortè argum. l. quadam, D. de acquiren.rer.domin. modò si totum feudum alienaret, ne pro vno duos dominos vasallus agnosceret, vt in Constitutione Friderici de feudis non aliena nd. §. præterea Ducatus. & ita legendum in d. §.ex eadem. dum tamen totum alienet. Contrà Gerardo videbatur inferiori nec cum curia dominationem feudi vendi posse, ne inuitus vasallus pareret inferiori. & in veteri libro ad d. §.ex eadem, Gerardi sententiæ confirmandæ causa adduntur hæc verba. Et hoc Mediolani iudicatum est, & sic ibi obtinet, vt non valeat nisi fiat æquali. In quibusdam curijs Lombardiæ Oberti opinio valet, & cum curia cuius feudum totum dominus vendere possit. Hæc est adnotatio. Quod ait hoc loco, Pro infecto habe-

tur.

tur. *significat venditionem esse ipso iure nullam, & ideò emptorem vasallum non habiturum pro domino.*

TIT. XXIII. Vt miles fidelis de possessione feudi non eijciatur sine culpa.

SAncimus vt nemo miles eijciatur de possessione sui beneficij, nisi conuicta culpa, quæ sit laudata per iudicium parium suorum. sicut suprà diximus. Si autem dixerit miles quòd sui pares per odiū iniquè iudicassent, miles in possessione maneat per sex hebdomadas, & ad nostram veniat præsentiam cum illis, qui laudamentum fecerint, & ante nos definiemus.

Repetitur primùm, quod dictum est suprà, & ex Constitutione Conradi, vt militi non adimatur feudum, nisi cōuicta culpa & approbata iudicio parium. Deindè vt si contra vasallum ingrati reum pronunciauerint pares, & de iniquitate quæratur vasallus, prouocetqúe Imperatorem, non antè possessione eijciatur, quàm de re ipsa cognouerit Imperator. Pronunciationem enim extinxit prouocatio. Et vt prouocationem denunciet aduersario sesquimense prius quàm ad Principem eat, vt proinde paratus veniat ad agendum. quod in maioribus valuasoribus locum obtinet. De minoribus cognoscit missus siue legatus Regis. Hactenus Constitutio Lotharij III.

TIT. XXIIII. Si dominus inuestituram feudi negauerit, cùm fidelis est in possessione feudi.

SI quis miles in possessione sui beneficij fuerit, & dominus inuestituram negauerit, miles affirmet per iusiurandum, si potuerit, quòd suum sit beneficium per inuestituram domini sui. & si dominus possederit, & miles si dixerit quòd inuestitus fuerit à domino suo, & dominus negauerit, adhibeantur pares illius, & per ipsos inueniatur veritas. & si pares non fuerint, veritas inueniatur per dominum, quia non est bonum vt veritas negetur.

Vasallo possidente & allegante inuestituram, domino allegante pignus, domino incumbit probatio. quo non probante, defensio est possessoris, id est, iurare debet cũ duodecim, se inuestitum fuisse. Quòd si agat is qui inuestituram allegat domino possidente, similiter actori incumbit onus probandæ inuestituræ per pares idoneos testes. Actore non probante, domini est defensio dato iureiurando cum duodecim sacramentalibus, quæ in in Consuetudinibus Neustriæ vocatur, Desrene, *& fit modò tertia manu, id est, cum tribus sacramentalibus, modò quinta vel sexta vel septima. In sacramentalium numerum computatur reus qui iusiurandum præit, l. 5. & 12. Lang. qual. quis se def. deb.*

Tit. xxv. Vt filia in feudo paterno non succedat, nisi fuerit inuestita.

SI quis sine filio masculo mortuus fuerit, & reliquerit filiam, filia non habeat beneficium patris, nisi à domino redemerit. Si autem dominus ei dare voluerit propter seruitium & amorem patris, non reuocetur ab vllo ex parentibus suis, neque damnetur.

Filia non succedit in feudum paternum. si tamen id à domino redemerit, ceteris agnatis præfertur. Redemptio potior est successione. Redimitur data modica pecunia pro honore magis quàm pretio, de qua conuenerit inter filiam, maritumve eius & dominum, vt infrà 2. titu. 15. atque ita censebitur quodammodò esse feudum nouum, non paternum quia id redemptione potius habet filia quàm successione. Moribus Galliæ filia succedit in feudum etiam sine redemptione. Onus redemptionis est tantùm in limite transuerso, Græcè ἀνάκαμψις, *Gallicè* Relief ou rechapt, *non in limite directo, sicut olim iure ciuili Pop. Romani in limite directo nullum erat onus vicesimæ, nullum caducorum, nullum quartæ curiæ ciuitatis debitæ aut siliquaticorum. Rediment ergò feuda à domino ij tantùm qui veniunt à latere, vel reditu eius anni, vel reditu vnius anni è tribus retrorsum actis, vel pecunià certa, putà LX. solidis, aut pecunia ea quam bonus vir arbitratus fuerit. Redimendum etiam est quibusdam locis feudum quod filiæ obuenit, si nupta sit, vel cùm nupserit, vt Lutetiæ & Blesis, nisi feudum teneat à fratre natu maiore, vt loquuntur, paragij iure.* Ex parentibus. *Ex agnatis filiæ siue defuncti. In his libris sæpè parentes accipiuntur pro cognatis, militari & vulgari sermone, vt Hieronymus ait aduersus Rufinum, quo sensu plerisque etiam placet parentelam accipi Iulij Capitolini locò illo: Gordianus duxit vxorem filiam Misithei vel Zosimi Timesiclis viri doctissimi, quem causa eloquentiæ dignum parentela sua iudicauit: vbi tamen manifestum est parentelam, vt D. Paulo* πατριάν, *pro paternitate accipi, quòd socer patriú*

defuncto ex causa inuestituræ, transire in successorem. hoc casu obligatio cœpit à defuncto. debet ergò in successorem transmitti. & hoc ipso casu ita respondetur infrà 4.titu.40. Non loquitur de beneficio alieno, quod tamen confingunt interpretes, atque ideò etiam non distinguit vter prior decesserit, vasallus an clericus, sed de beneficio cuius possessio penes clericum fuit, in quo ita distinguit, Aut eam possessionem tradidit inuestito aut non. Si tradidit, successor factum mutare non potest. Si non tradidit, inuestitura euanescit, & obligatio quæ cœpit à defuncto, in successorem non transit. Sed in beneficio alieno hæc etiam posterior distinctio locum habet. nam si clericus de alieno feudo Titium inuestierit, & possessionem tradiderit consentiente priori vasallo, etiam si decesserit ante priorem vasallum, successor inuestituram & traditionem ratam facere cogitur, d. §.si verò Archiepiscopus. Si non tradiderit, successor non obligatur. Hoc tamen loco nihil est quod de feudo aliena factam inuestituram arguat. Igitur in feudo cuius possessio fuit penes clericum qui inuestituram fecit, dicam d. titul.40. spectari rationem iuris. Hoc loco Lotharij Constitutionem, qui successores clericorum, id est, qui eis in functione Ecclesiastica successerunt, non multum voluit factis defunctorũ obligari, l.2.& 4.Langobard.quan.lic.rect. Eccl.cap.2.de precarijs. Colore igitur aliquo adsumpto facilè mutabunt factum defuncti, maximè re integra, id est, nondum sequuta traditione. Loquitur autem de rebus Ecclesiæ, non de rebus clerici proprijs. alioquin heres teneretur inuestituram implere.

TIT. XXVIII. De contentione inuestituræ feudi inter dominum & vasallum.

SI inter dominum & vasallum lis oriatur de inuestitura feudi, domino scilicet inuestituram se fecisse negante: si testibus res probari non poterit, possessoris sacramento res decidatur. Idem in eorũ successoribus obseruatur. Si verò testes interfuerint, & eos vasallus ad testimonium vocauerit, eorum testimonio cum sacramento credatur: testes verò sint pares eius, & qui ab eodem domino feudum teneant. Qui si tempore inuestitionis abfuerint, etiam extranei sunt recipiendi: qui etiam si veritatem celare voluerint, fortè amore, vel pretio, vel alia qualibet ex causa, à Comite, vel à populo iurare compellãtur, quòd ex ea causa falsitatẽ non dicant, nec vera se scientibus tacebunt. His enim non cogentibus eos, vasallus cum ipso domino ad Imperatorem ire festinet, eique causam intimet: & quod Imperator inter eos iudicauerit, obseruetur. Si autem se venturum, vel nuncium missurum vasallus promittat: ex quo promiserit, vsque ad annum quietè possideat. Si verò ad Regem non venerit, vel non miserit intra annum, domini sacramento causa finiatur. Et si testes sacramento iam dicto præstito se non interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio terminetur. Hæc omnia etiam in clericorum personis locum habent, præterquã quod de personis testium dictum est. In clericorum enim feudo pariter accipiuntur pares & extranei. Hoc ideò, quia cùm clerici quosdam de feudo inuestiunt, sæpè absconsè & sine præsentia suorum fratrum hoc facere student.

Si quis

Si quis se, vel patrem suum ab aliquo defuncto, vel patre eius de feudis inuestitum esse contendat: nisi per duos pares de domo ipsius domini probauerit quod intendit: vel etiam cùm pares absunt, per alios idoneos duos testes. tunc in electione domini est, vtrùm velit iurare cum duodecim sacramentalibus, illum qui feudum quærit, per se, vel patrem eius, si de hoc quæratur, de ipso feudo inuestitum non fuisse. Quòd si iurare noluerit, actor iuret cum duodecim sacramentalibus, se, vel patrem suum inuestitum fuisse: quòd si iurare noluerit, qui conuenitur est absoluendus. Secundùm enim morem Mediolanensium, hæc sacramenta præstanda sunt tam à filijs actoris, vel rei, quàm ab ipsis principalibus personis. Si autem aliquis in possessione feudi sit, de quo dominus dicit, eum inuestitum nō fuisse, tunc sine probatione vlla testium, debet solùs iurare, se, vel patrem suum fuisse inuestitum. Hæc autem sunt ita tenenda, si per vnum annum, sciente domino, & non contradicente, in possessione permansit. Alioquin iusta ignorantia, vel parui temporis negligentia, cum iniquæ possessionis periurio, quandoque domino in possessione damnum adferat.

Si vasallus allegat inuestituram, dominus negat, repetitur quod dictum est suprà 1. §. si autem controuersia, & 24. actori probationem incumbere, reo siue possessori defensionem cum duodecim, vel vno casu soli, si anno integro possederit feudum sciente domino. & adijcitur successores etiam eorum se iureiurando defendere, sed principales personæ iurant de suo facto absciſsè, putà fecisse aut non fecisse, successores de conscientia, id est, se scire, nescire, credere, aut non

credere, vt infrà 4. titul. 36. & 72. Vasallum laicum probare inuestituram per pares qui adfuerunt, vel si nulli fuerint pares, per extraneos, vt infrà 2. titul. 3. vbi plenius hac de re tractabimus. & libr. 4. titul. 36. Clericum per quoscunque: quòd occultiores sint horum inuestituræ. Pares vel extraneos testes negantes se de re controuersa scire aut meminisse quidquam, ad iusiurandum adigi à Comite vel populo. Quomodo à populo: Legendum, à Præposito. Comes iudex est ordinarius. Præpositus est missus Comitis, aut vicarius, l. 78. & 81. Langobar. de fur. l. vltim. Ne lib. hom. op. Vel etiam ad iusiurandum adigi à domino & alijs paribus, vt infrà 4. titul. 71. Sufficiunt autem duo testes, modò iurent se veritatem neque silentio abdituros, neque mendacio contaminatores. Se ſcientibus, *inquit. Sic habebat vet. liber, vt infrà 2. titul. 5. me sciente, & l. 14. Langobard. de testib. l. 2. De periurijs. Græci in suis formulis,* εἰδότος ἐμοῦ. *Et nisi ita testes iurare cogantur Comiti, fortè dum videntur non esse cogendi, rem vasallus referet ad Imperatorem intra annum, possessione vasallo interim salua. quod nisi fecerit, dirimetur lis iureiurando domini cum xij. potius quàm Rei. & ita in casu titul. 7. iureiurando actoris lis finitur, & alijs plerisque, vbi iudicem mouet æquitas, vt suprà 4. titul. 36. Item si testes quos protulit Reus, vt in specie §. item illud. & §. si vasallus. & seq. titul. 1. suprà. se inuestituræ non interfuisse dixerunt, iam non reo, sed actori deferetur iusiurandum. Regulariter deficientibus probationibus reo datur iusiurandum ea conditione vt iuret, vel referat. & ita si vasallus agat, deficientibus probationibus dominus iurat cum xij. vt fieri adsolebat,*

bat, vel refert actori iusiurandum, & eo non iurante, dominus absoluitur, vt titu. sequen. idemq́; est si dominus agat, vt infrà tit. vlt. Cum ipso domino. *Aliàs, cùm misso domini.* Si quis se vel patrem. *Dixit de vasallo reo. Nunc de vasallo actore. & quibusdam Codicibus hic præponitur titulus hoc loco : Si heres vasalli defuncti se dicat, vel patrem suum inuestitum. Et dicit de heredibus actoris & rei apertius quod suprà attigerat illo loco. Idemq́; & in eorum successoribus obseruatur.* Pares de domo. *id est, pares curtis,* Solus, *sine sacramentalibus.*

TIT. XXIX. De feudo dato lege commissoria.

SI quis obligauerit aliquam rem pignori eo pacto, vt si statuto tempore pecunia soluta nõ fuisset creditori, eam pro feudo habeat: potest debitor quandocunque pecuniam soluendo, pacto nõ obstante pignus recuperare. Feudum enim non sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini acquirendum est.

Lex siue pactio commissoria, quæ etiam fiducia dicitur, in venditione ita fit, vt si ad diem emptor pretium non soluerit, venditio resoluatur, & ipso iure rei venditæ dominium ad venditorem recurrat. Hæc conuentio iusta est. Eadem lex apponitur in pignore, cùm ita pignus mancipatur creditori, vt pecunia ad diem soluta, debitori remancipetur, non soluta perpetuo iure apud creditorem remaneat. hoc igitur genere pignoris proprietas mancipatur creditori. qua de causa pactione resciſſa rem amittere dicitur creditor, quæ scilicet fuerat mancipata, l. vlti. C. de pac. pig. Et in l.

sirem. § 2. D. de pign. act. hypothecam esse, cùm non trãsit nec possessio ad creditorem, vt Flor. scriptum est, id est, cùm nec proprietas transit, vt in fiducia, id est, pignore dato lege commissoria, nec possessio, vt in pignore simplici. Pignoris enim possessio sola transit in creditorem, non dicta lege commissoria, l. cùm & sortis. §. vlti. D. de pig. act. & ideò distrahi potest à tutore sine decreto, cùm non intelligatur esse pupilli, l. 5. §. si pupillo. D. de reb. eor. qui sub tut. sunt. fuit olim hæc conuentio iusta, sed deinde à Constantino improbata est, d. l. vltim. quòd ei insit fraus & captio nimia, sæpè pro parua pecunia debitore pretiosa amittente pignora. Igitur ex ea Constitutione etiamsi ea lex pignori inserta sit, licebit debitori post diem oblata pecunia pignus repetere. Verùm enim vero ita pacisci licet, vt ad diem pecunia non soluta creditor solutionis iure rem retineat. quia hyperochæ repetitio superest, l. 1. C. de dist. pign. l. quamuis. D. de solut. vel vt iure emptionis eam retineat iusto pretio. quia & hic superflui petitio est, l. si fundus. §. vltim. D. de pignor. l. Titius. D. de pig. act. An & ita valet pacta conuentio, vt eam iure feudi retineat. quod videtur. nam hoc modo totum ius quod in ea re habet debitor, à se non abdicat. & hæc fuit sententia Oberti, vt infrà 4. titul. 66. Gerardo aliud iudicium est. quia hæc conuentio est contra naturam feudi, quod originem ex beneficio & amicitia trahit, non ex pecunia sua die non soluta veluti multatione quadam. Igitur non parebit debitor huic conuentioni, & post diem rectè agit pigneratitia actione, oblata & consignata solida pecunia. Et dari feudum non potest pignoris lege commissoria. In

feuda

feudo tamen apponi lex commissoria potest, l. lex vectigali. D. de pignor.

Tit. xxx. Si dominus inuestierit aliquem de feudo sui militis.

SI quis inuestierit aliquem de feudo sui militis, viri Placentini prorsus asserunt hanc inuestituram non aliter valere, nisi eo consentiente cuius erat feudum. Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseuerant, vtrùm eo consentiente an ignorãte: dummodò eo viuente nullum detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successionem non habet.

Dixi hac de re satis 1. §. si verò Archiepiscopus. In fine ex Vet. emendaui, qui feudi successionem non habet, vt suprà tit. 5.

Tit. xxxi. Si dominus fundum militi suo obligauerit.

QVIDAM obligauerat terram quandam suo militi, deinde cùm filius domini longũ post tempus pecuniam offerẽdo pignus liberare voluisset: filius militis contendebat patrem suum à domino defuncto de prædicto pignore inuestitionem feudi accepisse. vnde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudauerunt, in electione filij militis esse cum XII. sacramentalibus iurare patrem suum, vel se à domino suo per inuestituram prædictam terram tenuisse, ita vt per XXX. annos contestatio pignoris a parte domini aduersus ipsum vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse iurare noluerit, filius defuncti domini necesse habet

habet iurare cum duodecim sacramentalibus defunctum militem inde per feudum inuestitum nō fuisse. Quòd si ita iurare recuset, inuestire ipsum filium militis domini filius de iam dicta terra per feudum debet.

Dominus suo vasallo pignori obligauit fundum. post longum tempus filius domini oblata & consignata pecunia agit pigneratitia actione. Filius vasalli allegat inuestituram, & præscriptionem triginta annorum. tot enim se annis fundum iure feudi possedisse. quo tempore & si non tollatur ius luendi pignoris, vt Rogerius docuit in dialogo de præscriptionibus, & Harmenopulus 3. Epitomarum titul. 5. adquiritur tamen ius feudi, licèt initio inuestitura nulla interuenerit, vt infrà 4. tit. 6. & plenius à Friderico II. definitur Const. Neap. 3. titu. 38. data etiam actione possessori, si possessionem amiserit. Sed exigunt bonam fidem fragmēta Ardizonis, & contenta sunt longo tempore propter bonam fidem scilicet. Malæ fidei possessori necessaria est præscriptio 30. annorum. vnde & ex diuerso dicemus dominationem feudi 30. annis adquiri. Quid autem fiet in specie proposita? Aut probat actor pignus, aut non. Si probat, nec ex aduerso probat reus inuestituram, vt exigitur titu. 1. §. similiter, potior est causa luendi pignoris possessione 30. annorum. Si non probat pignus, satis erit reum iurare cum XII. sacramentalibus se vel patrem suum inuestitum fuisse, vel quasi iure inuestituræ eum fundum sine vlla interpellatione per annos 30. possedisse. aut si nolit iurare, debet iusiurandum actori referre. quo non iurante, reus absoluitur, eumq́; actor ne amplius ea res in controuersiam veniat, quasi de veteri beneficio inue-

stiæ

ſtire cogitur. Dicit actorem iurare cum X I I. Hoc ita niſi reum conſtabat ratione alterius feudi ſuum vaſallum eſſe. hoc enim caſu æquum eſt ſolæ religioni domini ſtari, vt ſuprà tit. 1. §. ſi verò feudum, & titu. 6. Diximus feudum adquiri poſſeſſione 30. annorum. Nō idem dicemus, ſi dominus 30. annis fundum poſſederit, quaſi non feudalem, vel ſi vaſallus 30. annis fundum poſſederit quaſi proprium. nihil enim obſtat præſcriptio vaſallo, vel domino feudi nomine ius ſuum perſequenti. quod & eadem Conſtitutio Friderici ſignificat. nihil etiam eam obſtare vulgò receptum eſt in cenſus aut terragij iuribus, quorum hoc præcipuè diſcrimen, quod ex hoc non debeantur εἰσδικτικά, ex illo debeantur. Conditiones eæ ſunt & qualitates prædiorum: quas ſola voluntas domini tollit, non vetuſtas. Voluntas domini, vt ſi iura ſua reſtrinxerit, vt loquuntur, & abſorbuerit. Verùm aduerſus ius commiſſi, vel petitionem εἰσδικτικῶν vel reliquorum ſiue ὀπισθοτελειῶν, poterit ſe poſſeſſor tueri præſcriptione 30. annorum, l. competit. C. de præſcr. 30. ann. ex conſuetudine Biturigum aduerſus petitionē ὀπισθοτελειῶν præſcriptione quinquennij.

OBERTI

OBERTI DE ORTO DE FEVDIS LIBER II.

TIT. I. De feudis siue eorum consuetudine Mediolanensi.

BERTVS de Orto Anselmo suo salutem. Causarum quarum cognitio frequenter nobis cōmittitur, aliæ dirimuntur iure Romano, aliæ legib⁹ Langobardorū, aliæ autem secundum regni consuetudinē, quæ quā varia quamq; secundum diuersorum locorum curiarum mores sit diuersa, nec breuiter potest dici, nec hoc libello facilè comprehendi: vsum tamen feudi qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessarium duxi. In iudicio etenim quod de feudis agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet. Legum autem Romanarum non est vilis auctoritas, sed non adeò vim suam extendunt, vt vsum vincant aut mores. Strenuus autem Legisperitus, sicubi casus emerserit, qui consuetudine feudi non sit comprehensus, absque calumnia vti poterit lege scripta.

Docet ius feudorum totum manare ex consuetudine, atque ideò in feudorum causis plus valere consuetudinem quàm ius ciuile Pop. Romani. Quinimò cùm ita esset scriptum, l. 2. C. quæ sit long. consue. Consuetudinis vsúsque longæui non vilis auctoritas est, sed non

non vsque adeò sui valitura momento, vt aut rationem vincat aut legem, ea verba inuertit hoc modo, Legum Romanarum non est vilis auctoritas, sed non adeò vim suam extendunt, vt vsum vincant aut mores. Et vtraque tamen sententia est vera. Illa intelligitur de consuetudine quæ nondum in iudicijs conualuit. Hæc de consuetudine quæ contradicto iudicio confirmata est, l. cùm de consuetudine. D. de legib. Hæc pro lege habetur, eiq; & si non accedat, indulget tamen ratio. Ad hoc sententia l. 2. intelligitur de ijs quæ lege definita sunt, in quibus sanè plus valet lex quàm consuetudo. Hæc de ijs quæ lege definita non sunt. Tertullianus de Cor. mil. Consuetudo in ciuilibus rebus pro lege suscipitur cùm deficit lex. Rectè, Cùm deficit lex. vt l. 33. D. de legib. In ijs quæ non ex scripto descendunt. Et eodem modo cùm de iure & æquitate quæritur, & vna lex iudicem ait æquitatis potius quàm iuris stricti eiusdémque scripti rationem habere, l. 8. C. de Iudic. altera inter ius scriptum & æquitatem solum principem interponere interpretationem, l. 1. C. de legib. rem ita distinguimus, vt in his quæ scripto palàm comprehensa sunt, etiamsi prædura videantur iudex à scripto recedere non possit, & vt solus princeps eam duritiem emendare possit, sicut duritiem legis Iuliæ, de qua l. prospexit. D. qui & à quib. man. moderatus est, l. adulterij. C. ad leg. Iul. de adult. in his autem quæ palàm scripto comprehensa non sunt, iudex spectare debeat æquitatem potius quàm ius scriptum, vt si pœna sit in eum qui ferro percusserit lege comprehensa, non vtique eam irrogabit ei qui clauicula hominem percusserit, spectabit enim mentem non verba legis, legis conditorem

ditorem non legem. & omninò ibi tum maximè æquitas dominatur, & præponenda est rigori, cùm lex scripta deficit. quinimò, vt Aristoteles definit, æquitas nihil aliud est quàm ius quod lex scripta prætermisit, τοῦ γεγραμμένου νόμου ἔλλειμμα, τὸ παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον δίκαιον, sicut consuetudo propriè nihil aliud est quàm ius quod lex scripta prætermisit, sed æquitas ius natum & naturale, consuetudo, ius constitutum & receptum. Nihil porrò legibus Romanorum cautum est de feudis. Igitur valere in feudis potius debet consuetudo quàm quod legibus generaliter cautum est, quódve disputando & argumentando ex eis deduci potest, vt in feudis non succedunt parentes ex consuetudine, licèt in alijs rebus iure scripto succedant, non succedunt filiæ, licèt iure scripto succedant in alijs bonis. Plus potest consuetudo quàm lex in his quæ lege nominatim comprehensa non sunt. At si qua in re in feudorum caussis mores defecerint, tum decurritur ad ius commune Ciuium Romanorum, id est, quod eo iure in alijs rebus cautum est, cùm nondum feuda in vsum venissent, producitur etiam ad feuda: vt si quæratur, Cùm vasallus feudi partem pignori obligauit, & deinde feudum domino committitur, cuius caussa sit potior, domini an creditoris pigneratitij, quod mores nondum definierunt, dicam commisso feudo, pignus extingui, argum. l. lex vectigali. D. de pign. quæ idem in emphyteusi definit. Rursus si quæratur, agro feudali iure belli capto & adsignato militibus, modica portione possessori relicta, an eam portionem iure feudi à pristino domino recognoscere

non

non debeat, quasi nouo iure eam habere cœperit victorum beneficio conceßionéque, quod mores non definierunt: dicam ab eodem domino, eam portionem iure feudi recogniturum quasi minimè mutata possesionis causa, argumen. l. item si verberatum. §. 1. D. de rei vindic. Hygenus de limit. Const. Quos dominos in possesionibus suis remanere passus est, eorum conditionem mutasse non videtur. Item si quæratur, an feudo vendito lege commissoria, quibus locis feudi venditio non prohibetur, & solutis domino εἰσδεκτικοῖς, post resoluta venditione ad diem pretio venditori non soluto, εἰσδεκτικῶν repetitio competat, quæ res moribus definita non est: dicam competere, cùm & fructuum omnium repetitio competat aduersus emptorem, l. 4. & 5. D. de lege com. & omnia in pristinum statum restituenda sint, perinde atque si neque emptio, neque venditio interceßisset, l. facta. D. de ædil. edict. Consuetudinem dixi pro moribus inueteratis (nam & hoc exigitur, vt consuetudo vim legis obtineat) cùm scilicet ex frequenti consuetione quasi tales aut tales mores populus induit. Propriè ex consuetudine mos fit. Aristoteles ἦθος ἐξ ἔθους περιγίνεται. Lactantius V. Paulatim malè viuendi consuetudo, mos factus est. Publius Syrus: Vitium prius fuit obseruatio, nunc mos est. Varro autem vult morem communem consensum omnium simul habitantium, qui inueteratus consuetudinem faciat.

TIT. I. In quibus rebus feudum consistat.

SCiendum est autem feudum siue beneficium non nisi in rebus soli, aut solo cohærentibus, aut in ijs quæ inter immobilia connumerantur (veluti cùm de camera aut de caneua feudum datur) posse consistere, ac feudum neminem posse acquirere nisi inuestitura aut successione.

Feudum consistit in rebus soli, vel solo cohærentibus, vel in eis quæ pro immobilibus habentur, veluti salarijs, pensionibus, stipendijs, sportulis, annonis, vt infrà 4. titul. 53. quæ res incorporales sunt. incorporales autem res immobilium magis quàm mobilium iure, l. 2. C. de ser. & aq. No. 7. Rerum incorporalium propria est species. Ex rebus enim aliæ sunt corporales, aliæ incorporales, & corporalium aliæ mobiles, aliæ immobiles. Sed vbi tantùm fit mentio mobilium & immobilium, incorporales immobilibus potius accensentur: quæ de causa nomina, quæ iura sunt incorporalia, immobilia, vel mobilia esse non dicam, sed immobilium iure censeri, quæ fortè fuit mens Accursii in l. mouentium. D. de verbor. signific. licèt moribus Biturigum distinguatur, vt si debeatur res mobilis, nomen rebus mobilibus, si immobilis, immobilibus adnumeretur. quæ distinctio sumpta est ex Accursio ad No. de non alien. reb. Eccl. Ait, Solo cohærentibus. Huiusmodi sunt iuncta infixáque, quæ quasi pars ædium aut fundi, vel propter ædes habentur, vt granaria quorum stipites in terra defossi sunt, & quædam alia etiam si non sint affixa, vt claues, claustra, epitonia, l. Iulianus. §. vltim. l. feudi. D. de act. empt. & tormenta bellica, vt in eis Consuetudinibus expressum est, quia propter ædes habentur. Torcularia etiam & dolia ijdem mores simul

ac

ac Turonensium immobilibus adnumerant. quod est contra d. l. fundi. §. 1. quæ rutis cæsis & instrumento deputantur. Id verò feudum quod consistit in alijs rebus, quæ & si solo non cohæreant, inter immobilia tamen connumerantur, vulgò ait appellari de camera aut de caneua. Camera est ærarium. Caneua penuarium, horreum, cellarium. & hæc quæ in ærario vel cellario sunt constituta feuda, quæ sunt in curte domini, vt suprà 1. titul. 2. §. Item si quis feudum non habent propriam naturam feudi. morte enim dantis & accipientis finiuntur; vt infrà titul. 10. Finiuntur & exhausto ærario vel cellario sine culpa domini, vt infrà 4. titul. 68. Ex hac enim causa dominus tantùm tenetur in id quod facere potest, deducto ne egeat, imò & deducto ære alieno, exemplo donatoris. nam & in feudum datio liberalitas siue donatio est. Adijcit in fine huius tituli. feudum aut inuestitura adquiri aut successione, vt infrà 4. titul. 36. Adquiritur etiam præscriptione & traditione possessionis facta nomine feudi. Sed hæc habentur pro inuestitura. Et redemptione. Sed hæc successionis prætextum habet, vt suprà 1. titul. 25. De inuestitura autem Obertus primùm tractat. Tractabit deinde de successione.

TIT. II. De inuestitura feudi.

INuestitura quidem propriè dicitur possessio: abusiuo autẽ modo dicitur inuestitura quando hasta vel aliud corporeum quidlibet porrigitur à domino se inuestituram facere dicente: quæ siquidem ab illo fiat, qui alios habet vasallos, saltem coram duobus ex illis solẽniter fieri debet: alioqui

licèt alij intersint testes, inuestitura minimè valet. Si enim domino adhuc in possessione constitùto, an facta sit inuestitura, quęratur: nōdebet probare: nisi per pares curtis illius domus, vel per publicū instrumentum à tribus, vel à duobus paribus confirmatum. Nam si instrumētum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius qui interfuerint, offerat. qui si negauerint, fortè corrupti odio vel gratia seu præmio, & dicant se non interfuisse cum inuestitura fieret, vel non reminisci: tunc domino cogente iurent tactis sacrosanctis Scripturis, quod huius rei veritatem nesciant: & tunc actor aut alios producat pares, aut iurisiurandi domino detur electio, vt proindè iuret inuestituram factā non esse, aut sacramētum vasallo referat, & ille aut iuret, aut acquiescat. Quòd si iurare pares aliqua ex causa recusauerint, nec domin⁹ eos iurare compellat: liceat vasallo etiam per extraneos probare inuestituram. Testibus verò deficientibus, iurisiurandi electio domino detur.

Si verò vasallus quidem possideat, vel si feudum cameræ aut caneuæ in duabus seu tribus acceptionibus quietis quasi possideat, dominus autem feudum negans esse, rem suam petat, vel quod de camera, vel de caneua bis vel ter (sicut diximus) iam solutum est, deinceps soluere renuat: tunc non est opus probatione, sed possidenti data electione, aut iuret suum esse feudum rectum, aut domino referat iusiurandum.

Si autem inuestitura ab eo, qui vasallos non habebat, dicatur facta: tunc per quoslibet idoneos testes, aut per publicum instrumentum probari potest, aut inopia probationis emergente, res decidatur

cidatur per iusiurandum.

Præterea si aliquis tenor præter communem feudi rationem in inuestitura à domino dicatur interuenisse, vel si dicatur feudum sub tali conditione dedisse, vt vasallus in festiuis diebus vadat cum vxore sua ad Ecclesiam: omni facultate probandi domino adempta habeat vasallus potestatem defendendi se per sacramentum. Item si vasallus pactum speciale cõtra feudi consuetudinem allegat, veluti de filiarum successione: liceat ei tenorem, si potest, sicut inuestituram probare. quod si in probatione defecerit, vel cessauerit: cõcedatur domino hoc negare iureiurando præstito.

Et vestimentum & vestituram dixêre Latini: vt in antiqua inscriptione, Vestituris basium. Inuestimentum, Liuius 4. Legem promulgat, ne cui album inuestimentum addere petitionis liceret causa. sic habent veteres libri. Dicemus ergo rectè inuestituram, quo nomine propriè significari possessionem ait, vt in legibus Langobardorum sæpè. Sed abusiuè in hoc tractatu inuestituram accipi pro cessione feudi, quæ fit à domino porrecta hasta aut vexillo, vel qua alia re coram paribus curiæ vel aliis testibus. Hoc minus est quàm possessionem tradere. idcirco post inuestituram agitur ad tradendum, vt infrà 4. titul. 15. Porrigunt inuestiendo alij baculum, alij gladium, alij hastam, alij vexillum, alij anulum, quod donum inuestituræ dicitur in Constitutione Friderici de pace tenenda, alij aliter, vt Accursius retulit Inst. tit. De verb. obl. in princ. Otho Frisingensis regna per gladium, prouincias per vexill á tradi. Guntherus. Ergo vbi vexillo partem, quam diximus, ille, hic autem gladio regnum suscepit ab ipso.

Hunc etenim longo seruatum tempore morem Curia nostra tenet. Episcopatus, imò & omnia feuda antiquo more Gallico per anulum & virgam, quod dicebant, Par rain, & par baston. Rain *pro anulo, vt hodiè Germanis,* Reing. *Adijciebant baculum. vnde iactatur hoc vulgò è Gallorum moribus.* Le vassal se peut iouer de son fief, iusques à mettre la main au baston, *Vasallus feudi sui liberam administrationem habet, modò si non se in alterius domini fidem clientelamq́ conferat, nimirum ab alio accepto scipione, quod alijs verbis,* Iusques à sumission de foy. *Huius autem generis inuestituram interuenire etiam in proprietatis alienatione constat ex antiquo contractu emptionis & venditionis, in quo ita est, Tu pascuti fuste illum inuestito, Tu segnuti fustem illum manu capito. Minus autem est, vt dixi, inuestitura quam possessio. Dices, cur non traditio hastæ aut gladij, aut scipionis pro possessionis traditione habetur, vt clauium, l. clauibus. D. de cont. empt. l. 2. C. de per. & com. rei vend. l. 1. C. de cri. exp. her. Dicam, traditis clauibus non videri traditam possessionem domus, nisi in re præsenti traditæ sint. Rei præsentia per se sola facit, vt tradita eius possessio videatur. apprehenditur enim non manibus tantùm aut pedibus, sed etiam oculis quasi longis manibus, l. 1. §. pen. l. quod meo. §. si venditorem. l. quarundam. D. de adq. poss. l. pecuniam. D. de solut. Inuestitura igitur etiamsi fiat porrectis clauibus, pro traditione possessionis non habetur, nisi fiat in re præsenti: sed est tantummodò argumentum concessionis in feudum aut venditionis. inuestituram in feudo sequitur fidelitas, fidelitatem traditio. Dixi inuestituram fieri debere coram*

ram

ram paribus. quod ita intelligendum est, si dominus alios vasallos habeat: alioquin extranei admittuntur, vt suprà 1. titulo 28. & infrà 4. titul. 36. & 69. & hoc titulo. § si autem inuestitura, & cur omninò pares adhibendi sint, si eorum suppetat copia, non exteri, hæc redditur ratio, ne quid ab exteris falsitatis excogitetur, qua suspicione carent pares, qui fidei vinculo arctiore tenentur obstricti. & hoc dicimus de noua inuestitura. In veteri quilibet admittitur, vt infrà 4. titul. 35. Item hoc dicimus de laicis. Clericis permittitur, vt adhibeant quoscunque, vt suprà 1. tit. 28. Fit ergo inuestitura sine scripto. Sed fieri etiam potest ex scripto per publicum instrumentum. quo casu quæritur an necessaria sit parium subscriptio, siue confirmatio. Hoc loco exigit confirmationem parium. sed obstat infrà 4. tit. 35. qui & cum eo quod de clericis diximus pugnare videtur. Sed animaduertendum est, in eo titulo nihil certò definiri, varias tantùm opiniones referri. Alij dicunt non valere inuestituram quæ fit non accersitis & adhibitis paribus curtis, licèt dominus se eam fecisse confiteatur, & probari possit publico instrumento: nihilq́; interesse, dominus qui inuestituram fecit fuerit clericus an laicus. Alij valere arbitrantur, si modo dominus confiteatur se eam fecisse etiam si fecerit eam sine paribus. Alij arbitrantur publicum instrumentum non sufficere, nisi fuerit à paribus confirmatum: quæ sententia tribuitur Gerardo & Oberto. & sanè Obertus ita apertè definit hoc loco. Alij, vt Mediolanenses, publicum instrumentum sufficere arbitrantur. quorum opinio verior videtur. Quin & domini confessionem sufficere puto. Et distinctionē inter clericum & laicum nō recipio.

Prima & tertia opinio subtili iure vera est. quod in d. titul.35.hæc verba significant, ad subtilitatem consuetudinis. Secunda & quarta voluntatem contrahentium spectat potius quàm subtilitatem nimiam, quàm iudices admittunt rarò, l. sicut. §. si debitor. D.quib. mod.pig. sol. Igitur domino possidente si qui inuestitum se de feudo dicit aduersus dominum experiatur, probare debet inuestituram per publicum instrumentum, vel per pares, vel certè his deficientibus, aut iurantibus se rei gestæ non meminisse aut iurare nolentibus, per extraneos. Duo sufficiunt, vt suprà 1.tit.28. & infrà 4.titul.69. Imò plures videntur exigendi, eadem ratione quà pares quantum potest adhiberi voluimus, ne quid falsitatis incurrat, l. vlt. C.de fideic. Sed parium qualitas omnem falsi suspicionem tollit. At his deficientibus duobus etiam extraneis contenti sumus: quia scilicet personam & vicem parium repræsentant, & his substituti videtur. Vasallo autem non probante, dominus iurat cum xij. se inuestituram non fecisse, aut refert iusiurandum actori, qui si fortè relationem suscipere nolit, protinus dominus absoluitur, vt suprà 1. tit.1.§.si autem controuersia, & titu.28.§.si quis se.& tit. vlt. Dixi de domino possessore. nunc dicam de vasallo possessore. Vasallo possidente, vel quasi possidente quid fiet? Possidetur res corporalis. Quasi possidetur res incorporalis, l. ait prætor.§.item ei qui per captiuitatem. D.ex quibus cau.ma. veluti ius percipiendarum annonarum è cellario domini, quod feudum dicitur de caneua. Id enim videtur quasi possidere vasallus, si bis aut ter annonas sine controuersia perceperit. Ex tribus aut quatuor acceptionibus formatur quasi possessio.

qui

Qui locus est in hanc rem hoc titulo singularis, §.si verò vasallus. Vsus pro possessione est. Vasallo possidente, vel quasi possidente, si dominus agat pignoratitia. probatio domino incumbit, vt diximus d.§.si autem controuersia. Si agat rei vindicatione, & repellatur exceptione inuestituræ, & is simpliciter neget esse feudum, vel etiamsi iam amplius nolit præbere annonas, negans se eas antè præbuisse feudi nomine, & adserens rei suæ libertatem, hoc casu quia negantis nulla est probatio (nemo enim eius quod negat factum rationem aut potest aut debet aut solet reddere) necesse est reo defensionem dari, vt iuret suum esse feudum, aut actori referat iusiurandum. quo non iurante, statim reus absoluitur. Et quæ diximus obseruari in probanda inuestitura, eadem obseruantur in probando pacto inuestituræ. Vt in venditione aut in inuestitura facta venditionis nomine, ita in feudi inuestitura quodcunque pactum est, id valet, putà vt sine iuramento fidelitas præstetur, vt tit. seq. vel vt filiæ succedant, vt suprà 1. tit. 4. vt succedat frater fratri in feudo nouo, vt supr. 1. tit. 19. vt vasallus festis diebus officij causa vxorem domini sui in ædem sacram comitetur & ducat, vt §.vlt. huius tituli, vbi hanc pactionem condicionem vocat. Conditionem inuestitura admittit, vt supr. 1. tit. 5. id est, adiectionem, quæ suspendat actum, licèt videatur actus esse solemnis. Admittit etiã conditionem, id est, pactionem quamlibet, modò non sit iuri aut naturæ feudi contraria. & indè conditionale feudum dicitur quod sub pactione certa certóve seruitio constituitur. Qui autem pactionem allegat, siue sit dominus, siue vasallus, eam probare debet eo modo quo suprà dictum est inuestituram esse probandam, quo defi-

ciente, alteri defensio competit cum sacramentalibus xij. nisi malit iusiurandum referre. Rectè interpres exponit hæc verba, Omni facultate probandi domino adempta, id est, domino in probatione deficiente. At præterea constat inuestitura non tantùm de certo seruitio, sed etiam de incerto pacisci licere, putà indistinctè, vt pro feudo seruitium præstetur, vel etiam id agi ne vllum seruitium præstetur. Vnum casum hic adnotare libet, quo etiam si de certo seruitio conuenerit, vasallus eo liberatur, putà si domino feudum pignori obligauerit sub lege ἀντιχρήσεως, quod est ex Decreto Innocentij III. cap. 1. De feudis. qua ratione & emphyteuticum prædium eadem lege accipiet dominus, si modò eius temporis nullam pensionẽ ab emphyteuticario exigat, ne vtrunque habeat canonem & fructus, vel ille seruitium & fructus. aliàs enim ἀντίχρησις Pontificio iure improbata est, quia vsuræ proxima est. Id enim agitur vt creditor fructus lucrifaciat, sorte manẽte integra. quod malè Albertus Krantzius Chron. 8. cap. 35. appellat emptionem sub lege redimendi factam. Præcessit enim pecunia debita, cuius nomine res pignori obligatur ea lege, vt creditor fructus non computet in sortem, vtq; non aliter eam rem debitori restituat, quàm omni pecunia soluta. Est igitur pignus, non venditio.

TIT. IIII. De inuestitura veteris vel noui beneficij.

INuestitura autem aut fit de veteri beneficio, aut de nouo: quæ de veteri fit, etiam à minore potest fieri. Siue autem à minore, siue à maiore fiat, non de omni possessione vasalli, sed de iusta tantùm

tùm facta intelligitur, nisi aliud nominatim dicatur. Noui verò inuestitura feudi non ab alio rectè fit, nisi ab eo qui legitimè suorum bonorum administrationem habet. Qui enim qualibet ratione aliquid de suis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit inuestituram facere. Sed etiam res cuius alienatio prohibetur, nec per beneficium dari conceditur, nisi in casu, vt ecce, si quis agnatis tuis rem quæ à communi parente per successionem ad eum peruenerit, alienare voluerit, non permittitur ei etiam secundùm antiquam consuetudinem alij eam vendere, nisi tibi vel alij proximiori pro æquali pretio accipere volenti. per feudum tamen cuilibet dare potest, nisi fiat in fraudem nostræ consuetudinis vel legis nouæ bonæ memoriæ Lotharij Imperatoris. tunc enim rescissa inuestitura, reddito à te vel ab alio proximiori, videlicèt secundùm antiquam consuetudinem pretio si quod dederit, is qui inuestituram accepit, compellatur rem tibi restituere. Personam verò inuestituram accipientis non distinguimus. nam etiam seruus inuestiri poterit, nisi ignorantia prætendatur. Sed vtrùm ipse an alius pro te inuestituram faciat vel suscipiat, nihil interesse putamus. potest enim hoc negotium, & per procuratorem ab vtraq; parte expediri. Fœminam quoque etiam noui feudi inuestituram facere posse plerique consentiunt. Nulla autem inuestitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat, cùm à fidelitate feudum dicatur, vel à fide, nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, vt sine iuramento fidelitatis habeatur. Vtrùm autem præcedere debeat fidelitas inuestituram, an inuestitura fidelitatẽ, quæsitum scio & sæpè responsum est inuestituram debere præcedere fidelitatem. Fidelitatem autem

dici-

dicimus iusiurandum, quod vasallus præstat domino.

Duplex est inuestitura, alia veteris, alia noui beneficij. Veteris est quæ fit à successore domini, vel successori vasalli, vt infrà 4. tit. 35. mortuo scilicet domino, vel vasallo Noui, ex qua primùm formam suam & originem feudum accipit. Hæc dat legem feudo, & contractus est. Illa quæ fit de veteri feudo, non est contractus, sed feudi tantùm quædam, veluti recognitio simplex, siue ἀνάκαμψις, quæ fit gratuito, Constitutionibus Neapolitanis, & nostris illata certa pecunia. Et peti solet ita vt quis intendat se de suo recto feudo inuestiri debere, vt infr. tit. 20. & 4. titul. 46. & in fragmentis, Cùm, inquit, de veteri beneficio fit inuestitura, satis est si de recto beneficio fiat inuestitura, id est, nulla solemnitas exigitur. Satis est rectum esse feudum, & iurari fidem. Rei nomen exprimi & adhiberi pares non est necesse, vt infrà 4. titul. 35. & fieri potest à minore 25. annis, vt hoc loco Obertus ait. De hac dicere possis non esse beneficium, sed iniuriam, si quis eam non impetrauerit, vt l. 1. § planè, D. de aqua quot. & æst. Noua inuestitura fit solemniter per symbola, vel, vt Helmodius loquitur, signa, & rei certæ nomine expresso, & adhibitis paribus, & ab eo qui rerum suarum administrationem habet. nam qui non potest alienare, nec feudi nomine inuestituram facere potest, excepta fœmina. est enim hæc inuestitura alienationis species. Placebat quibusdam veteris, sed non noui beneficij, inuestituram à fœmina fieri posse. At diuersa opinio obtinuit, vt hoc titul. § fœminam. quæ mitior sententia dicitur in fragmentis. Ratio dubitandi hæc erat, quia fœminæ nihil alienare

lienare poterant sine tutoris auctoritate, l.1. Langobar. Qual.mul.lib.alie.per.est. Erant enim in perpetua tutela, siue, vt loquebantur, in mundiburnio, Langobardorum iure, quibus tutor est mundualdus, vt Germanis Munder, *quæ eadem Gallis etiam olim fuere vocabula, vt in Chronicis S.Dionysij,* Bail, garde, munburnie, *& Froissardo,* Et seront mis quatre manibours en Angleterre pour gouuerner le Royaume. *Oliuario de Marchia,* Mambour *&* pere de vous. *Rectum autem feudum dicitur, non, vt vulgò sentiunt, quod communem feudi rationem siue naturam retinet, cùm & id rectum dicatur quod non est verum & proprium feudum, vt feudum de camera, titul. præced. §. si verò vasallus. sed feudum rectum dicitur feudum vetus, cuius possessio iusta est. & ideò qui inuestitur de suo recto feudo, ei possessio tantũ iusta confirmatur, vt ait hoc loco. nam si sit vitiosa possessio, certè non est rectum feudum, nec per eam inuestituram legitima fit. Additur hoc titulo, Quemadmodum is qui alienare non potest, feudi inuestituram facere non potest, ita rem alienari prohibitam nec in feudum dari posse. quod non tantùm de prohibitione legis accipitur, sed etiam de prohibitione testatoris, argumento emphyteuseos, l.vlt. C.de reb.alie.non alie. Excipitur vnus casus, quo agnatus prædia familiaria, siue alodia sint siue feuda, extero alienare prohibetur, vel si alienauerit, ea eiusdem familiæ agnato proximiori iure* προτιμήσεως, *quæ Britannis inde dicitur* Premesse, *reuocare & retrahere conceditur. quod iure ciuili olim obtinuit ante l.dudum, C.de contr empt sed reductum fuit in Oriente Constitutione Romani Lacapeni,*

in

ad significet bis positum verbum, proximiori. sed plerisque locis refragantur mores Galliæ, & in testamentis, si testator vetuerit fundum alienari extra familiam, fundo extero alienato, proximiori agnato fideicommissi petitio competit, l. 32. §. vlt. l. peto, §. fratre, D. de lega. 2. fundo vlteriori agnato alienato, proximiori nulla fideicommissi petitio est, l. filiusfam. §. cùm pater, D. de leg. 1. l. vnum ex familia, §. sed si fundum, D. de leg. 2. l. pater filium, D. ad leg. Fal. Ergò non potest quis feudum genear chicum alij vendere quàm agnato, si id agnatus eodem prêtio habere velit: In feudum tamen dare cuilibet potest, vt infrà titul 9. Et hoc est ex consuetudine Mediolanensi, qua feudum alienare potest totum sine domini consensu. sed extraneo dominus præfertur, agnatus vtrique. In feudum tamen dari extraneo potest, neq; tunc locus est iuri προτιμήσεως, nisi hoc fiat in fraudē consuetudinis, vt si adsimuletur inuestitura feudi, pro inuestitura vēditionis. quo casu ius προτιμήσεως locū habet. Ex Constitutione Lotharij vasallus feudū amittit, si id alienauerit sine consensu domini, & domino committitur, nec agnati præferuntur, vt hoc loco significare videtur, dum ait, secundum antiquam consuetudinem. Non ergò secundùm Constitutionem Lotharij. & ita si in dominum vasallus deliquerit, agnati excluduntur, licèt quidam contrà sentiant, qui & contrà sentirent superiore casu, si in alium, posteri eius excluduntur non omnes agnati, vt infrà 3. tit. 2. & lib. 4. tit. 18. & 42. Non prohibebat tamen ea Constitutio in feudum dari sine fraude, doloq; malo, vt Constitutio Friderici declarat de feudis non alienādis, & 4. tit. 22. Adijcitur hoc titulo seruum posse de feudo inuestiri, vt sci-

vt scilicet seruo vendi potest. Sed adquirit feudum domino confestim, feudive actionem. Et per nuntium, gestorem, procuratorem dari accipiqúe inuestituram posse, vt infrà 4. tit. 70. 85. Vacante Imperio datur de feudis imperialibus per Palatinum Rheni ex Bulla aurea. Sed excipiuntur feuda quæ dicuntur Vanlehen, *quod scilicet deferantur per vexillum. Ergò & per procuratorē dari fidelitas potest, quæ statim subsequi solet tam veterem quàm nouam inuestituram. Nulla, inquit, inuestitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat. Nulla, id est, neque vetus, neque noua, vt infrà 20. Datur plerunque fidelitas per ipsum vasallum. Gregorius Tyrensis in Chronicis. Factus est Boamundus homo Imperatoris fidelitatis manualiter exhibito, & corporaliter præstito iuramento, qualem solent fideles dominis suis exhibere. Et plerunque consuetudines regionum exigunt, vt ipsemet vasallus veniat, domino postulante, & vt per alium non aliter iuret, quàm si & per alium dominus faciat inuestituram. Sed hoc iure secùs est. Et potest iusiurandum dari per procuratorem, vt de iureiurando calumniæ proditum est l. 2. C. de iur. calum. & est exemplum apud Liuium 31. licèt litis totius finiendæ causa ipsum litigatorem iurare melius sit, l. penul. C. de reb. cred. Solet & ad domum domini plerunque inuestitura peti, fidelitas offerri, nisi cum pactione aliud vel priuilegio cautum est, vt Constitutione Friderici in Austria Cuspiniani Duci Austriæ hoc datur, ne pro conducendis feudis requirere seu accedere debeat imperium extra metas Austriæ, & vt in terra Austriæ ei debeant sua feuda conferri per imperium & locari.*

TIT. V. De iuramento fidelitatis & qualiter vasallus iuret domino.

QValiter autem debeat iurare vasallus fidelitatem, videamus. Iurare scilicet sic debet: Ego iuro ad hæc sancta Dei Euangelia, quòd amodò in anteà ero fidelis ei, vt vasallus domino: nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, pandam alij ad eius detrimentum, me sciente. Si verò domesticus, id est, familiaris eius sit, cui iurat: aut si ideò iurat fidelitatem, non quòd habeat feudum, sed quia de iurisdictione sit eius, cui iurat: nominatim vitam, membrum, mentem, & eius rectum honorem iurabit.

TIT. VI. De forma fidelitatis.

IN Epistola Philiberti Episcopi, in Decretis vicesima secunda, q.2. cap. de forma. Qui domino suo fidelitatem iurat, ista sex in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, vtile, facile, possibile. Incolume, ne sit in damno domino suo de corpore suo. Tutum, ne sit ei in damno de secreto suo, vel de munitionibus suis, per quas esse tutus potest. Honestum, ne sit ei in damno de sua iustitia, vel de alijs causis, quæ ad honestatem eius pertinere videntur. Vtile, ne sit ei in damno de suis possessionibus. Facile vel possibile, ne id bonum, quod dominus suus facere leuiter poterat, faciat ei difficile: néve id quod possibile ei erat, faciat impossibile. Vt fidelis hæc documenta caueat, iustum est. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est, restat, vt in sex prædictis,

consilium & auxilium à domino præstet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse saluus, quam iurauit. Dominus quoque in his omnibus vicem fideli suo reddere debet. quòd si non fecerit, meritò censebitur malefidus, sicut ille, qui in eorũ præuaricatione vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit, perfidus & periurus.

TIT. VII. De noua forma fidelitatis.

EST & alia de nouo, super fidelitatis iuramento, inuenta forma, & vtentium approbata consuetudine, quę hodie ferè in omni curia videtur obtinere. Hæc scilicet, Ego Titius iuro, super hæc sancta Dei Euangelia, quòd ab hac hora in anteà, vsque ad vltimum diem vitæ meæ, ero fidelis tibi Caio domino meo, contra omnem hominem, excepto Imperatore, vel Rege. Quod verbum si rectè intelligatur, nulla quidem indiget adiectione, sed integram & perfectam in se continet fidelitatem, sed propter simplices & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adijci solet, id est, Ego iuro, quòd nunquàm scienter ero in consilio, vel auxilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel membrum aliquod, vel quòd tu recipias in persona aliquam læsionem, vel iniuriam, vel contumeliam: vel quòd tu amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel in anteà habebis. Et si sciuero vel audiuero de aliquo, qui velit aliquod istorum contra te facere, pro posse meo, vt non fiat, impedimentum præstabo: & si impedimentũ præstare nequiuero, quàm citò potero, tibi nunciabo, & contra eum prout potero, auxilium meum tibi præstabo.

præſtabo. Et ſi contigerit te rem aliquam, quam habes vel habebis, iniuſtè, vel fortuito caſu amittere. eam recuperare iuuabo, & recuperatam omni tempore retinere. Et ſi ſciuero, vel loce, iuſtè aliquem offendere, & indè generaliter vel ſpecialiter fuero requiſitus, meum tibi, ſicut potero, præſtabo auxilium. & ſi aliquid mihi de ſecreto manifeſtaueris, illud ſine tua licentia nemini pandam, vel per quod pandatur faciam. & ſi conſilium à me ſuper aliquo facto poſtulaueris, illud tibi dabo conſilium, quod mihi videbitur magis expedire tibi. & nunquàm ex perſona mea aliquid faciam ſcienter, quod pertineat ad tuam, vel tuorum iniuriam vel contumeliam.

Inueſtitura verò facta, & fidelitate ſubſecuta, omni modo cogatur dominus inueſtitutum in vacuam poſſeſſionem mittere. Quòd ſi differat, omnē vtilitatem ei præſtabit.

Hoc loco proponitur iuriſiurādi fidelitatis formula, quo vaſallus domino fidem ſuam alligat, & fidei ſuæ commiſſa non proditurum ſe promittit, & ſi ſit domeſticus, vel ſi dominationi feudi iuncta ſit iuriſdictio, etiam ſibi curæ fore vitam, corpus, mentem, honorem domini ſui promittit, vt infrà 6. & 7. Conſtit. Neapol. 3. titul. 15. & 18. & in formula à Radeuico propoſita 3 cap. 18. & hoc poſtremum iurat vaſallus non ratione feudi quod habet, ſed ratione iuriſdictionis, quam dominus habet, vel ratione familiaritatis & οἰκειότης τ☉, vt ſi feudum in curte habeat. quæ ratio etiam alia in re religionem officij maiorem à beneficiario exigit, putà ne quid ſine conſenſu domini ex feudo abalienet, vt ſuprà 1. titul. 2. §. Item ſi quis feudum. & hic proculdubiò eſt ſenſus huius tituli, quē ex tam effuſa in-

terpretum turba quæ temerè ruit in hos libros adsecutus est nemo. Id verò quod diximus de tuenda vita & honore domini, & si quid aliud specialiter iureiurando exprimi solet, potest videri fidei promissione generali contineri satis, vt infrà 7. Carolus certè Magnus breuiori formula contentus fuit, Promitto me domino meo Carolo, & filijs eius, fidelem futurũ tota vita sine fraude doloqúe malo, legis Franciæ 4. titul. 46. Sed plerique fidem sibi promitti satis non habent, nisi & fidei partes muniaqúe specialiter enumerentur, vel eo maximè, si quid contra ea fecerint, vt non possint negare se commisisse in iusiurandum, & feudum amisisse, vt suprà 1. titul. 20. Præterea separandus hac in re nobis est vasallus homologus ab eo qui non est homologus. nam in iureiurando homologi nullus excipitur, in iureiurando non homologi excipitur Imperator, vel Rex, vel antiquior dominus, vt infrà 4. titul. 31. Duorum quis potest esse vasallus, non homologus, vel vni homologus, alteri non homologus. Duorum tamen esse vasallus homologus esse nemo potest, vt libro quarto demonstrabitur. quæ de qualitate vasalli ingens sæpè concertatio est, vt fuit tempore Caroli VII. Francorum Regis inter Cancellarium Regis, & Cancellarium Petri Ducis Britanniæ, & Comitis Montisfortis, ille Ducem Britanniæ Regis homologum esse aiebat, hic negabat. Rex post multas controuersias Petrum in fidem & hominium recepit, more maiorum suorum, nullo alio adiecto, & mox eidem Petrus ratione Comitatus Montisfortis fidem dedit quasi homologus, quam non dederat palàm ratione Ducatus. Sunt & vasalli quidam, qui plus quàm fidem debere videntur, alij præcipuè debent domino conciliare pa-

re pacem, alij se pro domino obsides dare, alij certum seruitium: quæ iureiurando vel pactione inuestituræ nonminatim exprimi necesse est. alioqui non debentur. inde veteribus Gallis hæc hominum genera, Homme de fiefs, Homme de paix, Homme de plieure, Homme de seruice. *Quædam alia sunt, quæ & si nō exprimantur, debentur tamen, vt ipso iure moribus nostris & Constitutionibus Neapolitanis* ἀνάκαμψις *mortuo vasallo, quæ redemptio dicitur & restauratio feudi, vendito feudo* εἰσδεκτικὰ, *quæ laudationes vocantur, nisi dominus malit vti iure* προτιμήσεως. *Debentur & quibusdam locis domino collationes vel munera quædā certis ex causis, putà nuptialium herilis filiæ elocandæ causa, &* λύτρον *ob redemptionem domini ab hostibus capti, & equestris sportula sumpta à domino vel filio eius maiore natu equestri dignitate, qui summus est militiæ gradus. nam veteribus Gallis tres fuere militum ordines,* Gheualiers, Bannerets, Bacheliers, *quos possis dicere Equites, Melloequites, & Vasellos, siue vasallos, nisi malis à Buccellarijs deducere. Posterior enim ætas Buccellarios dixit milites corpore custodes, siue protectores, qui patronis suis adsistunt semper, l. vltim. C. ad leg. Iul. de vi publ. Renatus apud Gregorium Turonensem. Ocylla buccellarius Aetij. Interpretes* βασιλικῶν βιβλ. ἀλλότριος ὁ παραμένων στρατιώτης: *& in veteribus glossis: Ad secula, buccellarius. Et legum Gotthorum siue Vuisigotthorum 5. titul. 3. Si in patrocinio constitutus sub patrono aliquid adquisierit, medietas in patroni vel filiorum ipsius potestate consistat. aliam medietatem buccellarius qui adquisiuit, obtineat. Quòd si buccellarius filiam tantummodò reliquerit,*

rit, ipſam in poteſtate patroni manere iubemus. In Conſtitut. Neap. 3. tit. 21. Fridericus II. adijcit aliam cauſam exigendæ à vaſallo intributionis. Si frater domini in equeſtrem ordinem promoueatur, & Guilielmus Rex titul. 20. Si ſoror domini nubat, Si poſſeſsionem aliquã dominus emat, Si tranſeat Principis comitatus vel exercitus in expeditionem, Si dominus ſit Epiſcopus pro eius conſecratione, vel ſi in conuentum Epiſcoporum ſolemnem à Pontifice Maximo euocetur. Sed in Neuſtria tres tantùm quas initio dixi cauſæ receptæ ſunt, & dicuntur, Les trois cheuels aydes, *Bourboni addunt quartam, Si dominus Hieroſolymam inuiſere velit, & vocant,* Queſtes, *vt Neapolitanæ Collectas. Debebant olim etiam ſerui dominis ſuis munera quædam ipſo iure, & clientes patronis eadem illa quæ diximus pleriſque locis vaſallos debere dominis. Alicarnaſſæus 2.* τοὺς δὲ πελάτας ἔδει τοῖς ἑαυτῶν προστάταις θυγατέρας τε συνεκδιδόναι γαμουμένας καὶ λύτρα καταβάλλειν πολεμίοις εἴ τις αὐτῶν ἢ παίδων αἰχμαλώτας γένοιτο. *Debebant & patronis liberti. Sed hi non ſine iureiurando vel ſtipulatione, vt cùm iurauerãt vel promiſerant poſt manumiſsionem ſe natalitium patrono daturos liberiſve patroni aut nuptalitium, l. 7. §. iurare, D. de op. lib. l. vlt. D. de lib. cau. In fine tit. 6. adnotatur, quam accipit dominus à vaſallo iurato fidem, eandem viciſſim eum tametſi iniuratum debere vaſallo præſtare. & hoc eſt quod dicitur inter dominum & vaſallum fidem eſſe reciprocam. Et 4. tit. 68. dominum eſſe vaſallo coniugem quaſi communi fidei vinculo coniunctum eodem ſenſu quo D. Paulus* σύζυγον *dixit non vxorem, ſed familiarem, cõſortem, collegam. Et quibus*

ex

ex causis vasallus feudum amittit, eisdem etiam ferè dominum proprietatem siue dominationem feudi amittere, eamq́; vasallo accedere, vt infr. 4. titul. 24. & 56. mores nostri proprietatem amissam superiori domino addicunt, veluti Imperatori aut Regi, & Constitutiones Neapolitanæ 3. tit. 19. Et siue dominus sit qui vasallo siue vasallus qui domino iusiurandum deferat, non iurat de calumnia, vt infrà 4. titul. 36. Idem puto esse statuendum de accusatione, vt quemadmodum vasallus dominum accusare, vel contra eum testimonium dicere impunè non potest, ita nec poßit dominus in vasallum, nisi de feudo sit quæstio. quod ius etiã olim inter patronum & clientem. Alicarnassæus 2. κοινῇ δ᾽ ἀμφοτέροις οὔτε θέμις ἦν κατηγορεῖν ἀλλήλων ἐπὶ δίκαις ἢ καταμαρτυρεῖν. εἰ δέ τις ἐξελεγχθείη τούτων τι διαπραττόμενος, ἔνοχος ἦν τῷ νόμῳ περὶ προδοσίας. *Conueniunt in plerisque vasalli & clientes. quinimò clientum commune nomen est. Sed & distant in multis. Interpres ad tit. 6. iusiurandum quoddam fidelitatis allegat, quod dederit Otho Ioanni, quod sumpsit ex c. tibi domino, 64. dist. Is est Otho I. qui non fidelitatem Ioanni iurauit, cùm iuraret potius ea ætate Pontifex Imperatori (erat enim creãdi Pontificis potestas penes Imperatorẽ) sed cùm à Berengario, qui se in Italia pro Imperatore gerebat opprimeretur Ioannes XII. ei tantùm Otho suam operã pollicetur. quasi dominus non quasi vasallus. In melioribus libris non sunt formulæ fidelitatis, quæ ponũtur tit. 6. & 7. & sanè libro Oberti nescio à quibus temerè insertas credo: qui cùm titulo quinto satis formulam fidelitatis exposuisset, congruẽti ordine mox subiecit,* Inuestitura verò facta & fidelitate sub-

sequuta, &c. vt inuestituram fidelitatem, ita fidelitatem traditionem sequi. alioquin damnari dominum in id quod interest atque etiam præcisè cogi tradere, quod exposui 1. tit. 1. §. si verò Archiepiscopus. vndè intelligitur inuestituram non transferre possessionem, scipionem, annulum, vexillum, claues non transferre possessionem, nisi tradantur in re præsenti. Illud omisimus illi parti iurisiurandi, Et si sciuero &c. tit. 8. Similem proponi apud Nicetam in Alexio Comneno his verbis, καὶ εἴ τι δὲ ἴδω ἢ νοήσω ἢ ἀκοῇ παραλήψομαι εἰς ἀτιμίαν ὑμῶν ἐν λύμῃ τοῦ ὑμετέρου φερόμενον στέμματος καὶ ὑμῖν τὴν περὶ τούτου διδοὺς ἐσοίμην εἴδησιν, καὶ αὐτὸς ἔσομαι, ὡς ἐξόν μοι, τοῦτο κωλύω.

TIT. VIII. De inuestitura de re aliena facta.

CVM de re aliena, vel alij obligata, inuestitura fiat: illud distinguitur, vtrùm scienti, an ignoranti facta sit. Qui enim alienæ rei sciẽs inuestituram accepit: nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione agere non poterit: ignorans verò rectè aget, vt aliud eiusdẽ bonitatis, seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo nulla est differentia, qui inuestituram fecit, vtrùm sciuerit vel ignorauerit.

Si quis inuestitus fuerit de re aliena aut alij pignerata, non is qui inuestituram fecit, sed is qui accepit, distinguimus vtrùm scierit rem alienam, an ignorauerit. Scienti de euictione actionem non damus sine pacto speciali. Nescienti damus. vt infrà 4. titul. 55. Sed quã actionem? Præscriptis verbis. Inuestituræ enim contractui

Quinulla lex proprium nomen dedit, & ex inuestituræ causa competit etiam condictio ob rem dati, vt suprà 1. titu.20. quæ solet cum actione præscriptis verbis concurrere. & hoc ita procedit, si pendente lite ante condemnationem vasallus auctorem laudauerit, id est, si domino denunciauerit vt liti subsisteret. Illaudatus dominus non tenetur de euictione, exemplo venditionis, vt infrà 4.tit.1. Est ex inuestitura actio de euictione, est ex venditione, permutatione, in solutum datione, adiudicatione, ex articulo, Do vt facias: & ex dote l.1.C.de iur. dot.l.53.D.epd. Est & ex donatione si ἐπ' ἀντιδώρῳ, quis donauerit, l.2. Lang.de euict.quia videtur intercessisse genus permutationis, l.sed & si lege. §. Consuluit.D.de pet.her. & eius legis Langobardorum meminit Accursius in l.1.D.si quis à par.man.fue. vbi corruptè llegitur Machilda pro Launachilda.

TIT. IX. De iure quod in feudo vasallus habet.

REI autem per beneficium rectè inuestitę vasallus hanc habet potestatem, vt tanquàm domin⁹ possit à quolibet possidēte sibi quasi vindicare: & si ab alio eius rei nomine cōueniatur, defensionem opponere. nam & seruitutem eidem rei debitam petere potest, & retinere: Quid ergo si precio, vel dolo, aut incuria seruitutem rei beneficiariæ imponi patiatur, & ad dominū ex qualibet causa posteà beneficium reuertatur, an ex eo præiudicium domino generetur, quæsitum fuit: & responsum est vt vasallo quidem donec feudum tenet, possit obesse: domino autē & si per longa tempora perseuerauerit seruitus, minimè noceat.

Econtrariò autem ſiquid feudo à vaſallo additum ſit, ſi quidem tale ſit quod adiectum eſt, quod per ſe ſubſiſtere poſſit, id eſt, vt per ſe cenſeatur, vt prædium, id non accreſcit feudo. Si verò per ſe non poſſit ſubſiſtere, vt ſeruitus, pleriſque placet feudo accedere, & ſicut partem feudi diſponendam eſſe. meliorem namque conditionem feudi facere poteſt, deteriorem verò ſine domini volũtate, vel eorum agnatorum ad quos per ſucceſſionẽ pertinet, facere non poteſt.

Quamuis enim per beneficiũ ad eum pertineat, tamen proprietas ad alium ſpectat, & ideò quartæ ſiue tertiæ ratione quæ à Langobardis ſeu à Romanis viris vxoribus fieri ſolet, poſt mortem viri ad mulierẽ nihil pertinet. nam nec pignus quod conſultum dicitur, fieri poteſt ex feudo.

Eſt autem optima conſuetudine interdicta feudi alienatio, ſuper qua multæ & diuerſæ ſententiæ dabantur in ſingulis ciuitatibus ſeu curijs, donec Imperator diuæ memoriæ Lotharius tertius promulgauit ſuper hoc nouam conſtitutionem, quæ poſita eſt in tit. de beneficijs. Neceſſitate namque ſuadente poterat olim vaſallus domino inſcio vel inuito feudi partem vendere, retenta videlicet alia parte. Si verò vel totum, vel partem volebat per feudum aliquẽ inueſtire, hoc licebat ei ſine fraude facere. Siue autem diſſentiente domino vendebat, ſiue per feudũ inueſtiebat (quod & ipſum ſyncerè hodiè & ſine fraude licet ei facere) ſi tamẽ ſine herede maſculo deſcendente decedebat, vel feudum in manu domini refutabat, aut alia ratione intercedente fortè culpa amittebat, tunc omnis feudi alienatio ad irritum reuocabatur, eo excepto, quòd ille qui ſecundo loco beneficium acceperat, non

amit-

amittebat si priori domino seruire, & ab eo feudũ recognoscere volebat. Donare autem aut iudicare pro anima, vel in dotem pro filia dare, nullius curiæ poterat consuetudine, licèt posset locare, nisi locatio esset frauduléta alienatio, sicut est per libellum, vt dicunt, venditio. Quis enim dubitat quod libellario nomine sub vilissima duorum denariorum pensione perpetuò concedatur vtẽdum, alienatum in fraudem esse? Porrò siue de bona consuetudine, siue de praua quæramus, concessa erat domino pro æquali pretio redemptio, nisi hoc ius amiserit dominus per refutationem, vel annali silentio, ex quo sciuerit computando. Præscriptione autem triginta annorum submouebatur tam sciens quàm ignorans, in prohibẽdo autem vel redimendo potior erat proximi agnati quàm domini conditio, si tamen feudum erat paternũ. De illa verò feudi alienatione quæ à domino fit, si dubitetur, lex Imperatoris Conradi consulatur. quæ posita est in iam dicto tit. de beneficijs.

AIT, Rei autẽ per beneficium rectè inuestitæ. *& ita infrà 4. tit. 40. Rei pro beneficio inuestitæ. Docet vasallum prædij in feudũ dati vtilem habere vindicationem, & si possideat exceptionem tanquàm rei quæ in bonis suis sit, vt infrà 4. titu. 52. & non tantùm prædij, sed etiam seruitutis. Plus igitur habet quàm fructuarius. nam fructuarius neq; fundi neq; seruitutis vindicationem habet, l. 1. D. si vsusfr. peta. l. 1. §. vlt. D. de no. op. nunc. Idem quod superficiarius, emphyteuticarius, creditor hypothecarius. hi enim omnes fundi & seruitutis fundo debitæ vindicationem habẽt. nec tamen ideò vtiles dominos dixeris rectè. certè non creditorẽ. ergo nec ceteros. Sed an possunt seruitutem impo-*

imponere? Superficiarium constat posse. Ergo & emphyteuticarium, & creditorem, & feudatarium. Sed finietur commisso feudo. arg. l. lex vectigali. l. grege. §. 1. D. de pign. nec domino libertatem adserenti vlla obstabit præscriptio temporis, ne factum vasalli domino noceat. Et notandum quod ait hoc loco, Ex qualibet causa. *ergo & si refutatione, vel donatione vasalli ad dominum redierit, perimetur seruitus, idem dicendum putem, si quem feudali fundo censum vasallus imposuerit, quod mores Galliæ permittunt, si modò dominus censuarium non inuestierit, & εἰσ∫εκτικὰ eo nomine nulla receperit. quia deteriorem feudi cōditionem vasallus sine domini voluntate facere non potuit. & in hac ipsa specie quam proposuit Papo, Senatus Consultorum xiij. imperitè videtur fecisse dominus qui censuario quod pro census pretio vasallo dederat obtulit. potuit enim feudum ad se reuersum optimo iure retinere aut vindicare quasi censu perempto. Meliorem quidem facere feudi conditionem vasallus potest, vt fundo feudali seruitutem adquirere. Deteriorem facere non potest, vel hac ratione, vt docet in §. Quanuis. quia proprietas ad eum non pertinet. nec enim nudum domini nomen retinet is qui feudum concedit, sed etiam dominium, id est, proprietatem. Est igitur dominus cum re, non sine re. non potest autem inuito domino dominij causa deterior fieri. Quamobrem ex feudo quod maritus habuit, post mortem mariti non potest mulier ὑπόβολον retinere, quoniam ex bonis tantùm mariti proprijs retinetur. Id voco, ὑπόβολον quod instar aut vicem habet donationis propter nuptias, quodq; morte mariti soluto matrimonio ex bonis*

eius

eius vxor lucratur. Dotalitium dicitur c. plerunque. De don.inter vir.& vxo. c.si autem. 36.q. 2. & à Roberto in Chronicis. Vuilielmus,inquit,Rex Siciliæ fecit chartam Ioannæ Reginæ de dotalitio suo. In Constitutionibus Neapolitanis etiam dotarium. A Langobardis, Morgangheba. *Est autem Langobardorum iure quarta pars bonorum mariti,l. 1. Lang.de ijs quæ à viro in mul.dan. Romanorum autem moribus hoc loco significatur fuisse tertia. & sanè fuit tertia non quidem bonorum, sed dotis, vt Harmenopulus obseruari refert 4. Epit. Ex Constitutionibus Neapolitanis est tertia bonorum mariti, lib.3.titul.13.15.16. & ex consuetudine Nortmanniæ. sed eo iure sumitur etiam ex feudis, quoniam Gallico more feuda iure patrimonij censentur.proinde alienari etiam ac pignerari possunt. Gotthorum iure est decima bonorum mariti. Sed seruare debent eam partem mulieres liberis ex eo matrimonio susceptis, ergo alienare eam non possunt. & ita ex Iustiniani Nou.98. donationis propter nuptias casus qui morte mariti obuenit mulieri non extantibus liberis,pleno iure ad mulierem pertinet,extantibus seruari debet, siue iterum nubat siue non, deducta tamen parte virili, si iterum non nubat, cuius proprietatem liberis seruare non cogitur. No.127. quod omninò Carolus Rex Siciliæ in tertia mulieri debita hyperboli nomine censuit obseruari. Verba eius hæc sunt: Mulier lucretur dotarij proprietatem, si non habeat filium ex illo marito. alias habeat solummodò vsumfructum, & si non nupserit vlterius, vocetur cum filijs eiusdem matrimonij in lucro proprietatis dotarij in virilem portionem. alioquin si nubat habeat solummodò vsumfructum.*

ctum. Sciendum autem est non deberi ὑπόβολον *vxori, nisi in cubiculum mariti venerit. & hoc est quod dicitur.* Au coucher gaigne la femme son douaire. *Virgini, vt* Harmenopolus *docet, non datur,* ὑπόβολον, *quod erat tertia pars dotis, sed* θεώρετρον, *quod erat duodecima. idem dixére* ἀνακαλυπτήριον. *& inde ille Antipatri iocus, qui cùm deformem duxisset vxorē, rogareturq́; quando daturus esset* ἀνακαλυπτήρια, *Quin potius, inquit, quaritis quando* ἐγκαλυπτήρια. *Sed plerisq; locis etiā vxori virgini debetur* ὑπόβολον. *Et alijs locis ipso iure, alijs non nisi ex conuentione, vt donatio propter nuptias non nisi ex conuentione.*

Sequitur, Nam nec pignus, quod consultum dicitur, fieri potest ex feudo. *Non ergo omnis pigneratio prohibetur, sed ea tantùm qua consultum dicitur, cùm distractio pignoris creditori permittitur, vt diximus suprà 1. tit. 2. In quibusdam libris scriptum legi detracta voce pignus. Nam nec quod consultum dicitur, &c. Vnde tentabam, id videri Consultum esse quod* ὑπόβολον *mulieri conceditur in mariti bonis, de quo in l. vlt. Lang. de his qua à viro in mul. dan. in summa rurali dicitur,* Droict de vefue. Droict de viudotte. *Est autem vsusfructus certa partis bonorum. Videtur enim sic argumentari. Si vsusfructus mulieri constitui non potest in feudo, quod tamen erat magis probabile, non poterit etiam constitui proprietas, id est, quarta. hac enim portio Langobardorū legibus ad mulierem proprietatis iure pertinebat. Sequitur.* Est autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio. *Dum ait,* Optima, *tacitè arguit iniquitatis consue-*

consuetudinem Mediolanensem, vt suprà 1.tit.8.quam prauam paulò post vocat. Olim rectâ consuetudine potuit feudi tantùm partem dimidiam per libellum alienare aut pignori obligare sine cõsensu domini, excepto casu posito infrà 4.titu.73.eodem feudi iure alium inuestire etiam in solidum potuit. Sed mortuo venditore aut inuestitore sine legitimis heredibus, vel refutante feudum, vel qua alia ratione feudo domino aperto, feudum ab emptore vel à secundo feudatario dominus reuocabat non tamen omninò à secundo feudatario, qui domino non recusaret fidem & hominium exhibere. Erat & domino ius προτιμήσεως *intra annum scienti nec renuncianti intra 30.annos ignoranti, cùm scilicet venierat feudum sine eius voluntate, non cùm alij rursus datum erat in feudum. quæ omnia exposuimus suprà 4.& lib.1.tit.2. Donare autem vel in dotem dare pro filia, vel etiam pro anima sua Ecclesiæ feudum concedere, quod & Constitutione Friderici expressum est, nulla consuetudine permittebatur. Locare permittebatur, vt in feudum dare citra fraudem, hodieq́ue permittitur.* Quæ posita est in titulo de beneficijs. *Sanè in manuscriptis Langobardorum legibus eam Lotharij Constitutionem vidi positam post legem Conradi sub titu. De beneficijs, quæ vulgò quasi reiicula libri extremam partem occupat.* Sub vilissima. *Vt 4. titul.73. Secùs si seriò dederit per libellum partem dimidiam feudi.* De illa verò. *De hac re diximus suprà 1.tit.22.& dicemus 4.titu. De lege Conradi.*

TIT. X. De nominibus vasallorum.

QVI à principe de Ducatu aliquo inuestitus est, Dux solito more vocatur. Qui Verò de Marchia, Marchio dicitur. Dicitur autē Marchio, quia tenet quod est iuxta mare, quia plerumque Marchia iuxta mare sit posita. Qui verò de aliquo comitatu inuestitus est, comes appellatur. Qui verò à Principe vel ab aliqua potestate de plebe aliqua vel plebis parte per feudum est inuestitus, is Capitaneus appellatur, qui propriè valuasor maior olim appellabatur. Qui verò à Capitaneis antiquitus beneficium tenent, valuasores sunt. Qui autem à valuasoribus feudum quod à Capitaneis tenent, similiter acceperint, valuasini, id est minores valuasores appellantur, qui antiquo quidem vsu consuetudinem feudi nullam habebant. Valuasore enim sine filio mortuo, feudum quod valuasori minori dederat, ad Capitaneum renertebatur. Sed hodiè eodem iure vtuntur in curia Mediolanensi, quo & valuasores. Ceteri verò qui ab antiquis temporibus beneficium non tenent, licèt nouiter à Capitaneis seu valuasoribus acquisierint, plebeij nihilominùs sunt. Nam & illi qui soldatam habuerunt, vel acceperunt, vel habent, per eam nullum pedagium, sed nec feudi vsum acquirunt. Soldata autem est præstatio quædam annua gratuita quæ à neutra parte transit in heredem. Morte enim dantis vel accipientis interueniente finitur. Soldata verò dicitur, quia plerunque in solidorum donatione consistit, quandoque autem in vino & annona consistit.

VAsallorum alij sunt Capitanei, alij valuasores, alij valuasini, alij plebeij. Capitaneorum nomen aut generaliter accipitur aut specialiter. Generaliter complectitur Duces, Comites, Marchiones, qui

Regis

qui Regis Capitanei sunt, vt suprà 1.titu.1. Specialiter eos qui neque sunt Duces, neque Comites, neq; Marchiones, sed plebi aut patri plebis gubernandæ à Principe vel Repub. vel Comite aut Duce præpositi sunt, qui propriè maiores valuasores dicuntur. & ita Platina in Clemente V. & Martino iiij. Capitaneos præfectos vrbium vocari ait. quo sensu Capitanei à Comitibus & Ducibus separantur suprà 1.titu.10.12.17. & Constitutione Friderici de pace tenen. & 4.tit.89. Sed impropriè tamen Capitaneorum nomen sibi vindicant. Propriè valuasores maiores siue Regis valuasores dicũtur. Et qui ab his feuda accipiunt, minores valuasores aut simpliciter valuasores. Et rursus qui à minoribus valuasini aut minimi, aut etiam minores valuasores, vt suprà 1.tit.1.in prin. & §.notandum, & tit.12. Et valuasini quidem ius olim feudi proprium & perpetuum non habebant. nam mors valuasoris à quo feudum acceperant, si quidem decessisset sine legitimis heredibus, feudum maiori Valuasori siue Capitaneo aperiebat, à quo id valuasor acceperat. Et poterat valuasinis auferri quandocunque domini maioris vel dantis arbitrio, vt suprà 1.tit.3. & infrà 4.tit. de lege Conradi. §. similiter. Hodiè, vt ait hoc loco, idem Mediolani ius est valuasinis quod valuasoribus. Sunt alij quidam vasalli qui nouiter feudum acceperunt à Capitaneis, id est maioribus valuasoribus, vel à minoribus, ij noui homines non dicuntur valuasini, quia plebeijs non militibus adnumerantur, & illæ appellationes militum appellationes & ordines sunt. Non sunt autem iusti milites siue nobiles, nisi, qui à Principe vel Duce, vel Comite, vel Marchione de feudo inuestiti sunt, vel qui à maiore aut mi-

tore valuasore de feudo inuestiti sunt, si modò ij longã annorum seriem numerare poßint, qua feudum onusq́; militia ei adnexum in familia sua resederit. quæ est certißima nobilium definitio. Et ita verò hic locus indicat hodiè quosdam vasallos esse plebeios, vt & dominos, infrà de lege Conradi.lib.4.§.ex eadem. Et his etiam vasallis similes sunt soldurij. nam plebeijs adnumerantur, & stipendij ratione nullum paradogium habent sic legunt veteres interpretes, Baldus & Aluarotus, & paradogium nobilitatem interpretantur. Vulgò peßimè, pedagium. Scio esse legendum, paragium. & hunc esse sensum: Vasalli qui plebeijs adnumerantur, nullum habent paragium, id est, non censentur esse pares curtis domini. Parium dignitatem soli nobiles habent. Omne igitur feudum non nobilitat possessorem. Et ita hodiè quibus locis res ita geritur inter fratres, vt feudum frater maior natu præcipuè obtineat, & ceteris aspergat tertiam pàrtem, ceteri non minus partes suas nobiliter tenent quàm frater maior natu, nec minus dicuntur esse pares in feudo, & à maiore quidem fratre dicuntur feudum tenere iure paragij, quo sensu etiam paragium dicitur Constit. Neapolitanarum 3. titu 26. sed eius conditio talis est, vt pro eo nullam fidelitatem frater fratri iurare aut repromittere debeat. & hac forsitan ratione Carolus ille rex Nauarra, qui tot clades intulit regno Franciæ, à Ioanne rege extorsit, vt certas possessiones quas ab eo tenebat in Neustria hominij & fidei nexu, deinceps teneret, vt est scriptum in Gallicis Chronicis, En parroye, *hodiè dicimus,* En paraige. *Cetera quæ ad hunc titulum pertinent exposuimus lib.1. varijs locis.*

De

TIT. XI. De gradibus succedendi in feudo.

PER successionem quoque sicut per inuestituram beneficiũ ad nos pertinet. Mortuo enim eo, qui beneficium tenebat, prima causa liberorum est. filijs enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, vel deinceps per masculinum sexũ descendẽtibus, ceteri remouentur agnati. Ad filias verò seu neptes, vel proneptes, vel ex filia nepotes seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminini sexus, vel ex fœmineo sexu descendens, ad huiusmodi successionem aspirare non potest: nisi eius conditionis sit feudum, vel eo pacto acquisitum. His verò deficientibus, vocantur primò fratres cum fratrum præmortuorum filijs, deinde agnati vlteriores. Quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum, hoc est, si fuit illius parentis, qui eius fuit agnationis communis. Si enim Titij auus de nouo beneficio fuerit inuestitus, Titio sine legitimo herede masculo defuncto, eius feudi successio non pertinet ad eiusdem Titij patruum magnum, nec ad prolem ex eo descendentẽ, imò reuertitur ad dominum. Ad cognatos autẽ beneficium non pertinet, neque beneficij successio. Si verò dominus vel alius beneficium defuncti nouum esse dicat, agnatus autem illius proximus paternum esse contendat: tunc onus probationis incumbit illi, qui nouũ dicit. Sed scio aliter pronunciatum esse. Bonus tamen iudex causa cognita diligenter intuebitur cuius potius iureiurando dirimenda sit hæc quæstio, vtroque scilicet in probatione deficiente.

Cùm proposuerit tit. 2. feudum aut inuestitura, aut successione adquiri, & dixerit iam de inuestitura

satis, modò incipit tractare de successione. Et in successione feudi ait primam causam esse liberorum virilis sexus per virilem sexum descendentium. Ait primam causam esse liberorum ex §. sui autē. Inst. de her. qua. & diff. liberos fœminini sexus aut per fœmininū sexum descendentes, in feudum non succedere, exceptis duobus casibus tam sæpè vexatis superiore libro Post liberos vocari statim consanguineos fratres & fratrum præmortuorum filios, si feudum fuerit paternum, non nouum. quod etiam est tam sæpissimè vexatum. Post consanguineos admitti agnatos: cognatos non admitti. Quod ait fratres & fratrum præmortuorum filios simul admitti consentit cum Nou. Iustiniani, dissentit à iure antiquo, l. 3. C. de leg. her. l. 2. §. hereditas. D. de suis & leg. hered. Sed tamen hoc in transuerso limite solis fratrum filijs Iustinianus dedit, vt in successione repræsentarent patres suos, atque ita patruo succederent in stirpes vnà cum patruis. Si nulli sint patrui, in capita succedent, vt Harmenopulo & Azoni videtur. rectè. nam Nouella stirpes tantùm spectari vult concurrentibus fratribus defuncti. Nouæ autem Constitutiones strictè accipiendæ sunt. ac similiter licèt ex ea Nou. frater vtroque parente coniunctus & filius eius præferatur fratri vno tantùm parente coniuncto filióve eius, non tamen dicimus in successione filiorum fratris vel sororis patruum, vel auunculum patri matrive ex vtroque parente cōiunctum præferri patruo vel auunculo patri matrive ex vno tantùm parente coniuncto, vt Bartolus sentit rectè in l. post consanguineos. §. legitima. D. de suis & leg. her. Quam enim adhibuit Iustinianus distinctionem inter fratres & fratrum filios,

eandem

eandem non adhibuit inter patruos & auunculos. Igitur omissum à Iustiniano pro omisso habebimus, & sequemur ius vetus. Quod verò diximus, si soli sint fratrum filij, succedere eos in capita, in legibus Gothorum est euidenter expressum his verbis lib. 4. tit. 2. Qui moritur si fratres & sorores non reliquerit, & filios fratrum vel sororum reliquerit, si ex vno fratre sit vnus filius, & ex alio fratre vel sorore forsitan plures, omnem hereditatem defuncti percipiant, & æqualiter per capita diuidant portionem. Gotthorum siue VVisigotthorum Reges, qui Hispaniam & Galliciam Toleto sede regia tenuerunt, ediderunt xij. Constitutionum libros æmulatione Codicis Iustiniani, quorum auctoritate vtimur sæpè libenter, quòd sint in eis omnia ferè petita ex iure Ciuili, & sermone Latino conscripta, non illo insulso ceterarum gentium, quem nonnunquàm legimus ingratis, vt gens illa maximè, quæ consedit in Hispania planè cultior ceteris hoc argumento fuisse videatur. Communicauit autem eos mihi vltrò Petrus Pitheus, quem ego hominem etsi amore & perpetuo quodam iudicio meo dilexi semper vix iam ex ephœbo profatus fore, vt probitate & eruditione æqualium suorum nemini cederet, tamen pro singulari isto beneficio, maximam modò animi beneuolentiam & summa ac singularia studia omnia me ei debere confiteor, idémque erit erga eum animus bonorum omnium, si quod vehementer exopto eos libros in publicum conferre maturauerit. Sed, vt quod institutum est agamus, in transuerso limite solis fratrum filijs est ius repræsentationis. In directo limite in infinitum est repræsentationi locus. At in iure primogenituræ magna

est quæstio, an etiam nepotes ex filio primogenito vel filij ex fratre primogenito repræsentent patrem suum, atque ita excludant patruum. Ius gentium hoc est, vt in regno primogenitus succedat, vel finge, mos hic est, qui est plerisque locis, vt primogenitus filius patri, vel primogenitus frater fratri succedat in assem, ne in plures diuisa hereditate ob inopiam rei familiaris familiæ claritas obsolescat. mortuus est pater relicto nepote ex filio primogenito iam antè mortuo, & alio filio, vel mortuus est frater relicto fratris primogeniti filio, & alio fratre, vter succedet? Si exemplis non legibus certare licet, non desunt exempla quibus ostendatur patruum excludi. Mortuo Edoardo rege Angliæ, relictis filijs tribus, Ioanne, Hemone, Thoma, & ex primogenito primóque mortuo filio Edoardo nepote Richardo, Richardus prælatus est patruis. Ioanne item duce Britanniæ mortuo sine liberis, cùm esset quæstio de successione Ducatus inter Ioannem Comitem Montisfortis fratrem Ducis tertiogenitum, & filiam fratris secundogeniti Guidonis Vicecomitis Lemouicum, quæ nupserat Carolo Blesensi filio Comitis Blesensis, & Margaritæ sororis Philippi Valesii regis Francorum, & Carolus niteretur moribus Britanniæ, qui volunt fratrem primogenitum præferri, post eum secundogenitum admitti, deinde tertiogenitum, & vxorem suam diceret repræsentare secundogenitum, ex quo erat nata, atque ideò præferri eam deberi tertiogenito, vicit Carolus iudicio Philippi regis & S. Consulto. Sed vtraque successio tristes euentus habuit. nam & Richardus regno pulsus est ab Henrico Duce Lenclastri, & Carolus Blesensis 20. annis post adiudicationem

tionem ducatus bello superatus & occisus est à filio Ioannis Ioanne Comite Montisfortis, ac post re transacta cum vidua Ioannes iudicio Caroli V. recepit ducatum retinuitque sine controuersia vlla. Narratur etiam Robertum regem Siciliæ, cùm de Comitatus S. Seuerini successione esset quæstio inter Comitis defuncti filium & nepotem ex filio primogenito, pronunciasse pro nepote. Sed Io. Andreas excusat factum ad Speculatorem titu. De feudis, dicens mouisse Robertum Constitutiones tam suas quàm Caroli II. patris, quæ propriè ad eum Comitatum pertinebant, & exigere videbantur, vt nepoti potius quàm filio deferretur. Iuris rationibus si certamus, potior est filij causa quàm nepotis ex filio primogenito, fratris quàm filij fratris primogeniti. Ius enim repræsentationis hanc vim tantùm habet, vt eo iure fretus remotior cum proximiori in successione concurrat, non etiam vt proximiorem prorsus excludat. id verò agitur illis exemplis, vt proximior in totum excludatur. quod excedit vigorem, finem, exemplum repræsentationis. Non est igitur per speciem repræsentationis admittendum. Item quia vbi proximitatis iure defertur successio, vt cùm proximus agnatus proximusve cognatus ad successionem vocatur, repræsentationi locus non est, id est, vbi valet proximitatis ratio, non potest etiam valere repræsentationis, quia pugnant inuicē: & econtrariò, vbi valet repræsentationis ratio, vt in linea liberorum, non potest etiā præualere proximitatis. eadem verò causa est primogenitura quæ proximitatis. Ergo cū primogenito defertur hereditas, non potest esse repræsentationi locus: sed sicut vbi proximitas spectatur, eum vocamus qui proxi-

mior fuerit mortis tempore, vel quo bon. possessio petitur, l. 1. D. vnde leg. l. 3. D. vnde cog. ita vbi primogenitura obseruatur, eum vocamus qui moriente eo de cuius bonis agitur, primogeniti gradum locumq́; tenuerit, non proximioris iam ante mortui filium. & ita Carolo II. rege Siciliæ mortuo relicto filio Roberto secundo genito, & ex filio primogenito primoq́; mortuo nepote, filius & responsis prudentum, vt Conradus Vicerius scribit in Henrico VII. & Bonifacij pronunciatione prælatus est nepoti. & ita hodiè obseruatur in Neustria, vbi primogenitus ipso iure assem occupat, vt nepos ex filio primogenito non habeat ius primogenituræ, quamdiu alius filius defuncto superest, contra morem antiquum, quem fuisse iustiorem plerique contendunt stultè. fuit is quem diximus antiquus mos Francorum, vt filius primogenitus succederet ex asse, quod & inter filias eos obseruasse constat ex Constit. Neap. 3. tit. 27. Hodiè plerisque locis filius primogenitus, in assem non vocatur, sed excipuum aliquid habet, quod tamen primogenita non habet. nam si defunctus filias tantùm reliquerit, maior natu præcipuum nil fert. Vnde etiam putem quo more as primogenito concedito conceditur, appellatione primogeniti non contineri primogenitam. quia hæc iura primogenito dantur familiæ conseruãdæ causa, vt dixi, quam fœmina nõ propagat. est enim familiæ suæ caput & finis. Non debent ergo fœminis competere vlla iura primogenituræ. In fine huius tituli dicitur, si sit controuersia inter dominum & fratrẽ vasalli defuncti sine liberis, domino dicente feudum nouum & sibi apertum morte vasalli, fratre paternum, domino competere onus probãdi. Defensionem

ergo

ergò per iusiurandũ fratri deferri, domino non probante, vt infr. 4. tit. 2. Sed sufficit non ita semper obseruari. nam & actori quandoque iudicem iusiurandum deferre, vt suprà 1. titul. 1. §. Cùm autem. & tit. 7. & infrà 4. tit. 36. §. sacramentum.

TIT. XII. De succeßione fraterni feudi.

SI duo fratres de nouo beneficio, & non de paterno simul inuestiti fuerint, vno sine herede defuncto, ad alterum non pertinet eius beneficij portio, nisi facta fuerit eo pacto inuestitura. Si duo fratres in casa communi post mortem patris remanserint, id est, habitauerint simul, & vnus eorum feudum acquisierit: plerique dicunt ad aliũ non pertinere, sed ad dominum, nisi per pactum: neque viuente eo, qui acquisierit, neque post mortem eius: fructus tamen erunt communes, donec simul habitauerint. Quòd si cum equis & armis communibus vel pecunia communi sit acquisitum, adhuc idem dicunt, ne fortè inuitus dominus alium, quàm quem voluerit, sibi adquirat vasallum: dum tamen meminerimus id quod de communi expensum est, alteri pro parte competenti esse restituendum.

Frater fratri non succedit in feudo, siue id ambo simul adquisierint, siue alter eorum, vt suprà 1. tit. 4. Sed non relictis liberis, ad dominum reuertitur, nisi pacto inuestituræ aliud conuenerit. quod & in coniugibus obseruatur. Nec ad feuda accommodari debet, l. vnica, C. si lib. Imper. soc. quoniam de liberalitate mera est quæ ad donatorem non recurrit. Feudi liberalitas non est

mera, quia ad dominum recurrit certis modis, multaq́ ex feudo iura & commoda dominus habet. Idem verò erit si fratres sint consortes siue ὁμοκλᾶροι, vt Pindarus loquitur, & vniuersorum bonorum socij, & vel ambo vel vnus communi nomine feudum adquisierit de communi pecunia. nam erit quidem feudum commune sed mortuo vno, alter licèt succedat in alijs bonis, nihil tamen præter suam partem in feudo habebit, pars deficiens domino deferetur. Idem penè erit, si vnus suo nomine feudum adquisierit, si modò socij fuerint omnium bonorum. quia videtur feudum adquisisse de communi, & ideò vt maximè non sit statim commune feudum, quòd scilicet vnus emit suo nomine, non communi, erit tamen in commune redigendum l. 4. C. com. vtri. iud. l. si quis societatem, D. pro socio. Sed omninò quod dixi exigitur, vt omnium bonorum socij sint, alioquin feudum feudive fructus non sunt in commune conferendi, licèt paternam hereditatem communem habeant, l. cùm duobus, §. Papi. D. pro soc. Feudo communicato, fructus feudi erunt communes, quamdiu consortio manebit. At certè non videtur propriè fieri feudum commune, quod in medium confertur: quia si decedat sine liberis, alter quamuis ei succedat in alijs bonis, nihil habebit in feudo quod defunctus suo nomine emit. Communicatur ergò interim fructus potiùs quàm ius ipsum feudi. Domino autem numerata pecunia pro feudo quod communi nomine emptum est, quòve communiter fruuntur emptori pro parte consortis reputabitur iudicio familiæ erciscundæ, vel communi diuidundo, l. si societatem, 2. §. vltim. D. pro socio. Et hoc ita procedit, si nesciente domino feudum redemptum

ptum sit de communi, vt si putauit dominus se vni tantùm vendere, cùm emerent ambo, vel vnum emere sua pecunia, cùm emeret communi, ne cui inuito vasallus obueniat, alioquin si scierit communi nomine pecuniave redimi, inter fratres quasi ex tacita conuentione erit in eo feudo successio. vt suprà 1.titul.19. Quærit interpres quid sit dicendum, si feudum fuerit indiuiduum. Sed manifestum est de eo feudo hic non agi. nam propriè feudum indiuiduum est feudum consortis impatiens, vt Regnum, Ducatus, Comitatus, Marchia. Hic agitur de feudo, cuius sunt duo pluresve consortes. Res dicitur indiuidua duobus modis. Quòd nec communionem, nec diuisionem recipiat, vt feudum regale, & in ea inepta est quæstio huius tituli. Quòd communionem recipiat, non diuisionem, vt seruitus, quæ potest esse communis duorum, & indiuidua tamen est. Et in seruitute si fortè feudum duobus constitueretur, dicerem vno mortuo, superstitẽ retinere solidum, quia & ab initio singuli habuerunt solidum, l.via, D.de seruit. l.heredes, §.an ea, D.fam.ercisc. In casa. *Sic l.11. Langobard. de success.*

TIT. XIII. An maritus succedat vxori in feudo.

Titius à Sempronio talem inuestituram accepit feudi, vt haberet ipse & heredes sui legitimi masculi: & ijs deficientibus, fœminæ. Porrò Titius superstite tantùm filia decessit. Ipsa à domino inuestita fuit, & feudum in dotem dedit, maritoque superstite sine liberis decessit. Quærebatur si ad maritum successio feudi pertineat? Responsum est non pertinere.

Ait

Ait, In dotem dedit. *Ergò & si pro filia pater feudum in dotem dare non poßit, vt suprà 9.§.donare. potest tamen ipsa pro se, vt infrà 17. Ratio differentiæ, quia patris in dotem datio alienatio est. efficitur enim dos proprium patrimonium filiæ, l.pater, D. ad legem Falc.l.4.D.de col.bon.l.denique,§.ergò, D.de minor. & valeret alienatio habereturq; pro refutatione, si feudi capax esset filia, sed ideò non valet, quia pro refutatione accipi non potest, cùm feudo iure succedere nõ poßit filia. Pro filio igitur valebit, si feudum donauerit propter nuptias, licèt ex eo nurus aliàs ferre non poßit* ὑπόβολον *legitimum, vt suprà 9.§.quamuis. Filiæ autem pro se ipsa in dotem datio, id est, si feudum quod ei conuenerit ex conuentione (cæteroquin feudi incapax est) mulier in dotem det, alienatio non est. quia quamuis dos sit in bonis mariti constante matrimonio, mulieris tamen est naturali iure, l. quamuis, D.de iure dot.l.in rebus, C.eod.l.Lucius, § idem respondit, C ad municip. & quia tamen ciuiliter videtur fieri in bonis mariti, muliere nubente moribus nostris domino debetur* ἀνάκαμψις, *nisi id teneat iure paragii à fratre vel alio. Quod autem ait, maritum vxori in feudum nõ succedere, id etiam dictum est suprà 1.tit.12.*

TIT. XIIII. De refutatione feudi.

QVidam vasallus cùm decrepitæ ætatis esset, feudum suum in manu domini ad hoc refutauit, vt Seium & Sempronium filios suos de eodem beneficio inuestiret. Vasallo mortuo Sempronium sine legitimo herede Seio adhuc superstite

te decessit. Lis est inter dominum, tanquàm nouum feudum sibi delatum esse dicentem, & Seium paternum esse contendentem. Eorum sententia præualuit, qui dixerunt, hoc feudum, quamuis refutatum, nihilominùs esse paternum.

Refutare in his libris est renunciare. Vasallus potest feudo renunciare in domini manus easdem à quibus acceperat, & per eadem symbola, vt suprà 9. § si verò vel totum. & 1. tit 2. § rursus. Potest & tacitè renunciatio fieri, vt si feudum vasallus alienet agnato, qui id successione habiturus erat, vt infrà 4. tit. 45. Obseruanda quæ inde nascitur inæqualitas inter dominum & vasallum. Dominus vasallum refutare non potest, nisi certis cognitisq́ causis. Vasallus dominum quandoque libuerit refutare potest, remisso, vt dicitur, hominio. Dominus enim nihil damni facit, cùm in re sua plenam potestatem recipiat, & non sit ei difficile alium adquirere vasallum. Vasallo eripi feudum sine damno & fraude non potest. Hæc verò renunciatio vasalli efficit, vt dominus feudum in dominico habere incipiat, vt loquitur infrà 4. tit. 40. perinde atque si commissum sibi & apertum esset. Veteres Galli dixerunt, Que le Seigneur retraict le fief à son domaine *&* à sa table & charue. *Vulgò interpretes qui se in hac sola parte iuris exercuerunt, omnium imperitissimi, existimant huic renunciationi agnatos debere consentire, ad quos successionis iure feudum peruenire potest. alioquin feudum eos à domino reuocare, falluntur. Si vasallus feudum retineat, & velit eius causam deteriorem facere, agnati debent consentire, vt suprà 9. § econtrario. Alienationi quoque consentire debent, etiamsi fiat domino consen-*

sentiente, quia habent ius προτιμήσεως, vt suprà 1. titu. 2. §. prætereà, vt infrà 4. tit. 45. Facta refutatione in manus domini, non habent ius προτιμήσεως. nam vt priuilegiarius aduersus priuilegiarium priuilegio non vtitur, ita πρότιμος aduersus πρότιμον non vtitur iure προτιμήσεως. est enim προτίμησις priuilegium. nec obstat 4. tit. 58. primùm, quia non loquitur de refutatione facta in manus domini, sed de refutatione facta feudatario ab agnato, qui feudi successionem sperabat. deindè eam esse efficacissimam docet, si omninò, id est, in rem, & generaliter feudum refutauerit, etiam non consentientibus alijs agnatis. & species hæc est: Tres sunt fratres, Primus, Secundus, Tertius. Primo obtigit feudum paternum. Secundus pepigit cum Primo de non petendo feudo à Primo heredibusve eius, neque ab eo cui Primus feudum dederit vlla ratione. quod refutare est. Deindè Primus decessit sine filio masculo, scripto herede extraneo Tertius vindicat totum feudum iure successionis. Secundus in partem feudi eodem iure venire cupit. Contradicitur. Tertius Secundum renunciasse successioni feudi. Secundus se pepigisse ne peteret à Primo, vel heredibus eius, vel ab eo cui is dedisset, & se etiam non petere ab herede scripto, vel alio cui Primus dederit, sed à Tertio, de quo nihil pepigerit, qui neque heres est Primi, neque feudum accepit de manu Primi. Iusta est intentio Secundi. Nihil igitur ei pactio illa nocebit, vt infrà 4. titul. 26. Aliud dicendum est, si pactum fecerit in rem, id est, si in vniuersum renunciauerit successioni feudi. quam renunciationem hi libri admittunt. Hoc casu Tertius totum habebit. Aliud etiam est dicendum, si Secundus refutauerit Primo feudum

pro

pro sua parte ea fini vt Primus à domino pro ea parte inuestiretur quasi de nouo beneficio. quo casu si pro ea parte Primus fuerit inuestitus quasi de nouo beneficio, nihil in ea vindicare Secundus poterit. quia & ita omninò videtur successioni renunciasse, cùm feudum paternum voluit reddi nouum, sed Tertius qui non renunciauit, pro parte sua feudum habebit. Cur non totum? quia & Primus pro parte feudum refutauit accipiendo inuestituram nouam pro parte Secundi. Potest pro parte feudum refutari in manus domini, vt infrà 4. titul. 44. & quod iuris est in toto, idem in parte. quo casu soluit refutatio seruitio, non honore, non tam propter memoriam prioris dominij, quàm etiam quòd adhuc seruiat consortibus eius quem refutauit, vt 4. titul. 76. & hoc sensit Henricus II. his verbis: Si contigerit feudum incuria, aut neglectu fidelis consortibus applicari, id est, si vasalli refutatione acciderit, vno scilicet ex dominis refutato & contempto, vt vasallus alijs consortibus accresceret, nullum ex eo leuamen, &c. Sciendum est in hac quæstione refutationum, accuratè videndum esse semper, num facta sit refutatio in fraudem. Quidam enim feudum refutant, vt mox aperto Marte cum domino confligãt, & nihilominus feudum quod verbotenus refutarunt, vi occupant aut retinent. cui malitiæ occurrendum est, habita refutatione pro infecta, & iure commissi feudo domino delato, quòd contra fidem fecerint dominum bello persequentes refutationis falso colore quæsito, ita vt nec noua quidem inuestitura vnquàm ad nebulones illos reuerti feudum possit. & præter hæc irrogat etiam ei infamiam aurea bulla Caroli IIII. Imper. & bannum, id est, proscriptionis pœnam.

Spe-

Species autem hoc loco proposita hæc est, Quidam vasallus exacta iam ætate, quæ sensim sine sensu senescit, feudum in manus domini refutauit ea lege, vt dominus mox de eo filios suos Primum & Secundum inuestiret. vt inuestituræ ita deuestituræ addi lex & pactio potest. Dominus filios inuestiuit, deindè mortuus est pater, tunc deindè primus sine liberis. Vtrùm in eius partem Secundus succedet, quasi feudum sit paternum, an domino aperietur quasi feudum nouum? Responderunt refutatione non desijsse esse paternum. quia refutationem decrepitus fecit cogitatione mortis, & in eorum gratiam qui omninò feudum habituri erant. non fuit igitur ei mens immutandæ qualitatis feudi. proindè id filij percipient quasi ex inuestitura veteris beneficij, non noui, nec opus erit post mortem patris alia inuestitura. Præmaturè fieri potest inuestitura, vt & diuisio bonorum omnium inter filios.

TIT. XV. De contentione feudi inter generum fidelis mortui & agnatos.

VAsallus superstite tantùm vna filia decessit. Illa verò maritum accepit, cui dominus accepta pecunia partem feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera, dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit, dicens totum hoc feudum esse paternum: & ideò omnimodò ad se deuolutum. Econtrà maritus contendit, hanc partem quam ipse habet, nouum feudum esse: & ideò domino apertum. Quæritur igitur, vtrùm apud dominum eundem, & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, an apud agnati iudicem,

dicem, vel arbitrum vtriusque consensu electum hoc esse debeat? mihi & alijs placet, potiùs apud iudicem ordinarium, vel arbitrum, quàm apud eundem dominum, hoc litigium fore determinandum.

Item placet agnatum non semper cogendum, probare feudum hoc esse paternum, sed ab aduersa parte nouum esse probandum, qua deficiéte in probatione, tunc agnato (vt suprà diximus) causa cognita detur electio, quatenus vel iuret esse paternũ, vel alteri parti referat iusiurandum: & ille, aut iuret, aut taceat.

Sciendum est, quòd si iuret duos, qui dixerint se esse vasallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum inuitum trahere non potest ad dominum, vel eius curiæ iudicem. Si verò cum sua curia dominus vocauerit eos, nemini eorum licet illius domini, vel eius curiæ examen declinare.

Ab hoc titulo omnia ferè quæ sequuntur sunt de iudicijs. Mortuus est vasallus relicta filia. Feudum domino apertum videbatur. quamobrẽ filia maritusve eius partem feudi à domino redemit, vt suprà 1.titul.25. partem alteram dominus retinuit. Mox extitit agnatus quidam defuncti. qui partem feudi à genero defuncti redemptam iure successionis suam esse petebat, dicens feudum non fuisse domino delatum, sed totum ad se pertinere quasi paternum. De altera parte nondum agebat aduersus dominum. Non est dubium malè eum agere aduersus generum, quia filia redimens feudum excludit agnatos, d.titul.25. Sed quæritur quis sit eius controuersiæ iudex competens, dominus & curia eius, an iudex ordinarius vel compromissarius. Videndum est

quid in ea controuersia potissimùm veniat in iudicationem. est autem hoc vtrùm feudum sit paternum, an nouum. nam actor dicit esse paternum, reus nouum. Iudicandum igitur erit, paternum videri, aut nouum videri. quo modo si pronunciet dominus vel iudex curiæ, & de generi, & de suo iure per consequentiam simul pronunciare videbitur, hoc est de parte generi, & de ea parte quam ipse retinuit, quod nulla iura nulliq; mores patiuntur, vt quis rei suæ sit iudex vel arbiter. idcircò melius erit adire iudicem ordinarium aut in arbitrum compromittere, qui vtique rectè iudicaturus est contra actorem pro parte redempta à filia, etiamsi actor probauerit feudum esse paternum. alteram verò partem à domino vindicabit & euincet. Et huius litis inter dominum & agnatum iudex etiam erit Comes ciuitatis aut iudex territorij, non curia, non pares. Imò & pares secundùm modum propositum, infrà tit. ul. 20. & libr. 4. tit. 46. & pares quos elegerint, vel si dissentiant quot elegerit vnus, tot eliget alter. & pares qui iurauerint fidelitatem, non qui repromiserint tantùm, nisi in eos ambo consenserint, vt tit. seq. & Constitut. Friderici de feudis non alien §. penult. In superiori autem atque in hac etiam controuersia probatio actori incumbit, qui feudum intendit esse paternum. Imò interdum ei qui nouum dicit, prout iudici videtur. quo deficiente in probatione, causa cognita, vt dictum est suprà tit. 3. & 11. §. vltim. agnatus iurare debet feudum esse paternum aut iusiurandum referre: & si ex relatione dominus iurare noluerit, lis danda est secundùm agnatum. Rursus quæritur, si de feudo non sit controuersia inter dominum & vasallum, sed inter duos, quorum singu-

singuli feudum vindicent ex causa inuestituræ, quis sit iudex? Dominus ipse iudexve curiæ & pares, si eos vltrò ad se vocauerint. Alter alterum inuitum ad iudicium domini & parium trahere non potest, quia inuicem negant se esse vasallos, & in illa curia habere pares, vt infrà 4. tit. 38 & 55. Si tamen alia de re litigant, quæ ad feudi causam pertineat; alter alterum ad curiam domini inuitum trahet. & ita distinximus iam suprà 1. titul. 15. & ita intelligenda Constitutio Friderici, d. §. penult. quæ inter vasallos, dominum iudicare vult; inter dominum & vasallum pares. quod ita Guntherus VIII. Ligurini:

Inter vasallos vnius fortè patroni
Quæstio de feudo quoties agitatur eodem,
Quo feudi domino gaudét, hoc iudice certét.
Si tibi pro feudo, quod te tribuente fatetur
Acceptum, tu verò negas, vasallus agendam
Fortè mouet litem, non tu, sed curia iudex
Audiat, & certò determinet ordine causam.

Tit. xvi. De contentione feudi inter dominum & vasallum.

SI inter dominum & vasallum de feudo orta fuerit contentio, per pares illius domus, sicut lex Conradi dicit, dirimatur, si tamen pares ha habeat. Et si quidem dominus & vasallus consenserint in eligendis paribus: nulla dubitatio est. si vero dissentiant: tunc quid faciendum sit, quæritur. sed prævaluit eorũ sententia, qui dixerunt dominũ debere eligere prius, quẽ aut quos voluerit, & vasallus similiter hoc facit secũdũ numerũ à domino

comprobatum. Ille tamen vasallus qui fidelitatem domino non iurauit, domino vel vasallo dissentiente, pro pari non est eligendus.

Huius tituli sententiam explicui iam tit. praecedenti, & lib. 1. titul. 15. Optio parium datur domino & vasallo, sed domino priori, & eorum tantùm fidelitatem iurauerint, vt infrà tit. 20.

TIT. XVII. De eo qui sibi & filijs inuestituram accepit.

QVI sibi & heredibus suis masculis, vel his deficientibus, fœminis per beneficium inuestituram accepit: vnà tãtùm filia superstite, nullo alio descendente relicto, decessit. Hæc marito paternum feudum in dotem dedit, & duobus filijs procreatis, obijt: quorũ vnus quidẽ duas filias reliquit, alter verò vno filio masculo relicto decessit. De prædicto itaque feudo ingentem vidimus quæstionem, masculo quidem huc feudum totum sibi, quia solus eius, qui primò inuestituram accepit, heres masculus sit, vindicante. Fœminis verò totam sui patris partem sibi defendentibus, quia ex eo nullus extitit masculus. Cumque inter sapientes sæpè super hac quæstione sit disputatum, tandem pro masculo pronunciatum est: non enim patet locus fœminæ, in feudi successione, donec masculus superest, ex eo qui primus de hoc feudo fuerit inuestitus.

Nam & illud iudicatum scio: si ille qui propriũ feudum suum militi per beneficium dedit, duobus filijs relictis decesserit: quorum vnus filia relicta obijt, alter verò, filio masculo superstite, defunctus est,

eſt, quòd miles non debet feudum ſuum recognoſcere per fœminam, donec ſupereſt maſculus, ex eo qui primam inueſtituram fecit, cùm de paterno eſſet hoc feudum, alioqui ſi eſſet, verum eſſet quod dicitur, per fœminam debere recognoſcere.

Inueſtituræ feudi pactum adiectum eſt, vt deficientibus maſculis fœminæ in feudo ſuccederent. Vaſallus deceſſit relicta tantùm filia. ea ſecundùm conuentionem in feudum ſucceſſit, idq́ marito in dotem dedit, quod iure fieri dictum eſt ſuprà titul. 1. tum deceſſit relictis duobus filijs, Deinde vnus eorum moriens, reliquit vnum filium, alter duas filias. Vtrùm eæ portionem patris ſui vindicabunt, an potius obueniet patrueli? Et pacti forma exigit, vt totum feudum pertineat ad maſculum: quod ita datum eſt, vt non niſi deficientibus maſculis fœminæ ſuccederent. obſeruanda enim eſt ſemper origo & conſtitutio feudi, nec incidens perſona filiæ originem feudi commutat. & quod de hac pactione diximus, idem ſequemur in eo iure quo vtimur, vt ex tranſuerſo maſculis extantibus fœminæ in feudum non ſuccedant. nam ſi vaſallus deceſſerit relicta ſorore, & hæc genuerit duos filios, quorum vnus reliquerit vnum filium, alter duas filias, filius excludet filias. idq́ confirmat Obertus rerum iudicatarum auctoritate, quæ vim legis obtinet, l. Nam Imp. D. de legib. & M. Tullius res iudicatas partem iuris ciuilis facit, videlicet ſi perpetuo ſimiliter iudicatum ſit. atque ob id etiam iterum ſecundum maſculum fuiſſe iudicatum refert in hac ſpecie. Vaſallus qui feudum acceperat ea lege, vt in eo deficientibus maſculis fœminæ ſuccederent, id militi in

feudum dedit, tum decessit relictis filijs duobus, qui in dominationem feudi successerunt, deindè eorum vnus decessit relicto filio, alter relicta filia. Quæritur à quo debeat miles feudum recognoscere fide & hominio exhibito & petita inuestitura, à filio, an à filia? Et pronunciatum est feudum à solo filio recognoscēdum esse, quia scilicet solus nepos succedit in feudum auitum, non neptis. Aliud tamen esse dicendum in alodijs. nam si quis alodium militi in feudum dederit, & obierit relictis duobus filijs, quorum deindè vnus filium, alter filiam relinquat, miles à filia, vel à filio feudum recognoscere potest. quia in alodijs fœminæ & mares simul succedunt. parantur alodia liberis vtriusque sexus, nec in eorum acquisitione adijci pactio potest, ne fœminæ succedant extantibus masculis, tum quia venditoris nihil interest, tum etiam quia eæ pactiones de succedendo vel non succedendo in feudis tantùm valent, non tamen ita in alodijs. nam & si inter virum & vxorē secundam conuenerit in contrahendo matrimonio, ne filij ex ea suscepti succederent patri ab intestato, filijs prioris matrimonij non existentibus in feudum non succedunt, in proprietatem succedunt, vt infrà 4. tit. 32. vbi proprietatem vocat, quod hic alodium, vt suprà 1. titu. 1. §. cùm autem. idem & proprium dicitur & hereditas & patrimonium, vt infr. 4. tit. 51. 53. 54. 65. & Concilio Ticinensi. Qui, inquiunt, in proprijs vel in beneficijs basilicas habent. Feudi enim proprietas non pertinet ad vasallum, sed ad superiorem dominum, cui quod est alodium, in vasallo vasallive vasallo est feudum. & ita Fridericus apud Radouicum 4. cap. 34. Cùm Episcopi Italiæ dicerent nuncios Imperatoris se non cogi in palatijs

suis

suis recipere. Concedo, inquit, si fortè aliquis Episcoporum habet in suo proprio solo, & non in nostro palatiũ. Si autem in nostro solo & alodio sunt palatia Episcoporum, cùm profectò omne quod inædificatur, solo cedat, nostra sunt & palatia. Vsi sunt & alodij vocabulo alij auctores multi, cuius significationem & etymon exposui in præfationibus libri primi, sic dici alodium siue alodem vt amentem, quasi sine mente istum. alodem quasi sine lode, quasi eius possessor nemini sit leodes. Ado Viennensis. Saxonibus ingenuitate & alodo fidei firmitas roborata. Abbas Vrspergensis: Conferendo Ecclesiæ prædia & alodia. Theodulphus: Saxones baptizati more suo omnem ingenuitatem & alodem suam manibus gurpierunt (quod est dimiserunt, aliàs dultum fecerunt, vt alio loco, obsides dulgtos) si vnquàm ab eo animi proposito, & fidelitate Caroli Regis desciscerent. Sigebertus: Tria loca in alodio suo diuino cultui mancipauit. Idem Sigebertus alodia vocat res mãcipi. Quidquid in re mancipi habebat, in tres partes diuisit. & alio loco: Quidquid in re mancipi habuit, per testamentum Ecclesiis delegauit. Feuda sunt nec mancipi: atque ita introductis feudis, reducta videtur vetus differentia rerum mancipi, & non mancipi. Recognoscere autem in posteriori specie de alodijs, miles feudum potest à filio vel à filia, non cogitur ab vtroque. quia vna tantùm fidelitas debetur, vt dicemus infrà libr. 4. Erat autem valdè hic titulus deprauatus in fine. Emendaui ope manuscriptorum, Donec superest masculus ex eo qui primùm inuestituram fecit, cùm de paterno feudo esset hoc feudum. alioquin si alodium esset, verum esset quod dicitur per fœminam debere recognoscere.

TIT. XVIII. Quando in feudum filia non frater ſuccedat.

DVO fratres, Titius & Seius, à quodam Capitaneo de nouo beneficio ſimul inueſtiti ſunt eo videlicet tenore, vt quandiu ipſi vel eorũ heredes maſculi viuerent, & maſculis deficientibus fœminæ, ſi ſupereſſent, feudum haberent. Ex fratribus his vnus vna filia relicta, altero adhuc viuente deceſſit. Quæritur cui portio defuncti deferatur, vtrùm filiæ an fratri? Reſpondetur filiæ. Vnuſquiſque enim ſibi ſuisque heredibus videtur proſpexiſſe. ſi tamen is qui filiam reliquit, ſine herede deceſſiſſet propter tenorem inueſtituræ inſertum, eius pars fratri, non domino adquiſita foret.

Duo fratres de nouo feudo inueſtiti ſunt ea lege, vt inuicem ſuccederent ipſi, & ſui liberi maſculi, & deficientibus maſculis fœminæ. Si vnus ex fratribus moriatur ſine liberis, ei frater ſuperſtes ex conuentione ſuccedet. Si relicta filia, an etiam frater præferetur filiæ? Minimè verò. Quia vnuſquiſq; videtur ſuis liberis proſpicere voluiſſe, & eos fratri prætuliſſe, vt infrà 4. titul. 90. An excludemus etiam fratrem, ſi hac filia ſuperſtite patruo & procreata filia moriatur? Sic ſanè eadem ratione. Si duabus filiabus relictis, quarum vna filium, alia filiam relinquat, filium præferemus filiæ, vt ſuprà proxi. titul. quia poſteritati quidem ſuæ quiſque conſulere voluit, ſed ita tamen, vt in ea ſexus diſcrimen non omitteretur.

TIT.

TIT. XIX. Si de inuestitura feudi contentio fuerit inter dominum & fidelem.

EX facto quæsitum scio, si inter dominum & fidelem de inuestitura feudi contentio emerserit, quia factam eam dominus neget, si vasallus afferat eos testes qui tempore inuestituræ pares erãt, sed posteà qualibet ex causa pares esse desierunt, an ideò sint remouendi, quia nunc nõ sunt pares? Sed quamuis alij aliter sentiant, tamen mihi & quibusdam alijs videtur sufficere eos tempore inuestituræ saltem pares fuisse. Quid enim peccauit qui inuestiturã accepit, si illi quos eo tempore, vtpotè idoneos, adhibuit, posteà pares esse desierũt.

In facienda inuestitura adhibendi sunt duo pares. adhibiti sunt duo, sed posteà pares esse desierunt, feudo amisso. An ad probãdam inuestituram modò, de qua lis est inter dominum & vasallum, testes idonei habentur, id est, an satis est fuisse pares inuestituræ tempore, licèt testimonij perhibendi tempore pares non sint. quod videtur. & exemplo testamenti vulgò confirmari solet, in quo satis est, si rogati testes tempore faciendi testamenti liberi homines fuerint. Id autem interpretes sic excipiunt, nisi pares ex turpi causa paragium amiserint: quod falsum puto. nec enim omnis infamia repellit à testimonio, l.13.D.de test. Nou.45.& vt maximè talis sit infamia quæ repellat à testimonio, cùm tamen adhibiti inuestituræ superstites idonei fuerint, eis posteà irrogata infamia inuestituram vitiare non potest.

TIT. XX. Si inter dominum & fidelem de feudo fuerit quæstio.

EX eo quod scriptum est, si inter dominum & vasallum de feudo nascatur quæstio, quòd per pares eiusdem curiæ dirimenda sit, quæsitum est, si quis dixerit se à quodam Episcopo forsitan iam defuncto de annua præstatione aut qualibet alia re per feudum inuestituram accepisse, & cum successore eius agat, & ille respondendo neget hunc esse vasallum, vtrùm per pares eiusdem curię sit iudicandum super hac quæstione? Opponit enim vasallus quòd dominus eum negat esse vasallum, & ideò in ea curia pares non habet. Item dicit vasallus quòd prius de suo recto feudo debet inuestiri quàm à nemine iudicari, domino respondente quòd quicquid inter eos siue de inuestitura, siue de fidelitate, siue de principali causa agendum est, per suam curiam est expediendum. Sed laudatum sæpè scio, pares illius curiæ secundum præfatum modum esse eligendos prius, ad quorum spectat officium, vt illum prius de suo recto feudo inuestiri faciant, sed fidelitatis iusiurandum differatur donec de principali causa cognoscatur. ex illo enim apparebit vtrùm iurare debeat, an nō, quod totum expeditæ quæstionis est, si constiterit vasallum aliquid aliud præter id de quo quæritur, ab eodem domino tenere pro feudo: tunc enim quin debeat de suo recto feudo inuestituram accipere, & fidelitatem iurare, & sic ad principalem causam accedere, non est dubium.

Dominus Titium inuestiuit de re aliqua, vel de annua præstatione ex cellario aut ærario suo ea lege vt ea frueretur Titius quandiu viueret, nec finiretur morte domini. Is mortuo domino, cùm successore agit petens inuestituram de veteri beneficio. Successor negat eum

esse.

esse vasallum. Duæ hic quæstiones interueniunt, vna est de possessione, altera de iure feudi & conditione actoris. Prior momentaria est. Posterior principalis actio. Vasallus contendit se de suo recto feudo inuestiri debere, quod quid significet, titu. 4. diximus, prius quàm secunda actio, id est principalis, instituatur: cuius litis etiam negat pares curiæ domini esse iudices competentes, quod, inquit, negando me esse vasallum, & illos inficietur mihi esse pares. Obertus auctoritate rerum sæpius iudicatarum probat pares iudicaturos, sed optandos esse, vt suprà demonstratum est titu. 16. & electos curare statim debere, vt vasallus de suo recto feudo inuestiatur non præstito iureiurando fidelitatis, ne temerè quem sibi non vult dominus esse vasallum, hac ratione fiat ei inuito vasallus, aliàs inuestitura veteris beneficij non fit sine fidelitate, vt suprà 4. §. nulla. Sed hæc inuestitura quæ fit sine fidelitate color etiam est quidam potius, quo pares litis huius congrui iudices efficiuntur, quàm inuestitura. Hoc igitur colore cognoscent mox de principali causa, in qua si vicerit dominus, inuestitura illa habebitur pro nulla: si vicerit vasallus, tum exacto ab eo iureiurando fidelitatis verè inuestietur de suo recto feudo, vt infrà 4. titul. 46. Color quæritur iudicationi parium, vt color querelæ inofficiosi testamenti quasi sanæ mentis testator non fuerit, quæ tamen falsa expositio est. Sed falsæ expositiones siue colores, vt Quintilianus docuit, etiam in foro recipiuntur. Datur iniquæ actioni color. Datur incompetenti iudici color. In proposita specie incompetentes erant pares, quia de hoc ipso quærebatur an essent actori pares. quæ controuersia cessat, si constet actorem

aliunde

aliunde vasallum esse, id est, ratione alterius feudi. eo enim casu in alterius feudi controuersia certissimum est forum parium competens fore, qui actorem curabunt protinus inuestiri de suo recto feudo præstita fidelitate, & possessionem perturbatam reformabunt, tum de principali causa cognoscent, vt infrà 4. titul. 82. & à domino plerumque probationem exigent, defensionémve actori dabunt, vt suprà 11. §. vltim. & infrà 4. titu. 2. 3. Ait, Sed laudatum sæpè scio, *Id est, iudicatum, vt dixi 1. tit. 17. & eodem sensu Guntherus Poëta feudalis noster,*

Quam laudauerit ille
Compenset redimatq; suum mercede laborē.

Aliàs laudatum, id est, condictum & conuentum. Helmodius Hist. Sla. Colloquium prouinciale laudatum fuerat. Sicut laudatum fuerat occurrit ad locum placiti. Laudatum fuit ne quis transfugam alterius reciperet. Factum est ex consilio vtriusque partis vt laudaretur pax.

Tit. xxi. De contentione feudi inter dominum vel agnatum, & venerabilem domum.

Miles qui beneficium tenebat, cùm esset sine liberis, venerabilem domum intrauit, & seculo renunciādo, arma bellica deposuit, habitumq́ue religionis assumpsit, & sic conuersus factus est, hic donec vixerit, feudum retinere conatur, quod domin⁹ vel agnatus sibi pertinere contendit. Sed iudicatum est domini, vel agnati conditionem esse potiorem eo quod desijt esse miles seculi,

feculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum qui non debet gerere officium.

Monachismo feudum amitti, & redire ad proximum agnatum, si fuerit paternum: vel ad dominum, si fuerit nouum, vel etiam si fuerit paternum nullo existente agnato, non ad venerabilem domum. Alodia tacito iure venerabilem domum sequuntur, ex Nou. Iustiniani de Monachis. Vt autem Monachismo, ita clericatu feudum amittitur, vt infrà 4. tit. 7. 33. 41. & vlt. nec obstat titu. De Capit. Conr. §. vlt. quia loquitur de feudo quod initio concessum est clerico & Ecclesiæ. Nos loquimur de feudo initio militi concesso, & hoc dicimus clericatu vel monachismo amitti, quoniam cui datum est, is esse desiit. & seruanda semper est feudi lex & origo prima. Nec sanè quod receptum sit, rectè vasallum alium pro se vicarium dare, qui domino seruiat, ideò dicemus clericatu, vel monachismo feudum non amitti, quia feudi initium & cōstitutio aliud suadet, & temerè vasallus vicarium seruitium sua opera supponere vtique semper non potest.

TIT. XXII. Si dominus vasallum in culpam incidisse dicat, vel contrà.

DOminus vocat militem, qui ab eo feudum possidebat, dicendo eum in culpā incidisse, per quam feudum amittere debeat. Hic non respondet. Quæritur, quid faciendum sit domino? Respondeo, eum ad curiam vocare debere, & si nō venerit, iterum debere eum vocare, vsq; in tertium spatio septem vel decem dierum arbitrio eiusdem curiæ terminando. Quòd si neq; venerit ad tertiam vocationem, hoc ipso feudum amittat, & ideò debet

debet curia dominum mittere in possessionem. Sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio, alioquin & beneficium, & possessionem amittit: vt in Lombarda, de ijs qui ad palatium venire contempserint, l. si cuiuscunque.

Si verò vasallus queritur de domino, forsan quia feudum malo ordine intrauit, domino perperàm respondente, quid vasallo faciendum sit quæritur. Respondetur, eam curiam debere vocare, & in ea de domino conqueri. Curia autem debet adire dominum, eumq; salua reuerentia competenter cogere, vt vel possessionem restituat & acquiescat, vel iudicio curiæ se committat. Quòd si ter admonitus facere distulerit, tunc licet vasallo ad aliam maiorem potestatem ire, & sibi consulere, si dominus ei iustitiã facere noluerit, poterit eum deprædare.

Si dominus intendat ob culpam vel ingratitudinem vasalli feudum sibi esse commissum, vocare eum debet ad iudicium parium edictis tribus intermisso spatio 7. vel 10. dierum arbitrio iudicis. Quod ait de 7. diebus, est ex iure Pontificio c. præsenti. 5. q. 2. vt libro seq. titu. 1. §. est & alia. Quod de 10 est ex iure ciuili, l. ad peremptorium & seq. D. de iudic. l. properandum. C. eod. Et eundem edictorum ordinem aduersus Mediolanenses obseruauit Fridericus consilio Iurisperitorum. Radeuicus 3. cap. 27. Legumperiti Friderico suadent Mediolanenses licèt improbos & infames iudicis tamen officio per legitimas inducias citandos esse, ne violentia eis illata, vel contra ius in absentes prolata sententia videretur. Legitimas verò inducias dicunt iudicis edictũ vnum, mox alterum, & tertium seu vnum pro omnibus quod peremptorium nominatur: Si tribus edictis euocatus

citus vasallus non venerit, dominus mittitur in possessionem feudi. & re tamen ita transacta, adhuc vasallo datur annus, intra quem si venerit, possessio ei restituitur, refusis impensis suis, & onus probandi domino incumbit. Post annum vasallus omnem recuperandi feudi spem amittit. quod congruit cũ No. 112. & l. 3. Lang. de his qui ad pal. venit. cent. In Langobarda datur annus & dies. quod adiicere posteriores legibus solent, quæ annum præscribunt, vt intelligatur eam præscriptionem non finiri annis die supremo, sed sequẽti die, & eum qui venerit die sequenti, satis in tempore aduenire. Quid autem dicemus è contrario, si vasallus queratur de domino, putà quòd possessionem feudi inuaserit malo more? hoc casu apertè Vincentius scripsit vasallo in dominũ competere interdictum Vnde vi, in Speculo doctrinali, quod hoc loco significatur obscurè. Et vocabitur similiter dominus ad curiam edictis tribus, quæ dominũ hortabitur verecundè possessionem vasallo restituere. Hortabitur, dicunt Impp. in l. 9. C. de condict. ob cau. l. 8. C. de lib. cau. Obertus hoc loco, competenter coget, id est, moderatè. Hortationi itaq; immistum est nonnihil necessitatis, & ad d. l. 8. libr. 4. Βασιλικῶν scriptum est ἀναγκάζεται. Si non pareat dominus edictis interdictisve curiæ suæ, eum vasallus ad maiorem curiam vocabit, & ad extremum in eadem contumacia perseuerantem, poterit deprædare, id est, grassari in eum impunè quasi omni fide solutus, vt contrà si vasallus rebellis & contumax esse perseueret, ex Iurisconsultorum sententia apud Radeuicum & Guntherum res vasalli direptioni adiudicantur.

OBERTI DE ORTO DE FEVDIS LIBER III.

TIT. I. De beneficio quid ſit,& quibus modis amittatur.

Obertus de Orto, Anſelmo ſuo, S.

OGIS me, & ſuper hoc ſcribendo multùm vrges,vt cauſas,quibus beneficium amittatur, enumeratas tibi ſignificarem. Quod ideò diſtuli, quia ſæpius circa noſtræ Reipub. curam occupatus, & multis priuatorum cauſis, alijsque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud ſubire non valebam. At ne videar preces tuas parui pendere, & ſtudiũ diſcendi tibi imminens negligere, quid mihi ſuper hoc videatur, paucis explicabo, dũmodo memineris cauſas illas ſub aliqua certa regula aut definitione rotunda nõ poſſe comprehendi. Nam ſicut de probationibus in Digeſtis ſcriptum reperimus, ſic & de his cauſis ſine calumnia dicere poſſumus. Si quis enim dixerit,quæ cauſæ quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicuius vaſalli probãdam poſſint ſufficere, nullo certo modo poſſe definiri,nihil errauerit.De illa tamẽ ingratitudine loquor,per quã beneficium amittatur:nõ enim ad hoc ſufficit omnis occaſio,per quam fidelis accepti beneficij videtur ingratus, ſed ſunt quædam(vt ita dixerim)egregiæ ingratitudinis cauſæ,quibus beneficiũ ſecundũ

mores

mores curiarum solet adimi. Quomodo enim vasallus, quàm humiliter, quàm deuotè, quàm benignè, quàm fideliter erga dominum suum debeat se habere, potius ex naturali ratione & bonis curiarum cõsuetudinibus potest percipi, quàm lege aut scripto aliquo possit comprehendi. In primis te illud scire oportet, beneficij illius, quod est genus, talem esse definitionem. Beneficium nihil aliud est quam beneuola actio tribuens gaudium capientibus, capiensq; tribuendo, in id quod facit, prona, & sponte sua parata, vt ait Seneca. Huius autem generis species quędam est beneficium illud, quod ex beneuolẽtia ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: vsusfructus verò illius rei ita ad accipientem transeat vt ad eum heredesq; suos masculos siue foeminas (si de his nominatim dictum sit) in perpetuum pertineat: ad hoc vt ille & sui heredes fideliter domino seruiant, siue seruitium illud nominatim quale esse debeat, sit expressum, siue indeterminatè sit promissum.

Prima autem causa beneficij amittẽdi hæc fuit, & adhuc est in plerisque curijs, sed in nostra curia Mediolanensi non obtinet, quòd si vasallus per annum & diẽ domino suo mortuo steterit quòd heredem domini sui, inuestituram petendo, fidelitatem pollicendo, nõ adierit, tanquàm ingratus existens beneficium amittit: & è conuerso si domino superstite vasallus decesserit, & filius eius per iam dictum tempus neglexerit petere inuestituram, beneficio carebit. Est & alia ingratitudo notanda, si dominus inuestituram pollicendo, vasalli fidelitatem petierit, & illo non præstante, dominus tribus vicibus, cõuenienti tempore interposito, fortè

M septem

ſeptem dierum ſpatio, ad curiam ſuam ſuper hoc reclamauerit, & vaſallus tribus vicibus citatus à ſuis paribus iurare noluerit, ſi tamen beneficium tale ſit, vt pro eo iuſiurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt enim quædam feuda ita data, vt pro his fidelitas non ſit præſtanda.

Item qui dominum ſuum, cum quo ad prælium iuerit, in acie periclitãtem dimiſerit, beneficio indignũ ſe iudicauit. Prętereà, ſi vaſallus præſcierit aliquẽ contra dominũ ſuum aſſaltũ, vel mortẽ, vel captionem, aut patrimonij grandem iacturam molientem: debet dominum quàm citius poteſt certiorare, vt proinde dominus ſciens prudenſquè periculum valeat declinare. Quod ſi non fecerit, doloque vel negligentia celauerit: beneficio ſe cariturum agnoſcat. Rurſus ſi dominæ, vel filiæ, vel nurui aut ſorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, ſeſe immiſcuerit: feudo, quo ſe monſtrauerit indignum, carere debet. Porrò ſi dominum aſſalierit, vt ita loquar, vel vicum in quo eſt, per vim aggreſſus fuerit, vel impias manus in perſonam domini vbicunque ingeſſerit, vel alias graues, vel inhoneſtas iniurias intulerit, vel morti eius veneno, vel gladio, vel aliter inſidiatus fuerit, beneficium amittit. Illud te non lateat, quòd ſi ſuo domino iuſtitiam facere noluerit, feudo quod tenebat, expoliãdus eſt, ſicut in alio libello tibi ſcripſiſſe hoc credo. Sed non eſt alia iuſtior cauſa beneficij auferendi, quàm ſi id propter quod beneficium datum fuerit, ſeruitium facere recuſauerit. Aliud eſt ſi fortè ideò non ſeruierit, quia non potuerit, tunc enim feudum non amittit. Item ſi delator domini ſui extiterit, & per ſuã delationem graue diſpendium eum ſuſtinere fecerit, vel ſi cognouerit

uerit dominũ inclusum, & eum cùm potuerit non liberauit, feudum perdit. Istis & alijs modis qui à diligenti iudice perquirẽdi sunt beneficia debere amitti, tam naturalis quã ciuilis ratio suadet: quæ potest colligi, si quis nouam constitutionem iustas exheredationis causas enumerantem, & alias constitutiones veteres iustas ingratitudinis & repudij causas, quib9 matrimonia rectè cõtracta soluũtur, & donationes iure perfectè reuocantur, subtiliter scrutatus fuerit. Sed quia natura nouas deproperat edere formas, potest multis modis contingere, vt aliæ emergant causæ, quibus videatur iustè adimi posse feudum: ideoque iudex solers & discretus & æquitati obsecundare sollicitus cuncta subtiliter dispensans prouideat, si qua fuerit antiquioribus causis, similis seu maior, vt proinde sciat vtrum beneficium sit amittendum, an nihilominus retinendum. Illud enim est certum, quòd nõ ex omni causa, ex qua opinio vasalli grauatur, beneficium amittitur: nam & sæpè * deierat, & beneficium nihilominus retinet: vt putà qui beneficij portionẽ alienat absque domini scientia, beneficium quidem retinet, sed fidem promissam seruare non videtur. * al. degenerat.

Hoc libello proponit primùm Obertus definitionem beneficij generalem ex Annæo Seneca. Beneficiũ est beneuola actio, &c. *Beneficium igitur non est id quod sub oculos venit, putà fundi, ædes, annona quæ dãtur, sed dantis voluntas propensa. Quod ait,* Tribuẽs gaudiũ, *&c. id Aristoteles exposuit his verbis,* καὶ τὸ εὖ ποιεῖν, καὶ τὸ εὖ πάσχειν τῶν ἡδέων, τὸ μὲν γὰρ εὖ πάσχειν τυγχάνειν ἐστὶν ὧν ἐπιθυμοῦσι, τὸ δὲ εὖ ποιεῖν ἔχειν καὶ ὑπερέχειν ὧν ἀμφοτέρων ἐφίενται. *Beneficij species est feudũ. Est igitur feudũ beneficiũ quod propẽso*

animo datur, ita vt proprietas rei immobilis penes dantem remaneat, vsusfructus in accipientem perpetuo iure transeat sub onere fidei & seruitij certi incertive plurimumq; militiæ. Non res ipsa immobilis quæ in feudum datur. Res est materia feudi, multum aũt interest inter materiam feudi & feudũ. Feudum si philosophos imitemur, est beneuola actio dantis rem soli: si Iurisperitos, quibus omnia vocabula iuris intellectum habent, ius quod dominus in re soli prolixè nobis & beneuolè concedit. Imperiti Philosophiæ iurisqúe id quod traditur poßideturq; tantùm spectant, dum feudum definiunt esse rem immobilem. Definitio demonstrat feudum esse gratuitum, cùm ex beneuolentia proficisci dicatur: quod redemptio siue ἀνάκαμψις nõn mutat, vt dixi 1. titul. 1. Et rei in feudum datæ proprietatem ad vasallum nõ pertinere. rem igitur esse nec mancipi, vt diximus 2. titul. 17. Eadem demonstrat feudi ius esse perpetuum. At sunt quædam feuda temporaria, vt feuda habitationum & his similia. Sed hæc non sunt propria feuda, vt suprà 1. titul. 1. §. item illud. Definitio hæc, proprij feudi definitio est. Qua de causa & beneficia quæ clericis dantur, non sunt propria feuda, sed comparantur feudis habitationum, feudis annonarijs, vel ærarijs feudis functionũ priuatarum, vel publicarum, qualia sunt eorum quos prædijs nostris actores aut custodes imponimus, & aduocatorum olim Tiguri, & Bithyniæ, & beneficiariorum apparitorum, qui & Cæsariani feudales dicuntur, & horum imitatione etiam clerici beneficiarij sunt, & inde beneficiorum sacerdotalium nomen, quæ & à principe olim conferri solebant, vt feuda propria, nec electus quisquam Episcopus,

ſcopus antè conſecrari poterat quàm à principe regalia per ſceptrum accepiſſet, vt Ottho & Guntherus ſcribunt, & Albertus Argentinenſis ſæpè meminit Epiſcoporum & Abbatum ab Imperatore de ſuis regalibus ſolemniter inueſtitorum præſtita etiam fidelitate & hominio. & hoc quidem ius conferendorum regalium, id eſt, inueſtiendorum Epiſcoporum de ſuis regalibus multi Reges Galliæ à Carolo Magno ſibi vindicarunt, ſed id modò Pontifici Romano, modò certis Eccleſiis remiſerunt, vt Eccleſiæ Attrebatenſi remiſſum teſtatur vetus inſcriptio ædis D. Mariæ Attrebatum, modò remiſſum repetierunt, modò vacante tantùm cathedra vſurparunt conferendorum beneficiorum poteſtatem, atque etiam vacantis Eccleſiæ reditus, donec alius à ſe inueſtiretur Epiſcopus. & hoc potiſſimùm Regalia vocarunt, quo iure etiam Nicephorum olim Phocam Imp. Orientis vſum Zonaras & Cedrinus ſcribunt. Ex his autem beneficijs, quæ impropria eſſe diximus, alia morte dantis & accipientis finiuntur, vt mercenariorum militum, alia morte accipientis tantùm, vt feuda habitationum, alia anno finiuntur, vt cuſtodum procuratorúmve feuda. Igitur perpetuo iure non cenſentur. At prætereà ſuperior feudi definitio demonſtrat feuda ſub certo incertóve ſeruitio dari. Imò quædam dantur ſine ſeruitio, quorum mulier capax eſt. Sed non ideò vitioſa definitio eſt: nam quod plerumque fit, definitione comprehendi ſufficit. Omnia feuda plerumque ſunt conditionalia, id eſt, ſub lege ſeruitij. Cetera quæ ad definitionem feudi pertinent expoſui libr. 1. Poſt definitionem feudi, docere Obertus inſtituit quibus modis feudum amittatur, è quibus quòd

 plures

plures iam persequuti sumus libris superioribus, quodq́; res sint facillima per se, obscura diligentia esset, si in his rursus frustrà adlaboraremus. Illud te non lateat, inquit, quòd si suo domino iustitiam facere noluerit, feudo quod tenebat expoliandus est. Hac verba sunt ambigua, nam vel hoc significant. Si vasallus in curia sua (potest enim fieri, vt vasallus curiā habeat propriam) domino ius reddere noluerit, qua causa amittendi feudi iustissima est, Const. Neap. d. titul. 19. Vel si electus inter pares iudex causa feudalis operam dare noluerit, vel ex bono & aquo non iudicauerit, qua causa etiam iusta videtur, cùm iureiurando fidelitatis inseri soleat, vt in iurisiurandi formula relata in Summa rurali, Sire, ie viens à vostre hommage, & en vostre foy, & deuiens vostre homme de bouche & de mains, & vous iure & promets foy & loyaute, & de garder vostre droict à mon pouuoir, & faire bonne iustice à vostre semonce, ou à la semonce de vostre baillif à mon sens. *Possunt & hoc verba illa significare, Si feudi ratione à domino in iudicium vocatus iuris sui experiundi causa, edictis obtemperare noluerit: nam etiamsi feudi amittendi causa iusta alia non fuerit, contumacia eius plectitur damno possessionis & feudi: & hoc magis sensisse videtur, cùm dicat id se alio libello eidem Anselmo scripsisse. Scripsit autem prioris libelli, tit. vlt. vbi è contrario etiam dominum qui iustitiam vasallo facere, id est, de iure suo experiri, & in iudicium venire noluerit, dominatione feudi multari & direptioni subijci demonstratur. Sequitur alia causa, & quidem iustior, si seruitium quod indictum est pacto inuestitura, implere noluerit cùm potuerit, Si dominum accusauerit iudicio*

publico, vel extraordinario excepto crimine perduellionis, vel si testimonium aduersus eum dixerit, vt infrà 4. tit. 36. vel si carcere clusum dominum cùm potuerit non liberauerit, vt si pro eo non fideiusserit, quod expressum est Const. Neap. 3. titu. 19. & ex eadem causa filius exheredatur à patre, Nou. 115. Quibus autem ferè ex causis filius iure exheredatur, & vasallo feudum eripitur. Feudi ereptio, exheredatio est. Conferri etiam cum his possunt causa diuortij, & causa reuocandæ donationis: quæ omnes morte alter vtrius finiuntur. nec enim ab herede, vel in heredem obijci possunt, quæ obiecta non sunt à defuncto vel in defunctum, vt si me testamento pater non damnarit ingrati, nec damnabit heres patris, nec si filium damnarit pater, ideò damnabitur & nepos ex filio, idemq; est in reuocanda donatione, l. 7. C. de reuo. don. & in actione de morib. inter vir. & vxo. l. vlt. C. Th. de inc. nup. Ergo & in actione ingrati siue τῆς προδοσίας, quæ in vasallum datur. Multæ aliæ possunt exoriri causæ, propter quas videatur vasallo feudum adimendum esse, quæ sunt relinquendæ iudicio curiæ: nec enim possunt omnes certo modo definiri. nam & si in dominum nihil deliquerit, nonnunquàm feudum amittit, vt si fratrem vel consobrinum occiderit, & nonnunquàm etiam [illegible] de nonnihil recessisse vasallus videatur, feudum non amittit, secundum morem antiquum, hodiè amittit pro ea parte, si periurij periculo dominum non liberauerit, feudum nō amittit, vt infrà 4 tit. 17. 48. vel etiam si quid quod in rem domini erat celauerit, vt eod. lib. tit. 5. Ait, Nam & sæpè degenerat. *(sic legendum) id est, deflectit ab officio. Degenerare est ἀποχάμψαι.*

Tit. II. Ad quem feudum amiſſumredeat.

DEnique ſæpè quæſitum eſt vaſallo propter iuſtam culpam à feudo cadente, vtrùm ad dominum, an ad ſucceſſorem vaſalli beneficium pertineat, ſed hæc diſtinctio tam ratione quàm moribus comprobata eſt, vt ſiquidē vaſallus ita in dominum peccauerit, vt feudū amittere debeat, nō ad proximos, ſed ad dominum beneficium reuertatur, vt hanc ſaltem habeat ſuæ iniuriæ vltionem. Si verò nō in dominum, ſed aliàs graue quid commiſerit, ſicut ille qui fratrem ſuum interfecit: vel aliud graue crimen (quod parricidij appellatione continetur(commiſerit, feudum amittit, & nō ad dominum, ſed ad proximos pertinet, ſi tamē beneficium fuerit paternum, ſic enim ſæpę pronunciatum ſcio,

Si vaſallus contra conſtitutionem bonæ memoriæ Lotharij Imperatoris beneficium alienauerit, quia dominum contemnere videtur, ad dominum beneficium pertineat, ſcriptum eſt enim vt pretio ac beneficio ſe cariturum agnoſcat.

Feudum amiſſum ex cauſa ingratitudinis, perfidiæ, contemptus, contumaciæ redit ad dominum quem vaſallus offendit, non ad agnatos vaſalli, etiamſi ob alienationem factam inuito domino amiſſum fuerit. nam & qui alien[illegible]uito domino, eum aſpernari & contemnere videtur. Feudum autem amiſſum ratione grauioris delicti, in alium quàm dominum commiſſi, vt ratione parricidij, non redit quidem ad liberos vaſalli, ſed ad agnatos, ſi fuerit paternum feudum. atque ita definiuimus ſuperiore libro, titul. 4. Cur verò non ad liberos? Cur innocentibus liberis delictum patris nocet? Non poteſt alia ratio reddi quàm quæ in crimine maieſtatis,

ſtatis, quòd in liberis metuantur exempla paterni ſceleris magis quàm in agnatis, qui non ex eo, ſed ex ſuperiori parente prodierunt, magni autem intereſt domini probos vaſallos habere, indolis & ſtirpis bonæ. Cæterũ, *vt pretio precibusve filia quandoque feudum emeretur à domino, & excludit agnatos, vt 1. tit. 25. ita liberi ſi feudum à domino impetrauerint, præferentur agnatis, vt 4. tit. 34. Poteſt dici & priore caſu, cùm in ipſum dominũ deliquit vaſallus, mortuo vaſallo liberisve eius, feudum paternum, in quo poſt liberos agnati iure ſucceſſuri erant, ad agnatos redire. idemq́; dicendum eſſe, ſi vaſallus feudum in manus domini refutauerit. atque ita auctori fragmentorum videtur libr. 4. tit. 78. 83. & poſteriore caſu, cùm in alium vaſallus deliquit, mortuo vaſallo ius feudi ad liberos tranſire, arg. l. 8. §. vlt. de in ius voc. ſecundùm Celſi ſententiam. nam Iuliani certè in feudis ſententia reprobatur.*

FINIS LIBRI III.

EX VARIIS ET INCERTIS AVCTORIBVS De Fevdis,

LIBER IIII.

Tit. I. De euictione feudi, & eius æstimatione præstanda.

Egotivm tale est. Quidam vasallus à domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit, & sic vasallus dominum vocauit, vt eum defenderet, domino renuente ad iudicem venire, vasallus amisit causam per sententiam, nunc verò vasallus cambium feudi à domino petit, ad quem dominus respondens ait, illum nunquàm ab eo feudum tenuisse, nec ab eo inuestituram accepisse, contra quem vasallus dicit se hoc feudum ab eo tenuisse, & inuestiturã recepisse, & ab eo petiuisse, vt eum in iudicio defenderet, nec tunc temporis inficiebatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat vasallus. Super negotio isto tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium, videlicet Oberti & Gerardi, vt si vasallus cùm de feudo interpellabatur, auctorem suum, id est, dominum, vt eum defenderet vocauit, & hoc probare possit, si in eo iudicio vasallus fuerit victus de re aliena inuestitus fuisse, vt dominus vasallo eiusdem æstimationis quod erat tem-

pore rei iudicatæ feudum restituat, vel nummos in feudum dandos numeret, & hoc cùm certum est vasallum de feudo victum fore. Sed si dominus neget hoc feudum nunquàm ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallũ vel eius antecessores vnquàm inuestituram accepisse, & hoc vel per instrumentum publicè confectum, vel per pares curtis vasallus poterit probare, dominus ad restitutionem feudi tenebitur, alioquin dominus sacramentum subire cogetur, istũ qui est in causa, vel eius antecessores à se, vel à suis antecessoribus nunquàm hoc feudum tenuisse, vel inuestituram accepisse, quo facto dominus absoluendus erit.

Actio de euictione in id vasallo datur, vt dominus aliud feudum eiusdem pretij, cuius erat id quod euictum est rei iudicandæ tempore vasallo concedat, vel litis æstimationem quam ex sentẽtia iudicis victori vasallus exoluit. Hoc etiam significant illa verba, Vel nummos in feudum dandos numeret, *nempe vt vel æstimationem litis quam vice feudi subijt vasallus, dominus ei restituat. Absoluitur tamen dominus, si vasallus eum non laudauerit, vt liti subsisteret, quemadmodum diximus 2. tit. 8. quæ actio in auctorem præsentem olim dicebatur, vel si probare vasallus nequiuerit se ab eo feudũ tenuisse, & iurauerit dominus se parentésve suos inuestituram non fecisse.* Cambium feudi. *Vt aliud præstet in vicem eius qui euictus est.*

TIT. 11. Si contentio est inter dominum & agnatos defuncti de feudo.

Si de-

SI DE feudo defuncti militis sit contentio inter dominum & agnatos defuncti, domino nouum feudum, agnatis verò paternum esse contendentibus, agnati in possessione feudi, de quo quæritur, constituendi sunt. Eo facto, super principali quæstione cognoscendum est, vtroque autem deficiente in probatione, electio iurisiurandi agnatis danda est.

Mortuo vasallo, dominus feudum nouum esse dicit, agnatus antiquum. Agnatus inuestiendus est de suo recto feudo secundùm modum propositum, 2. tit. 20. atq; in possessionem constituendus. Proindè in lite principali domino incumbit probatio quasi actori, & vtroque deficiente, electio est agnati vt iuret, vel iusiurandum referat domino. quod tamen iudex non sequitur semper, vt suprà 2. titul. 11. §. vltim. Idem erit si lis sit inter dominum & emptorem feudi, vt infrà 50. Regulariter enim defensio datur Reo.

TIT. III. De possessione apud filiam collocanda.

INTER filiam defuncti & agnatos eius de quodam prædio mota est quæstio, agnatis feudum, filia verò alodium siue libellariam esse asserentibus, super possessione apud quem manere debeat, quærebatur. Responsum est apud filiam possessionem interim esse collocandam, deficientibus verò hinc inde probationibus, per iusiurandum causa cognita res decidetur, electione danda agnatis. Defuncto milite, inter dominum & filiam illius super quodam feudo quærebatur, domino feudum, filia alodium siue libellariam esse allegante. Respondi filiam

filiam iu possessione feudi manere debere donec de eo iudicetur, probatione verò hinc inde cessante, electio iurisiurandi filiæ danda est.

Si lis sit inter filium & agnatum, filia dicente esse alodem vel libellariam, agnato feudum, filiam in possessionem constituemus: actoris itaque partes agnatus sustinebit. sed probationibus deficientibus, electio dabitur agnato potius quàm filia, vt infrà 50.65. vterque defunctum attingit agnatione, & discrimen tantùm est in sexu, cuius etiam prærogatiua fidei sæpè maris stabitur potius quàm fœmina. at in superiori titulo electio datur reo, non actori. Non sunt contrarij. nam hic dicit actori electionē dari causa cognita. quod & nos in superiori specie admittimus, vt sup. 2. ti. 15. Idē admittemus in specie §. seq. Si lis sit inter filiam & dominum, filia dicente alodium vel libellariam, domino feudum, filia in possessione constituetur, & deficientibus probationibus filia defuncti secundùm communem regulam conditio iurisiurandi deferetur potius quàm extero qui se dominum dicit, vt infrà 50. nam & ab ea præsumptio facit: præsumuntur enim in dubio prædia omnia esse alodia, plerisque locis feudalia vel censualia, hoc iure alodia, sed nihilominus causa cognita dicenti esse feuda, conditio iurisiurandi deferri potest. totum enim hoc pendet ex arbitrio iudicis. Præterea notandum in alodijs, & in libellarijs filias succedere. Imò & in precarijs & emphyteusibus, nam à feudorum tantùm successione remouentur.

TIT. IIII. Dominum inuestituram feudi sui militis in alium facere posse.

Mori-

MOribus receptum est dominum de feudo militis sui quod post mortem ipsius ad dominum reuerti sperabatur, in alium militem inuestituram facere posse, quæ inuestitura tūc demùm capiet effectum, cùm feudum domino aut heredi suo fuerit apertum. Secùs est in ecclesiasticis personis. nam si ecclesiastica persona talem faciat inuestituram, non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur, & in tali inuestitura consensum eius de cuius feudo sit, exquiri non oportet.

Hoc dicitur de feudo quod successionem habiturum nō est, & de inuestitura, cui inest cōditio siue pactio, vt ne ante mortem militis ex inuestitura secūdus agat, sibi tradi oportere, qua de re diximus satis 1. tit. 1. §. si verò Archiepiscopus. & 5. 27. 30.

Tit. v. De pœna inficiationis feudi.

VAsallus si feudum vel feudi partem, aut feudi conditionem ex certa scientia inficiatur, & indè conuictus fuerit, eo quòd negauit feudo eiúsve conditione expoliabitur, alius autem vasallus, quamuis hoc sciens non patefaciat, feudū tamen retinet, aut si aliam rem domini celauerit vasallus, feudum non amittit.

Feudum amittit qui feudum sciens inficiatur, vel feudi conditionem, id est, seruitium feudo impositum, vt infrà 21. & 39. Inde illud Gallorum, Qui fief denie, fief pert. *nam & hic dominum contemnere aut erubescere videtur. Dixi, sciens. Nesciens non amittit feudum, imò nec inficiator est: & multò minus si dubitans respon-*

spondérit. Dubitans negat, l. si quis testamentum, D. ad leg. Aqui. sed negat inscienter. Pro errante igitur & ignorante habetur, l. vlt. C. de cond. in d. l. 2. D. quis ordo in bon. poss. ser. ergò non pro inficiatore. Et hoc de ea etiam inficiatione accipiendum esse, quæ fit extra iudicium, quod sequitur indicat, non amittere vasallū fortè alterum feudum proprium ob non detectam conuasalli inficiationem. nam detegi eam quæ fit in iudicio quid opus est? At etsi factam extrà iudicium nō detexerit, qui sciebat vasallus alter, hic non ideò tamen feudum amittit, nec enim omnia quæ in rem sunt domini, indicare domino vasallus debet, sed ea tantū quæ ad domini vitam, existimationē & patrimonij grandem iacturam spectant, vt suprà 3. tit. 1. §. præterea. Ait, Vel feudi partem. *Et hunc rectè censent interpretes partē tantùm amissurum, exemplo eius qui partem feudi alienāuit contra Constitutiones.*

TIT. VI. De præscriptione feudi longissima.

SI quis per triginta annos rem aliquam in feudum possedit, & seruitium domino exhibuerit, quamuis ea de re non sit inuestitus, præscriptione tamen triginta annorum se tueri potest.

De hac re diximus lib. 1. tit. vlt.

TIT. VII. Clericum feudum perdere.

QVI clericus efficitur aut votum religionis assumit, hoc ipso feudum amittit.

Miles scilicet cui fuerat initio concessum, vt diximus 2. titul. 21.

TIT. VIII. An vasallus qui se non exhibet domino, feudum amittat.

ET si vasallus omni anno domino se non repræsentat, feudum tamen non amittit.

Relegantur quæ adnotauimus ad 1.tit.20.

TIT. IX. Omnes fidelis filios fidelitatem facere debere.

OMNES filij eius qui feudum acquisierit, fidelitatem facere debent maxime si * indiuisum habent. quòd si feudum ex diuisione ad vnum tantùm peruenerit. ille tantùm faciet fidelitatem.

** ys. diuisum.*

Legendum in contextu, Si diuisum habent. *quod & fragmenta probant. Cùm plures, inquiunt, vasalli paternum habent beneficium, donec illud indiuisum poßident, vna fidelitas, & vnum seruitium domino fieri debet (idq; plerisque locis maior natu præstat.) Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. & Constitutio Friderici, Omnes, inquit, qui partem feudi habent iam diuisi, vel diuidendi fidelitatem faciant. Primùm proponit Marchiam, Ducatum non posse diuidi, sed primogenito cedere, vel eo inhabili existente, putà furioso aut infami, secundogenito. quod etiam expressum ex aurea Bulla Caroli IIII. Imper. Cætera diuidi, ita vt omnes fidelitatem faciant. quod Guntherus in hunc modum:*

Marchia seu Comitis possesio siue Ducatus
Integra permaneant, feudalia cetera multis
Participanda patent, domino dú quisq; fidele
Spon-

Spondeat obſequium iurandaq́; fœdera præſtet.

Eſt & huius rei arg. in l.5. in princ. D. com.diuid. Quid tamen dicendum eſt econtrariò, ſi plures ſint domini vnius feudi? Et hoc caſu placet pro vno feudo vnã tantùm fidelitatem eſſe faciendam dominatione diuiſa inter dominos, ſi vnus ſit vaſallus, vt Conſtit. Friderici de feudis non alien. §.prætereà Ducatus. Eam igitur faciet cui voluerit ex dominis. quo iure vtimur. Seruitium omnibus debebit. Sin autem indiuiſa ſit dominatio, fidelitas non fiet antè diuiſionem, quoniam, vt inferius fragmenta, ſiue, vt vocant, capitula extraordinaria comprobabunt, ſecundùm ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere. Et ſi faceret vnam partibus indiuiſis, non poſſet partibus diuiſis alteram defugere, vel etiam manente communione quiſque quaſi dominus fidelitatem iurari reddiq́; ſibi poſtularet, nec quies eſſet vaſallo antequàm ſingulis ita contra ius naturamq́; feudi ſatisfeciſſet. itaque melius eſt expectari diuiſionem.

TIT. X. Adoptiuum in feudum non ſuccedere.

ADOPTIVVS filius in feudum non ſuccedit.

Ratio non eſt obſcura. Adoptio non adfert ius ſanguinis. & ſanguini dantur feuda, non adſcitijs commentitijſq́; liberis. In alodijs tamen ſuccedunt.

TIT. XI. Filios secundi matrimonij tantùm fœminæ in feudum succedere.

MVlier habens feudum, relictis filijs ex duobus matrimonijs decessit, inter quos feudi quæstio aliarumque rerum maternarum vertebatur. obtinuit filios * prioris matrimonij tã in feudo quàm in cæteris potiores esse.

* *al. posterioris.*

Nemo non iniquitatem in hac sententia testatur esse maximam. sed nos ita fingimus matrem adquisiisse feuda vel alodia contemplatione secundi matrimonij, & ita infrà titul. 103. positam speciem legimus, & in contextu isto, posterioris matrim. nij, non prioris, quam scripturam etiam titulus ipse confirmat, quem fide bona restituimus, sicut ceteros vt erant in vetustissimo feudorum libro. Adquisiuit ergo feuda, vel alodia contemplatione posterioris matrimonij, & ideò eius tantùm matrimonij filij in eis bonis ab intestato succedunt, licèt aliàs ex S. C. Orficiano omnes æqualiter succedant. Idemq; dabimus liberis prioris matrimonij in rebus quæsitis prioris matrimonij contemplatione. quod receptum videtur exemplo l. 4. C. de sec. nup.

TIT. XII. Vt naturales post facti legitimi non succedant.

NAturales filij licèt posteà fiant legitimi, ad successionem feudi nec soli, nec cum alijs admittuntur.

Filij naturales patri nõ succedunt, etiam si post delatam successionem fiant legitimi, vt nec clerici, nec monachi, licèt posteà desinant esse clerici aut monachi,

vt

vt suprà 2.tit.21. nec serui licèt posteà fiant liberi. Matri tamen filij naturales succedunt ex S.C. Orficiano, nisi sit mulier illustris, quæ iustos liberos habeat, l.pen. C. ad S.C. Orfician.

TIT. XIII. De minore ad fidelitatem feudi non cogendo.

SI minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogatur, donec venerit in maiorem ætatem, in qua doli capax sit, feudum tamen retinet.

Si quis decesserit filio impubere relicto, fidelitatem nec ipse nec alius pro eo facere cogitur. idem de seruitio personali. alius tamen pro eo faciens seruitium admittetur.

Minorem accipit pro impubere, vt indicat §.proxi. & quod ait, donec doli capax sit. Omnis enim pubes doli est capax, impubes incapax. Hic igitur fidelitatem facere non compellitur, nec tutor vel procurator eius, nec ex hac causa feudum perdit. excusat eum ætas, & expectare debet dominus quoad adoleuerit, quæ patientia interim pro fidelitate habetur. Seruitium tamen per alium facit, & consequenter soluit ἀνακάμψεις, ἐισδευλικά. *Non cogitur alius pro eo fidelitatem iurare, quia nec dominus alium suscipere, si malit pubertatem expectare. Si cogi posset dominus suscipere fidem per procuratorem, eo casu & vasallus cogeretur eam præstare per se aut per procuratorem. Volenti domino non est dubium per tutorem rectè fidelitatem præstari non minus quàm seruitium. A pubertate danda est fidelitas intra annum & diem ex Constitutione Fri-*

derici. alioquin feudum proprietati consolidatur, restitui tamen minor in integrum potest, vt Doctores sentiunt rectè quod hodie, cùm dominus ob fidelitatem non datam feudum non reuocet, sed fructus tantùm lucrifaciat, fortè non procederet, propterea quòd vix datur pro re mobili restitutio in integrum, & fructus solo separati mobilibus adnumerantur. Pubertatem autem æstimamus ex annis XIIII. & ita hac in ipsa causa definitum fuit in consilio Roberti Regis Siciliæ in hæc verba: Si decesserit ille qui ad certum seruitium à Rege feudalia quacunque tenebat, successor intra annum & diem necesse habet Regi fidelitatis & homagij ligij præstare iuramentum. alioquin cadat omni iure, quod habet in feudalibus, quæ defunctus tenebat, & liceat Regi de eis pro sua voluntate disponere, & hoc si prædictus successor excesserit XIIII. annum, Lutetiæ & alijs quibusdam locis contrarius est mos, vt puberes mares ante XX. fœminæ ante XV. fidelitatem facere non cogantur. eademq; est in omnibus causis pubertatis definitio. Bituriges eam æstimant ex annis XVIII. spadonum verè patria, quandoquidem ea ætate iure ciuili spadones soli pubescere & testamenti factionem nancisci intelliguntur, auctore Paulo in Sententijs. Citius pubescunt aliæ nationes.

TIT. XIIII. Quando agnatus ad feudum admittatur, vel excludatur.

Titius filium masculum non habens, partem suam feudi Seio partem eius feudi possidenti agnato suo concessit. Sempronius proximior agnatus mortuo demùm Titio partem illam feudi

feudi nullo dato prædio recuperare potest, quòd si Titius filium haberet, pretio reddito etiam viuo Titio. quòd si consensit alienationi, vel per annum ex quo sciuit, tacuit, omninò remouebitur.

Emendato contextu, vt fecimus, sic ponatur species. Titius filium masculum non habens, partem feudi paterni vendidit Seio agnato suo, qui & eam possidet modò non tamen proximiori agnato. Si proximiori vendidisset, venditio haberetur pro refutatione, vt infrà 45. Ved quia Seius non est proximior, pro alienatione est & valet alienatio secundùm morem antiquum, vel consentiente domino post Constitutionem Lotharij. quapropter Seius optimo iure eam partem feudi possidebit, quandiu Titius vixerit. At mortuo Titio agnatus proximior, qui alienationi non consensit, eam à Seio reuocabit, non reddito pretio quasi successionis iure, vt infrà 45. & suprà 1. titul. 4. §. 1. Quòd si Titius filium habuerit, non auocabit eam mortuo Titio, nisi & Titij filius, qui in successione feudi eum præcedit, mortuus fuerit. sed neque filius vllo modo, vt infr. 70. l. Seia, D. de euict. Igitur melius fecerit hoc casu, si quasi iure προτιμήσεως reddito pretio eam partem reuocauerit viuo Titio, videlicèt cùm alienationi non consensit. alioquin nullum ius reuocandi vel retrahendi habet, vt suprà 1. tit. 2. §. præterea. Obstat etiam in eo iure agnato proximiori non ignoranti præscriptio anni, sicut domino, vt 2. titul. 9. §. penult. quam præscriptionem multæ nationes obseruant, Biturigibus finitur dies LX. Id ergò est ex hoc loco singulariter notandum, aduersus remotiorem agnatum, qui feudum emit, proximiorem agnatum

iure πρoτιμήσεως *vti posse. quod discrepat cum moribus multarum gentium, & hoc ferè tota Gallia vulgò iactatur,* Linager sur linager n'a point de retenue, *id est, agnatus aduersus agnatum non vtitur iure* πρoτιμήσεως. *Consentiunt tamen omninò cum hoc iure mores Burdegalensium, 2. §. 5. Vndè si remotior agnatus ab extraneo emptore festinarit feudum reuocare, multò magis dicam id proximiorem, qui modò veniat intra annum numerandum à die impletæ venditionis, remotiori agnato feudum euincere posse. quod Tricassini sequuntur. Illud tamen sanè dissentaneum est, vt etiam non sequantur. nec enim si emerit remotior agnatus, ei proximiorem præferunt. multa sunt in moribus Galliæ dissentanea, multa sine ratione, vt quod de iure recepto Neratius scripsit, non esse eius anxiè rationem inquirendam, ne multa ex his quæ certa sunt subuertantur, id Galliæ moribus aptari verißimè possit, quod plerunque omni ratione destituantur petiti partim ex iure Gallico, partim ex imperitorum Doctorum sententijs malè cohærentibus. Quòd tamen agnatus aduersus agnatum non vtatur iure* πρoτιμήσεως, *hanc dicunt esse rationem, quòd introductum ius illud sit, ne res exeant de familia: non exire autem eas de familia, quæ in agnatum vlteriorem transferuntur. Imò verò hæc non fuit causa inducendæ* πρoτιμήσεως. *alioquin & re extero alienata titulo dotis, vel donatiõis, vel permutationis, vel testamenti, vel transactionis non simulatæ, locus esset iuri* πρoτιμήσεως. *quod est falsum, & Romani ac Friderici Cõstitutionibus vetitum nominatim, & id iuris tantùm sibi vindicant agnati in venditione, emphyteusi vel locatione. Imò in venditione tantùm. nã etsi*

etsi Constitutio Romani etiam de emphyteusi & locatione loquatur, interpretes tamen Græci scribunt in sola venditione eam vsu fuisse receptam. Adiecerat Vigiam Nouell. Michaelis, siue Manuelis antichresin. Igitur nulla alia ratio est quàm honestatis, vt cauetur secunda Constitutione Friderici de iure προτιμήσεως, & l.dudum, C.de de contrah.empt. vt agnatus tantundem offerens præferatur extero. ergò vt coniunctior propinquiorque vlteriori. Etiam viuo Titio. *proximus scilicet agnatus reuocabit.*

TIT. XV. Dominum feudi tradere cogi.

SI facta de feudo inuestitura pœniteat dominum antequàm possessionem transferat: an præstando interesse vasallo liberetur, quæsitum fuit. Responsum est prætermissa illa condemnatione, dominum possessionem feudi de quo inuestituram fecit, tradere compellendum.

De hac re diximus satis 1.titul.1.§.si verò Archiepiscopus.

TIT. XVI. Quando filij in feudum non succedant.

FILII nati ex ea vxore, cum qua matrimoniũ tali conditione cõtractum est, nè filij ex ea nati patri ab intestato succedant: nec in feudum succedunt.* Nam quamuis ratione improbetur talis conditio, ex vsu tamen admittitur. * *al. non succedũt.*

In contextu legendum, in feudum non succedunt, vt & Baro notauit. De quæstione eius tractabitur infr. tit.32.

TIT. XVII. Vasallum non teneri offerre seruitium.

LICET vasallus domino seruitium non offerat quantocunque tempore steterit (dummodò domino petenti seruire paratus sit) beneficium non amittit: si tamen sciat, ei magnum periculum imminere, vltrò adiutorium suum ei debet præbere. Indè quæsitum est, si dominus in periurium incidat, quia dare non valeat quod dare iurauerat: & vasallus eum liberare possit suam pecuniam dando & non facit, an beneficium amittat? & responsum est non amittere.

Et hoc etiam suis locis expositum est supr. vel primo, vel tertio libro.

TIT. XVIII. Feudo amisso filios vasalli excludi.

SI vasallus culpam committat, propter quam feudum amittere debeat: neque filius, neque descendentes ad id feudum vocabuntur: sed agnati qui quarto gradu sunt, dummodò ad eos pertineat.

Ex hoc quoque libr. 3. titul. 2.

TIT. XIX. Generali alienatione non contineri vasallos.

IN generali alienatione vasalli non continentur, nisi nominatim dictum sit.

Dominus feudum, id est, proprietatem feudi vendere non potest sine consensu vasalli, vt diximus 1. tit. 22. Cùm curte tamen tota à qua feudum proficiscitur, & feudum nominatim vendere non vetatur. denique vendi feu-

di feudum per se non potest. cum curte potest. Porrò curtis aut alodium est aut feudum. Si feudum, voluntate superioris domini alienari debet. si alode, contrahentium voluntas sufficit. Sed siue hoc, siue illud sit, & iure licito simpliciter vaneat, nihilq; dicatur de feudis ad eam partem respicientibus, feuda emptorem curtis non sequuntur, vt infrà 60. & hoc loco. In generali alienatione, curtis scilicet, vasalli non continentur, nisi nominatim dictum sit. Idem ergo dixerim etiam de iurisdictione, quæ ex curte illa descendit, Iurisdictionem puta non sequi alienationem curtis, nisi nominatim dictum sit, siue vaenierit sola, siue cum feudis. nihil enim commune habent feuda cum iurisdictione, vt 1. titu. 2. §. item si quis feudum. & 2. titul. 5. nihil alodia, vt in Constit. Friderici de pace com. §. ad hæc. Et ob id verius est à vasallo adquisitam iurisdictionem feudo non accrescere, vt 2. titu. 9. §. è contrario, & eum qui ab aliquo feudum recognoscit, non videri etiam recognoscere iurisdictionem, & in generali sermone, ea quæ nobis cariora & pretiosiora sunt, non contineri. Ac multominus alienationem sequetur destrictio iuris suprema de appellationum causis, vt meritò cùm Edoardo regi Angliæ Carolus V. concessisset Aquitaniam, cum vasallis & iurisdictione omni, negauerit se etiam remisisse de causis appellationum cognoscendi potestatem. Hygenus de limit. const. Proprietatem quidem dari ei cui adsignabat: sed territorij intra quod adsignabat, ius non auferri. Puto autem hoc iure sicut feudum vasallus alienare non potest sine consensu domini, ita iurisdictionem qui accipit sine eius à quo accepit voluntate neminem alienare posse. & hunc esse

sensum, d § ad hæc. Hodiè in Gallia, vt feuda patrimonialia esse censentur, ita & iurisdictiones. Venduntur enim curtes, siue proprio, siue feudali iure teneantur cum iurisdictione. Et videtur etiam vendi mistum imperium, non merum, quia non cohæret iurisdictioni. nisi dixerit, Omne, quod peremptorium vocabulum Valentinianus appellat. nam & merum imperium iurisdictio appellatur impropriè, l. 1. D. de offi. eius cui mand. est iur l. 2. §. & quia. D. de orig. iur. vt iurisdictio de fideicommissis, quamquàm hæc legis sit, vt merum imperium, non iurisdictionis. Iurisdictio est notio quæ iure magistratus competit. Mistum imperium est potestas quæ iurisdictioni inest, Merum, ius gladij, vel cuius alterius grauioris coërcitionis nominatim lege concessum.

TIT. XX. Vasallum repetere feudum quod ignorans alienauit.

SI vasallus feudum alienauit ignorans, non domino, sed ipsi vasallo feudum restituẽdum est. ad interesse verò emptori ignoranti condemnandus est vasallus.

Ignoranti emptori feudi dari actionem de euictione. Ignoranti venditori dari repetitionem feudi. qua de re. infrà 51.

TIT. XXI. De pœna negantis feudum.

VAsallus feudum quod sciens abnegauit, amittit, ignoranti verò subuenitur. Quòd si dubitet, dubitanter respondere debet.

Adijcit de dubitante quod prætermiserat suprà titul. 5.

TIT.

TIT. XXII. Feudum à vasallo in feudum dari posse.

BEneficium à vasallo in feudũ si nihil in fraudem legis fiat, rectè dari potest, dum tamen militi detur.

Abesse fraus debet, vt constitutio Friderici declarat: & militi dari, cùm militi initio datum est, vt fit plerumque. militia enim peperit feuda. Vasallus ergo qui miles est, non potest alij quàm militi proprium feudum dare, vt infrà 38. §. similiter, ne ab origine feudi recedat. non clerico, non pagano, non mulieri, quibus tamen initio rectè dominus feudum daret.

TIT. XXIII. Vasallum agere & conueniri de feudo posse.

SI vasallus de beneficio suo agat vel conueniatur, siue obtineat siue non (licèt ignorante domino fiat) omni tempore firmũ erit illud iudicium: nam & transigere rectè poterit, nec quod accepit transactionis nomine feudum erit.

Feudi nomine vasallum dictare & pati actiones etiam ignorante domino, rem igitur in iudicium deducere potest, & ratum est iudicium, etiam si euincatur feudum, quo tamen casu si velit aduersus dominum habere regressum, laudare eum debet ante condemnationem, vt suprà titu. 1. Quin & de lite transigere potest inscio domino, & quod acceperit transactionis nomine, in feudum non cedit, vt infr. 52. Sed & hic abesse fraus & collusio debet. Et transigere potest decidendi non alienandi aut diminuendi causa, vt Constit. Neapol. 3. titul. 5.

TIT.

TIT.XXIIII. Quando proprietas feudi ad vasallum perueniat.

Domino committente feloniam (vt ita dicam) per quam vasallus amitteret feudum si eam committeret: quid obtinere debeat de consuetudine, quæritur & respõdetur, proprietatem feudi ad vasallum pertinere, siue peccauerit in vasallum, siue in alium.

Hoc explicaui libro secundo tit. 5.

TIT.XXV. Feudum ijsdem de causis amitti, licèt datum sit heredi, & cui vasallus dederit.

Feudum ea lege datum, vt ipse & heredes sui masculi & fœminæ, & cui dederit habeant: ijsdem culpis amittitur, quibus & aliud feudum, quod si vasallus alienauit: feudum esse desinit apud emptorem.

Ea lege Titio datum est feudum, vt ipse & heredes sui, & cui ipse dederit habeant. Hac pactione datur Titio ius extero feudum alienandi quasi propriũ vel libellariam. Si dictum sit, Et cui dederit in feudum, nõ posset Titius, nisi in feudũ dare, & cui dedisset iure feudi retinere. Sed cùm dixit, Cui dederit, dabit etiã ita vt emptor habeat iure proprio vel libellario. Ex quo sequitur emptorẽ rem emptam ex his causis nõ amissurum, quibus feudum amitti solet. quia verum feudum non est. At hic respondetur, & infrà 57. mentem contrahentium exigere, vt hac in re iure feudi censeatur, & vt non tantum Titij si rem non alienauerit, sed etiam si alienauerit, emptoris in persona, id iuris ijsdem modis finiatur vel amittatur, & ad dominum reuertatur,

quibus

quibus & verum feudum.

TIT. I. De pactione de non petendo feudo.

Titius cum Sempronio fratre suo feudum paternum possidente pactum fecit de eo feudo non petendo à Sempronio heredibúsve suis. Sempronio sine herede masculo defuncto inter Titium & Seium fratrem suum de eo feudo quæstio orta est, quid inde fieri debeat, quæritur? Responsum est pactum non obstare Titio.

Hæc species explicata est sup. 2. tit. 14.

TIT. XXVII. Vasallum pro domino belligerari.

Domino guerram faciente alicui, si sciatur quod iustè, aut dubitatur, vasallus eum adiuuare tenetur. Sed cùm palàm est quod irrationabiliter eam facit, adiuuet eum ad eius defensionem, ad offendendum verò alium adiuuet, si vult. Sed si eum adiuuare noluerit, non tamen feudum amittet, secundum Obertum, & Gerardum. Alij verò sine distinctione dicunt semper debere eum adiuuare. Sed Obertus & Gerardus vtuntur eo argumento, quòd quemadmodum dominũ excommunicatum vel à Rege bannitum nõ est obligatus vasallus ad adiuuandum, vel seruitium ei præstandum, imò solutus est interim sacramento fidelitatis, nisi ab Ecclesia, vel à Rege fuerit restitutus, ita nec istum iniustè guerram alicui facientem.

Si iniusto bello vasallus domino non adsuerit, feudum non amittit. nam & qui domino proscripto, vel commu-

communitate ecclesiastica excluso non praestat suam operam, excusatur. Solet princeps nominatim proscriptorum vasallis iurisiurandi gratiam facere, Pontifex illorum quos execratur. Historiae suppeditant exempla innumera. Sed & ipso iure solutos eos esse sacramento, hoc loco significatur. Et ipso iure proscriptos, sacros, repulsos, deteriores eos esse, qui iniustum bellum gerunt.

TIT. XXVIII. Propter cessationem seruitij praestandi feudum non amitti.

AD hoc quantocunque tempore steterit vasallus quòd domino non seruierit, secundũ vsum Mediolanensem beneficium nõ amittit, nisi seruitium facere recusauit, vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille cùm potuerit diu steterit quòd seruitium nullum ei fecerit. Bonus tamen iudex variè ex personis causisque definiet, & finge vasallum remotum esse, vel propinquum, paratum esse, vel non, dominum guerram habere, vel non, vtrùm magnam, vel paruam, & annunciauit ei dominus, vel non, haec omnia vertuntur in cognitione causae, & proniores sumus ad absoluendum quàm ad condemnandum. Tum scias quòd si vasallus sciat dominum obsideri, vel aliter ei mortem imminere, & cùm potuerit ei non nunciauerit, vel etiam sine nũcio eum non adiuuerit, feudo priuabitur.

Tractauimus hac de re praecipuè lib. 1. titul. 20.

TIT. XXIX. De aedificio facto in feudo.

SI vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia meliorauerit, & contigerit posteà vt vasallus sine filio masculo decedat, dominus aut patiatur ædificium auferri, aut soluat pretium meliorationis. Idem dico, si pretio seruitutem fundo adquirat. Quidam alij dicunt omninò ad dominum pertinere.

De feudi incrementis diximus satis lib. 1. titu. 1. si quis de manso.

Tit. xxx. De fructibus feudi.

SI vasallus decedat sine herede masculo, & contingat feudum ad dominum reuerti, sic distinguitur: quòd si ante Martium, omnes fructus illius anni ex feudo prouenientes, ad dominum pertinebunt. Si verò post Kalendas Martij vsque ad Augustum, omnes fructus qui interim percipiuntur, ad heredes vasalli pertineant. Si verò post Augustum, omnes fructus anni percipiet dominus. quidam tamen dicunt quocunque tempore anni decedat omnes pendentes fructus ad dominum pertinere.

Quæstionis est eius anni quo feudum domino apertum est fructus ad quem pertineant. Finge commissum siue apertum esse feudum domino morte vasalli, qui decessit sine herede masculo, relicta filia, vel sorore, vel vxore. Vtrùm fructus eius anni ad dominum, an ad filiam pertinebunt? Feudi vsusfructus pertinet ad vasallum, vt suprà 3. titu. 1. Conferamus igitur vasallum cum fructuario. Fructus autem sunt pendentes, siue, quod idem est, stantes, aut solo separati. & hi vel extantes vel consumpti. Vulgò existimant ex fructibus pendentibus finiti vel amissi vsusfructus tempore fructuario nihil deberi, quòd domino adquirantur, & om-

& omnes fructus eo tempore ab ipso fructuario terra separatos ad fructuarium pertinere. quæ opinio vt iniquissima & falsissima est. Fateor quidem fructus pendentes finiti vsusfructus tempore domini esse, quod ius æquabile est, cùm & fructus pendentes inchoati vsusfructus tempore fructuarij sint, l. si pendentes. D. de vsufruct. Sed vt si vsusfructus pendentibus fructibus adquisitus paulò post interierit, non ideò minus domino ex eis fructibus debetur pro rata eius anni, ita si post aliquot annos fructibus pendentibus interierit vsusfructus, licèt fructus domino adquiri videantur, non ideò minus ex eis fructuario debetur portio rata. & ita licèt fructus à terra separati & extantes videantur adquisiti bonæ fidei possessori, tamen in rei vindicationem domino rem suam esse petente veniunt non minus quàm pendentes, l. certum. C. de rei vindica. Sic igitur finito vel amisso vsufructu, fructus pendentes, vel percepti diuidendi sint inter dominum & fructuarium pro rata temporis, quo vsusfructus constitit in personam fructuarij in eo anno, l. si operas. D. de vsufructu, l. 5. §. vltimo. D. si vsusfruct. pet. & nihil interesse opinor percepti extent an consumpti sint. nam & consumptorum ratio habenda est. nihil etiam interest ab eo percepti sint, vel eius nomine quos solos fructuarius & colonus suos faciunt, l. in singulis. D. de annuis lega. l. si apes. §. vltim. D. de fur. §. is verò, Instit. de rer. diuis. an sua sponte deciderint, vel ab alio decerpti aut defecti fuerint, quos tamẽ antequàm apprehenderit fructuarius suos non facit. quæ re distat à domino, à bona fidei possessore, ab emphyteuticario, qui quoquo modo terra separatos fructus suos

ctus suos faciunt, l. 12. §. vltim. D. de vsufruct. l. qui scit. §. penult. D. de vsur. l. si fructuarius. D. de quibus mod. vsusfruct. amit. Igitur siue tempore finiti vsusfructus pendeant fructus, siue à solo separati sint. & ij siue extent siue consumpti sint, siue ab ipso fructuario, siue quo alio modo à solo separati sint, ita ineunda est ratio inter dominum & fructuarium, vt pro rata præteriti temporis quo eo anno constitit vsusfructus portio fructuario vel heredi eius præstetur, quod superest domino. Nec obstat l. defuncta. D. de vsufruct. quia in eius specie anno integro durauit vsusfructus, & ideò agrorum pensiones integræ heredi fructuarij debentur, licèt tardius inferantur. Eadem omninò ratio interuenit in emphyteuticario & colono & eo qui libelli aut precaria iure poßidet, vt diuidantur nouißimi anni fructus pro rata temporis quo in eorum persona ea iura constiterint. Finge anno 10. prædium fuisse domino commissum. est enim in ijs omnibus negotijs commisso locus. Aequum est vt illorum lucro cedant fructus pro rata anni decimi, vt fit inter virum & vxorem inter quos fructus fundi dotalis diuiduntur pro rata eius anni quo diremptum est matrimonium, l. cùm in fundo. §. Diuortio. D. de iur. dot. l. fructus. §. Pap. l. si alienam. l. si marito. §. vlti. D. solut. matrimo. l. 1. §. Sed & nouißimi. C. de rei vxo. act. & non tantùm fructus terra separati, sed etiam pendentes, d. l. fructus. §. interdum. Eandem diuisionem obseruari inter vasallum & dominum ratio iuris exigit, putà vt fructus cedant lucro vasalli heredisve eius pro rata anni eius quo feudum domino commissum vel apertum est, quam qui nõn tenuerunt & in vsufructu non admiserunt, ita

in feudo rationem inierunt, primùm vt fructus omnes solo separatos etiam extātes statuerent ad filiam pertinere, pendentes ad dominum, idq́ue exemplo creditoris, vt est in fragmentis, qui si pignus acceperit lege ἀντιχρήσεως, tempore dissoluti pignoris, id est, soluta vel deposita & consignata pecunia fructus iam solò separatos, etiamsi nondum consumpti sint retinet vsurarum vice, & pendentes tantùm restituit reputátve in sortem, l. si pignore. §. si prædo. D. de pign. act. l. ex prædijs. C. de vsur. & hoc quidem exemplum in fructibus perceptis & extantibus omnes admiserunt vnó consensu, perperàm, cùm perceptos fructus creditor retineat ex conuentione vsurarùm vice vasallo heredive eius nulla cōnuentiō dederit ius retinendi ex fructibus plusquàm ratio temporis ferat, quo apud eum ius feudi fuerit. In pendentibus dissenserunt. & hac etiam in parte omnes errauerunt, vt Baldo & Yserniæ videtur, & mihi constat. Alij, vt dixi, omnes fructus pendentes domino adiudicauerūt quoquo tempore vasallus mortem obiret. Alij tempora ita distinxerunt, vt si obierit ante Kalen. Mar omnes fructus pendentes ad dominum pertineant, si post Kalen. Mar. vsque ad Kalen. August. omnes fructus qui interim percipientur, etiamsi perpenderint moriente vasallo, ad filiam pertineant, hi sunt hordeum, fœnum, legumina. Si post Kal. August. vt omnes fructus eo tempore pendentes ad dominum pertineant, putà messes frumentariæ, & triticariæ, & vindemiæ, & poma, & oleæ. Denique secundum horum opinionem fructus pendentes moriente vasallo ad dominum pertinent, nisi moriatur post Kalen. Mar. quo casu fructus qui vsque ad Kal. August. percipien-

cipientur, veluti pro rata temporis quo ius feudi in persona defuncti eo anno constitit, filiæ relinquunt, id est, fœnisicia, messes hordearias & fabarias & alia legumina: quod superest, domino. eandemq; rationem seruari dicitur infrà 54. inter heredem vasalli & agnatum qui repudiauit hereditatem. Hæc verò non est æqua proportio. Finge mortuum vasallum mensis Martij suprema die, totius anni fructus esse C. messes hordearias & fabarias, & fœnisicia esse X L. messes frumentarias & triticarias, & vindemiam, & oliuinam fuisse L X. Si dederis filiæ omnes messes hordearias, & fabarias, & fœnisicia, plus æquo dederis: nam cùm quarta tantùm parte anni, id est, mensibus tribus, apud defunctum ius feudi resederit, ἀναλόγως quarta tantùm pars reditus annui filiæ debetur, X X V. igitur non X L. Et contrà, si messes hordearia, fabaria, fœnariæ sint tantùm X X. cetera L X X X. iniuriam feceris filiæ vasalli, si non X X V. sed X X. tantū ei dederis. Deinde si vinea fuerit data in feudum, & vasallus Augusto decesserit, erit iniquissimum si nihil filiæ vasalli dederis. Præterea cur si ante Kal. Martias obierit, nihil etiā dederis pro rata. Igitur melius est sequi exemplum fructuarij & mariti, & ceterorum, qui cum domino diuidunt fructus omnes pendentes, vel perceptos pro rata anni eius quo finitur perimiturve vsusfructus, aut matrimonium dirimitur. Et si vis etiam tibi explicari sæpè vexatam speciem, §. Papinianus. nimirum hæc est: Nuptiæ vindemiæ tempore factæ sunt, hoc est mense Octobri, dataque in dotem vinea eodem ipso mense. Vir collectis vindemijs ex Kalen Nouemb. vineam fruendam locat, suprema die Ianuarij discessio fit, qui

tertius mensis est à locatione, quartus à die nuptiarum. Si fructuum diuisio ex die nuptiarum non fiat, sed ex tempore locationis, ante locationem percepto, fructus integros vir retinebit, & quartam partem mercedis locationis ex qua ad diuortij diem tres numerantur menses, quæ anni quarta pars est. Itaque cùm quatuor tantùm mensibus durauerit matrimonium, vir anni vnius & quartæ partis alterius fructus retinebit: quòd si admittimus, illud quoque admittemus, si collectis vindemijs altera die discidium interuenerit, virum integros fructus retenturum, quo nihil dici iniquius potest. Quamobrem si quatuor mensibus durauit matrimonium, & fructus percepti à die nuptiarum (percepti autem sunt in casu nostro vindemiæ fructus, percepta quarta mercedis anni instantis pars) si multò maiores fructus sint quàm pro tempore matrimonij, pro ratione temporis diuidentur, vt si tertia anni parte stetit matrimonium, tertiam fructuū vir retineat. Fructus itaque vindemiæ cum quarta parte mercedis eius anni in quem locatus est fundus, commiscebuntur, & ex ea pecunia viro tertia portio relinquetur, qui tertia quoque parte anni onera sensit matrimonij. Sed hoc apertiùs dicamus. Kalen. Oct. b vxorem duxi, dedit mihi in dotem vineam, fructus mei esse videntur quos ex eo die ex vinea dotali percepi. Quare si vindemijs collectis fruendam locaui, exactis mensibus tribus locationis, quo tempore quarta mercedis pars mihi emerita est, vxor à me diuertit, & vindemiæ fructus, & quartam mercedis partem videor meo iure posse retinere. Sed obstat æquitas, neque patitur te & præcedentis anni fructus omnes, & instantis quartam partem retinere,

qui quatuor duntaxat mensibus in matrimonio vixeris. Quare ad illud itur, vt vindemiæ fructus & quarta mercedis pars confundantur & commisceantur, & ex ea omni pecunia tertiam partem feras, qui tertiam quoque partem anni cum vxore vixeris. Cetera quæ ad eam speciem pertinent exposui Iulij Pauli 2. Sent. titul. 22.

TIT. XXXI. De auxilio vasalli.

Contra omnes debet vasallus dominum adiuuare, & contra fratrem & filium, nisi contra alium dominum antiquiorem, hic enim ceteris est præferendus.

In veteri libro quod non erat, quodq́; Interpres non agnouerat, Et patrem, deleui. Igitur vasallus contra fratrem & filium suum domino opem ferre debet, non, vt arbitror, contra seipsum, non contra patrem suum, cui iure naturali & ciuili debet fidem, obsequium, honorem, domino feudi iure ciuili tantùm, non contra dominum antiquiorem non contra Imperatorem, vel Regem, nisi sit ὑχ λιμαῖος ἢ ὁμόλογος, id est, ligius. Excipi semper Imperatorem Fridericus voluit.

TIT. XXXI. Quando filij in feudum non succedunt.

Quidam habens filium ex nobili cõiuge, post mortem eius non valens continere, aliam minus nobilem duxit, qui nolẽs existere in peccato, eam desponsauit; ea lege, vt nec ipsa nec filij eius amplius habeant de bonis patris, quàm dixerit tempore sponsaliorum, verbi gratia decem

libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsauit, quod Mediolanenses dicunt accipere vxorem ad morganaticam, alibi, lege Salica, hic filijs ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatē non succedunt, alijs extantibus, sed nec in feudo, etiam alijs non existentibus, qui licèt legitimi sint, tamē in beneficio minimè succedunt. In proprietate verò succedunt patri, prioribus non existentibus, succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus secundum vsum Mediolanensium.

Pactione fieri potest vt filiæ in feudum succedant, habita cum domino in inuestitura. Pactione etiam fieri potest vt filij non succedant, non tantùm habita cum domino in inuestitura, sed etiam cum fratre, vt dixi suprà 2. titu. 14. vel cum vxore in contractu matrimonij, vt suprà 16. in hac specie. Titius filium ex nobili vxore suscepit, ea mortua duxit aliam ignobilem ea lege, ne filij ex ea nati ei succederent ab intestato, & omninò, vt neque ipsa, neque filij eius amplius ex bonis suis ferrent quàm quantum dixerit dederitve, mane diei nuptiarum, quæ dictio donatióve à Græcis dicitur ὑπόβολον, *Germanis* Morgengap, *siue* Morgangheba *in legibus Langobardorum sæpè, & Ripuariorum 39. & Alamannorum 56. quod manè die nuptiarum à viro in mulierem conferri soleat quasi* ὄρθριον δῶρον. *Greg. Turonensis in exemplo pactionis initæ inter Gūtrannum & Childebertum reges. Tam in dote quàm in* morgangheba, *id est matutinali dono. Quin & Mediolanenses, cùm in matrimonio interuenit* ὑπόβολον, *eadem ratione id dicunt contrahi ad morganatum siue morganaticam, id est, dato hypobolo, data* morgangheba. *& ita Albertus Argentinensis in*

Chro-

Chronicis. Tanquàm matri suæ per Rodolphum regem morganatico iure donatum. Alijs locis, matrimonium contrahi lege Salica. nam ex lege Salica Francorum Orientalium mane diei nuptiarum maritus vxori constituit ὑπόβολον. Nati autem filij ex patre nobili, matre plebeia, nobiles sunt, quia mater per nuptias nobilitatem adepta est, l. mulieres. C. de dignit. Contrà nati ex patre plebeio, matre nobili, plebeij sunt. nam & ipsa per nuptias facta est plebeia, l. 1. C. eod. l. fœminæ. D. de senat. vt Virginia cùm esset patritia, per nuptias facta est plebeia, Liuij X. idque congruit cum antiqua definitione iuris, vt connubio interueniente liberi patrem sequantur semper, l. cum legitimæ. D. de sta. ho. quod tamen Tricaßini & aliæ quædam nationes non seruant. nam siue plebeiæ nobilibus siue nobiles plebeijs nubant, filij melioris parentis conditionem sequuntur nobiles, quæ & in veterum gloßis gennades & mulieres lucæ ea forma qua boues lucæ. Lactantius de opificio Dei. Potéstne aliquis cùm videat etiam boues lucas cum immanißimis corporibus seruire homini. vulgò corruptißimè, boues & vaccas, aut equos. Sed redeamus ad rem. Titius qui ex vxore nobili iam mortua filium habebat, duxit plebeiam ea lege ne liberi ex ea suscepti ab intestato succederent, nolens, inquit, existere in peccato, id est, ne faceret iniuriam filio prioris matrimonij, & memoriæ vxoris primæ. Conuentio valet, & filij secundi matrimonij, existente filio primi matrimonij, neque in feudum, neque in alodem patri ab intestato succedent. Non existente filio, succedent in alodem, non etiã in feudum. Succedent quoque inuicẽ in omnia bona, & præferẽtur fratri-

 bus

bus consanguineis ex patre tantùm coniunctis, id est, filijs prioris matrimonij si qui supersint, secundum Nou. 84. Succedent & sine dubio fratribus illis consanguineis, qui neque liberos, neque vtroque parente coniunctos fratres eorúmve fratrum filios reliquerint. Secundum hæc quæ diximus, hæc pactio strictius accipitur in alodijs quàm in feudis. In feudis enim valet, siue extent filij prioris matrimonij siue non. In alodijs non valet, si deficiant filij prioris matrimonij. Feuda reguntur moribus: Alodia legibus, quibus abrogare omninò pactiones priuatorum non possunt. Legibus autem eæ pactiones sunt valdè contrariæ, l. pactum. C. de pact. & in feudis tantùm præcipuè vim suam exercent.

Tit. XXXIII. Quando filia succedit in feudum.

SI fœmina habens feudum decesserit, quia fœmineum est feudum, & sine pacto speciali, deficientibus filijs masculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alij verò dicunt, nisi per pactum speciale ad eas non pertinere, sicut si datum esset masculo, quia si ideò quod est fœmineũ, sine pacto transit in fœminas, eadem ratione quia est fœmineum, transire debet in fœmineã prolem, etiam masculis extantibus, quod falsum est. Ex hoc illud descẽdit quod dicitur clericum nullo modo in beneficium paternum debere succedere, etiam si posteà hunc habitum postposuerit. Idem in omnibus qui habitum religionis assumunt, vt conuersi. hi enim nec posteà in feudo succedunt, & si quod habent, perdunt.

Sententiam huius tituli exposui lib. 1. tit. 12.

TIT. XXXIIII. Patre feudum amittente, filios non succedere.

VAsalli feudum delinquentis, licèt ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aspirabit, nisi id iterum à domino licitè adquirat, scilicet gratiam ei faciente, verbi gratia, si non sunt alij ex latere, quibus aperiatur. Ad eius petitionem admittuntur, qui quarto gradu sunt remoti ab eo qui acquisiuit, & etiam vsque ad infinitum, dum tamen hos constet ab ea per masculos descendisse.

Docet vasalli delinquentis feudum nonnunquàm ad agnatos pertinere putà si in alium quàm dominum deliquerit, quod explicuimus 3. titul. 2. & eo tamen casu excludi filios vasalli, nisi id iterum à domino licitè adquisierint, scilicet gratiam ei faciente, vt fit plerumque deficientibus agnatis. & ita filia succedit in feudum, si à domino postulauerit hanc gratiam apponi sibi, vt suprà 1. tit. 25. Gratia domini vocantur, qui iure non vocantur. & potior est gratia iure. Vocari autem agnatos in infinitum. qua de re 1. titul. 1. §. hoc quoque sciendum.

TIT. XXXV. De probatione inuestituræ.

SIVE clericus siue laicus sit dominus ad probandam nouam inuestituram, semper pares curiæ sunt necessarij: & si sine eis facta sit inuestitura, etiam si dominus confiteatur factam, quia tamen sine hac solemnitate facta est, non valet, etiam si probari possit per breue testatum. Sed alij contrà testantur: & si dominus confiteatur factam, decur-

curiæ dixerit. Vade in possessionem illius feudi, & teneas illum pro feudo. Licèt enim non intercessisset inuestitura, tamē tale est ac si intercessisset, quia eius voluntate possessionem nactus est feudi nomine. Inde etiam dicitur, quòd si aliquis probauerit se aliquid nomine beneficij aliquo tempore tenuisse domino præsente & non contradicente, & seruitium eius quasi à vasallo recipiente, licèt nō probet inuestiturā, veruntamen obtinebit præstito iuramento, nisi aliud contra inducatur. Quod autem dictum est per pares probetur inuestitura, intelligendum est de eo domino, qui alios habet vasallos, cæterùm sufficiunt extranei. Nec dicatur ideò inuestituram, vbi sine paribus facta est,* valere, quoniā tunc temporis aberant pares, quia etiā si absint, tamen expectandi fuerint. Sacramentum non semper est dandum possidenti, sed quandoq; possidēti, quandoq; petenti, quandoque neutri datur, & cùm alicui horū datur, ita demùm datur, si aliquid pro eo sit quod iudicem moueat, vbi nihil est quod faciat pro aliquo eorum præter possessionem solam tunc secundùm quod iudici meliùs visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramētum aut auctore nihil probante, qui conuenitur, etiam si nihil præstiterit obtinet. Et cùm datur, aut datur à iudice, aut à patre. si à patre, aut subeat cum duodecim sacramētalibus secūdùm inferiorem distinctionem, aut referat pars cui delatum est: si à iudice, iuret cui delatum est, cum duodecim. Vasallus cū sex parentibus, cęteros si vult, habeat extraneos. dominus verò si vult, cum parētibus, aut cum vasallis solis, aut cum parentibus, vel cum extraneis mistis, vel vasallis, & iurabit vasallus semper sine mentione conscientiæ. Dominusque de suo facto similiter. De facto verò patris

* al. non valere.

patris, vel aui, aut alterius ascendentis, iuramento conscientiam solùm apponet. In quibus causis sacramentum calumniæ à domino nō exigetur, quod nuper Rex Fridericus in * Romandiola constituit, vt vasallus calumniæ sacramentum à domino non exigat. quod etiam à parte domini intelligendum est, vt quod quisque iuris in alium statuit, ipse eodem iure vtatur. Similiter vasallus dominum accusare, vel testimonium contra eum reddere non potest in ciuili causa, aut criminali. Quidam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili modica licere, in quibus si contrà fecerit, feudo priuabitur.

* vs. Roncalia.

Quod dicitur initio, quemadmodum accipiendum sit diximus 1.tit.26. & pleraque ex his quæ hoc titulo continentur, 1.tit. 1. §.si autem controuersia. & titul. 28. & multis alijs locis. Cum autem docuisset inuestitura feudum adquiri, statim subijcit non aliter eam valere quàm si fiat coram paribus, si dominus & alios vasallos habuerit cæteroquin sufficere extraneos, vt & suprà dictum est 2.tit.3. Valere igitur factam inuestituram coram extraneis, si nulli fuerint pares, vel etiam si qui sunt absuerint, vt suprà 1.tit.28. Est enim in hoc contextu ita legendum, Nec dicatur ideò inuestituram vbi sine paribus facta est non valere, quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiam si absint, tamen expectandi fuerint. Et quod ait, Quia, ratio est opinionis improbatæ, qua in eam nos vult compelli non debere. Præterea docet hoc loco deficientibus probationibus iusiurandum modò reo, modò actori deferri, modò neutri, arbitrario iudicis. quod & varijs locis demonstratum est superioribus libris. & notandum quod ait ei plurimum

mum

mum deferri iusiurandum, à quo præsumptio facit, vt titul. sequen. vbi si quæratur an vnus testis præsumptionem siue probationem semiplenam faciat, dicam huius rei disquisitionem totam esse positam in arbitrio & religione iudicantium. Non haberi quæstionem ob vnum testem, ne de seruis quidem alienis probat l. maritum, D. de quæst. quam malè interpretes adstringunt ad seruos proprios. nec temerè igitur iusiurandum deferri ob vnum testem: quem tamen momentum aliquod adferre volunt vulgò ex l. Theopompus, D. de do. præl. malè accepta, vt Alciatus docuit. Ad hæc duo facit hoc loco genera iurisiurandi, vnum quod à iudice, alterum quod à parte defertur, hoc voluntarium soleo dicere, quia ex pactione & conuentione venit, l. 1. l. qui iurasse, §. vlti. l. sed & si seruus, §. vlt. D. de iureiur. siue in iudicio deferatur, siue extra iudicium, de quo in l. 17. in princ. & l. 28. §. vlt. D. eod. Illud iudiciale. Necessarium est quod refertur, ὅρκος ἀντιπαγόμενος. necessariò enim iurare debet is cui refertur, nisi velit rem amittere, vt 1. tit. vlt. & 2. tit. 3. & 15. Refertur voluntarium quod delatum est. Iudiciale non refertur. Iurare autem debet pars cui defertur iusiurandum cum xij. sacramentalibus. Vasallus cum sex cognatis, alias necesse non est esse cognatos. Dominus cum xij. cognatis, vel cum xij. vasallis, aut partim vasallis, partim cognatis, partim extraneis, partim cognatis. qua in parte erat hic contextus miserè deprauatus. Subijcitur & alia differentia inter dominum & vasallum Vasallus iurat semper sine mentione conscientiæ, putà se inuestitum à L. Titio, non se credere aut existimare. nam & si successione ad eum feudum peruenerit, inuestitus fuit de veteri beneficio.

Domi-

Roncaliam properat rapidis attingere castris.
Est locus Italiæ modicum seiunctus ab vrbe,
Cui quia pulchra situ placet inde Placentia nomen.

Et alio loco:

Cura Roncalijs certo mandatur habenda.
Tempore,&c.

Illud postremò adijcit, vasallum aduersus dominum non audiri, nec in ciuili, nec in criminali causa. Et quod ait, Modica, *erat loco motum. Id infrà reposuimus hoc modo. Quidam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili modica licere. quà de re lib.2.tit.5.*

TIT. XXXVII. Si inter dominum & vasallum de beneficio contentio sit.

SI inter dominum & vasallum controuersia sit de beneficio, possidente domino, & vasallo in probatione deficiente, qui conuenitur, nullo præstito sacramento absoluatur, vasallo verò possidente, & actore in probatione deficiēte, si longa sit vasalli possessio, eius iuramento causa finiatur. vbi verò noua est possessio, sacramentum ei non pręstabitur, sed domino deferetur, nisi aliud faciat pro possidente.

Poni videtur hoc loco alia differentia inter dominum & vasallum. Agente vasallo nec probante, domino defertur iusiurandum, vt 1.tit.1. §.si autem controuersia. Hic dicit ei iusiurandum remitti. quod ita abscisè accipiendum non est. alioquin remitteretur etiam vasallo, vt sup.tit.prox. §.in quibus. Sed remittitur domino officio iudicis, vt supr.tit.prox. non iure ipso; licèt fre-

frequenter remittatur. Domino non probante, vasallus iurat, si longa eius possessio fuerit: si noua, dominus nisi magna præsumptio faciat pro vasallo. quod totum pendet ex arbitrio iudicis, vt 1. tit. 1. §. Cùm autem. & 7. & 2. tit. 11. §. vlt. & 15. & huius libri tit. 2. 3.

TIT. XXXVIII. De lege Conradi.

LEX Conradi de beneficijs, quæ dicit: Si inter Capitaneos controuersia sit, coram Rege finiatur: si inter valuasores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur, sed talis distinctio ibi obseruatur, quia si inter duos, quicunque fuerint, de beneficio regali controuersia fuerit, quorum vterque à Rege se dicit inuestitum fuisse, tunc causa coram eo decidatur: Cæteræ verò causæ apud pares curiæ.

Si inter pares duos de aliquo beneficio controuersia sit, quorum vterque suum feudum proprium esse dicat, siue afferant eundem inuestitorem, siue diuersos coram iudice vel arbitro finiatur. Sed cùm vnum producunt inuestitorem, si possidenti sine fraude dominus guarentare voluerit, ipse obtinebit, nisi aduersarius contrà aliquid induxerit.

Ex eadem lege descendit, quòd dominus sine voluntate vasalli feudum alienare non potest. quod Mediolani non obtinet. ibi enim sine curia etiam beneficium totum rectè alienatur: dum tamen aut æquali domino, aut maiori vendatur. Inferiori verò sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam maiori retenta parte alia feudi: verbi gratia, Est vasallus qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet, si partē feudi in vno loco vendat,

dat, in alio sibi teneat, isto non debet emptori seruire, sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere, cum curia verò cuicunque beneficium etiam rustico & sine vasalli voluntate potest, dum tamen totum alienet. Ober. Quidam autem dicunt, vt Gerardus, non valere si fiat inferiori.

Similiter nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit, in feudum tamen rectè dabit, si secũda persona sit talis, quæ feudum seruire possit: vt si dans miles est, & ille, qui accepit, inueniatur miles, ad hoc vt feudum si contigerit, domino similiter seruire, vt & prior possit, & hoc dare liceat in infinitum. In quibusdam tamen curijs vltra tertiã personam feudi consuetudo non extẽditur, vt cùm feudum peruenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. Profectò ille, qui suum beneficiũ alij dat in feudum: non debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat: vt si habeat sibi suisque heredibus (quod intelligi debet de solis masculis) non debet alij dare, vt habeat ipse & sui heredes masculi & fœminæ. Vnde quibusdam placet, quòd eo ipso beneficium amittat Gerardus & alij, & qui dedit, & cui datum est, beneficium perdit. Secundùm alios verò, vt Obertum, tunc domino aperitur, cùm masculi defecerint.

De primo capite Constitutionis Conradi diximus libr. 1. sed dicit eam Mediolani non seruari, nisi de beneficio regali lis sit. Ceteras capitaneorum lites agitari coram paribus, non coram Rege, id est, Imperatore. Adijcit auctor sequutus sententiam eiusdem Constitutionis, litem de feudo quæ est inter duos pares dirimendã esse à iudice ordinario, vel compromissario: quod quemad-

modum accipiendum sit diximus 1.tit.15.& 2.tit.15.& si fortè vnum eundemq; inuestitorem producant, ait secundum possessorem dandam esse litem, cui dominus guarentare voluerit, id est, pro quo liti subsistere & defensionem suscipere voluerit. Est enim antiqua Germanorum vox Guarent, *qua significatur auctor qui de euictione tenetur. Is igitur quem dominus defenderit, in possessionis causa obtinebit. In principali autem causa vincet, qui de iure suo melius docuerit. In contextu emendaui,* Si possidẽti sine fraude, dominus guarentare voluerit, ipse obtinebit. Sine fraude. *id est, sine vitio, vt in Constitut. Friderici de pace ten. §. si duo. In §. ex eadem, ponitur aliud caput legis Conradi, vt dominus sine voluntate vasalli feudum alienare non possit, quod exposuimus lib. 1.tit. 22. Contempserunt id etiam Mediolanenses, vt & Constitutionẽ Friderici de petenda inuestitura intra annum & diem, & alias plerasque, qui Imperatoribus prope natura fuere semper infensissimi. Et econtrariò vasallum quoque nõ posse feudum alienare sine domini voluntate. In feudũ tamen alij rursùs dare posse, dumodò militi det, cùm & ipse miles est, vt suprà 22. & eadem lege qua accepit: nam si accepit sibi & suis heredibus, quod de masculis intelligitur, vt suprà 1.tit.8. non potest dare alteri eiúsq; heredibus tam masculis quàm fœminis, aut si ita dederit, feudum statim domino aperietur, vel non statim, vt Obertus existimat, sed cùm masculi defecerint. qua sententia humanior est. Potest quidem arctiori lege quam ipse habeat in alium feudum transferre, vt est in fragmentis, sed non meliori, ne deteriorem feudi causam faciat, vt suprà 2.tit.9. §. econtrariò. Item vltra*

tra

ita tertiam personam feudi consuetudo (sic legendum; non concessio, id est, proprium ius feudi, vt 2.titul. 3.§. vlt.) non extenditur. Capitaneus feudum suum dat maiori valuasori: maior valuasor minori: minor valuasino. sed in valuasino feudi consuetudo nō seruatur. nam ei feudum auferri quandocunque potest ab eo qui dedit vel à maiori domino, cui tamen si concurrant præferetur qui dedit. In curia Mediolanensi feudi consuetudo in infinitum extenditur. Idemq; iuris est valuasinis quod valuasoribus, vt sup.1.tit.1.& 3. et 2.ti.10. quo iure vtimur. Eiusdem Constitutionis, quæ integra proponetur sequenti libro, de successione feudi aliud caput Gerardus exposuit tit.1.

TIT. XXXIX. De pœna inficientis feudum.

SI fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controuersia, domino dicente, hoc, quod tenes in feudum, à me habes: ille verò negauerit prorsus, si quidem probatum fuerit: ipsum ab eo auferatnr. Sed cùm dubitanter responsum fuerit, nescio, minimè, secundùm quosdam, sed secundùm alios vt O. & G. tunc demùm eo priuabitur, si fraudulenter, id est, sciens hoc negauerit.

Quæ scripta sunt ad tit.5. & in hunc transferātur.

TIT. XL. Vt successor clerici inuestitoris feudum tradere cogatur.

CLerico inuestiturā faciēte de suis bonis, eius successor omnifariam cogitur eam adimplere, cumque de bonis Ecclesiæ eam fecerit, si

possessio rei pro beneficio inuestitę penes eum fuerit, ipse & eius successor ipsam adimpleant, quod etiam in laicis contingit. Vbi verò de alterius feudo fecerit inuestituram, si quidem purè, non valeat, sed si sub tempore vel cõditione quo feudum sibi aperiatur, valebit inuestitura etiam sine voluntate vasalli facta. Si tamen antè decesserit inuestitor, quàm feudum ad eum reuertatur, successor non cogitur eam habere ratam. aut cùm se viuente feudũ apertum fuerit, possessionem tradat, & inuestituram adimpleat, & ideò sciendum est Archiepiscopum Mediolanensem non posse dare in feudum quod tempore introitus sui in dominico inuenerit, sed si ei posteà feudum aperiatur, ipsum rectè dabit. Profectò alij Episcopi & clerici ea quæ in dominico habent, & feuda his aperta olim dederunt, & hodie dant.

Aut de suis bonis clericus inuestituram fecit, aut de bonis Ecclesiæ. Si de suis, ex ea inuestitura heres eius tenetur omnimodò. Si de bonis Ecclesiæ quæ tenuit, is etiam similiter qui ei in functione ecclesiastica successerit, ex ea inuestitura tenetur. quod pugnat cum 1. titul. 27. & ibi explicatum est. Si de bonis Ecclesiæ, quæ alius tenebat in feudum, aut purè eam fecit, aut in diem vel conditionem. Purè facta non valet. In diem vel conditionem ità demùm si eo viuo, qui inuestituram fecit dies venerit vel conditio extiterit, id est, si ad eum feudũ redierit, quod tempore secundæ inuestituræ alius tenebat, vt suprà 1. tit. 1. §. si verò Archiepiscopus, & tit. 5. Ad hæc adycit Episcopum quod inuenerit in dominico introitus sui tempore, putà, feudum quod ad Ecclesiam redierat, alij rectè in feudum dare, rem nem-

nempe solitam in feudum dari. Excipit solum Archiepiscopum Mediolanensem, Ecclesiæ eius amplificandæ studio, vt mos inoleuerat, quæ & multa alia priuilegia habuit, & Ambrosii nomine Christianis omnibus fuit in honore præcipuo.

TIT. XLI. De vasallo imperfecto.

MVtus & surdus, cæcus, claudus, vel alter imperfectus, etiam si sic natus fuerit, totũ feudum paternum retinebit. Ober. & Gerar. & multi alij. Quidam tamen dicunt, eum qui talis natus est, feudum retinere non posse, quia ipsum seruire non valet. Si dicimus in clerico, & in fœmina, & in similibus.

De muto diximus 1.titu.2.§.vlt. De clerico 2.tit.21. De fœmina varijs locis. Eadem est ratio surdi, cæci, claudi, manci, debilis ad mandata seruitia.

TIT. XLII. De vasallo qui occidit fratrem suum vel domini sui.

SI quis interfecerit fratrem domini sui, non ideò beneficium amittit: sed si fratrem suum interfecerit ad hoc, vt totam hereditatem habeat, vel aliã feloniam commiserit. Verbi gratia, Hominem tradendo: vt in curia amplius stare non possit, priuabitur beneficio, quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem feudum pertinebit, si paternum fuerit, eodem prorsus obseruando, quantum ad ordinem gradus, qui continetur in legibus. Cùm autem ad dominum respicit felonia, feudum tunc domino aperitur.

Hæc exposuimus lib.1.tit.2.& 3.tit.2. Eodē prorsus. *Obseruari ordinem graduum, qui in iure ciuili descriptus est.*

TIT. XLIII. Non teneri vasallum offerre seruitium.

NON cogitur vasallus omninò secundùm vsum Mediolanensem dominum adire, & seruitium ei offerre, sed cùm nunciatum ei fuerit, tunc domino si potest seruiat.

Vide libr.1. titul.20.

TIT. XLIIII. De alienatione feudi.

SI vasallus contra Constitutionem Lotharij Regis beneficium alienauerit, si totum, perdit totum: si partem, partem perdit, & ad dominū reuertitur. & ideò si contra vnum dominorū, quorum communis vasallus erat, fecerit feloniam, eum fortè cucurbitando, eius solius parte priuabitur: & si voluerit vnius solius partem refutare, alijs sibi reseruatis, hoc facere poterit, quia vasallus etiam sine domini voluntate rectè feudū refutare potest. Post refutationem autem ad seruiendum quidem non tenetur, sed eum offendere non debet.

Ex Constitutione Lotharij, vasallus qui feudum alienat sine voluntate domini, feudum amittit, feudum amissum ad dominum reuertitur. & hoc est quod dicitur, alienatione feudum domino aperiri. De eo Constitutio Lotharij loquitur, qui totum feudum alienat, sed porrigitur à Friderico etiam ad eum qui partem alienat, quem tamen ob alienationem partis non dicemus totum feudum amittere, vt olim totum feudum amittebat,

tebat, qui supra dimidiam alienabat, sicut docui libr. 1. Amittet igitur eam tantùm partem quem alienauit, idemq́ dicemus in eo, qui partem feudi inficiatur, idem in eo qui delinquit in vnum ex dominis, & in eo qui vnum ex dominis partemve feudi refutat in manus domini sui. quæ refutatio liberat quidem seruitio, sed non honore, vt exposuimus suprà 2. tit. 14.

TIT. XLV. De alienatione paterni feudi.

ALienatio feudi paterni non valet, etiam domini voluntate, nisi agnatis consentiẽtibus, ad quos beneficium quandoque fit reuersurum: nec in filiam vasallus feudum poterit confirmare, agnatis non consentiẽtibus, vel posteà ratum non habentibus, & licèt prohibeatur beneficij alienatio, inter agnatos tamen si paternum fuit, concederetur: & si libellum vnus alteri fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio.

Feudum aut nouum est aut genearchicum. In alienatione feudi noui sufficit consensus domini, nec agnatorum exigitur. In alienatione feudi genearchi, & domini & agnatorum consensus necessarius est. agnatorum, inquam, proximiorum. nam proximiores agnati in his, quæ veniunt à communi parente, ius habent successionis, & ius προτιμήσεως, non in alijs bonis. In feudis ergò paternis, non nouis. Ratihabitio autem hac in re consensum imitatur & retrotrahitur, vt in alijs plerisque iure ciuili, imò omnibus sine vlla distinctione ex Constitutione Iustiniani, sedata controuersia inter Sabinianos & Proculianos, quæ fuit olim ea in re. Consensu consumitur ius successionis, & ius προτιμήσεως, & ius commissi, vt docui nescio quo loco suprà.

In refutatione non est necessarius consensus domini vel agnatorum. Sed si refutando feudum, id velit vasallus in filiam vel in extraneum confirmare volente domino, huic confirmationi etiam agnati consentire debent. idẽ si in vlteriorem agnatum, secundùm ea quæ diximus tit.14. quia hæc refutatio alienatio est. Et sic econtrariò ponitur hoc loco vnus casus, quo in alienatione domini consensus non exigitur, si vasallus feudum alienauerit proximiori agnato. quia hæc alienatio refutatio est potius quàm alienatio. Potest autem refutatio fieri inuito domino, vt tit. prox. suprà.

TIT. XLVI. De feudi controuersia inter dominum & vasallum.

SI inter dominum & vasallum de beneficio fuerit controuersia, coram paribus finiatur. Vbi autem dicit vasallus prius de suo recto feudo debere se à domino inuestiri, si quidem sine controuersia de alio sit vasallus, indubitanter primò inuestiendus est, & posteà cognoscendum est quod sit suum rectum feudum, & quod non. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quo controuersia est, tũc tota causa prius ventilanda est: & sic videndum vtrùm posteà inuestiendus sit.

Hic locus explicandus est ex tit.20. lib.2.

TIT. XLVII. De infidelitate pugnam non fieri.

NON est consuetudo Mediolani, vt de felonia aut de infidelitate pugna fiat, licèt contrarium sit quod præcipit lex Langobardorum, vt de infidelitate pugna fiat.

Cùm

Cùm lex duellionum inopia vigeret, non omnis tamen lis ea dirimebatur. Vnde quæritur an si de commisso feudo ob turpitudinem aliquam aut perfidiam lis sit, hæc duello dirimi poßit. Lex quidem Langobarda ita vult, & armis militaribus, non fustibus. l. quibuscumque. Lang. qual. se quis def. deb. itemq́; Henrici II. Constitutio quædam, sed vt ait, Mediolani non obseruatur. In alijs causis plerumque fustibus & clauis singulare certamen iniri solebat, l. 84. Lang. de fur. & inde Constit. Neap. 2. titu. 37. præcipitur, vt singulares habeant clauas puras, id est, sine spinis, sin aculeis. Exercere etiam olim se milites solebant clauis ligneis, non inuicem, vt decertant singulares, sed ad palos, auctore Vegetio 1. cap. 11. 12. 14. quod Platoni est γυμνάζεσθαι πρὸς εἴδωλα ἄψυχα 8. Legum.

TIT. XLVIII. Quando vasallus feudum perdat.

SI à morte vasallus dominum liberare potuerit, & non fecerit, beneficio carebit, sed licèt potuerit facere ne domin⁹ in peccatum præcipitaretur, veluti periurium, non tamen feudo priuandus erit.

De hac re diximus satis 3. tit. 1.

TIT. XLIX. De Capitulis Conradi Regis factis in Roncalia.

HÆC sunt capitula quæ rex Conradus fecit in * Romandiola de beneficijs. Constituit enim vt si post mortem domini vasallus, vel post mortem vasalli heredes eius per annum & diē steterint quòd dominū vel heredem eius non adierint, fidelitatem pollicendo, & inuestituram pe- *al. Roncalia.*

tendo, si tale sit beneficium vt fidelitas sit præstanda, ipsum perdat, sicut & antiquitùs consuetudo fuit, sed non Mediolani.

Præterea vt liceat dominis omnes alienationes feudi factas, nulla obstante præscriptione reuocare. Similiter in petendis hostenditijs: hostenditiæ dicuntur adiutorium quod faciunt dominis Romá cum Rege in hostem pergentibus vasalli qui cum eius non vadunt. Verbi gratia, In Lombardia dimidiam, in Theutonica terra tertiam partẽ fructuum facta computatione fructum solummodò eius anni quo hostem faciunt. Item si clericus, veluti Episcopus, Abbas, beneficium habens à Rege datũ non solummodò personæ, sed Ecclesiæ, ipsum propter suam culpam perdat, eo viuente, & ecclesiasticum beneficium, vel honorem habente ad Regem pertineat: post mortem verò eius, ad successorem eius reuertatur.

Vetus liber pro Romandiola habebat Roncalia rectißimè, vt suprà 36. quo loco etiam Lotharius edidit Constitutionem de feudis non alienandis, & aliam Fridericus de priuilegijs studiosorum. Sed perperàm retinebat Conradi nomen, cùm verò verius sit hæc quatuor capita Friderico deberi, Constitutione eodem loco promulgata. De tribus sanè constat esse Friderici ex Constitutione eius proposita libro quinto, vt feudum amittat vasallus, qui non iurat fidelitatem intra annum & diem, vt nulla præscriptione repellatur dominus reuocans alienationem feudi sine suo consensu factam: Vt vasallus qui non respondet ad delectum, reditus annui certa parte multetur. Quartum autem, vt si clerico concessum sit feudum non tam personæ quàm Ecclesiæ respectu, ob culpã clerici ad dominum redeat;

mor-

mortuo clerico à domino ad Ecclesiam, & si ea Constitutione non comprehendatur, tamen ab Othone Frisingensi, Friderico palàm adscribitur. 2. cap. 11. Quorundam, inquit, Episcoporum regalia personis tãtùm, quia nec personis, sed Ecclesiis perpetualiter à principibus tradita sunt, à Friderico Roncaliis abiudicata fuêre, quod expeditione Italica sequuti Imparatorem non fuissent. quod ita Guntherus:

Talia regalia iura
Amisere nota, personæ scilicet ipsæ (iniquè
Non tamen Ecclesiæ. neq; enim quod pastor
Gesserit, Ecclesiæ fas est in damna refundi.

Nulla obstante præscriptione. *Ergo nec præscriptione 30. annorum, quæ tamen in aliis feudorum caussis valet, vt suprà 6. & libr. 2. tit. 9. §. pen. Sed putem etiam domino reuocanti alienationem obstare præscriptionem 30. annorum, & Constitutionem Friderici esse tantùm accipiendam de præscriptione longi temporis, vt rectè Guntherus sic eam expresserit.*

Nullaq; vel longi præscriptio tẽporis obstat,
Quominus ad dominũ redeãt trãslata priorẽ.

Constantinus Porphyrogenneta exigit præscriptionem 40. annorum. In Lombardia. *Emendaui 1. tit. 20. ex Constitutione Friderici & manuscriptorum integriori fide.* In Lombardia dimidiam, in Theutonica terra tertiam partem fructuum, &c. *Duo erant regna, Lombardicum & Theutonicum. In Theutonica, Baioaria, Sueuia, Saxonia, Thuringia, Frisia, Lotharingia, vt Otho Frisingensis scribit.*

TIT. L. Cuius iuramento ſtetur in quæſtione feudi.

ITem ſciendum eſt, quòd ſi inter maſculum & fœminam controuerſia fuerit, maſculo dicente, hoc eſt feudum, fœmina negante, niſi apertis probationibus fœmina oſtenderit non eſſe feudũ, creditur maſculo ſuo iuramento affirmanti cum duodecim ſacramentalibus. Sed ſi inter dominum & fœminam, domino dicẽte feudum, fœmina negante, probationibus deficientibus detur fœminæ ſacramentum. Item ſi ſit inter dominum & emptorem feudi: ſi emptor dicat non eſſe feudum, domino in probatione deficiente, ſacramento emptoris finiatur. Quidam tamen diſtinguunt, vt ſi magna eorum pars quæ vaſallus ibi tenebat, feudum ſit, detur domino ſacramentum.

Regula eſt reo dari iuſiurandum, vt dixi ſuprà 2. & 3. ſi lis ſit inter dominum & emptorem, inter dominum & agnatum vel agnatã. Sed ſi lis ſit inter agnatũ & agnatam, agnato potius, quamuis actor ſit, deferetur iurſiurãdi conditio, deficientibus probationibus. Item ſi præſumptio faciat pro domino, defertur potius domino quàm fœminæ vel emptori. Præſumptio eſt pro domino, ſi eorum quæ in eo agro venditor poßidebat magnam partem conſtet eſſe feudum. nam & vẽdita adfinis pars præſumitur feudum. Quæ vaſallus ibi tenebat, id eſt, venditor. In extremo deleui hæc verba, alibi fœmina.

TIT. LI. Electionem dari emptori feudi cui feudum reſtituat domino an vaſallo ignoranti.

Domi-

DOmino cum emptore feudi agente, si vasallus iurare poterit quod ignorans esse beneficium vendidisset, credens proprium, electioni emptoris committitur vtrùm domino velit ipsum cedere an vasallo restituere. Obertus dicit omnia vasallo restituenda. Quo restituto, id beneficium vasallus retinebit, non nocente venditione, eò quòd ignorans alienauit, & quod dicitur alienatione feudum aperiri domino, intelligendũ est cùm à scientibus venditur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

Feudum ex Constitutione Lotharij alienatione domino committitur, si vasallus sciens vendiderit, quia dominum contemnere videtur, qui eo inuito vel ignorante feudum alienat, vt suprà 3. titul. 2. Ignorans est extra omnem culpam. Igitur si ignorans vendiderit, feudum domino nõ committitur, sed id vasallus ab emptore cognita veritate repetere potest, ignoranti emptori præstita indemnitate, vt suprà 20. Quòd si id dominus ab emptore petere occupauerit, emptoris est electio cui feudum restituat, petitori an venditori. Si venditori, iudicio absoluetur: si domino, multò magis. sed id deinde à domino vasallus repetere poterit. Obertus sublato circuitu malebat soli venditori restitui.

TIT. LII. Vasallum de feudo agere & conueniri posse.

SI controuersia inter vasallum & alium de beneficio fuerit, aduersario proprietatem totius vel partem, vel seruitutem, vel aliud aliquod ius sibi vindicante causa per vasallum etiam domino absente quasi propria ad finem perducatur. ipse enim

solus

solus vtiliter agendi & excipiendi habet potestatem, & si pro eo, aut cōtra eum iudicatum fuerit, vel cum aduersario transegerit, dummodò fraudulenter factum non sit, etiam si post beneficium domino aperiatur, tale erit ac si eo causam agente iudicatum fuisset, & ideo ab eo ratum haberi oportebit.

Vide suprà tit.23. & lib.2.tit.9.in princ.

TIT. LIII. De feudi alienatione & recuperatione.

PRæterea si vasallus ante constitutionem Lotharij regis feudum alienabat, quod in quibusdam curijs pro parte, in quibusdā pro toto olim licebat, & ipsum posteà recuperabat, pro feudo sibi retinebat hoc est in causam feudi recadebat, hodiè autem si ipsum alienauerit, si quidē illicitè, licet posteà recuperauerit, tamen penes eum non remanebit, vtpotè domino, ad quemcumque peruenerit, apertum. Profectò si domini volūtate vendiderit, vel per libellum vel aliter alienauerit, si idem posteà recuperauerit, penes eum remanebit, non iure beneficij, sed aut proprio, aut pro libello, aut aliter secundū quod idem recuperauerit, dūmmodò scias quòd si ad libellum domini voluntate id dederit, si quidem pro libello ei datur singulis fortè annis, & hoc iure feudi cēsebitur. Illud verò ius quod per libellum transtulerit, & posteà recuperauerit, pro beneficio non tenebit, sed velut alterius rei datæ per libellum si feudum domino refutauerit, per libellum retinebit.

IVre antiquo feudum alienare vasallus poterat, iure libelli in totum vel pro parte etiam inuito aut ignorante

rante domino.iure libelli,non iure proprio. Id ergo emptor iure libelli retinebat, non iure feudi, vt dixi 1.tit. 2. Cùm autem id posteà recuperabat vasallus, rursus prædium verì feudi naturam recipiebat. Constitutionibus Caroli Magni cauetur, ne vasallus vendat feudum fiducia contracta,vt mox idem redimat in alodem ab eo cui vēdiderit etiam in alodem, legis Francicæ 4. cap.51.quia fidem fallere videtur qui per hanc causam ipse sibi mutat possessionis causam. Hodiè Constitutionibus Lotharij & Friderici, ne partem quidem feudi alienare sine domini consensu vasallus potest, & alienatione feudum domino aperitur vsque adeò,vt & si id mox vasallus receperit non possit retinere inuito domino,quod cecidit semel in commissi causam. Sed si domini voluntate vasallus feudum vendiderit, & deinde recuperauerit,id eo iure habiturus est quo recuperauerit, nō feudi iure pristino inuitus. Si tamen per libellum alienauerit, eoq; nomine ei quotannis inferatur pensio certa,quia nō omne ius abalienauit, pensionem retinebit iure feudi. In fine emendaui. Sed velut alterius rei datæ per libellum, si feudum domino refutauerit, per libellum retinebit, *id est, si declarauerit se iam amplius ea re quasi feudali vti frui nolle.*

TIT. LIIII. An agnatus vel filius repudiata hereditate possit feudum retinere.

SI contigerit vasallum sine omni prole decedere, agnatus ad quem vniuersa hereditas pertinet, repudiata hereditate feudum si paternum fuerit, retinere poterit, nec de debito hereditario aliquid

aliquid propter feudum soluere cogitur, sed in fructibus si quos reliquit, vt de eis debitum soluatur, quo tempore decesserit (secundum quod suprà diximus) considerabitur. Vbi verò filium reliquit, ipse nó potest hereditatem sine beneficio repudiare: sed aut vtrunque retinet, aut vtrunq; repudiat: quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit, & licèt alterum sine altero retinere non possit, agnatis tamen consentientibus poterit dominus eum si voluerit quasi de nouo beneficio inuestire, quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo onere hereditario imminente.

Agnatus cui delata est hereditas defuncti, potest separare bona feudalia ab alodijs, & feuda iure suo retinere quasi à communi parente profecta, alodia repudiare. quo casu alodia insolidum agnatæ si quæ sint eiusdem gradus iure accrescendi vindicabunt, vel agnati agnatave sequentis gradus ex successorio edicto, vel cognati, vel vxor, vel fiscus secundum ordinem legum. Agnatus qui sola feuda retinet ære alieno defuncti non obligabitur: & fructus feudi eius anni quo vita functus est vasallus diuidentur inter eum qui subierit hereditatem & agnatum vasalli qui hereditatem repudiauit eodem modo quo inter dominum & heredem vasalli diuidi eos dictum est suprà 30. Est hac in re differentia inter agnatum & filium. nam filius non potest separare alodia à feudis, vt infrà 64. nisi consentientibus agnatis, vt additur hoc loco: his enim consentientibus repudiata hereditate potest amplecti feuda, ita tamen vt de eis quasi de nouis beneficijs inuestiatur, non quasi de veteribus & suis rectis feudis. Hereditatem repudiatam suscipient agnati ex successorio edicto. Est

cto: Est & in feudo repudiato locus successorio edicto, non in feudo refutato, vt 2 tit. 14. Repudiantur delata nondum adquisita. Refutantur adquisita. Post adquisitionem autem nec locus est successorio edicto, nec iuri accrescendi. Rationem differẽtiæ inter filium & agnatum vulgò non explicant, quæ mihi videtur esse huiusmodi. Agnatus in feudo tantùm genearchico succedit, non in feudo nouo: & ideò non tam videtur id à defuncto accipere quàm à communi parente, putà auo, vel proauo qui id primus adquisiuit, vt si feudum adquisierit auus meus, & ab eo in patrem meum transierit, à patre autem abuenerit mihi, me mortuo sine liberis, in id succedet patruus meus quasi in feudum patris sui, nõ quasi in feudum meum, vt 1. titu. 18. & ideò repudiata hereditate mea poterit feudum quasi patris sui feudũ retinere, & debitis oneribúsve hereditatis meæ non obligabitur. Quin & ipse testamento non potero in fraudem patrui mei illud feudum in alium conferre. vt 1. titu. 4. Hæc de agnato. Filius autem succedit patri non tantùm in genearchico feudo, sed etiam in nouo, & genearchicum putà quod descendit ab auo etiam capere videtur à patre suo, non ab auo, cùm in eius successione patruo suo præferatur, qui tamen erat proximior auo. qua de causa non aliter admittitur in feudum auitum quàm quasi heres patris, & ideò separare bona non potest. hereditas enim scindi non potest. Repudiata igitur hereditate non poterit feudũ retinere, nisi consentientibus agnatis. Quin & si agnati consenserint, id quasi paternum non retinebit, sed quasi nouum, & consensione huiusmodi sibi periment agnati ius successionis, vt infrà 58. Et consequenter si exheredatus sit, excludetur,

tur, cùm tamen agnatus exheredatus non excludatur à successione feudi antiqui. Item tentari hac ratione potest patrem vni ex filijs feudum prælegare posse, vt consuluit Paulus Castrensis cons. 163. Sed obstat lib. 1. titu. 4. quo Gerardus ait filios æqualiter succedere, nulla ordinatione defuncti in feudo manente. Et sanè licèt capere id filij videantur à patre, tamen quia id pater conseruare agnatis vel liberis suis debuit, non potest vnum ex filijs eligere, exemplo lucrorum nuptialium, quæ superstes coniunx seruat liberis communibus, nulla electione concessâ. No. 2. & 22. Et ita his libris quoties ponitur vni ex filijs feudum obuenisse insolidum, non electione patris, sed diuisione ponitur obuenisse, vt suprà 9. & infrà 59. & 93. & 99.

TIT. LV. Coram quo sit quæstio feudi ventilanda.

EX eo quod suprà diximus, vt si inter duos de beneficio fuerit controuersia, coram iudice vel arbitro finiatur, talis hic fit quæstio: quodam sine filio decedente, alius credens beneficium, quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo inuestitus est eius beneficij nomine, econtrà apparēt agnati, qui feudum sibi vindicant quasi paternum. Est igitur quæsitum, an apud curiā domini vel iudicem sit hæc quæstio terminanda? responsum scio quia ad dominum quodā modo causa spectare videtur, ad quem inuestitus habebit regressum de euictione, vt coram paribus finiatur curtis, & licèt alter per se non possit alterum trahere ad curiæ iudicium, generaliter tamen etiam si inter duos causa fuerit de beneficio, eos curia vocante nō licebit eorum alicui eius curiæ iudicium declinare.

Qua

Quæ ad hunc locum pertinent, repetenda sunt ex lib.1.tit.15.& lib.2.tit.15.& 20.& suprà 38.

TIT. LVI. De pœna domini feloniam committentis.

EX facto quæsitum scio, & ego à pluribus quæsiui, si dominus contra vasallum apertam feloniam fecerit, an sicut vasallus feudũ debet amittere, ita domin⁹ proprietate priuetur? Et quidam dicunt, ex omni felonia qua vasallus feudo priuatur, & dominus proprietate priuetur. Alij, non nisi ex magna felonia: alij, ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, nõ habita distinctione qualis vasallus sit, vèrùm per sacramentum, vel non.

De hac re diximus 2.tit.5. Vasallum per sacramentum vocat eum qui iurauit fidelitatem: cui aduersùs est is cui pactione remissa est fidelitas.

TIT. LVII. Quando feudum licitè alienatur.

SI quis ea lege alicui feudum dederit, vt ipse, & sui heredes, & cui ipse dederit habeant, quid iuris sit quæritur. Respond. iste qui sic accepit, poterit id vendere vel donare: vel aliter, si sibi placuerit, etiam sine volũtate domini alienare, & ille etiam cui datum fuerit, non habebit ipsum pro feudo, nisi sicut ei datum est. Sed qualitercunq; ei datũ fuerit, siue ad proprium, siue ad libellũ, licèt propriam feudi naturam non habeat, iure tamẽ feudi censebitur, vt ex his causis ipsum amittat, quibus & verum feudum. Vbi ergo sic datum est feudum, & cui in feudum dederis, aliud est, & propriam feudi naturam habet.

Voluntate domini licitè alienatur. Sed in hac specie voluntas domini strictius accipitur, vt suprà 25.

TIT. LVIII. Quando pactum non obstat successioni feudi.

TRes erant agnati, vel plures, vnus eorum habebat feudum, quod erat paternum, sed alter eorum finem & refutationem ei, suisque heredibus, & cui ipse dederit, fecit. decessit iste sine filio masculo. Alter, qui nõ refutauit, vindicat sibi totum. Alter verò qui refutationem fecit, vult ad successionem venire pacto non obstante. Sapientes quidam Mediolanen. interrogati responderunt nõ obstare illud pactum, nisi feudum omninò refutauerit, vel nisi ad hoc refutauerit vt dominus eum quasi de nouo beneficio inuestiret. Tunc enim secuta inuestitura noua, quasi nouum sit feudum, nõ succedit.

Hoc exposuimus lib. 2. tit. 14.

TIT. LIX. De natura successionis feudi.

SVccessionis feudi talis est natura, quòd ascendentes non succedunt: verbi gratia, pater filio. Inferius verò filius patri succedit, & non filia, nisi ex pacto, vel nisi sit fœmineũ. (Tunc enim succedit filia matri & patri: secũdum quosdam succedit nepos ex filia solus) & sic vsque in infinitum, si feudum sit paternum. Paternum autem voco, quicunque ex superioribus id acquisiuit, dummodò scias, quòd si quis habens beneficium, quatuor superstitib⁹ filijs decedat, & feudum ad vnum solum ex diuisiõe deueniat & iste superstitibus filijs duobus vel tribus decedat, qui patrueles dicũtur, & ad vnum eorum beneficium feudi ex diuisione perueniat, & similiter iste superstitibus filijs decedat, ad quorum vnum feudum similiter peruenerit, sicut

etiam

etiam ex alijs superioribus vel primis fratribus supersunt masculi, si ille qui feudum habet, decesserit nullo filio relicto, an ad omnes, vel ad quos perueniat, quæritur. Respondeo, ad solos, & ad omnes qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti verò proximiores esse dicũtur, respectu aliarum linearum. sed omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

In feudum parentes non succedunt. rationem exposui lib. 1. tit. 1. Id mores multarum nationum traxerunt ad alodia, sine ratione. Excipitur autẽ vnus casus in fragmentis, Si contracta fiducia pater filium de feudo à domino suo curauerit inuestiri. nam ex pactione præmortuo filio recurret feudum ad patrem. In eisdem quod satis obscurè scriptum est, Quidam dominus, &c. explicandum est ex his quæ sequuntur hoc loco, Paternum, &c. vt linea eius fratris cui diuisione feu dum obuenit quamdiu durauerit censeatur esse proximior, & præferatur lineæ alterius fratris, Nepos ex filia solus. *Sic emendaui ex manuscriptis. & verissimè. Si enim filia obuenerit feudum ex conuentione, & filia decesserit relicto nepote & nepte, nepos solus admittetur, vt 1. titu. 12. & infrà 63.* Qui patrueles dicuntur. *Species ponatur hoc pacto: Titius feudum adquisiuit, & reliquit filios quatuor, Primum, Secundum, Tertium, Quartum. Primus duos filios suscepit, Quintum & Sextum, totidem & reliqui fratres suscepere, qui liberi inuicem sunt fratres patrueles. Sextus duos quoq; filios suscepit, Septimũ & Octauũ. Feudũ Titij obuenit Primo, à Primo trãsiit in Sextum, à Sexto in Octauum. Mortuo Octauo sine liberis, succedet*

cedet Septimus. hoc non extāte Quintus, patruus Octaui. rursus Quinto deficiente atque ita linea Primi deficiente, in feudum æqualiter succedent Secundus, Tertius, Quartus, eorúmve posteri. Patrui Magni Octaui, vel propiores sobrinis non succedent, quia ex Titio non prodierunt à quo feudum cepit causam & originem.

TIT. LX. Beneficium in curiæ venditione non contineri.

QVidam Capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & posteà eandem curiam vendidit, non habita mentione beneficij. Controuersia est inter Capitaneum & emptorem, dicente emptore se curiam cum beneficio emisse, domino verò contradicente ad eum beneficium non pertinere. Respondi illud beneficium in venditione nō contineri, nisi expressè de eo actum sit.

Hanc quæstionem exposuimus suprà 19.

TIT. LXI. Vtrùm filius vasalli feudum amittat viuo patre.

QVæsitum est apud me, si filius viuente patre dominum offenderit, ita quòd feudū amitteret si pater decessisset, vtrùm feudum amittat, vel non: secundum istos sic, secundum Gerardum, & Obertum similiter.

Indignum esse filium successione feudi ob feloniam commissam viuo patre. Agnatum igitur si feudum fuerit paternum, vel dominum filio præferri. In hoc consentiunt omnes auctores. & in fine omnium quos habui integerrimus & vetustissimus liber habebat, Respondi, *se-*

di, *secundum Stephanum sic:* secundum Gerardũ & Obertum, similiter. *Idemq́, confirmat Constitutio Friderici, quam his elegantissimis versibus Guntherus expressit.*

Si patris dominum vasalli filius acri
Læserit offensa, festinet prouidus illum
Conciliare pater. quòd si contemnet agendũ,
Munere priuetur. si verò audire monentem,
Filius indomita neglexerit aure parentem
Non erit in feudo successor idoneus illo
Ni prius accensam domini placauerit iram.

TIT. LXII. Non puniri vasallum ex sola cogitatione.

SI voluerit vasallus dominum offendere, sed nõ laborauerit, feudum non amittit. Gerardus & Obertus similiter etiam si laborauerit, non amittit feudum, nisi insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

Solam cogitationem solúmve conatum vasalli non puniri. Insidias puniri amissione feudi.

TIT. LXIII. De successione nepotis ex filia.

SImiliter si quis inuestitus fuerit de feudo, ita vt ad fœminas transiret, & duas filias tantùm reliquerit, quarum vna filium habeat, & altera filiam, vtrùm post mortem illarum masculus tantum feudum habere debeat? secundum Gerardum masculus tantũ, Obertus contrà. & econtrà si filios ille habuerit.

Si placuerit, vt fœminæ succederent, & filia reliquerit nepotem & neptem, nepos solus admittetur. Et hoc est quod dixit suprà 59. secundum quosdam, nempè Gerardum, succedere nepotem ex filia solum,

cùm filia feudum obtinuit ex conuentione. idemq́, est in nepote ex filio. Diximus hac de re 1.tit.2.§.pen.

TIT. LXIIII. Differre agnatum à filio in successione feudi.

FIlius non potest recusare hereditatem patris absque feudo, propinquus autem potest.

Rationem differentiæ explicui suprà 54.

TIT. LXV. De contentione feudi inter filiam & propinquum, vel inter vasallum & emptorem.

SI contentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de feudo, cùm filia feudum habere non poterat, quia dicat ipsa, Hoc est de mea hereditate, & ille dicat, imò de feudo, electio propinqui erit decernere veritatem iureiurando. Gerardus & Obertus, Similiter si contentio fuerit inter aliquem qui emisset à seniore, & vasallum, quia dicat vasallus, Hoc est de feudo meo, ille autẽ neget, electio emptoris est veritatem iureiurando decernere, cùm pares curtis veritatem non testantur. Gerardus & Obertus.

Cùm pares curtis veritatem non testantur. *id est deficientibus probationibus. &ijs de rebus dictum est satis suprà 2.3.59.* Decernere. *Forsitan discernere est rectius, vt infrà 88.*

TIT. LXVI. De pacto legis commissoriæ.

SImiliter feudum lege comissoria datum non valet, id est si ad certum tempus pecunia non soluatur creditori, vt habeat in feudum. Gerardus. & secundum Obertum valet.

Non

Non displicet inscriptio vetus huius tituli, De pacto legis commissoriæ. nam vt pignoris hypothecam, & legem pacti, & pactum pacis, & actionem conditionis dicimus rectè, cur non est pactum legis? De hac autem re tractaui 1. titul. 29.

TIT. LXVII. Vt feudum ad certum seruitium dari possit.

SIMILITER potest feudum dari ad certũ seruitium. Gerardus & Obertus.

Hoc est feudum conditionale, & sumatur exemplũ ex 2. tit. 3. §. vlt. Et hoc etiam cur refutari non poßit nõ video. quod hic interpres tamen exagitat.

TIT. LXVIII. Quando feudum de camera sit dandum.

NOtandum est in feudo quod de caneua seu camera dicitur, non debere dari nisi cùm sit in camera, vel caneua, vnde solui possit: vel si ita euacuata sit caneua sine culpa promissoris, expectandum est donec interim de caneua vel de camera dari possit. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni ære alieno deducto. Non enim æquum est quem videre egentem quem prius habuit in coniugem.

Hoc exposui suprà 2. tit. 2. & quod ait, coniugem titul. 5. vulgò perperam additur, vel amicum.

TIT. LXIX. Qui debeant interesse inuestituræ.

QVÒD autem pares tantùm debeant interesse inuestituræ feudi,& non alij,hoc tunc verum est,cùm dominus vasallos alios habuerit. Alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen, argumentatione legis de vltimis voluntatibus in Lombardia,scilicet illa quę dicit: Si quis donationem facere voluerit de suis rebus alicui vel inuestituram,adhibeat sibi de pagensibus suis,& qui per eandem legem viuant duos testes idoneos,vel tres,vel plures, pluralis enim locutio,duorum numero contéta est. Idcircò pares necessarij sunt in instrumento inuestituræ, & non alij,ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, alijs testibus inductis, corruptis fortè pecunia,vel odio,vel gratia,quæ non sunt suspicanda in paribus.

Scriptum erat simpliciter l.7.Lang.de vlt.volun. vt adhibeat testes idoneos. Hanc ergo ita accipit, vt sufficiāt duo vel tres liberi homines,etiam extranei, cùm deficiunt pares,vt suprà 36.& lib.1.titul.28. & 2.tit.3. Ex d.l.7.emendaui, Adhibeat sibi de pagensibus suis,& qui per eandem legem viuant,duos testes idoneos,&c. *Pagenses sic dicuntur, vt Græcè* κωμῆται.

TIT. LXX. De re communi in feudum danda, & per quos fiat inuestitura.

ITEM sciendum est non esse impedimento inuestituræ,& si inuestiturā faciat de re quā communē dominus habeat cum aliquo,quia si sponte diuidere noluerit ille,cum quo habet rem communem qui inuestituit, potest cogere per iudicem ille qui inuestitus est,vt diuidat.

Item

Item heres eius neceſſe habet tenere firmam inueſtituram, quam pater fecit. Item eadem lege, & eodem iure debet habere rem iſte qui inueſtitus eſt, quo haberet qui eum inueſtiuit, cum coherede ſuo, ſcilicet vt adęquatio percurrat vſque ad 40. annos. Item inueſtitura per ſe vel per ſuum nuncium dari & accipi poteſt, quæ omnia ſupradicta colligi poſſunt per ſupradictas leges Langobar. tit. de vlti. volunt. l. ſi quis. & C. com. diui. l. 1. & fin.

Non tantùm rem propriam, ſed & communem, id partem pro indiuiſo in feudum dare dominus poteſt. nam & quouis alio modo eam alienare poteſt ante acceptum iudicium familiæ erciſcundæ, vel communi diuidundo, l. portionem, C. de donat. non poſt iudicium acceptum, l. 13. & 14. D. famil. erciſcun. l. 1. C. commun. diuid. & iudicium familiæ erciſcundæ dabitur feudatario, quia nemo inuitus in communione detinetur, l. vlt. C. commun. diu. & ei atque in eum omnes tranſeunt actiones, vt ſup. 23. 52. Adijcit idem omninò ius habere feudatarium in ea re communi, quod inueſtitor habuit cum coherede ſuo ſocio ſuo, & perimi id ſola præſcriptione 40. annorum. Cur 40. non 30. quæ in omnibus feudorum cauſis recepta eſt? Hoc obtinet inter fratres aut cognatos, vel inter fratrem, vt hoc loco ſignificatur, & vaſallum qui alterius fratris patrem in feudum accepit ex l. ſi inter. Lang. de præſcript. quæ confirmatur à Friderico II. Conſt. Neap. 3. tit. 37. nam vſque ad 40. annos de adæquatione partium inter eos agi poteſt. & ita accipienda l. 3. Langobar. de proh. alien. minor. Iure ciuili obſtat præſcriptio 30. annorum. Quòd ait heredem inueſtitoris, id eſt, filium factum patris mutare non poſſe, vt dixi ſuprà 14. eſt ex d. l. 7. Lango. de vlt.

vol.

vol. & congruit cum l.si ab eo, C.de lib. cau. l.3. C.de reb.alien.non alienan. Quod subijcit per nuncium inuestituram dari vel accipi posse, id exposui 2.tit.4.

TIT. LXXI. Si instrumentum feudi falsum dicetur.

SI instrumentũ diceretur falsum à domino, daretur defensio vasallo qui instrumentum adferret, vt in Lom.qualiter quis se defen.deb. l.de chartis, & auferetur domino qui veritatẽ nouerit. quod iniquum erit, si aliquis ex dono suo conueniatur, cùm domini sit defensio ex ordine, cùm vasallus nõ possideat.

Notandum est, quòd de omni controuersia quæ inter dominum & vasallum oritur, si pares veritatem nouerint, omninò cogi debent à domino & paribus dicere veritatem, qui si dicant se nescire, cùm sciant, & vasallus postulet, dominus eos coget iurare, & veritatem dicere, vt C.de testib.l.si quando. & in Lomb.vt iudex, De offi.iud.& in tit.qual.quis se defen.deb.l.si qualiscumque causa. & tit.de testi, vt quicumque, & l.vlt.

Si instrumentum inuestituræ quod profert vasallus, dominus dicat falsum, vasallo datur desẽsio ex l.de chartis, 2.Lang.qual.se quis defen.deb. & domino qui veritatem nouit aufertur. Quod iniquum erit (*sic legendum*) Si aliquis ex dono suo conueniatur, *id est, si ex beneficio suo & inuestitura conueniatur agente vasallo, cùm domini defensio sit ex ordine, cùm vasallus non possideat, id est, agente vasallo. & ita suprà 1.tit.1. §.si verò feudum. Licèt, inquit, domini esset*

esset defensio ex ordine. Hoc igitur casu melius erit totius rei defensionem domino dari cum xij. His additur pares cogi à domino, & alijs comparibus testimonium dicere, vel si negauerint se quidquam scire, cogi etiam iurare, vt suprà 1.titul.28.

TIT. LXXII. Qualiter iuret dominus aut vasallus, cùm defensio ei datur.

CVM datur domino defensio de inuestitura, quæ dicitur à se facta, iurare debet se inuestituram non fecisse. Cùm verò datur heredi, vel successori eius, iurare debet se nec scire nec credere inuestituram factam esse ab antecessore suo, & si qua inuestitura facta esse dicetur, semper debet nominare dominum à quo inuestitura facta dicitur, cùm multum discrepet sacramentum hereditarium à principali sacramento, C.de rebus cred. & iureiur. l.generaliter. vt habes de tutore qui iurat quod credit & existimat, vt C.de iuràm.cal.l.2.§.si autem. de consciētia enim sua iurare debet, & non de alieno facto (cùm iniquum sit aliquem iurare de alieno facto) heres vel successor, nec etiam filius, vt D.rerum amot. l.Marcellus. sed contrarium reperitur in Lombard. quia licèt filius minorem virtutem habeat quàm pater, tamen debet præcisè iurare patrem suum non fuisse debitorem, vt in Lombar.qual.quis se defen.deb.l. si contigerit.

De hac re dictum est suprà 36. & lib. 1.tit.28.

TIT. LXXIII. De alienatione feudi.

Sum-

SVmmoperè mandare curamus, vt si quis aliquem de beneficio inuestiuerit, quòd ille qui inuestitus fuerit, non potest per proprium vendere, nec pro leuissima re locare, nec infeudare, nisi maiorem partem apud se retinuerit: & si in desperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quæ omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto omnia ad priorem dominum reuertuntur, & si dominus conquestus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni spacium expedire faciant, vasallo non faciente satisdationem, domino dent possessionem, saluis suis rationibus, nisi diffinitiuam promeruerint sententiam.

Ab hoc titulo incipiunt fragmenta siue extraordinaria capitula, quæ nobis Ardizo & Aluarottus conseruarunt, hactenus neglecta ab omnibus, sed non minoris fructus, quàm libri superiores, quæ nos titulis distinximus nostro ingenio, non ope veterum librorum, vt superiores omnes titulos restituimus. Auctoritas verò cur non & tanta his quanta superioribus libris, aut cur illis maior? Et rursus, quando ista iuris parte nulla veterum prudentum scriptis indigentior est., quæ malum hæc stultitia, vt has insuper reliquias nacti à superiorum librorum principiis minimè discrepantes improbemus? Est autem hic titulus de alienatione feudi. Maiori parte retenta feudum alienari posse. Paulatim increscit vel decrescit ius. Obtinuit & dimidia parte retenta alienari posse. De eo iure loquor, quod obtinuit ante Constitutionem Lotharij. Sed qui erat extra omnem spem suscipiendorum liberorum, spem domini nulla parte frustrari potuit. Ait, Per proprium vendere.

dere. *Benè, per proprium. nam per feudum dare po-test.* Pro leuiſſima re locare. *Lib. 2. tit. 9. viliſsima penſione. quæ libellaria fraudulenta eſt. & ideò quod ſequitur,* Infeudare, *etiam de infeudatione, vt ita loquar, fraudulenter accipiendum eſt. A libellaria enim & infeudatione, vt vere fiat, omnis fraus abeſſe debet, vt ſuprà 22. & lib. 1. titul. 2.* Et eo defuncto. *Eo defuncto ſine liberis, omnia ab emptore ad dominum reuertuntur, ſi fortè viuente vaſallo de alienatione querelam apud pares dominus non inſtituerit.*

TIT. LXXIIII. De feudis ſcutiferorum.

FEVDA ſcutiferorum, vt ad libitum dominorum poſſint adimi, rationis non eſt, dum tamen ſeruiant ſecundùm laudationem curiæ.

De hac re ſcripſi 1. tit. 1. §. item illud.

TIT. LXXV. De conditione feudi non impleta.

VT inter conditionalia, & non conditionalia aliqua ſit differentia, dicimus, quòd ſi quis alicui dederit beneficium conditionale (vtpotè quæ dantur propter habitationem) deſerta habitatione beneficium amittetur. & etiam cum certo conſtituuntur ſeruitio, non dato ſeruitio, non poterit retineri beneficium.

Feudum amittit, qui feudo impoſitam conditionem non implet, vt 1. tit. 20. imò & qui inficiatur, vt ſup. 5.

TIT. LXXVI. De fidelitate.

Quo-

Qvoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea aliquid summatim despiciamus. Si beneficium est sine fidelitate, & vasallus aliquid, quod sit contra suum dominum, fecerit, amittat beneficium laudatione parium: hoc idem dicimus in ijs, qui fidelitatem iurant. Si cui militi fidelitas requisita fuerit à domino, dominus secundùm quosdam librum militi ostendere debet, & miles eam facere debet, vel pariũ laudationi stare intra annum: quod nisi factum fuerit, miles secundùm quosdã de beneficio damnari potest, quod contra præceptum domini Lotharij Regis Papiæ datum videtur. Librum autem quod vasallo ostendi soleat, non necessitate fieri, sed voluntate. Est enim quoddam signum requisitæ fidelitatis memoriæ causa. Et venit aliquando vt vasallus dicat domino se facturum fidelitatem, quam pares laudauerunt. tunc non perdit beneficium, si stat per dominum, quod faciat curiam.

Qui fidelitatem iurant, si voluntate vtrorumque separatio facta fuerit, fidelitas finitur: si sua voluntate vasallus vel iudicio parium feudum dimisit, fidelitas durat.

Fidelitatis nomine iusiurandum fidelitatis significatur. hoc non semper vasalli præstant. quibusdam enim pactione remittitur, vt suprà 56. & lib. 2. tit. 4. non tamen ideò minus ex causa ingratitudinis feudum amittunt laudatione parium. Nulla ex causa ipso iure feudum amittitur, ne ob alienationem quidem, sine cognitione & pronunciatione parium, vt suprà 74. Is cui non est remissa fidelitas, similiter feudum amittit, si fidelitatem non fecerit intra annum, vt suprà 1. tit. 21. domino scilicet postulante, & vt plerumque fit ostendente librum

librum memorialem feudorum suorum, & fidelitatem sibi præstitarum. Contra præceptum D. Lotharij. *Puto auctorem intelligere secundam Constitutionem Lotharij propositam libro sequẽti, quæ eum qui dolo caret non vult feudum amittere ob non datam fidelitatem intra annum: quod & tunc locum habet, cùm per dominum stat quo minus ea detur, dum non cogit in vnum pares vt fidelitatis formulam vasallo præscribant iurare paratissimo.* Separatio. *refutatio feudi.* Fidelitas durat. *vt suprà 58.*

TIT. LXXVII. Si plures sint domini vel vasalli, an plures fidelitates vel seruitia debeantur.

CVM plures fratres vasalli paternum habent beneficium, donec illud indiuisum possidẽt, vna fidelitas, & vnum seruitium domino fieri debet. Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Seruitia verò non pro partibus, vt vnum primum, videlicet grauiora, sed pro quantitate beneficij moderanda. Plures autem domini, & si feudum inter se diuidant, nullo modo nisi vnam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Seruitiũ verò omnibus non grauitate, sed moderamine faciendum est.

De hac re scripsimus suprà 9. Vt vnum primum. *Legendum opinor, vt cui plurimum, videlicet, grauiora: hoc sensu, vt seruitia non imponantur pro amplitudine partium, veluti grauiora ei cui diuisione agri plurimùm obuenerit, sed pro earum æstimatione & pretio.*

TIT. LXXVIII. Culpam vnius ex coheredibus ceteris non præiudicare.

CVM feudum hereditarium vni ex coheredibus propria culpa auferetur à paribus per iudicium, ceteris non præiudicat. Hoc autem ita intelligitur, vt viuo eo, vel suis heredibus feudũ ad ceteros venire non intelligatur.

Si vnus ex coheredibus in dominum deliquerit, is solus partem suam amittit, eaq; ad dominum reuertitur, & à domino ad coheredes vbi ille defecerit posteriq; eius; vt infrà 83. & 98. & nos attigimus suprà 3. tit. 2.

TIT. LXXIX. Vt ratio vasalli priusquàm domini excutiatur.

SI contentio fuerit inter dominum & vasallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vasallum, & vasallus contra dominum, vasalli ratio prius discutiatur: quoniam pares maiorem iurisdictionem habent de suo pari, quàm de suo domino.

Par in parem maiorem habet iurisdictionem quàm in dominum. Dominum pares verecundè compellant, vt bonam fidem agnoscat, vt suprà 2. titul. vlt. Parem seuerius. nec mirum si sit iurisdictio pari in parem, cùm ex consensu litigatoris eligatur, vt suprà 2. tit. 16. Sed nõ posset tamen misso pari par qui de feudo litigat, extraneum iudicem optare, quia feudi litem melius visum est quodammodò dirimi intra priuatos parietes ab ijs qui sunt ex eadem domo, & qui eundem dominum recognoscunt. Quia verò maior est parium iurisdictio in pa-

in parem quàm in dominum, ideò ait petitionem vasalli discutiendam esse prius quàm domini. De re igitur domini verecundè, agrè, lentè cognoscunt.

TIT. LXXX. De euictione.

GEneraliter verum est in feudis dominos de euictionibus teneri, at si quis sciens inuestituram alterius beneficij acquisierit, eo euicto nullam aduersus dominum vasallum actionem habere dicimus: quoniam in acquirendo malā habuit fidem.

De euictione feudi dictum est suprà 2. titul. 8. & 4. tit. 1. & 55.

TIT. LXXXI. De feudis improprijs, quæ auferuntur dantis arbitrio.

VNVM quidem non minus vtile, sed satis congruum superioribus aduerti, & ex comprobato vsu in scriptis bono arbitrio reducere procuraui. Si quis igitur pro vice dominicaria vel villicaria, & vt dicam, pro decania, vel alijs quibuscunque angarijs feudum quod improprium est, acceperit, nisi specialiter hoc actū sit inter contrahentes, id est, nominatim feudum cum honore feudi, & ita, vt non liceat domino auferre quod datum fuerit, etiamsi administratio illa auferatur: quod datum penitùs ablata administratione sine omni obstaculo auferre liceat. Si autem quod superiùs dictum est, probare conetur, & quodammodò possidere vasallum à quibusdam credatur, non iureiurando decidi oporteat, sed testibus vel instrumento alijsve legitimis probationibus causa fimiter approbetur.

Feuda quæ dantur pro mercede functionis, vel administrationis alicuius, ablata ea administratione finiuntur, vt suprà 94. nisi aliud conuenerit, putà vt obtineantur cum honore feudi etiam adempta administratione. hæc sunt feuda impropria. quod exposuimus 1. titul. 1. §. Item illud. Et si quà fuerit de hac feudi qualitate contentio inter dominum & vasallum, vasallus qui proprium dicit, hoc probare debet per pares vel instrumento publico, vt d. §. item illud. & §. item si aliquis.

Tit. lxxxii. Prius possessionem esse, quàm de principali causa agatur.

SI qua contentio de beneficio inter aliquos (prout sæpè fieri solet) orta fuerit, si vnus dominus vel loco domini habeatur, & alter vasallus vel loco vasalli habeatur: si per pares secundùm vsum regni iudicium ventiletur, primò de suo recto beneficio inuestiri debet, & si possessio aliqua perturbata fuerit, modò restitui debet.

Vt fit in alodijs l. incerti, C. de interd. præcedit enim causa momenti semper. & hac de re dictum est supr. 2. tit. 4. & 20.

Tit. lxxxiii. Si vnus ex fratribus dederit suam partem fratri, vel domino, vel extraneo.

SI alter ex fratribus qui paternum habeat beneficium, suam portionem dederit domino vel alicui extraneo: dominus vel extraneus tandiu teneat sine præiudicio quandiu ille, qui dedit, heredem masculum habuerit: si verò sine herede decesserit, alter

alter frater si vixerit, vel eius heres sine vllo obstaculo & temporis præscriptione beneficium, quod hereditarium est, vindicet à quocunque possidente. Hoc idem dicimus, & si fratres fuerint, & alter ab altero ex fratribus acquisierit: hoc enim verissimum ex vsu comprobato didicimus.

Si frater fratri, vel si domino vnus ex fratribus sua parte cesserit quam habet in feudo paterno, hac cessio refutatio est, quæ agnatis præiudicabit quamdiu is qui cessit liberive eius superfuerint, ea stirpe perempta, ad agnatos portio ea feudi reuertetur. Idemq́, erit, si suam partem extraneo dederit. quod iure fit. nec enim ea pars seorsum pro feudo aliquo solido accipitur. quod congruit cum lib. 1. tit. 2. §. rursus. Idem si in dominum deliquerit, vt suprà 78.

TIT. LXXXIIII. Patrem in feudo filij non succedere.

QVODDAM vsui traditũ recordationis causa in scriptis ponere procuraui. Si quis igitur habens filium ipsum per dominum inuestire fecerit, nisi nominatim cum domino pactus fuerit, vt si filius decesserit antè patrem, quòd feudum ad patrem reuertatur: dicitur defuncto ante patrem filio patrem carere beneficio, & domino acquiri beneficium.

Diximus hac de re suprà tit. 59.

TIT. LXXXV. De inuestitura facta marito, vel vtrique coniugi.

SI maritus de feudo suæ vxoris inuestiatur ea absente, nisi nominatim quasi gerendo vxoris negotium inuestiatur: sibi acquirit feudum ea sciente vel iubente: Si verò vterque in simul inuestiatur, pro parte sibi proficiunt: nisi cum iam dicta distinctione factum fuerit. & dicimus etiam, vt si vnus ante alterum sine herede decesserit, quòd alterius pars domino adquiratur.

Per gestorem accipi potest inuestitura, vt per procuratorem, suprà 2. tit. 4. Coniunx coniugi in feudo non succedit, etiamsi id simul adquisierint, sicut nec frater fratri, suprà titul. 12. & 13. Marito si dominus inuestituram fecerit, vt adquireret vxori, ille quasi sibi adquisiturus acceperit, vxori adquiritur feudi actio, l. qui mihi, D. de donat. Si ea iubente vel sciente, & tacente ita acceperit, marito adquiritur. Taciturnitas vxoris iussum imitatur. Hoc cùm maritus accipit suo nomine. nam si vxoris nomine quasi gestor, non dubium est vxori actionem adquiri. Iam dicta distinctione. *Gesseritne maritus suum tantùm negotium ea sciente vel iubente, an commune.*

TIT. LXXXVI. De fructibus feudi.

VNVM quidem satis vsitatum dicimus, quòd si aliquis decesserit nullo in feudo relicto herede, ius feudi ad dominum pertinere dicimus: Fruges autem extantes non ad dominum, sed ad filias ipsius vasalli, vel etiam ad vxorem eius pertinere: & hac ratione creditor eas retinere potest, licèt pignus habere non possit: & hoc cum distinctione Imperialium Constitutionum.

Dixi-

Diximus hac de re suprà titul. 30. & distinctio Imperialium Constitutionum, quam dicit hoc loco, ea est quæ illo proponitur.

Tit. LXXXVII. An præscriptione feudum adquiratur.

IN beneficijs vt in ceteris contractibus, præscriptiones currere satis humanum, & rationi congruum videtur. Si quis ergò feudum alienum bona fide ab aliquo iusta traditione acceperit, licèt dominus non sit, cùm verus dominus in traditione putetur, longi temporis præscriptione ius sibi acquirit. Si verò malam fidem habuerit, nulla se poterit præscriptione, nec etiam de euictione agere poterit.

Et hac de re etiam diximus suprà 1. tit. vlt.

Tit. LXXXVIII. De probatione inuestituræ.

DE ingressu curiæ à quibusdam varia ac diuersa putantur, nos autem, quod sæpiùs ac rationabiliter in multis curijs & ciuitatibus intelleximus, in scriptis bonæ recordationis causa inserere procurauimus. Quicunque igitur beneficium per inuestituram acquisierit sine possessionis traditione, pares ad inuestiturã habeat, vt pro ipso veritas discernatur, cùm controuersia indè fuerit. Sanè si possidet, alijs quibusdam adiuuetur adminiculis. Veruntamen quia milites inopes vasalli sunt, per testes vel per breue testatum probatio satis competens esse dignoscitur.

Aut vasallus possidet, aut non. Si non possidet, probare debet inuestituram per pares duos aut breuiculum, vt varijs locis dictum est superioribus libris. Pares duo

ſufficiunt aut breuiculum, quod breue teſtatum dicitur, id eſt, tabellionis adnotatio breuis, ne inopes vaſalli ampliorum probationum ſimul ac ſumptuum oneribus diuexentur. Si poſsidet, alijs ſe poteſt adiuuare adminiculis, putà iureiurando, aliove quo genere purgationis. De ingreſſu curiæ, id eſt, de qualitate vaſalli & paris.

TIT. LXXXIX. Conditionem tacitè feudum ſequi.

Beneficia conditionalia, quæ in maioribus curijs à veteri tempore eſſe noſcuntur, vtpotè Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Abbatũ, Abbatiſſarum, Ducum, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, ſiue etiam maiorum valuaſorum, ſi duobus, tribus, vel deinceps alijs dantur vaſallis, tacitè conditiones eos ſequuntur, niſi nominatim in ipſis traditionibus ipſæ conditiones excipiãtur. Hoc idem etiam de his conditionibus, quæ nouiter conſtituuntur ad harum ſimilitudinem veriſſimũ fore ſapientibus placet.

Beneficia conditionalia ſunt quibus cohæret certi ſeruitij vel adminiſtrationis onus, vt ſuprà 5. & 75. & infrà 104. & lib. 2. tit. 3. §. vlt. qualia ſunt ferè Ducum, Comitum, Epiſcoporum, Abbatum. Hæc ſi in alium conferantur, conditiones tacitè ſequuntur accipientem, etiamſi nihil dictum ſit, quia prædijs cohærent, vt ſeruitutes & qualitates aliæ prædiorum, l. via, §. ſi fundus, l. cùm fundus. D. de ſeru. ruſt. præd.

TIT. XC. Fratrem fratri in feudo nouo non ſuccedere.

Si duo

SI duo fratres in heredes masculos & fœminas de beneficio inuestituram acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus: cùm vnusquisque fratrum suæ soboli benè consuluit. Si enim frater suus sine vlla progenie decesserit, feudum nō ad superstitem, sed ad dominum perueniet: nisi pactum de successione factum foret.

Frater fratri in eo feudo quod communiter adquisierit non succedit, sed vno ex eis mortuo sine liberis, dominus vocatur, vt suprà 2.tit.12. nisi aliud in traditione vel inuestitura conuenerit. Vnde etiam si vnus moriatur relicta filia, cùm id actum est, vt & filia in feudo succedant, filia sola in portionem patris sui veniet. Neptē, *inquit,* cum patruo ad feudū venire dicimus. *Ad feudum scilicet totum, non ad portionem defuncti fratri. hanc filia capit, suam retinet patruus. Idemq́; erit, & si præterea hoc actum sit, vt fratres sibi inuicem & liberi eorum masculi & fœminæ in feudo succedant, vt suprà 2.titu.18.*

TIT. XCI. De inuestitura veteris & noui beneficij.

BEneficium intelligitur de veteri & nouo. & cùm de veteri fit inuestitura, satis sit si de recto beneficio fiat inuestitura. Hæc autem inuestitura ab vnaquaq; persona fieri potest, siue seculari, siue ecclesiastica, si antiquitùs eorū consuetudo fuerit. hæc secundum quosdam, & à fœmina, & a minore 25.an. fit. De nouo si fiat inuestitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc inuestitura à muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere placet: quæ sententia mitior est. A mi-

nore autem 18. annorum non valet: hoc etiam de minoribus ann.25.asseritur, vt quibusdam placet: A prælatis Ecclesiarum verò tradi,& legitimè dici potest iure,vt valeat inuestitura, dum tamen dissipator videri non possit: quòd si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiam quòd si coniunctæ personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum,quòd duos consimiles vasallos acquirere posset,inutile est beneficium.

Hæc exposita sunt suprà 2.tit.4. Illud notandum à clericis rectè inuestituram fieri etiam de nouo feudo, rem Ecclesiæ benè gerentibus, non si ambitiosè fortè qua de re duos sibi potuissent parare vasallos vno contenti fuerint.quod his addi velim quæ dicta sunt 1.titu. 1.in princip.

TIT. XCII. Iusto errore excusari vasallum, qui fidelitatem non fecit.

QVicunque paratus est facere benè fidelitatē domino suo,prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini,dum tamē hæc bona fide dicat, & non dolosè,sed iusto errore,omninò condemnari non potest. Cùm enim controuersia est inter ipsos, per antiquitatem feudi, vel per breue testatum, vel per testes domino incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiratur.

Vasallus qui fidelitatem non facit intra annum & diem,feudum amittit, vt suprà 1.tit.21. nisi dolus malus absit, vt est in secunda Constitutione Lotharij libro sequenti. Dolus autem abesse videtur, si inter eum & dominum de qualitate fidelitatis controuersia sit, va-

fallo per errorem contendente non ita patrem ſuum iuraſſe aut non ea lege initio datum feudum, quod præſcriptio temporis, vel inſtrumentum publicum, vel teſtimonium parium enucleabit.

TIT. XCIII. Factum fratris fratri in feudo paterno non nocere.

QVoddam ſatis benè diſpoſitum ad vtilitatẽ, & ad perniciosã calliditatem deſtruẽdam in ſcriptis inſerere curauimus. Quidam miles bina beneficia à duobus dominis, prout ſolitum eſt, acquiſiuit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter ſe diuidentes alter eorum ſuo domino pro beneficio quod ad eum venit fidelitatem nullo antepoſito, ſicut pater fecerat, fecit. Alter verò frater alteri domino ſimiliter pro ſuo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo antepoſito fidelitatem fecit. defuncto poſteriore fratre ſine filijs, vtrumque feudum in vnam, vt prius, venit perſonam. & ſic dominus talem fidelitatem quærit, qualem frater eius fecerat: quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil ſuperſtiti obeſſe: licèt in ſecundam & tertiam generationem, & vſque ad infinitum peruenerit.

Hæc ſententia accipienda eſt de eo feudi genere, quod vulgò ligium dicitur, vt illa verba demonſtrant, Nullo antepoſito. *Ligius enim vaſallus dicitur, qui contra omnes, ne Rege quidem excepto, vel antiquiori domino, fidem & operam omnem ſuam domino promiſit. c. Paſtoralis. De ſentent. & re iudic. Annonius V. cap. LIIII. Henrico filio Comitis Andegauorum Ludouicus Rex ducatum Nortmanniæ eiecto rege Anglorum*

glorum restituit, & eum pro eadem terra in hominem ligium accepit. Albertus Argentinensis in Chronicis. Cùm omnes quasi eius essent vasalli, non ab Imperatore mouerentur cuius essent ligij. Krantzius 4. Chronicorum. Ligius Italorum verbum est, & significat totalem subiectionem. Homologum appellauimus 2. titu. 5. & alijs quibusdam locis suprà, ex Constitutione Friderici de ducatu Austriæ apud Cuspinianum, vt colonum homologum, l. vltim. C. Th. de pat. vic. & ex hac forsitan appellatione illam imperiti fabrefecerunt, quibus hæc vox, Homologus, ex Latina voce Homo composita videbatur. Quidam addunt, & hoc esse proprium homologi Galliæ moribus, vt feudum domino committat, si id alienauerit sine domini voluntate, & vt plus inferat feudi redimendi causa quàm non homologus. Species autem hoc loco proposita hæc est, Qui duo feuda habebat, vnum ligium, alterum non ligium, moriens duos reliquit filios, Primum & Secundum. Primo obuenit feudum ligium, eadémque fide is se domino deuinxit, dicauit, deuouit. Secundo obuenit non ligium, & fidem tamen dedit domino quasi ligius. Mortuo Secundo sine liberis, an pertinebit feudum ad Primum, sub obnixa fidelitatis promissione sicut promiserat Secundus, ita vt duobus Primus sit homo ligius, & vni seruiat per substitutum, vt infrà 99. Minimè, quia in feudo quod origine non fuit ligium, fratris factum fratri obesse non potuit, vt suprà 2. titu. 9. §. econtrariò. l. 2. §. 1. D. si quis aliq. test. proh. Vasalli factum non mutat originem feudi in deterius. Vulgò perperàm hæc sententia referebatur inter Lotharij Constitutiones, cùm Iurisperiti esse alicuius &

hæc

hæc verba demonstrent, In scriptis inserere curauimus, vt suprà, In scriptis reducere procuraui, In scriptis ponere procuraui, In scriptis bonæ recordationis causa inserere procurauimus, & illud verbum, Dicimus, quo significatur sententia prudentis, & pro quo malè vulgò substituerant, Sancimus.

TIT. XCIIII. De feudo guardiæ & gastaldiæ.

QVod nomine gastaldiæ vel guardiæ in feudũ datur, ablata gastaldia vel guardia iure auferri potest.

Vt suprà 81. & lib. 1. tit. 1. §. item illud.

TIT. XCV. De successione feudi.

QVidam dominus hãbẽs beneficium, reliquit duos filios, & vnusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios: vnus illorum fratrũ decessit, vna tantùm filia relicta: portionem illius nõ ad omnes superstites, sed ad patruos illius & suis posterioribus pertinere dicimus.

Secundum ea quæ diximus suprà 59. hoc loco pro patruos legendum videtur, fratres. Et posteriores accipiendi pro posteris, vt l. 3. §. ex his. D. de iniusto rupt. test.

TIT. XCVI. De inuestitura alieni beneficij.

SI quis acceperit inuestituram alterius beneficij, inutilis est hæc inuestitura: & qui sciẽs hoc agit, de euictione agere non potest.

Hac de re diximus libr. 1. titul. 1. §. Si verò Archiepiscopus.

TIT. XCVII. Non amittere eum feudum qui sine dolo cessauit per annum in petenda inuestitura.

INter dominum & vasallum nulla fraus debet esse,& inde potest accipi, si vasallus non dolosè steterit per annum quærere inuestituram sui beneficij, non damnabitur. dolus enim abest, si iusta causa impediente steterit, vel etiam cum amore seruitium fecerit domino conscio. Dicimus autem vt si contra ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, beneficio carebit.

Inter bonos benè agier oportet: & iudicium inter dominum & vasallum quod agitur apud pares bonæ fidei est. & ideò non aliter feudum amittit vasallus ob cessationem anni, quàm si dolo malo cessauerit. quod congruit cum Constitutione Lotharij, de qua dictum est 76. & 92. Quod sequitur, Dicimus autem, *&c. est sumptum ex Cõstitutione Henrici II.* Cum amore. *cum amore ductus alij seruitium fecerit.*

TIT. XCVIII. Ex delicto vasalli feudum ad dominum redire.

VAsallus habens feudum deliquit contra dominum, cui iudicatum est. agnati cum domino litigant. quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominũ nõ pertinere, donec aliquis masculus ex delinquenti vasallo superest, alij verò contradicunt.

Tollenda est negatio, & legendum, Dicimus autem ad dominum pertinere, vt suprà 78.

TIT. XCIX. De feudo ligio.

SI quis inuestitus de feudo ligio, pro quo contra omnes fidelitatem domino debet, Lucio & Titio ex se descēdentibus filijs, sibi heredibus stitutis, vita decesserit, diuisione facta, si ad solū itium feudum peruenerit, rationabiliter placuit im solum fidelitatis sacramento esse obnoxium, l quem solida feudi iura trāsierint. quòd si ab alio omino Lucius posteà feudum per inuestituram quisiuerit, pro quo similiter ei cōtra omnes hoines fidelitatem fecerit: decedente Titio sine liris, ad quem deuoluatur feudum, quod ex diuione habuerat, an ad alium fratrem, an ad dominū ıæri potest; & cùm placeat quem ligium homiem duorum esse non posse, videri potest feudum l dominum pertinere. sed rectius visum est feuım, quod per inuestituram acquisierit impedieuto ei non esse, licereq; ei per substitutum accetabilem domino priori seruire.

Vasallus ligius decessit relictis filijs duobus, Titio & aio. Titio diuisione obtigit feudum ligium insolim, isq́ue domino fidem dedit quasi ligius. Deinde aius aliud sibi feudum adquisiuit, & æquè domino o fidem dedit obnixam, veluti deuotissimus dicaßimusq́ auctoritati & dominationi eius. mortuo Tio sine liberis, quæritur an ei in feudo succedat Gas frater. quod videtur. quia feudum est paternum. ed obstat, quod natura non patitur, vt quis sit homo gius duorum insolidum. an igitur dicemus feudum omino aperiri? Minimè. Verior est opinio prima, & licebit Gaio per substitutum priori posteriorive domio seruire. Ait, per substitutū domino acceptabilem, vt in Con-

in Constit. Friderici de feudis non alienandis. §. firmiter. Videnda sunt ea quæ scripsimus tit. 93. suprà.

TIT. C. Imperatorem feudum amittere vel alium pro se fidelem dare.

EX facto incidisse scio Fridericum principem nostrum cùm ab initio Dux esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, diuino nutu posteà Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro ducatu, petenti domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, cùm omne hominum genus sibi fidelitatẽ debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cùm insistente feudi domino de hoc contenderetur, proceribus prudenter visum est, feudũ amissum esse, vel alium Ducem in Ducatu constituendum, qui feudo seruire debeat, & domino fidelitatem faciat.

Vasallum feudum amittere si eligatur Imperator, nisi domino per substitutum seruiat, & fidelitatem exhibeat, quam ipse præstare salua imperij maiestate non potest.

TIT. CI. Ecclesiam fidelitatem non facere.

DE negotio super quo nos consulere voluisti, tibi secundum ius curiæ & vsum feudi breuiter respondemus, quatenus pro feudo, quod ab aliquo per Ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas.

Ecclesiam ipso iure esse solutam iureiurando fidelitatis. Ceteri non nisi ex conuentione, vt suprà 2. titu. 4. §. nulla.

TIT. CII. Non cogi vasallum pro vno feudo duas fidelitates facere.

Insuper

INſuper etiam te inſtructum eſſe volumus, quòd ſi domin' à quo feudum tenebatur, diem ſuum pluribus heredibus relictis obierit: vaſalli, qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, niſi domini illud feudum primò partirentur: quoniam ſecundum ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere.

Hoc verò expoſuimus ſuprà tit. 9.

TIT. CIII. Filios tantum ſecundi matrimonij matri in feudum ſuccedere.

MVlier quæ feudum ſecundi viri cõtemplatione acquiſierat, ſi ex vtroq; matrimonio ſuperſtitibus liberis deceſſerit, ſolos ex ſecundo viro ſuſceptos filios ad feudi ſucceſſionem admitti, vſu curiarum obtentum eſt.

Et hoc quoque ſuprà tit. 11.

TIT. CIIII. Caſus quibus fœmina in feudo ſuccedit.

SI cui militi ad certum ſeruitium feudum fuerit datum, isq; relicta ex ſe deſcendente fœmina, deceſſerit, quæ id ſeruitium iuxta feudi conditionem non minus decenter præſtare poſſit, quàm maſculus, & ſi in inueſtitura minimè cautum ſit, vt & fœminæ ad id aſpirare valeant, eam tamẽ admitti rectum putamus, quinimò hoc caſu, ſimul cum maſculo in feudo eam ſuccedere quidam putant, quod multò magis dignum obſeruantia exiſtimauimus, cùm feudum ſic datum eſt, vt nullum pro eo ſeruitium fiat, vt pleraque hodiè feuda dantur.

Item ſi quis eo tenore de feudo aliquo ſit inueſtitus, vt in eo ſuccedãt fœminæ, ſicut maſculi, ſiue feudum id ad certum fuerit datum ſeruitium,

siue pro eo indeterminatè fuerit promissum seruitium, inuestito moriente in feudum succedunt pariter & mares & fœminæ quanquàm enim superstite masculo, ex eo qui primus feudum adquisiuit fœminæ excludantur, & si in maribus & fœminis fuerat acquisitum (vt in feudis regulariter tradi solet) sermonem tamen inuestituræ, nec non vim verborum & sensum contrahentium intuentes, discretionem sexus in eiusmodi feudi successione non fecimus.

Iugales à quodam milite simul de eodem feudo inuestiti fuerant, vt in se descendentesque suos id haberent. Hi ex se filio, & filia superstitibus defuncti sunt, inter quos feudi quæstio agitatur. masculus enim vniuersum feudum sibi vindicat: fœmina verò ad parentum feudum pariter cum fratre vocari se defendit. quidam pro masculo, quidam pro fœmina pronunciant. Eorum qui pro filia iudicant, sententiam sequendam esse censeo, cùm filia ex antedictorum iugalium contubernio superest ex prædefuncta vxore alio suscepto masculo, qui consanguineus ad eam frater sit. In cæteris priorum sententia sanè sequenda est. quòd si sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio connubio superstite masculo, ab hac luce subtracti fuerint, feudum scindi fert prudentum nostræ ciuitatis opinio, vt dimidiam quidem partem fœmina sibi acquirat, reliquam verò dominus aut eius heres accipiat.

Hæc etiam omnia explicata sunt suprà 1. titul. 2. §. penult.

TIT. CV. De feudis habitationum.

Feuda

FEuda habitationũ, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur.

Et hoc lib.1.tit.1.§.item illud.

TIT. CVI. Seruos post delatam successionem manumissos in feudum non succedere.

QVæsitum scio, dudumque apud prudentes fuisse causam hanc: si serui, quibus macula seruitutis obstaculo fuerat, libertate donati fuerint, an ad feudi successionem valeant aspirare? Denique post magnas varietates obtinuit sententia distinguentium, quo tempore libertatis donum assecuti fuerint: vt si quidem eo tempore, quo coheres alter, vtpote his constitutis inhabilibus, aut dominus quasi ad se deuolutum vindicasset, ab eius successione sint penitus alieni, ne quod legitimè factum est, superuenienti facto postea retractetur: qui si re integra manumissi fuerint, in feudũ rectè succedere queunt.

Idem in clericis suprà 33. vt ergo in alodijs, ita & in feudis delatæ successionis tempus spectatur. Defertur autem successio à morte eius, de cuius bonis agitur.

TIT. CVII. Vt vasalli sumptibus domini seruitia præstent.

ANtiquatum esse ipsis rerum experimentis, nos ipsi cognouimus, fideles, nisi aliud contractibus pactiones insertæ desiderêt, dominorum sumptib⁹, eisdem seruitia ministrare. Iustũ namque est, vt illi consequantur stipendium, quo tempore suũ commodare reperiuntur obsequium, præsertim cùm nec quisquam proprijs cogatur

impendijs militare, maximè cùm extra ciuitatis suæ tentoria seruitijs exhibendis eos conuenit fatigari.

Multum hac in re & ceteris mores regionum possunt. alijs vasalli diebus 15. alijs tribus mensibus tãtùm suis sumptibus domino militant.

Tit. cviii. Vasallum feudum posse alium arctiori lege transferre.

NVlla iuris constitutione aut consuetudinis, vsusq; longæui obseruantia prohiberi sciscitatus inuenio, vasallum arctiori, quàm ipse habeat, lege feudum in alium vbilibet posse transferre.

Dixi hac de re suprà 4. tit. 38.

Tit. cix. Clericatu feudum amitti.

ET iure & moribus receptum est, vasallum clericali se militiæ dedicantem feudum amittere. Scriptum est enim in diuinis eloquijs: Miles Christi seruiat Christo: milites seculi seruiant seculo.

De hac autem lib. 2. tit. 21.

DE FEVDIS LIBER V. QVO VARIAE CONSTITV-TIONES IMPERATORVM AD *hanc partem iuris pertinentes continentur.*

Constitutio Conradi de beneficijs.

IN NOMINE sanctæ & indiuiduæ Trinitatis: Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Omnib' sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris tam præsentibus quàm futuris notum esse volumus, quod ad reconciliandos animos seniorum & militum, vt adinuicem semper inueniantur concordes, & vt fideliter nobis & suis senioribus seruiant & deuotè, pręcipimus & firmiter statuimus, vt nullus miles Episcoporũ, Abbatum, Abbatissarum, Marchionũ, vel Comitũ, vel hominum qui beneficiũ de nostris publicis bonis, aut de Ecclesiarũ prædijs nunc tenēt aut tenuerint, aut hactenùs iniustè perdiderint, tam de nostris maioribus valuasoribus, quàm eorum militibus sine certa & conuicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum & iudicium pariũ suorum. Si contentio emerserit inter seniorem & militem, quamuis pares iudicauerint, illũ suo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc iniustè, vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille quem culpat, cum paribus ad nostram præsentiam veniant, & ibi causa iustè determinetur. Senior verò & miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex hebdomadas

antequàm iter incipiat ei cum quo litigauerit innotescat. Hoc autẽ de maioribus valuasoribus obseruetur. De minoribus verò in regno nostro, aut ante seniores, aut ante missum nostrũ eorum causa finiatur. Præcipimus etiam, vt si aliquis miles siue de maioribus, siue de minoribus de hoc seculo migrauerit, filios eius beneficium tenere. si verò filios non habuerit, & auiaticum ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, seruato vsu maiorum valuasorum in dandis equis & armis suis senioribus. Si verò fortè auiaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, & si seniorem offensum habuerit, sibi vult satisfacere & miles eius esse, beneficium quod patris sui fuit, habeat. Insuper & omnibus modis prohibemus, vt nullus senior de beneficio suorum militum cambium aut precariam aut libellum sine eorum adsensu facere præsumat. Illis verò quæ tenet proprietario iure, aut per præcepto suo porrectum libellum siue per precariam, nemo eum deuestire audeat iniustè. Fodrum autem de castellis quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus. Illud verò quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc iussionem nostram infregerit, auri optimi libras c. componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem cui damnum illatum fuerit.

De primo capite, ne vasallo feudum eripiatur nisi iudicio parium cognita & conuicta culpa certa, libr. I. titu. 20. & 23. De secundo capite, vt si reus culpa valuasor maior iudicio parium condemnatus prouocauerit ad principem, nihil innouetur, & sesquimense priusquàm iter arripiat aduersario innotescat prouocatio, in

tio,in d.titu.23. De tertio, vt filij & nepotes ex filijs, vtq́; fratres fratribus in feudo paterno ſuccedant,in 1. titu.1.§.Cùm verò Conradus. Sed ſatiſfacere prius domino debent ſi eum offenſum habuerint, vt ſuprà 4.titul.61.& ſolemnia munera offerre, arma ſcilicet & equos,vt ſuprà 2.tit.12.De quarto,ne dominus feudum ſui militis alienare poßit, in 2.titu.9.§.vlt.& 4.tit.38.§.ex eadẽ. Proponitur & initio illius tituli aliud, quod deeſſe hoc loco videtur, licèt poßit deduci ex differentia quam ſtatuit inter maiores & minores valuaſores. Quintum caput eſt de fodro, nolle ſe in eo exigendo morem anteceſſorum ſuorum excedere. Fodrum Annonius 5.cap. 3. annonam militarem eſſe interpretatur, ergo à Germanico vocabulo Futer. *Fridericus de pace Conſtantiæ: Nobis intrantibus Italiam fodrum conſuetum præſtabũt. Lotharius & Carolus in ſuis legibus: Mißi curam habeant, ne homines noſtri vicinos tempore æſtatis quando ad herbam caballos ſuos mittunt, vel tempore hyemis quando Mareſcalcos illorum ad fodrum dirigunt, deprædentur aut opprimant. Guntherus:*

Id quoq; quod fodrũ vulgari nomine dicũt,
Et capitolicium certo ſub tempore cenſum,
Hæc Ligures ſacro tribuerunt omnia fiſco.

Sic in c.prætereà, de iu.pat.& Othonis 2.c.12.23. Radeuici 4.ca.10.15.34.

Conſtitutio Henrici de cauſis amittendi feudi.

IMperator Auguſtus Henricus ſecundus. De militum beneficijs quoniam dubias variasq́; cauſas in regno noſtro eſſe cognouimus, ideò ad

Reipublicæ statum quædam statuimus. Si quis ergo dominum suum interfecerit, vel vulnerauerit ipsum dominum suámve dominam obsederit, vel eum cucurbitauerit, vel contra ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, vel his supradictis consiliũ dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si verò de supradictis se defendere voluerit, testibus à parte dõmini deficientibus, cum tribus paribus se expurget: si autem pares habere nõ potuerit, cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat (vsu verò curiali solus defendat.) Si quis autem suorum parium, idoneus tamen exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnã se defendat edicimus. Si quis autem fuit, qui domino non seruierit, parium laudatione beneficium amittat. (curiali tamen vsu id redimere potest pro medietate, quãtum valuerit.) sed si hoc defendere noluerit, duos vel vnum saltem parem ostendat, & cum his se seruisse iuret: & si pares parémve habere nequiuerit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus se intra annum seruijsse iuret; (vsu tamen curiali solus iurare conceditur. Qualiter autem iuret, an solus, cum alijs nihil interest, dum tamen seruitia nominet.) Si autem concorditer cum domino suo se habuerit dominum sæpè videndo, tunc dicimus vt probet per testes seruitium fecisse, & per se non stetisse. Si autem aliqua inter dominum & vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquũ habuerint, vasallus domino se repræsentando seruitium promittat, & si necesse fuerit, hoc probet iureiurando, saltem ad finem controuersiæ vasallo à paribus dato. Si quidem intra annum seruierit, quod leuissimum fuerit, & dominus aliud serui-

tium

tium imposuerit, quod vasallus neglexerit, vndè damnū domino illatū fuerit vsq; ad fruges, feudatarius parium existimatione damnum resarciat. De alijs verò culpis vndè beneficium non amittitur parium laudatione defendat se, vt suprà, vel emendat.

Enumeratis quibusdam causis amittendi feudi, ait reum ingrati vasallum domino deficiente probationibus se expurgare debere iureiurando cum tribus paribus, vel cum xij. cognatis. Aliter 4. tit. 36. cùm de inuestitura lis est inter dominum & vasallum. Vel etiam se expurgare debere duello, si quis existat compar qui eo nomine cum eo in pugnam descendere velit, vt suprà 4. tit. 47. & dixi lib. 1. tit. 2. Eum verò qui per annum cessasse in praestando seruitio dicitur, se expurgare iureiurando cum paribus duobus, vel vno, vel cognatis duobus aut tribus, seruitij genere quod se praestitisse iurat nominatim designato, vel si constet eum saepè dominum salutasse, adijsse, conuenisse benignè sine vlla querela, satis erit per testes quoscunque eum hanc sedulitatem probare. Sequitur: Si quidem intra annum seruierit, *quod leuissimum fuerit, id est, si minimum seruierit*, & dominus aliud seruitium imposuerit, *&c. hoc casu feudum non amittit, sed damnum domino praestare cogitur. Denique culpa ratione vasallus aut feudum amittit, aut damnum praestat. Quae inclusimus parenthesi, inseruit vel apposuit Constitutioni interpres aliquis, vt vsus curiarum studiosum commonefaceret, quo solus vasallus iurat, vt suprà 1. titul. 6. & seruitij omissi culpa se liberat mercede certa, vt diximus suprà 1. tit. 20.*

Alia Constitutio Henrici de vasallo, qui vnum ex dominis refutauit.

IMperator Henricus: Si contigerit feudum in curia, aut neglectu fidelis consortibus applicari, nullum ex eo leuamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem feudum iure dimiserat. Sanè qui aliter fecerint, quàm quòd mens saluberrimæ nostræ Constitutionis exposcit, beneficio se cárituros esse cognoscant, ita vt eis amplius sperare non liceat, seniori danda licētia tam ab ipsis eorumque posteris, quam cæteris detentatoribus prædictum beneficium vindicandi.

Si vasallus vnum ex domiris refutauerit, non ceteros consortes, et quidem seruitium non debet, sed & offendere eum non debet, vt suprà 4. tit. 44. alioquin feudo omni priuabitur. & hoc ita memini me exposuisse libro 2. tit. 14.

Alia Constitutio Henrici eiusdem, vt ingratitudo vasalli probetur testibus quinque.

IMP. HENRICVS AVG. vniuerso populo.

SI vasallus inhonestis factis, atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidijsque eum clandestinis vel manifestis appetiuerit, vel inimicis eius suas amicitias copulauerit, atq; in alijs sic versatus est, vt potius inimicus quàm fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitauerit, seu in campestri bello suum dominũ relique-

liquerit,feudo priuabitur.Quod non obtinere sancimus,nisi quinque testibus summæ atque integræ opinionis probatum fuerit manifestè.Datum VIII. Idus Augusti feliciter."

De hac re diximus lib.1.tit.2.

Constitutio Lotharij de feudis non alienandis.

LOTHARIVS DIVINA FAVENTE clementia tertius Imperator Romanorum, pius,felix,inclytus ac triumphator, semper Augustus vniuerso populo.

IMperialis beneuolentiæ proprium esse iudicauimus, commoda subiectorum inuestigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi, similiterReip.bonum statum,ac dignitatem Imperij omnibus priuatis commodis præponere.Quocircà omnium fidelium nostrorum tam futurorũ quàm præsentium noueritvniuersitas,qualiter dum apud Roncalias secundùm antiquorum Imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace regni componenda consideremus,omnia quę ad honorem Imperij Romani spectare videntur, solicitè indagantes, perniciosissimam pestem, & Reipubl. non mediocre detrimentum inferentē resecare proposuimus. Per multas enim interpellationes ad nos factas cōperimus milites sua beneficia passim distrahere, ac ita omnibus exhaustis, suorum seniorum seruitia subterfugere,per quod vires Imperij maximè attenuatas cognouimus, dum proceres nostri milites suos omnibus beneficijs suis exutos, ad fœlicissimam nostri numinis expeditionē nullo modo trāsducere

ducere valeant. Hortatu itaque & consilio Archiepiscoporum, Episcoporum, Ducum, Comitum, Marchionum, Palatinorum, ceterorúmque nobilium, similiter etiam iudicum hac edictali lege in omne æuum DEO propitio valitura decernimus nemini licere beneficia, quæ à suis senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere, vel aliquod commentum aduersus tenorem nostræ Constitutionis excogitare, per quod Imperij vel dominorum minuatur vtilitas. Si quis verò contra hæc nostræ legis salúberrimæ præcepta ad huiusmodi illicitum commercium accesserit, vel aliquid in fraudem huius legis machinari tentauerit, pretio ac beneficio se cariturum agnoscat. Notarium verò qui super hoc tali contractu libellum vel aliud instrumentum conscripserit, post amissionem officij, infamiæ periculum sustinere sancimus. Dat. VIII. die mensis Nouemb. M. CXXXVII. Indictione XV.

Hac est Constitutio Lotharij, de qua sæpius actum est suprà, cuius Lotharij dixi 1.tit,17. Ne feuda alienent vasalli sine consensu domini. quia alienatione feudorum ad militiæ seruitia subeunda propter inopiā redduntur inhabiles. Hæc seruitia cohærent feudis: & ob id Cornelio Tacito vasalli comites dicuntur, quòd bello sequi dominum cogantur. Iubet amoueri fraudes, & Notario irrogat infamiam, vt l.iubemus, 2. C.de sacrosanct.eccles. & vasallum feudo multat & pretio. In contextu illo loco, Vel aliquod commercium, *emendaui,* commentum, *quod figmentum in Constitutione Friderici eadem de re.*

Alia

Alia eiuſdem Lotharij Conſtitutio de inueſtitura non petita intra annum.

IMP. LOTH. AVG. EVGENIO PApa, & vniuerſo populo.

QVONIAM inter dominum & vaſallũ nulla fraus, nec vllum malum ingenium debet interuenire, idcircò per hanc præſentem legem ſancimus, ſi vaſallus non dolosè per annum & diem ſteterit, quòd à domino ſui beneficij inueſtituram non petierit: feudum ob hoc non amittat. Dolus enim abeſſe videtur, ſi iuſta cauſa impediente ſteterit. Datum VI. Cal. Septemb. anno à Natiuitate Domini M. CXXVII. Indictione V.

De hac ſuprà 1. tit. 21. & 4. tit. 76. 92. 97.

Conſtitutio Friderici de feudis non alienandis, & alijs capitulis.

FRIDERICVS DEI GRATIA ROMAnorum Imperator, ſemper Auguſtus, vniuerſo populo.

IMPERIALEM decet ſolertiam ita Reipublicæ curam gerere, & ſubiectorum commoda inueſtigare, vt regni vtilitas incorrupta perſiſtat, & ſingulorum ſtatus iugiter ſeruetur illæſus. Quapropter, dum ex prædeceſſorum noſtrorum more vniuerſalis curiæ Roncaliæ pro tribunali ſederemus, à Principibus Italicis, tam rectoribus Eccleſiarum

ſiarum, quàm alijs fidelibus Regni, non modicas accepimus querelas, quòd beneficiati eorum feuda quæ ab eis tenebant, ſine dominorum licentia pignori obligauerant, vendiderant, & quadam colluſione nomine libelli alienauerant: vndè debita ſeruitia amittebantur Imperij, & noſtræ fèlicis èxpeditionis complementum minuebatur. Habito ergò conſilio Epiſcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, ſimul etiam & Palatinorum, iudicum & aliorum procerum, hac edictali, Deo propitio, perpetuò valitura lege ſancimus, vt nulli liceat feudũ totum vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quocunque modo alienare, vel pro anima iudicare ſine permiſſione maioris domini ad quem feudum ſpectare dignoſcitur. vndè Imperator Lotharius tantùm in futurum cauens ne fieret, legem promulgauit. Nos autem ad plèniorem regni vtilitatem prouidentes, non ſolùm in poſterum, ſed etiã huiuſmodi alienationes illicitas hactenùs perpetratas, hac præſenti ſanctione caſſamus, & in irritum deducimus, nullius temporis præſcriptione impediente, quia quod ab initio iure non valuit, tractu temporis conualeſcere non debet, emptori bonæ fidei ex empto actione de precio contra venditorem competente.

Callidis inſuper machinationibus quorundam obuiantes, qui precio accepto, quaſi ſub colore inueſtituræ, quam ſibi licere dicunt, feudũ vendunt, & in alios transferunt: ne tale figmẽtum, vel aliud vlterius in fraudem huius noſtræ Conſtitutionis excogitetur, modis omnibus prohibemus: pœna auctoritate noſtra imminente, vt venditor & emptor, qui tam illicita reperti fuerint contraxiſſe, feudum amittant, & ad dominum liberè reuertatur.

Scriba

criba verò, qui super hoc instrumentū sciens conscripserit, post amissionem officij cum infamiæ periculo manum amittat.

Prætereà, si quis infeudatus maior quatuordecim annis, sua incuria vel negligentia per annum & diem steterit, quòd feudi inuestituram à proprio domino non petierit, transacto hoc spacio, feudum amittat, & ad dominum redeat.

Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quàm in Alamannia, vt quicunque indicta publica expeditione vocatus à domino suo, in eandem expeditionem spacio competenti temerè venire supersederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium reditus feudi vnius anni domino non subministrauerit, feudum quod ab Episcopo vel alio domino habuit, amittat, & dominus feudi in vsus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem.

Præterea Ducatus, Marchia, Comitatus, de cetero non diuidatur, aliud autem feudum, si consortes voluerint, diuidatur, ita vt omnes qui partem feudi habent iam diuisi, vel diuidendi, fidelitatem faciant, ita tamen, vt vasallus pro vno feudo plures dominos habere non compellatur, nec dominus feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat.

Insuper si filius vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino, vel à se filium separet: alioquin feudo priuetur. Si autem pater vult eum deducere, vt satisfaciat, & filius contemnit, patre mortuo in feudum non succedit, nisi prius satisfecerit domino, parique modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat.

Illud

Illud quoque præcipimus, vt si vasallus de feudo suo alium vasallum habuerit, & vasallus vasalli dominum domini sui offenderit, nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine fraude antè habuerit, feudo suo priuetur, & ad dominum suum à quo ipse tenebat, reuertatur, nisi requisitus ab eo paratus fuerit satisfacere maiori domino quẽ offenderit, & nisi vasallus idemque dominus à domino suo requisitus, eum qui maiorem dominum offenderit, requirat vt satisfaciat, suum feudum amittit.

Præterea si inter duos vasallos de feudo sit controuersia, domini sit cognitio, & per eum controuersia terminetur: si verò inter dominũ & vasallũ lis oriatur, per pares curiæ à domino sub fidelitatis debito coniuratos terminetur. Illud quoque sancimus, vt in omni sacramento fidelitatis Imperator nominatim excipiatur.

Proponuntur hac Cõstitutione tres aut quatuor causæ amittendi feudi. Lotharius in futurum tantùm vetuit alienationes feudorum. Fridericus etiam iam olim factas alienationes vel pignorationes feudi totius vel partis sine consensu domini, nullas esse pronunciat, nulla obstante præscriptione temporis, quod de lõgi temporis præscriptione accipiendum esse ostendit 4. tit. 49. Obstabit enim certe præscriptio peremptoria 30. annorum. Alia est conditio emphyteuseos, quod ad pignorationem attinet. nam etsi prædium emphyteuticum non possit vendi, domino non denunciato, l. vlt. C. de iur. emphyt. pignorari tamen potest, l. tutor, §. vlt. D. de pigno. act. Alia etiam conditio domini. nam etsi alienare prohibeatur lege Conradi, non tamen pignerare. Et valet quidem

uidem à minori argumentum ad adfirmandum hoc modo, Si potest vendere, & pignorare, l. 9. §. 1. D. de pino. l. 1. C. rem alien. ger. non interd. Fructuarius vsumfructum vendere potest inuito domino. ergò & pignorare. Dominus proprietatis vendere proprietatem potest. ergò & pignorare. Non tamen valet ad negandum hoc modo, Si non potest vendere, nec pignorare. Adijcit hac Constitutione, venditione facta sine consensu domini feudum domino aperiri, emptori tamen bonæ fidei, id est, qui ignorans esse feudum emit, aduersus venditorem competere ex empto actionem pretij nomine. Apud Guntherum corruptè scriptum est:

Prætoriq́ue bonæ fidei præstetur in illum
Actio quæ pretium cogat redhibere solutum.

Legendum enim,

Emptoriq́ue bonæ fidei.

Malæ fidei emptor de euictione actionem non habet, l. si fundum, C. de euict. quo casu æquum est venditori à domino pretium auferri, vt secundùm Constitutionem Lotharij & pretio & beneficio careat. Amouentur etiam fraudes hac Constitutione, vt si vasallus in feudum dationem, quæ iure permissa est, pro venditione adsimulauerit, vt suprà 2. titul. 4. §. 1. & ad hanc fraudem respicit etiam infrà §. Illud, dum ait, quem sine fraude habuerit. Deindè proponit aliam causam amittendi feudi, de qua diximus 1. tit 21. & 4. tit. 13. si pubes non petierit inuestituram intra annum, & aliam si militiæ munere fungi nolit, vel alium pro se mittere, suumve laborem reditu prædij redimere, vt suprà 1. tit. 20. Adijcit aliquid de feudi diuisione, quod exposui 4. titul. 9. & 1.

tit.9. & indè interpres Conradus de inhabili ambigit, an succedat: quàm quæstionem dirimit Caroli IIII. aurea bulla. Sequitur quarta causa, Si vasalli filius vel domesticus dominum offenderit, & nolit vasallus eum ad dominum perducere satisfaciendi causa. Sed si per eum nō stet quominus is domino satisfaciat, excusatur, & filius solus feudi successione indignus iudicatur, vt suprà 4.titul.61. Et similiter si vasallus vasalli maiorē dominum offenderit, nec satisfecerit, redit feudum ad minorem dominum, si per minorem fiat quominus satisfaciat, vtrique feudum eripitur. quod ita Guntherus explicat rectius quàm tota Feudistarum faculenta cohors:

Si tuus ex feudo cuiquam vasallus idipsum
Contulit, atq; tuo vasallum munere fecit
Ipse sibi, si fortè tuam iam tertius ille
Successor meruit factis atrocibus iram,
Nec tibi pro culpa domino mediante secundo
Fecerit ipse satis, reprobato protinus illo
Ad dominum redeant feudalia iura secundum.
Si tuus ille suum tibi conciliare fidelem
Spernit, & aut torpēs, aut perfidus esse probatur,
Ambobus spretis ad te tua iura recurrent.

Quod ait §.penult.exposui 1.titul.15.& 2.tit.15.Quod §.vlt.varijs locis, ne alius quàm Imperator habeat vasallum homologum vel Rex, vel Dux, qui regnum vel Ducatum à nullo tenet in feudum. Beneficiati.*Sic in veteri*

veteri inscriptione, Trib. spe beneficiatus. De hac autem Constitutione Abbas Vrspergensis. Fridericus, inquit, lege cauit, ne feudorum iniustè fieri possint distractiones. Obligauerant. *Emendaui, obligauerant; vendiderant & quadam collusione nomine libelli alienauerant, vt suprà 4. tit. 53.*

Alia de iure fisci.

IMP. FRIDERICVS.

REGALIA sunt armanniæ, viæ publicæ, flumina nauigabilia, & ex quibus fiunt nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia, quæ vulgò dicũtur telonea, monetę, multarum pœnarũq; compẽdia, bona vacãtia, & quæ iudignis legib⁹ auferuntur, nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur, & bona contrahentium incœstas nuptias, & damnatorum, & proscriptorum, secundùm quod in nouis Constitutionibus cauetur: angariarum, parangariarumque & plaustrorum, & nauium præstationes, & extraordinaria collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem, potestas constituendorum magistratuum, ad iustitiam expediendam, argentariæ & palatia in ciuitatibus consuetis, piscationum reditus & salinarum, & bona committentium crimen maiestatis, & dimidium thesauri in loco Cæsaris inuenti non data opera, vel loco religioso: si data opera, totum ad eum pertineat.

Regalia siue fiscalia iura hoc loco proponuntur, quæ Itali Friderico remiserunt, vt Guntherus & Abbas Vrspergensis scribunt, atque etiam Radeuicus 3. cap. 41. &

4.cap.5. Et primum quidem Armanniæ. An potius Arimanniæ, quæ videntur officia esse apparitorum: nam Arimanni sunt qui magistratibus parent, l.58.Langobar. de fur.l.2.de sedit.l.10.de præscript.& personæ publicæ dicuntur, l.vlt.Langob.Ne lib. ho.op.ita vt quemadmodum magistratuum creatio numeratur inter regalia, l.1.D.ad leg.Iul. de amb. numeretur & apparitorum. Sed nihil mutandum. In breuiculo quodam redituum Ecclesiæ Romanæ, cuius auctor Deus dedit quidam, dicitur Benedictus locasse cuidam Comiti Ariminensem Comitatum & territorium integrum Castri Conchæ cum suis publicarijs & armannijs, & medietatem Comitatus Pesauri cum publicarijs & armannijs, suis intra vel extra ciuitatem ipsam positis. Videntur esse fabricæ et publica armamẽtaria, quæ sibi semper principes vindicarunt, vt Nou. de armis Iustinianus. Sequitur, Viæ publicæ & flumina nauigabilia, aut ex quibus alia nauigabilia fiunt. *Radeuicus, Omnis vtilitas ex decursu fluminum proueniens.* Portus, ripatica. *Portoria intelligit. In beneficio Caroli Magni concesso Ecclesiæ Parisiensi S.Vincentij & Germani, apud Annonium Monachum. Portum donàmus qui est inter pagum Senonicum & Milidunensem, ita vt nullus alius ibi portum habeat, neque teloneũ aut rotaticum, seu vultaticum, seu pistaticum, ripaticum vel salutaticum: vbi pro pistaticum fortasse legendum, cispaticum, vt in Constitutione eiusdem Caroli de teloneis & cispaticis.* Vectigalia quæ vulgò dicuntur telonea. *Aliàs,* Vectigalia, & quæ vulgò dicuntur telonea. *huiusmodi sunt pedatica & nauigia, quæ tamen displicuerunt Carolo legis Francicæ 3.cap.12. & capitulis*

ulis additis ad leges Langobardorum, cap. 18. vt cùm nauis per medium flumen, vel sub pontem transit, nec ripam appellit. Monetæ. *Guntherus, Cudenda iura monetæ. Dedochinus Abbas. Regalia, inquit, sunt ciuitates, Ducatus, Marchiæ, Comitatus, monetæ, teloneum, mercatus, aduocatiæ, omnia iura centurionum, id est, villicorum, turres & villæ cum omnibus pertinentijs suis, militiæ & castra.* Multarum pœnarumque compendia. *Vulgò banna. Nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur. Vt legatum quod aufertur tutori excusanti se, quòd pupillo cedit non fisco, l. 5. §. amittere, D. de ijs quæ vt indig. & quod aufertur ei qui celauit tabulas testamenti, l. penultim. C. de legatis.* Secundùm quod in nouis Constitutionibus cauetur. *Intelligit Nouellas Iustiniani. Bona igitur contrahentium incœstas nuptias, si desint liberi iusti vsque ad tertium gradum, vel parentes vsque ad secundum, & frater, soror, patruus, amita, Ceterorum si desint liberi vel parentes vsque ad tertium gradum, No. 12. & 134.* Extraordinaria collatio. *Hæc est quæ fodrum dicitur.* Argentariæ. *Argentifodinæ, vt salinæ.* Piscationum reditus. *Hoc sumptum est ex l. 17. D. de verbor. sign. vbi corruptè maiores nostri legebant piscariarum pro picariarum. Picariæ sunt è quibus foditur pix: nam & picem fossilem inueniri Plinius scribit 16. cap. 12. & simili errore in Bruto Ciceronis malè Seb. Conradus legit pecuarias pro picarias. Igitur vsurpatione tantùm defendi potest fiscus, qui sibi vindicat fiscarias, vt priuati, l. iniuriarum, §. vlt. D. de iniurijs, contra ius gentium. Et dimidium thesauri in loco Cæsaris inuenti non data opera, vel loco religioso. Hoc est*

nobiles à iudice in populum publicentur & diſpenſentur. heredes autem ſui hereditatem quam ipſe tenebat, recipiant tali conditione interpoſita, ut iureiurando ſpondeant, quòd ille violator pacis nunquàm decreto ipſorum voluntate aut conſenſu aliquod emolumentum indè percipiat. Quòd ſi heredes neglecto poſtmodum iuris rigore, hereditatem ei dimiſerint: Comes eandem hereditatem regiæ ditioni aſſignet: & à regio iure beneficium ſuſcipiant.

Si quis alium intra pacis edictum vulnerauerit; niſi in duello, & vitam ſuam defendendo hoc fecerit, probauerit: manus ei amputetur: & ſicut ſuperius dictum eſt iudicetur: & iudex in cauſa ipſum & res eius ſecundùm rigorem iuſtitiæ ſtrictius conſequatur.

Si quis aliquem ceperit, & abſque ſanguinis effuſione fuſtibus percuſſerit, vel crines eius aut barbā expilauerit; decem libras ei cui iniuria illata eſſe videtur, per compoſitionem impendat: & iudici viginti libras perſoluat.

Si verò temerarius abſque percuſſione eum inuadat, quod vulgò dicitur * *ciſteros*, calida manu, ac verberibus contumelijsque malè tractauerit: quinque libras componat: & iudici pro tali exceſſu decem libras perſoluat. *Zitterhand.

Quicunque iudici ſuo pro exceſſu viginti libras inuadiauerit, prædium ſuum pro pignore illi tradat, & intra quatuor ſeptimanas inuadiatam pecuniam perſoluat. Quòd ſi intra quatuor ſeptimanas prædium ſuum ſoluere neglexerit: heredes ſui ſi voluerint, hereditatem recipiant, & Comiti intra ſex ſeptimanas viginti libras perſoluant. Si aũt Comes eandem hereditatem regiæ poteſtati conſignet

proclamatori etiam damnum restituat, & prędium à Rege beneficiali iure obtineat.

Si clericus de pace violata pulsatus fuerit, aut pacis violatorem in contubernio suo habuerit, & de ijs in præsentia sui Episcopi sufficienti testimonio conuinctus fuerit: Comiti in cuius comitatu idem clericus hoc perpetrauerit, viginti libras persoluat, & de tanto excessu secundùm statuta Canonum Episcopo satisfaciat. Si autem idem clericus inobediens extiterit, nõ solùm officio & beneficio ecclesiastico priuetur, verumetiam tanquàm proscriptus habeatur.

Si iudex populi clamore aliquem pacis violatorem ad Castrum alicuius domini secutus fuerit, dominus cuius Castrum id esse cognoscitur, ad faciendam iustitiam illum producat. Qui si de sua fuerit diffisus innocẽtia, & antè conspectum iudicis venire formidauerit, si mansionem in castro habet, dominus eius omnia bona mobilia sub sacramento iudici repræsentet, & eum de cetero in domo sua tanquàm proscriptum non recipiat. Si verò mansionem in Castro non habuerit: dominus eius securè eum adducere faciat, & postmodum iudex cum populo eum tanquàm pacis violatorem persequi non desistat.

Si duo homines pro vno beneficio contendunt, & vnus super eodem beneficio inuestitorem producit, illius testimonium, cùm inuestitor donum inuestituræ cognoscit, Comes primò recipiat: & si idem probare poterit idoneis testibus, quod absq; rapina hoc idem beneficium habuit, remota controuersiæ materia id obtineat. Quòd si de rapina præsente iudice conuictus fuerit, rapinam dupliciter soluat, beneficio verò careat, nisi iustitia & iudicio

licio dictante illud in posterum requirat. Si tres vel plures contendunt de eodem beneficio producentes vtrinque diuersos inuestitores, iudex in cuius præsentia causa ventilatur, à duobus requirat boni testimonij hominibus in prouincia eorũdem litigatorum commorantibus per sacramentũ quod iurauerint, quis illorum absq; rapina eius beneficij possessor extiterit, & cognita ex ipsorũ testimonio rei veritate, possessor beneficium suum quietè obtineat, nisi iudicio & iustitia dictãte alter de manu sua illud eripiat.

Si rusticus militem de violata pace pulsans manu sua iurauerit quòd non de voluntate sua, sed de necessitate hoc fecit: manu militari se miles expurgabit.

Si miles rusticum de violata pace pulsauerit, & manu sua iurauerit quòd non voluntate, sed necessitate hoc fecit: de duobus vnum rusticus eligat: an diuino, an humano iudicio innocentiam suam ostendat; aut septem testibus idoneis quos iudex elegerit, se purget.

Si miles aduersus militem pro pace violata aut aliqua capitali causa duellum committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, nisi probare possit quòd antiquitùs ipse cum parentibus suis natione legitimus miles existat.

Post natale sanctæ Mariæ, vnusquisq; Comes septem boni testimonij viros sibi eligat: & de qualibet prouincia cũ ipsis sagaciter disponat: & quanto precio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, vtiliter prouideat. Quicunque verò cõtra deliberationem ipsius intra anni terminum altius modium & carius vendere præsumpserit: tanquàm violator pacis habeatur: & totidẽ viginti

libras Comiti exoluat, quanti modios siue maldios altius vendidisse conuictus fuerit.

Si quis rusticus arma vel lanceam portauerit, vel gladium: iudex in cuius potestate repertus fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos ꝓ ipsis recipiat à rustico. Mercator negotiandi causa per prouinciã pertransiens, gladium suum suæ sellæ alliget, vel super vehiculum suum ponat: non vt quem lædat innocentem, sed vt à prædone se defendat.

Nemo retia, aut laqueos, aut alia quælibet instrumenta ad capiendas venationes tendat, nisi ad vrsos, apros, vel lupos capiendos. Ad palatium Comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à Comite.

Publici latrones, & conuicti vel compacti antiqua damnentur sententia. Quicunq; aduocatiam suã vel aliquod aliud beneficiũ inordinatè tractauerit, & à domino suo admonitus non resipuerit, & in sua perdurans insolentia ordine iudiciario tã aduocatia quàm beneficio exutus fuerit, si postmodum ausu temerario aduocatiam vel beneficium inuaserit pro violatore habeatur.

Si quis quinq; solidos aut valens vel amplius furatus fuerit laqueo suspendatur: si minus, scopis & forcipe excorietur & tondeatur. Si ministeriales alicuius domini inter se guerrã habuerint: Comes siue iudex, in cuius regimine eam fecerint, leges & iudicia exinde prosequatur. Quicunq; per terram transiens equũ suum pabulare voluerit, quantum propinquo secundum viam stans in loco amplecti potuerit, ad refectionem & respirationẽ equi sui, impunè ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi vti herba viridi, & sylua, sine vastatione qualibet vtatur pro sua commoditate & vsu necessario.

Consti-

Constitutio hæc est Friderici primi, vt ceteræ omnes, quæ ad Germaniæ publicam pacem spectat, & vulgò appellatur à Germanis Fridbrief, *id est, Breue pacis, vt Abbas Vrspergēsis scribit, &* Lādfrid, *siue* Lād friden, *id est, publica pax, Io. Frossardi 3. cap. 97. corruptè* Languefride. *Edita hæc fuit Ratisbonæ quantum opinor rebus pacatis inter principes Germaniæ, qui diu dimicarant inter se ob ducatum Saxoniæ & Baioariæ ereptum Henrico Superbo à Conrado Imperatore. qua de re Otho. Ne, inquit, Baioaria vlterius totius regni quietis immunis esset, treugam proximo Pentecostæ ad annum iurari iussit. Et ideò forsitan rectè huic Constitutioni in veteri libro hic titulus præponitur, De treuga & pace. Constituitur autem primùm capitis pœna in eum quem constiterit pacis siue induciarum tempore hominem occidisse dolo malo, & absolui eum quem non constiterit cædem fecisse dolo malo, si paratus sit duello comprobare eam se fecisse ob tutelam sui corporis, quod naturalia & ciuilia iura permittunt. Bona mobilia absentis & fugitiui populo à iudice diripienda dari, non fisco. Immobilia heredibus eius relinqui, si modo iurauerint se nihil ex eis proscripto suppeditaturos, cui iureiurando si non paruerint, iam non amplius ea eos proprio, sed feudi tantùm iure ab Imperatore tenere posse. Ei qui vulnus inflixerit, manum amputari: & ita in legibus eiusdem militaribus apud Othonem eum qui vulnere illato inducias fregerit, manu aut capite plecti. Ei qui sine cæde & vulnere re ipsa iniuriam atrocē fecerit, vt si barbā vulserit, aut crimē lacerauerit, aut fustibus aliquē ceciderit, hāc irrogat multā, vt iniuriā passo inferat auri libras*

libras 10. iudici 20. Est hoc frequens in legibus Gotthorum. vt iudici pars multa aut tota adiudicetur. Iniuriam quæ verbis fit, leuius coërcet, de qua sic ait: Si verò temerarius absque percussione eum inuadat, quod vulgò dicitur Zitterhand, calida manu, ac verbis contumelijsq; malè tractauerit, *&c. Omnes libri scripti habent illud,* Hand, *sed illud* Zitter *est deprauatum in* cister *vel* cisteros. *Quid autē sit* zitterhand, *mox explicat, calida manu scilicet. quòd Germanicæ linguæ peritis exploratißimū est. aut legendum* haister hand, *vt legibus Alamānorum, Si quis in curtem episcopi armatus contra legem intrauerit quod Alamanni* Haistera handi *dicunt. Additur in §. quicunque, in hanc causam prædia pignori capi. Debet enim condemnatus reus mox Comiti multum inuadiare, quod est obligare dato pignore. Dixêre etiam veteres, si Varroni credimus, alligare pecuniam, vel obligare. Id verò pignoris, reus luere debet intra mensem, quòd si non fecerit, addicitur heredibus eius ea lege, vt id reluant intra sesquimensem, aut in fiscum redigitur: ita tamen vt iudex prædium sibi retineat feudi iure, & proclamatori litis æstimationē exsoluat. Proclamatorem vocat actorem, cui iniuria illata est. nam & Germanis actio est clamor, & veteribus Gallis* clain *ou* clam. *Inde legibus Alamannorum, Nemo, inquiunt, negligat ad placitum venire, vt in ipso placito pauperes conclament causas suas. Post hæc clericis pacis violatoribus propriam pœnam indicit. Superiorem indixit laicis. Notandum ex §. si iudex, proscriptum non esse domo recipiendum: quæ vulgaris fuit olim adiectio, cùm interdicebatur aqua & igni & tecto. & le-*

ge Iu-

e Iulia de vi puniuntur, qui recipiunt deportatos, autore Paulo in Sententijs, qui relegatos, pecuniaria pœna. l. 11. D. de inter. & rel. In §. si duo, tractat de contentione feudi inter duos vasallos, vt dirimatur à Comite, ergo à iudice ordinario. quod exposui 1. tit. 15. & 28. Et vt primum eius testimonium recipiatur qui producit inuestitorem suum, qui recognoscat donum inuestituræ, putà scipionem, anulum, clypeum. Testimonium, id est, probatio & testes qui ab eo producuntur, quibus si constiterit eum iure feudum adquisiisse, vincet in possessionis causa. Contrà, si vi probetur inuasisse, damni æstimationem præstabit in duplum, & possessione ac feudo carebit, nisi id in principali causa suum fuisse probauerit. Ex illa controuersia duæ nascuntur lites, vna est de possessione, altera de iure. Qui priori multatus est in duplum, non debet cadere etiam posteriori. Sed si fortè priori non multetur, & possessionem tantùm restituere compellatur, quamuis feudum suum inuaserit, & posteriore iudicio feudo priuabitur, secundum l. si quis in tantam. C. Vnde vi. quæ ita re distincta nihil obstabit. Ex §. si rusticus. & sequ. intelligimus in causis criminalibus iurari de calumnia. nam si rusticus militem violatæ pacis reum deferat, iurare prius debet de calumnia, miles autem manu quarta (sic est legendum) se debet expurgare, id est, dato iureiurando cum tribus coniuratoribus. Et ita ex diuerso si miles rusticũ deferat, de calumnia deierat, rusticus purgat se dato iureiurãdo cum 7. alijs, vel probat suam innocentiam humano iudicio, id est, testibus legitimis, vel diuino, id est, duello. nam per campionem miles cum rustico pugnare poterit, vel etiam per se si velit. alioquin rusticus mi-

cus militem ad pugnam compellare non potest. nam neque miles plebeius militem nobilem. Nobilis æstimatur ex genere & vita militari, vt Constit. Neap. 3. titu. 59. & 60. Ceterùm in causis criminalibus etiam iurari de calumnia ostendit Constitutio de incendiarijs, quæ sequitur. Romano iure in causis criminalibus neque calumniæ iusiurandum datur, vt Leonis Nou. 107. & malè contrarium elicitur ex l. vlti. C. de fide instru. neque aliud quodlibet iusiurandum, excepto iudicio iniuriarum, l. lex Cornelia. §. Hac lege. D de iniur. in quo tamen festiuus poëta mauult Bithynico satisfacere quàm iurare. Sed non ita in Græcia olim Lysias ἐν τῷ κατὰ Θεομνήστου πρώτῳ, ἐν ἐκείνῳ χωρίῳ ὅταν τὰς τοῦ φόνου δίκας δικάζωνται οὐ διὰ τούτου τοῦ ὀνόματος τὰς διωμοσίας ποιοῦνται, ἀλλὰ δι' οὗπερ ἐγὼ καλῶς ἀκήκοα. ὁ μὲν γὰρ διώκων ὡς ἔκτεινε διόμνυται, ὁ δὲ φεύγων ὡς οὐκ ἔκτεινε. Post natale. *Hæc Constitutio edita fuit paulò post Kalen. Septembres, vt Otho Frisingensis scribit, & ideò iubet post natale S. Mariæ, qui est 6. Id. Sept. à Comite certum annonæ pretium constitui, quòd qui in vendendo excesserit, multatur quasi violator pacis. & ait,* Modios *vel* maldios. *Vtrumque idem significat. nam & hodiè nescio quot modios* Maldar *Germani vocant, & eodem sensu Abbas Vrspengensis, Vt quilibet, inquit, mansus rusticorum prædiorum solueret maltare vnum auenæ. Deinde interdicit armorum vsu rusticis & mercatoribus, nisi in vsum itineris, vt lex Iulia de vi publica, atque etiam militibus in palatio Comitis. Venatione omnibus, præterquàm vrsorum, aprorum, luporum.*

orum. & sanè ab Imperatore etiam hodiè in inuestitu-
is feudorum specialiter ius venandi principibus & no-
ilioribus vasallis pro beneficio concedi solet. Adijcit §.
uicunq; aduocatiam, priuari aduocatia vel alio feudo
um qui in eo se gerit insolenter vel ignauiter, meritò,
ùm & ex ea causa expellatur conductor, & ereptum
inuadat pro pacis violatore haberi. Aduocatia digni-
s est quædam siue vrbis aut Ecclesiæ præpositura, c. sal-
ator. 1. q. 3. c. in quibusdã. de pœnis. c. prætereà. De iu.
t. vt aduocatia Tigurinensis in Austria Lazij, aduo-
atia Betunæ in Chronicis Flandriæ. Carolus in dona-
one Vlmæ regalis villæ facta abbati Augiæ maioris a-
ud Mutium Germ. Chron. 9. Eligant huic loco aduo-
atum & defensorem, eo tamen tenore vt quandocunq;
ui commissi præuaricator in rebus aut hominibus, quod
ulgò Balmund dicitur, existat, statim sine mora, sine
idicio aduocatiam perdat. & paulò post. Si aduocatus
ec nostra statuta transgrediatur, sine iudicio & absq;
e recuperatiõis aduocatia statim priuetur. Abbas Vr-
ergensis, Mortuo Adelgozo sine herede, qui fuit ad-
ocatus Augustæ, Fridericus Imp. tam aduocatiam quã
ia prædia ipsius sibi vindicauit. & alio loco, Laicam à
ericis prohibens inuestituram, & recipiens ab Eccle-
s Ducatus, Marchias, Comitatus, aduocatias, mone-
s, telonea, cæterorum regalium quæ possidet summã.
õstituitur & in fures pacis violatores laquei pœna, si
uinque solidos aut valens vel amplius (sic legendum)
rati fuerint, vt moribus Britanniæ in fures domesti-
s, cap. 582. si minus, præcipit vt virgis cædantur &
rictim tondeantur. & ita in pacis conuentione initã
Alsatia apud Rhenanum. Si quis sicli vnius aut duo-
rum

rum pretij furtum aut prædam fecerit, corium cum capillis perdat. & in legibus militaribus Friderici apud Guntherum:

Detonsaq; coma post verbera pulsus abibit.
Vertice detonso supponet terga flagellis.

& in legibus Gotthorum frequentißimè, vt turpiter decaluati rei flagellis cædantur. & Leonis No. 60. καὶ αὐτῶν πρῶτον μὲν μάστιξι ταῖς εἰς τὸ σῶμα ἐν τῷ χρῷ κουρείᾳ ἀτιμάζεσθαι. *& 92.* τοῖς μὲν ὀργίζεσθαι τὴν ποινὴν μέχρι τῶν εἰς τὸ σῶμα πληγῶν καὶ τῆς ἐν χρῷ κουρείας. *& 63.* ἐπὶ ταῖς μάστιξι καὶ τῇ ἀτίμῳ τῶν τριχῶν ἀποβολῇ. *& in 60.* βασιλικῶν *sæpè. Cùm §. vltim. congruit l. 1. Lang. de iterant. & Neap. 3. titu. 58. Lege Laurentum sancitum erat auctore Festo, ne pomum ex alieno legeretur supra armum, id est, quod humeris esset oneri. Licebat ergo intra armum. & similiter licebit secundum viam pabuli nonnihil transeunti equo carpere ex herba aut stipula illecta. Herba appellatione nō continetur fœnum, vt de edicto Clodouei Gregorius Turonensis refert lib. 2.*

Alia constitutio Friderici Imperatoris. De incendiarijs, & pacis violatoribus.

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Decet fidelitati nostræ, tempora generali populorum prouinciarum tranquillitati circunspectionis nostræ studio prouideri, vt dum in subiectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac scelerosos à subditorū iniurijs arceamus æquitatis nostræ correctione. Considerātes quippe quæ damna, quātæq; desola-

desolationes hominum & prouinciarum, per seditiones & incendia prouenerint, & quātos prӕterea futurorum timores reportent, ea quӕ de conscientia & consilio principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quàm ministerialium, ad reprimendas incēdiariorum insolentias, imperialis nostra sanxit auctoritas, vniuersalis imperij fidelibus notā fieri volumus, & sicut in castro nostro Nürinberc, hęc ordinata & cōfirmata sunt, firmiter indicimus obseruanda. Primùm igitur de incēdiarijs demādamus generaliter, vt si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cuiuscunq; conditionis fuerit, incendiū commiserit pro vuerra propria, pro amico, pro parēte, vel causӕ cuiusquā alterius occasione, de sentētia & iudicio imperiali, proscriptiōi statim subiectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui fortè manifesta vuerrā castra manifestè capiunt: & si qua ibi suburbia, aut stabula aliáve tuguria prӕiacēt, igne succendunt. Excipiūtur & iudices quos in malefactores pœnam iustitia exigente exercere cōtingit. Quòd si aliquis in Ducatu alicuius incendium fecerit, ipse proscriptūpronunciet, ac deinde iustitiӕ suӕ auctoritate eum proscribat. Id ipsum faciant Marchiones, Palatini Comites, Lantgrauij, & Comites alij, nec alicui eorum liceat talem absoluere, nisi domino Imperatori. Quicunq; etiam incendiarium in domo sua scienter receperit, & consilium auxiliúmve ei impēderit, damnum & iniuriam passo pro facultate sua restituat, Iudici verò 10. libras monetӕ de illa diœcesi in qua cōmissum est, persoluat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia sua disponat. Si quis autem super hac culpa innocentiam suam probare vel ostēdere voluerit, cum duobus viris veracibus culpa in prӕsentia

V iudicis

iudicis se expurget. Si quis autem cuiquam impo-suerit, quòd incendiarium receperit, & de hoc ipsum iure voluerit conuenire, hoc nequaquã ei fieri liceat, nisi præstito primo calumniæ sacramento. Dominus etiã Imperator proscriptorum neminẽ à sententia proscriptionis absoluat, nisi de illicitis primo damnis cum iniuriato cõponat, & nisi conscientè iudice hoc faciat. Proscriptum verò, quem pro incendio sententiam proscriptionis incurrisse omnibus notum fuerit, Dioecesianus Episcopus, si ad satisfactionem inobediens extiterit, à communione Ecclesiæ Dei & fidelium Christi abijciat, & extraneum eum reddat, nec eum absoluat, quoadusque læso damnum restituat: & econuersò, quem Episcopus legitimis inducijs citatum iustitia dictante excommunicauerit, & hoc iudici insinuauerit, iudex eum banno proscriptionis cõdemnet, & nec prius eum absoluat, quàm coram Episcopo de his pro quibus condemnatus est, satisfaciat. Quòd si à proscriptione illa prædicto modo fuerit absolutus, & Episcopo suo voluerit obedire, incendium primò abiuret, deinde sit in arbitrio Episcopi, qualem ei pœnam iniungat, ad visitandum sepulchrum Domini, aut limina Iacobi Apostoli. Si autem proscriptus eo, vt dictum est, modo absolui desiderauerit, domino Imperatori fines imperij per annum & diem abiuret. Si quis autẽ à proscriptione & excommunicatione similiter non fuerit absolutus infra annum & diem, vniuerso iure, honore, & legalitate priuatus habeatur, ita vt ferẽdo testimonio, vel ad iudicandũ, deceteto nequaquã sit admittẽdus. Omni quoque feudali iure carebit perpetuò. Item si in reisa alicuius domini, cum ipso domino cuius est reisa, aliquis fuerit, qui incen-

diuw

lium(vt sæpius contingit)faciat,dominus ipse,cuius est ipsa reisa, iurabit super reliquias, quòd non fecerit conscientia,vel mandato, vel voluntate sua: reum autem abijciet à se & nunquã recipiet.Quòd si illum post satisfactionem receperit,tenetur vniuersum damnum quod ille commisit, restituere. Item si cõtingat dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuitu euenerit domum aliquam incendi,& ille cui fit damnum,dominum impetierit,quod mandato suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato restituat.Item si incendiarius captus fuerit,& corã iudice negare voluerit incendium se commisisse, si fortè notorium non fuerit, per prouinciam iudex si posset eum cum 7. idoneis testibus conuincere, capite plectatur.Sed si notorium fuerit,nullius requirẽdum est testimonium, sed statim decollãdus. Item si Castellani cuiusquam domini descendẽtes à castro domini sui, incendium fecerint domino absente à prouincia, castrum domini propter hoc non erit comburendum, sed bona incendiariorum quęcunq; extra castrum fuerint reperta,comburantur. Post reuersionem verò domini,si dominus incendiarium retinere voluerit, & à se nõ repulerit, castrum eius similiter erit comburendum. Item si proscriptus propter incendium in aliquam domũ confugerit, de qua non possit haberi, nisi domus incendatur, propter hoc incendium non erit quis incendiarius,sed damnum pro incendio restituere debet. Item si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit,& dominus,cuius est castrum, fortassis dominus, vel vasallus, vel consanguineus fuerit, dominus ille non debet eum persequentibus repræsentare, sed iuuabit eum à castro in syl-

suam, vel aliàs, vbi securus sibi videatur. Quòd si nec dominus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequentibus eum statim repræsentet, vel cum eo in eadem culpa sit.

Statuimus etiam, & eodem firmiter edicto sancimus, vt quicunq; alij damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus antè diebus per certum nuncium suum diffiduciet eum. Quòd si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, nuncius idem si viuus est, iuret quòd contradixerit ei ex parte domini sui, loco & tempore designato. Si mortuus est nuncius, iuret dominus iunctis sibi duobus viris veracibus, quod contradixerit ei, ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His sancientes adijcimus, vt quicunque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatum & exceptum fuerit, quo tenore seruet vel non seruet eas, contradicere eis ante terminum statutum nequaquàm possit. Quòd si fecerit, vt violator fidei iudicetur. Item qui nuncium aliquem, pro eo quod contradicturus mittitur, læserit, fidem suam violauit, & de cetero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet.

De filijs quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum, statuimus, nec cingulũ militare aliquatenus assumant: & qui iam assumpserunt, per iudicem prouinciæ à militia pellantur. Quòd si dominus alicuius eorum eum in militia contra iudicis interdictum retinere contẽderit, dominus ipse iudici in 10. libras condemnetur, seruus autem omni iure militiæ priuetur. Statuimus etiam, vt si quis vineas aut pomaria exciderit, proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subijciatur. Vt autem hæc tam vtilis ordinatio omni tẽpore rata perma-

permaneat, & eo quo dicta est tenore inconuulsa consistat, eam legibus prædecessorum nostrorum Imperatorũ atq; regum iussimus interseri, & perpetuo iure seruari. Cui si quis ausu temeritatis contraire præsumpserit, Dei omnipotentis & nostræ perpetuò indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nuremberc, in præsentia Principum, Consilio, & consensu eorũ. Anno incarnationis M.C. LXXXVII. 3. Kal. Ian.

Hæc etiam, quam sumpsimus ex Abbate Vrspergensi, pertinet ad publicam pacem Germaniæ, & de feudis nonnihil habet: & etiam si non haberet, semper pacem publicam, quæ tota consistit ex vasallorum fide & constantia, maiores coniunxerunt cum feudis. Eos qui vites exciderint coërcet vt incendiarios, vt latrones, l. 2. D. arb. fur. cæs. Ait, Item si in reisa. *Excursio militaris hoc Germanico iam obsoleto vocabulo significari videtur. Oliuarius Marchiæ:* Tost apres ceux de la verde tente & autres Gandois firent vne rese sur les marches de Hainaut. *Et Io. Auentinus auctor est multam non respondentis ad delectum appellari Raisogueldum, quod vulgò Heribannum vel Hostenditiæ.*

Alia constitutio eiusdem de pace componenda & retinenda inter subiectos, & alijs capitulis.

FRIDERICVS DEI GRATIA ROMA- *norum Imperator, semper Augustus, vniuersis subiectis suo Imperio, Salutem.*

HAC edictali lege in perpetuum valitura iubemus, vt omnes nostros subiecti imperio,

veram & perpetuam pacem inter se obseruent: & vt inuiolata inter omnes perpetuò obseruetur. Duces, Marchiones, Comites, Capitanei, Valuasores, & omnium locorum rectores, cum omnibus locorum primatibus & plebeijs, à decimo octauo anno vsque ad septuagesimum obstringantur iuramento vt pacem teneant: & rectores locorum adiuuent in pace tenenda atque vindicanda: & in fine vniuscuiusque quinquennij de prædicta pace tenenda omnium sacramenta renouentur. Si quis verò aliquod ius de quacunque re, vel facto contra aliquem se habere putauerit, iudicialem adeat potestatem, & per eam ius sibi competens exequatur. Si quis verò ausu temerario prædictam pacem violare præsumpserit: si ciuitas est, pœna centum librarum auri cameræ nostræ inferenda puniatur: oppidum verò triginta libris auri multetur: Duces autem, Marchiones & Comites quinquaginta auri libras præstent: Capitanei quoque & maiores valuasores viginti auri libris puniantur: minores valuasores, & omnes prædictæ pacis violatores, tres libras auri inferre cogantur, & damnum passo secundum leges resarciant. Iniuria seu furtum legitimè puniatur. Homicidium quoque & membrorum diminutio vel aliudquodlibet delictum legaliter vindicetur.

Iudices verò, & locorum defensores, vel quicunque magistratus ab Imperatore, vel eius voluntate constituti seu confirmati, qui iustitiam facere neglexerint, & pacem violatam vindicare legitimè supersederint: damnum omne iniuriã passo resarcire cõpellãtur: & insuper si maior iudex est, sacro ærario pœnam decem librarum auri præstet, minor autem pœna trium librarum auri multetur.

Qui

Qui verò ad prædictam pœnam persoluendũ inopia dinoscitur laborare, corporis sui coërctionem cum verberibus patiatur: & procul ab eo loco, quē inhabitat, quinquaginta miliaria per quinquennium vitam agat.

Conuenticulas quoq; in ciuitatibus, omnesque coniurationes, & extra, etiam occasione parentelę, & inter ciuitatem & ciuitatem, & inter personam & personam, siue inter ciuitatem & personam, modis omnibus fieri prohibemus, & in prę teritum factas cassamus, singulis coniuratorum pœna vnius libræ auri puniendis. Episcopos verò locorum ecclesiastica censura violatores huius sanctionis donec ad satisfactionem veniant, volumus coërcere. Receptatoribus etiam malefactorum, qui prædictã pacem violauerint, & prędam ementibus, nostram indignationem subituris, & eisdem pœnis feriendis. Prætereà bona eius publicentur, & domus eius destruatur, quæ pacem iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur. Illicitas etiam exactiones maximè ab Ecclesijs (quarum abusio iam per longa tempora inoleuit) per ciuitates & castella omninò condemnamus & prohibemus, & si factæ fuerint, in duplum reddantur.

Item sacramenta puberum spontè facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inuiolabiliter custodiãtur. Per vim autem & iustum metum etiam à maioribus (maximè ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant) extorta, nullius esse momenti iubemus.

Ad hæc, qui alodium suum vendiderit, districtũ & iurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat: & si fiat, non valeat. Si verò contigerit alodium aliquod etiam infeudatũ conferri Ecclesiæ, vel

per oblationem fidelium, vel per emptionis & venditionis alteriúsve huiusmodi contractum, infeudatus; nisi per gratiam Eccesiæ tanquàm de nouo receperit, feudum quod habebat, retinere non poterit. Vt autem æquitas quæ in paribus causis paria iura desiderat, per vniuersitatem totius Imperij seruetur: firmiter statuimus tam in Italia, quàm in Alamannia, vt quicunq; indicta publica expeditione Romam ad suscipiendam Imperij coronam, Regē, aut sub Rege dominum suum non adiuuauerit, aut eundo cum ipso, aut pro quantitate feudi stipendia militiæ persoluendo) si de vocatione legitima à domino suo conuinci per compares suos poterit) feudum perdat, & dominus in suos vsus illud habeat redigendi liberam facultatem.

Hæc & ea quæ sequitur pertinent ad publicam pacem Italiæ. & est conuentionis publicæ confirmatio hæc, id est pacis pacta cum Mediolanensibus primo bello Mediolanensi. Illud primùm constituitur, vt pacem iurent omnes ab anno X V I I I. vsque ad L X X. vnde & Constitutione sequenti legendum, à X V I I I. non à X V I. & Radeuici 3. cap. 41. non X I I I I. Hæc est plena pubertas Romanorum iure, Langobardorum legitima ætas. l. 1. Lang. de proh. alie. min. quod Accursius refert in l. 2. D. de eo quod cer. loc. & qui eam non compleuerunt Gunthero impropriè pupilli dicuntur. Ciuitates quæ pacem violauerint, multantur c. libris, auri puri scilicet. Omnis pœna auri, auri puri intelligitur. Marcas dicit Vrspergensis pro libris. Plus tamen est marca. cōtinet enim duas libras. Sed quod Latinis olim fuit libra auri, est hodiè marca ferè, quod selibra, hodiè libra. Oppida multantur 30. libris, vt vulgò scriptū est.

st. Sed veteres habent X X. & Radauicus ita legit, & Guntherus:

Vrbs, inquit, centum libris puri multabitur
auri,
Oppida vicenis.

Totidem libris multantur Capitanei & maiores valuasores. Abbas Vrspergensis. Capitaneus seu alius inuasor maior X X. corruptè, pro valuasor maior. Minores verò valuasores, inquit, prædictæ pacis violatores, tres libras. Guntherus X I I.

Magnates bis dena viri, bis sena minores.

Et Vrspergensis. Alij verò X. & vsque ad tres marcas prout eis facultas suppetit. Prætereà inhibentur hac Constitutione, & coërcentur conuenticulæ, conspirationes, sodalitia. quod hinc repetitum est Caroli IIII. aurea Bulla. & scribit Conuenticulas, non Conuenticula, vt emendandum etiam est in l. conuenticula, C. de Episcop. & cleric. l. vltim. C. de ijs qui ad Eccles. confu. Proponitur & hoc edicto pœna grauissima in eum qui pacem iurare noluerit, his verbis, Prætereà bona eius publicentur, & domus eius destruatur, qui pacem iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur. *Publicentur, non est confiscentur, sed in populum publicentur & dispensentur à iudice. vt in Constit. de pace tenen. & ita Guntherus:*

Qui pacis iurare modum formamque tenere
Improbus abnuerit, quæ posſidet omnia
vulgo
Diripienda patent, euertendique penates.

Item pœna dupli in eos qui quid ab Ecclesiis exegerint illicitè. Illicitas exactiones dicit ex l. 2. C. de episco. & cler. Guntherus angarias, & Fridericus II. de statut. & cons. qua Constitutio per partes ab Irnerio tota inserta est Codici Iustiniano. Ex hac est tantùm insertum Codici, quod sequitur de sacramentis puberum, ad l. 1. C. si adu. vend. quo negatur minoribus restitutio in integrum aduersus conuentiones iuratas corporaliter. putà tactis Euangeliis aut manu sublata, non ex scripto tantùm, & sua sponte, id est, sine vi & metu, alioquin & maiores ob vim aut metum restituuntur, maximè, inquit, si extorta sint ne querimoniam &c. quod ita declarat Guntherus rectè:

Iuramenta metu mortisve dolore coacta,
Præcipuè ne quis multis nocitura loquēdo
Publicet, aut in se crudeliter acta queratur,
Nullius meriti vel ponderis esse iubemus.

Quod sequitur, Adhæc qui alodium, *id exposuimus 4. tit. 19.* Si verò contigerit. *Dominus non potest inuitum vasallum delegare alteri. Potest tamen vendere curtem siue alodem, & si eam Ecclesiæ vendiderit vel donauerit, mox debent eius curtis vasalli feudum ab Ecclesia recognoscere. Curtem Ecclesiæ alienatam sequuntur vasalli. Quod sequitur,* Vt autem æquitas, *est ex Topicis Ciceronis, & definitio banni & heribanni explicata est 1. tit. 20. His non apposui Constitutionem illam Friderici II. quia nihil pertinet ad feuda, nec eadem etiam ratione alias duas Henrici VII. quibus tamen hoc ex supplemento Chronicorum Vrspergensis adscribi volumus. Die coronationis sua more aliorum Principum Roman. legem edidit, seu authenticam*

nouam

nouam, De summa Trinitate & fide Catholica. Deindè Pisam se recepit. ibi duas alias condidit leges. Primam de reis crimine læsæ maiestatis: secundam, qui debeant haberi rebelles & infideles Imperio, quas leges Roma tanquàm caput mundi insigniuit & confirmauit, cuius confirmationis hæc sunt verba, Ego coronarum corona confirmo Principi potestatem, eiquе subijcio ciuitates, gentiumquе nationes. Tueantur Aquilæ gloriam meam. Hæc Roma.

Alia Constitutio eiusdem Friderici de pace Constantiæ.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Fridericus diuina fauente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, & filius eius Henricus Sextus Romanorũ Rex Augustus. Imperialis clementiæ immẽsa serenitas mansueta eam semper in subditis suis dispensationem fauoris & gratiæ habere consueuit, vt quamuis districta seueritate excessuum delicta debeat & possit corrigere: magis tamen studeat propitia tranquillitate pacis & pijs affectibus misericordiæ Romanum Imperium regere, & rebellium insolentiam ad debitam fidem & debitæ deuotionis obsequium reuocare. Eapropter cognoscat vniuersitas fidelium Imperij tam præsentis ætatis, quàm successiuæ posteritatis, quòd nos solita benignitatis nostræ gratia, ad fidem & deuotionem Lombardorum, qui aliquando nos & Imperium nostrum offenderant, viscera nobis innatæ pietatis aperientes, eos & societatem ac fautores eorũ in plenitudinem gratiæ nostræ recipimus: offensas omnes, & culpas, quibus nos ad indignationem pro-

prouocauerunt, clementer eis remittentes, eosque propter fidelia deuotæ sinceritatis seruitia, quæ nos ab eis credimus, certissimè recepturos, in numero dilectorum nostrorum fidelium computandos censemus. Pacem itaque nostram, quam eis clementer indultam concessimus, præsenti pagina iussimus subscribi, & auctoritatis nostræ sigillo communiri, cuius est hic tenor & series: Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noster Henricus Romanorum Rex concedimus vobis ciuitatibus, locis, & personis societatis regalia & consuetudines nostras tam in Ciuitate, quàm extra Ciuitatem, videlicet Veronæ & Castro eius, suburbijs etiam, & alijs ciuitatibus, & suburbijs, locis & personis societatis & perpetuum, videlicet vt in ipsa Ciuitate omnia habeatis, sicut hactenus habuistis vel habetis. Extra verò omnes consuetudines sine contradictione nostra exerceatis, quas ab antiquo exercuistis, vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus, & pascuis, & pontibus, aquis & molendinis, sicut ab antiquo habere consueuistis, vel habetis, in exercitu, in munitionibus ciuitatum, in iurisdictione, tam in causis criminalibus, quàm in causis pecuniarijs intus & extra, & in cæteris, quæ ad commoditatem spectant ciuitatum. Volumus vt regalia, quæ vobis non concessimus, in hunc modum cognoscantur, per Episcopum loci, & homines tam de Episcopatu, quàm de ciuitate eligantur viri bonæ opinionis, & qui ad hoc idonei esse credantur, tales qui nec contra ciuitatem, nec nostram maiestatem priuato, vel speciali odio teneantur, qui iurent quod bona fide & sine fraude perquirent, & inquisita consignabunt ea, quæ specialiter ad nostram excellentiam spectant. Si autem

tem

em huic inquiſitioni ſuperſedendum eſſe putauent, cenſum duorum millium marcharum argenti er ſingulos annos petimus. Attamen competenti oderatione moderabimur etiam quantitatem iſtã enormis viſa fuerit.

Si quis autem ſuper ijs, quæ vobis conceſſimus el permiſimus, ſiue in ciuitate, vel extra ciuitatẽ, uerimoniã apud maieſtatẽ ipſam depoſuerit, eius uerimoniam non admittemus: & ſilentium ei im onemus. hoc quòd nos vel noſter anteceſſor Rex, el Imperator Epiſcopis, Eccleſijs, vel Ciuitatibus, el alijs quibuſcunque perſonis clericis, vel laicis nte tempus guerræ dedit, vel quolibet conceſſionis titulo conceſſit, firmum & ratum habemus, ſalis ſuperioribus conceſſionibus, vt pro eo ſolita obis ſeruitia exhibeantur: ſed cenſus non præſtear. Commoditates, quas pro bono pacis ciuitatibus conceſſimus in ciuitatibus, vel extra, illorum galium nomine non intelligimus, pro quibus cen s debeat præſtari.

Priuilegia omnia, & data, & conceſſiones, quæ priuilegium, vel damnum ciuitatum, vel locoum, vel perſonarum ſocietatis occaſione guerræ alicuius iniuriam prædictorum à nobis, vel nun js noſtris indulta ſunt, caſſentur & in irritum deucantur. In ciuitate illa, in qua Epiſcopus per pri ilegium Imperatoris vel Regis comitatum habet, Conſules per ipſum Epiſcopum conſulatum repere ſolent, ab ipſo recipiant ſicut conſueuerunt ecipere: alioqui vnaquæque ciuitas à nobis conſutum recipiat. Conſequenter verò in ſingulis ciitatibus Conſules conſtituentur à nuncio noſtro, ui ſit in ciuitate, vel Epiſcopatu: & inueſtituram ecipient, & hoc vſque ad quinquennium, finito

quin-

quinquennio vnaquæque ciuitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio nostro sicut dictū est, nisi in Lombardia fuerimus. tunc enim à nobis recipiet. Eadem obseruentur in successore nostro. Et omnes inuestituræ gratis fiant. Cum autem nos Imperator diuina vocatione decesserimus, vel regnum filio nostro concesserimus: simili modo à filio nostro vel eius successore inuestituram accipietis.

In causis appellationum si quantitas xxv. lib. imperialium summam excesserit, appellatio ad nos fiat: saluo iure & moribus Brix. Ecclesiæ in appellationibus: ita tamen, vt non cogantur in Alemanniam ire: sed nos habebimus proprium nuncium in ciuitatibus, vel Episcopatu, qui de ipsa appellatióe cognoscat, & iuret, quòd bona fide, & sine fraude causas examinabit, & definiet secundùm leges, & mores ipsius ciuitatis intra duos menses à contestatione litis, vel à tempore appellationis receptæ, nisi iusto impedimento vel consensu vtriusque partis remanserit.

Consules qui in ciuitatibus constituentur, tales sint qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant antequàm consulatum recipiant.

Vasalli nostri à nobis inuestituram recipiant, & fidelitatem faciant sicut vasalli ceteri omnes, sicut ciues à XVI. annis vsque ad LXX. nisi tales personæ sint quibus debeant & possint sine fraude sacramenta remitti. Vasalli qui tempore guerræ vel trugę non postulauerint inuestituram, vel debita seruitute nobis non exhibuerint: hac occasione feudum non amittat. Libellariæ & precariæ in suo statu permaneant secundùm consuetudinem vniuscuiusque ciuitatis, non obstante lege nostra, damna omnia

mnia & ablata, etiam iniurias quas nos per nos & er nostros ab vniuersitate societatis, vel ab aliquo e societate, vel coadiutoribus societatis sustinuius, per nos cũ nostra parte remittimus gratis, & lenitudinem nostræ gratiæ eis damus. Moram suerfluam in ciuitate vel Episcopatu pro damno ciuitatis non faciemus. Ciuitates mutare, vel extra unitiones facere eis licet. Item societatem quam inc habent, tenere: & quoties voluerint, reouere eis liceat. pactiones timore nostro vel er impressionem nunciorum factæ cassentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exiatur.

Pacta Placentinorum, scilicet pactum pontis Pa, & fictum eiusdem pontis, & regalium, & datiũ, pactum quòd Episcopus Hugo fecit de castro Ar ato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso Episco, vel à communi, vel ab alijs de societate nobiscũ l nostro nuncio, ipso ponte remanente cum ombus suis vtilitatibus Placentinis: ita tamen, quòd eantur persoluere fictum Abbatissæ sanctæ Iuliç Brixia: & si quæ sunt similes.

Sententiæ quoque, quæ de iure, & secundùm les, & consuetudines contra aliquem, vel aliquos societate latæ sunt, teneant, sicut de iure con- eos tenerẽt, si gratiam nostram non habuissent. æ verò contra aliquem, vel aliquos de societaatæ sunt occasione guerræ seu discordiæ, in irum deducantur. Possessiones omnes, quas quisе de societate tempore guerræ tenebat iustè: si vim ablatæ sint ab eis, qui de societate non sint, n fructibus, & sine damno restituantur: vel si recuperauerit, quietè possideat, nisi per electos itros ad cognitionem regalium, nobis assignetur.

gnetur. Opizoni Marchioni omnem offensam, quā nobis vel alicui partis nostræ fecerit postquàm in societate fuerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate: Imperiali clementia per nos, & nostram partem remittimus, & in plenitudinem nostræ gratiæ eum recipimus, nec per nos, nec per interpositam personam, pro præteritis offensis sibi, vel parti ipsius, aliquem inferemus iniuriam, læsionem, vel coërcionem. Amplius eam iurisdictionem, quam Mediolanenses exercere consueuerunt in comitatibus Seprij, Martexanæ, & Burgariæ, & in alijs comitatibus exceptis locis, quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam & Oleum, excepto Romano veteri, & Bariano, & eam, quam modò exercent, liberè & quietè habeant, & possideant sine contradictione nostra, & successorum nostrorum saluis pactis, & datis, & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanenses per commune fecerunt ciuitatibus Pergamo, Nouariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis, nec vllum præiudicium fiat iuri aut consuetudini alicuius ciuitatis, & societatis, præter dictas concessiones. Pacta inter ciuitates, & societates quondam facta nihilominùs firma, & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in Episcopatu Laudensi præter dictas concessiones saluo iure aquæ Lambri Mediolanensibus si quod habent, vel in pedagio, Omnes de societate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in sacramento fidelitatis adijcient, quòd possessiones, & iura, quæ nos habemus in Lombardia & possidemus extra societatem, iurabunt bona fide nos manutenere si opus fuerit, & cùm super hoc per nos vel per certum

certum nuntium nostrum fuerint requisiti, & si amiserimus, recuperare: ita videlicet quod finitimæ ciuitates obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendum: & si opus fuerit, aliæ teneantur ad competens auxilium præstandum. Ciuitates quæ sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter teneantur facere. Si qua verò ciuitatum ea quæ in conuentione pacis ex parte nostra statuta sunt, non obseruauerit: ceteræ ciuitates eam ad id obseruandũ bona fide compellant: pace nihilominùs in suo robore permanente. Nobis autem intrantibus Lombardiam fodrum consuetum & regale quæ solét & debent, præstabunt: & vias & pontes bona fide & sine fraude & sufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum sufficiens nobis & nostris euntibus & redeuntibus bona fide & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno fidelitates renouabũt in ijs, qui eas nobis non fecerunt, cùm nos petierimus, vel per nos vel per nostrum nuncium. Si qui ex parte nostra de suis iustis possessionibus expulsi sunt, restituantur sine fructibus & damno, nisi in causa principali suæ proprietatis iure possit se tueri possessor: saluis prioribus concessionibus: & omnes offensæ eis remittantur: eodem iure seruando ijs qui sunt ex parte nostra circa restitutionem: nisi ciuitas adstringatur iuramento, vt non restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere. & si qua controuersia fuerit orta de feudo inter nos & alium qui sit de societate, per pares illius ciuitatis vel Episcopatus in quó descendit, agetur: & secundùm consuetudinem illius ciuitatis, in eodem Episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus. tunc enim in audiẽtia nostra si nobis placuerit, agitabitur. Item volentibus

X veni-

venire contra pacta, non per violentiam facta, & iuramento firmata inter ciuitates & ciuitates, societates & societates, vel ciuitatem & alias personas: nos audientiam denegabimus. Item nos restituimus stratam Veronensibus: & nominatim recipimus Drolinum in plenitudinem gratiæ nostræ, & omnẽ offensam ei remittimus &c. Dat. apud Constantiam solemni curia VII. Kal. Iul.

Superior promulgata est Roncaliæ, hæc Constantiæ, de qua Abbas Vrspergensis in hunc modum: Iam bellis omnibus fatigatus Imperator Lombardis omnibus condixit curiam apud Constantiam, vbi Principes & potestates eorum se repræsentauerunt, & pacta quædam de faciendo seruitio Imperatori, de singulis ciuitatibus Lombardiæ ibidem statuta sunt, quæ adhuc dicunt se tenere in scriptis, nec ad seruiendum vltra hæc compelli volunt. Concedit hac Constitutione regalia quædam ciuitatibus Lombardiæ, quædam sibi retinet, maximè fodrum, & inuestituram Consulum & vasallorum. Gratiam delicti facit Opizoni Marchioni Malaspinæ. Apicium vocat corruptè Guntherus pro Opitium. Otho 2. cap. 16. Marchio Opitius cognomento Malaspina. Fictum vectigal vocat, quasi fixum. Comitatus Seprij & Martexanæ, Radeuicus Comitatum Sefrenensem & Martusanum.

Alia Constitutio Friderici de iure προτιμήσεως.

SANCIMVS à modo in omni prouincia & in omni ciuitate, si quis ex parentela habeat communem agrum, domum, vel vineam, vel rem immobilem diuisam vel indiuisam, aut ex commu-

ni emptione, vel aliquo huiusmodi titulo, vel alio modo aliquo coniunctim, & voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel emphyteusim, vel locationem, non antè liceat ei alienare, quàm denunciauerit illis quos vocauimns per ordinem in ius προτιμήσεως. In primis vocentur parentes, qui sunt coniuncti, post hos socij, post hos illi qui sunt coniuncti, etiamsi extranei sint, post hos vocentur omnes qui sunt sub vno seruitio, & qui sunt coniuncti ex aliqua parte. Sin autem plures sint in iure προτιμήσεως, omnibus denuntietur, vt intra xxx. dies soluendo iustum pretium sine mora, aut quantum qu i iis emptor sine fraude dederit, vnusquisque portionem suam accipiat. Verùm si intra statutum terminum, iustum pretiam non soluerit, de cetero non habebit ius προτιμήσεως, nisi si quis eorum erat in captiuitate, vel deportatus, vel in exilium missus, vel absens Reipublicæ causa, aut ex propria sua causa, vel minor xxv. annis: & licèt isti fuerunt absentes ex iusta causa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defensores intra quatuor menses debent venire & soluere iustum pretium cum legitimis vsuris & expensis necessarijs, & accipere ius προτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodò expellere, & si neglexerint hoc facere, sarcient de proprijs suis quicquid incommodi illi habuerint. Licèt autem suprà diximus omnes vocari ad ius προτιμήσεως, tamen si probatum fuerit quòd atroces iniurias vel manus impias vẽditori vel eius familiæ intulerint, vel ipsius substantiæ grauem iacturam moliti sunt, vel cõtra eius vitam nisi sunt, omnes illi nullo modo sine voluntate venditoris ad ius προτιμήσεως

veniunt. Ex causa tamen dotis vel donationis propter nuptias vel simplicis donationis, vel donationis causa mortis, vel ex testamento, permutatione, transactione, & parẽtes & extranei omnes possunt alienare, nisi quis vendendo & locando ei qui non habent ius προτιμήσεως, simulatè donauerit, vel legatum dederit. Ideoque illi, qui habent ius προτιμήσεως, possunt exigere iuramentum à venditore & emptore, & post iuramentum si probatum fuerit contra Constitutionem nostram simulatè hoc fecisse venditorem & emptorem, rem & pretium perdent, & fisco applicabitur, fiscus autem vendet rem illam illis qui habent ius προτιμήσεως. Sed si antè iuramentum probatum fuerit hoc eos fecisse, venditio erit irrita, & venditor cogetur inuitus vendere illis qui habent ius προτιμήσεως. Prohibemus autem potentiores personas aliquid accipere prætextu adoptionis, vel donationis simplicis, aut causa mortis, ex testamento, vel ex vsucapione, aut sub prætextu defẽsionis, nisi fortè parentes fuerint. Potentiores autem dicimus, qui non tantùm per se, sed etiam per propinquos possint inferre timorem alienatoribus, aut promissionem beneficij. Quòd si aliquis ex potentioribus hoc præsumpserit facere, sit alienus ab illa re, & æstimationem illius rei præstet fisco. Transcurso tamen decennio sine denunciatione nulla de cetero mouetur controuersia illis qui possident ex aliquo contractu, vel ex donatione, vel ex testamento, ab illis qui habent ius προτιμήσεως, vel etiam fisco.

Alia eiusdem de iure προτιμήσεως.

QVVM omnibus hominibus, qui legibus reguntur, & moribus præceptum esse constet ius suum cuique tribuere, nec cuiquam ius suum detrahere, libertatis procedente gratia, qua naturaliter quod cuique facere libet, nisi quod vi aut iure prohibetur, est concessa facultas, res suas vnicuique liberum esse aut propter nuptias donationis, aut dotis, aut simplicis donationis, aut cuiuslibet alienationis, aut vltimæ voluntatis dispositionis causa siue testamentario iure in alium transferre non est ambigui iuris. Sed quoniam & iure præcipitur, honestè viuere, alterum non lædere, ne hi qui cognatione vel communione, vel aliquo propinquitatis modo eorum qui vendunt vrbanis rusticisve prædijs adhærendo ab his qui intromiscean tue lædantur, vel aliter ipsa venditione impediantur, iure προτιμήσεως præferri sancimus.

Ius προτιμήσεως habent agnati & domini feudorum, vel ἐμφυτεύσεων, de quo suprà libr. 2. tit. 4. & 9. & lib. 4. titul. 14. & ideò has Friderici Constitutiones hoc libro inserere voluimus, quanquàm de eo tantùm sint quòd cognatis & alijs quibusdam competit, non etiam de illo quod feudorum dominis. Subiecimus & Romani Lecapeni Nouellam de eodem iure, ex qua priorem Friderici constat esse translatam. Iure ciuili datur quidem hoc ius conuicanis, l. 1. C. non licere habit. metro. non tamen propinquis aut socijs, l. dudum, C. de contr. emptio. nisi ex conuentione, l. qui Romæ, §. coheredes, D. de verbor. oblig. vel in auctione

bonorum, l. cùm bona, D. de reb. auct. iud. po. l. Imperator, D. de pac. Meminit initiò Nouellæ Romanus d. l. dudum. & l. 1. Non lic. habit. metr. Parentes hac Constitutione militari sermone Fridericus appellat, quos Romanus συγγενεῖς, *vt auctores superiorum librorum sæpè. Sequitur Nouella Romani.*

ΝΕΑΡΑ ΡΟΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, περὶ ἐκποιήσεως κτημάτων, καὶ προτιμήσεως συγγενῶν, καὶ κοινωνῶν, καὶ ἀναμεμιγμένων, καὶ συμπαρακειμένων ὁμοτελῶν, καὶ δυνατῶς ἑνωμένων, καὶ τῶν νοουμένων ὁμοτελῶν χωρίων, καὶ ἀγριδίων, καὶ κωλύσεως δυνατῶν προσώπων, καὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κτημάτων.

Παλαιὸς νόμος ἐστὶν, ἵνα μηδεὶς παρὰ συγγενῶν, ἢ κοινωνῶν ἐμποδίζηται πωλεῖν οἷς ἂν ἐθελήσειεν. ἕτερος δὲ νόμος ἄντικρυς τοὐναντίον ἀπαγορεύει μὴ ἐξεῖναί τινι πεπράσκειν ἑτέρῳ, ἢ μόνον τοῖς τῆς ἰδίας μητροκωμίας οἰκήτορσιν. ἡμεῖς δὲ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἅμα, καὶ τῶν δημοσίων φόρων τῆς τε ἄλλης στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς λειτουργείας, καὶ συντελείας πολλὴν τιθέμενοι πρόνοιαν τὸ [illegible] αὐτῶν καὶ ἀδιορίστων διὰ ταύτης ἡμῶν τῆς θείας διατάξεως σαφεῖ καὶ συντόμῳ λόγῳ ἐπανορθοῦντες θεσπίζομεν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν πάσῃ πόλει, καὶ χώρᾳ, καὶ ἐπαρχίᾳ, ἵνα εἴτινες τύχοιεν ὡς ἀπὸ συγγενείας διῃρημένως, ἢ ἀδιαιρέτως, ἢ ὡς ἐκ κοινῆς ἀγορασίας, ἢ ἄλλης τοιούτου προ-

τρόπου κτήσεως, ἢ οἱ μὲν ἐκ συγγενείας, οἱ δὲ διὰ ἐπι-
κτήσεως ἐπίκοινον οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἀμπελῶνα, ἢ
ἕτερον τὸ οἷον νῦν ἀκίνητον ἔχοντες, ἢ ἄλλως καὶ οὐχ ὡ-
δὲ ἐπικοίνου τοῖς ἐγγίζουσι κτήμασι κατά τι μέ-
ρος ἀναμεμιγμένοι, ἢ συμπρακείμενοι ὁμοτελεῖς,
ἢ ἁπλῶς πλησιάζοντες, βουληθεῖεν ἐκποιῆσαι τὰ
ἴδια κατὰ πρᾶσιν, ἢ ἐμφύτευσιν, ἢ μίσθωσιν μὴ προσ-
τεροῦμε τέρῳ τινὶ ταῦτα ἐκποιείτωσαν, εἰ μὲν πρὸς
ἐκείνους διαμαρτύρωνται, οὓς καλοῦμεν κατὰ τάξιν
πρὸς τὴν προτίμησιν, ἵνα πρῶτοι κληθῶσιν οἱ ἀ-
ναμὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς, εἶτα οἱ οὕτως συμπε-
πλεγμένοι κοινωνοί, μεθ' οὓς οἱ μόνον ἀναμεμιγ-
μένοι, εἰ καὶ ξένοι πάντη τοῦ ἐχωροῦν τυγχάνοι-
εν, ἔπειτα οἱ συμπραγκείμενοι ὁμοτελεῖς, μετέ-
πειτα οἱ ἁπλῶς ἔν τινι μέρει συναπτῶς ἡνωμένοι. ὁ-
μοτελεῖς δὲ φαμὲν πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑπο-
τεταγμένον ἀναγραφομένους, κἂν ἐν διαφόροις
τόποις τὰ ἴδια τελέσματα καταβάλλονται· πλ-
λῶν δὲ πέριξ τοῦ ἐκχωρουμένου κτήματος ὁμοροού-
των καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν ἑκάστου προτίμησις, δια-
μαρτυρίας τελείσθω, ἵνα τῶν προτιμωμένων ἴσως
παραιτουμένων οἱ ἐφεξῆς καλούμενοι εἴγε βούλοιν-
το συναλλάξαιεν. εἰ μέντοι πάντες ἐκ τῶν ἴσων ἔρ-
χονται προνομίων, ὥστε καὶ μηδὲν ἀλλήλων προ-
κεκρίσθαι τῇ τοιαύτῃ προκλήσει, ἢ αὐτὴ πάλιν ὁ-
μοίως γινέσθω προφώνησις, ἵνα ἐν τοῖς λ΄. ἡμερῶν
τὸ ἄξιον τίμημα, ἢ ὅπερ ἀδιαδιεργήτως ἀληθῆς δια-
φωσιν ἀγορασὴς αὐτοὶ ἀνυπερθέσως καταβάλλον-

τες ἀναλόγως ἀφ᾽ ἑαυτῶν, ἢ ἐκ τινος ἀρχῆς τῷ τοῦ ἐπιμερίσονται. ὅσοι δὲ μὴ ἐμπροθέσμως τὴν ἐπιβάλλουσαν αὐτοῖς παράσχοιεν ἀντιτίμησιν, οὐκέτι δίκαιον ἕξουσι προτιμήσεως, πλὴν εἰ μή γε αὐτῶν αἰχμάλωτός ἐστιν, ἢ παρωρισμένος, ἢ ἐξόριστος, ἢ ἐν δημοσίαις, ἢ καὶ ἰδίαις χρείαις ἀδόλως ἀπολιμπάνεται, ἢ οὔπω τὸν κέ. χρόνον τῆς ἰδίας ἤνυσεν ἡλικίας· τούτων γὰρ οἱ τὴν διοίκησιν τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀναδεδεγμένοι ἐντὸς δ΄. μηνῶν μετὰ τῶν συμπαρακειμένων νέων ἀγοραστῶν πρὸς τὸ ἀναλογοῦν συνεισέρχονται ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ ἀνῆκον τίμημα μετὰ τοῦ νομίμου τόκου, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀναλωμάτων, τοὺς δὲ ξένους ἀγοραστὰς ἀπωθοῦνται τελείως τὸ τίμημα μετὰ τῶν αὐτῶν τόκων τε καὶ δαπανημάτων ἀναδιδόντες αὐτοῖς. Εἰ δὲ οἱ τῶν εἰρημένων προσώπων διοικηταὶ ὑφορῶνται μήπως τὸ παρ᾽ αὐτοὺς πραχθὲν ἐκεῖνοι δεκτὸν οὐχ ἡγήσονται, μετ᾽ ἐγγράφου νομικῆς διαγνώσεως, ἢ ἀποβαλλέσθωσαν, ἢ καταδεχέσθωσαν τὸ συνάλλαγμα. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ῥαθυμήσουσιν οἴκοθεν αὐτοῖς παρεχέτωσαν πᾶν κέρδος καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν ἣν ἔμελλον ἕξειν ἐκεῖνοι, εἴπερ ἔσπευσαν οὗτοι πρὸς τὸ συνάλλαγμα, καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ συγγενῶν, καὶ κοινωνῶν, καὶ ὁμοτελῶν, καὶ τῶν ἄλλως παρακεκτημένων. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ὁμάδος τῶν καλουμένων χωρίων ἢ ἀγριδίων, πολλῷ μᾶλλον κρατείτω, ἵνα καὶ οἱ κτήτορες αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἔχωσι τὴν προτίμησιν. Εἰ δὲ πάντες παραιτήσονται οἷς δίδοται ἡ προτιμή-

σις

σιν ἢ δείκνυνται αἴτιοι χρηματικῆς ζημίας, ἢ σωματικῆς ἐπιβουλῆς τε καὶ ἀτιμίας τραχείας τῷ ἐκποιοῦντι, καὶ τῇ αὐτοῦ φαμιλίᾳ οὐ μετρίαν τύχην, ἀλλ' ἐκ προνοίας δι' ἑαυτῶν, ἢ διὰ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς γεγονότες, τοὺς τοιούτους ἄκοντας τοῦ πεπονθότος κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὴν ἐκείνου κτῆσιν εἰσενεχθῆναι βουλόμεθα. Ἐπὶ προφάσει μέντοι προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἢ ἁπλῆς, θανάτου αἰτία δωρεᾶς, ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ ἀνταλλαγῆς, ἢ διαλύσεως, καὶ οἰκεῖοι καὶ ἐξωτικοὶ ἅπαντες ἐκποιεῖν δύνανται, μόνον μήτις κατὰ σκῆψιν λάθρα πωλήσας, ἢ μισθώσας τοῖς μὴ προτιμωμένοις, ἐν τῷ φανερῷ δωρεῖσθαι ἢ λεγατεύειν, ἢ τι τῶν εἰρημένων προσποιήσηται. Διὰ ταῦτα γὰρ καὶ ὅρκον τοῦ τε διδόντος, καὶ τοῦ λαμβάνοντος οἱ τὸ προνόμιον τῆς προτιμήσεως ἔχοντες δύνανται ἀπαιτεῖν. Εἰ δέ γε οἱ ἐκποιοῦντες πρὸς περιγραφὴν τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας ἄλλο πρᾶξαι τολμήσωσι, καὶ ἄλλο τι ἐκ τοῦ φανεροῦ προσποιήσονται, εἰ μὲν μετὰ τὸν ὅρκον ἐλεγχθῶσιν αὐτοί τε καὶ οἱ οὕτω δολερῶς αὐτοῖς συναλλάξαντες, τάς τε τῆς ἐπιορκίας ποινὰς ὑφέξουσι, καὶ ὁ μὲν τοῦ κτήματος, ὁ δὲ τοῦ λάθρα καταβληθέντος τιμήματος ἐκπεσεῖται, καὶ ἀμφότερα τῷ δημοσίῳ εἰσκομισθήσονται, ἵνα ἐκ τοῦ δημοσίου εἰς τοὺς πλησιάζοντας διαπραθῇ. Εἰ δὲ πρὸ τοῦ ὅρκου φωραθεῖεν τοιοῦτόν τι διαπραξάμενοι, καὶ τὸ πραχθὲν ἄκυρον ἔσται, καὶ τὸ κτῆμα ὁ ἅπαξ πειραθεὶς κακῶς ἐκποιῆσαι, καὶ ἄκων ἀπεμπολῆσαι, ἀναγ-

καθήσεται, εἰς ἐκείνοις οἷς δεδώκαμεν τὴν προτίμησιν. τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀπαγορεύομεν τοῦ λοιποῦ ὑποθεσίας τρόπῳ, ἢ δωρεᾶς ἁπλῆς, ἢ θανάτου αἰτίᾳ, ἢ ἐκ διατήκης, ἢ κατὰ μόνην χρῆσιν, ἢ ὡς ἐπί τινι προστασίᾳ ἢ συνδρομῇ λαμβάνειν τι παρὰ τῶν εὐτελεστέρων, εἰ μὴ ἄρα συγγενεῖς αὐτῶν εἶεν, ἀλλὰ μηδὲ νέας ἀγορασίας ποιεῖσθαι, ἢ μισθώσεις, ἢ ἀνταλλαγὰς ἔν τισι χωρίοις, ἢ ἀγριδίοις ἐκ τῶν κτητόρων αὐτῶν. Εἰ δὲ μὴ τούτων αἱ στάσεις, ἀλλ' ἑτέρων προσώπων εἰσὶ τὰ διαπιπρασκόμενα προάστεια, εἴτε ἐκ τοῦ δημοσίου οἱ γεγόμενοι κλασματικοὶ τόποι, ἢ καὶ ἄλλη κτῆσις ἀνήκουσα αὐτῷ ἐκποιεῖται, καὶ ὡσαύτως οἱ αὐτοὶ κτήτορες προτιμάσθωσαν, τούτων δὲ ἑκουσίως ἀποταξαμένων, τότε καὶ τοῖς δυνατοῖς ἔξεστι συναλλάττειν. Ἐκεῖνοι δὲ νοείσθωσαν δυνατοὶ οἵτινες κἂν μὴ δι' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὖν διὰ τῆς ἑτέρων δυναστείας, πρὸς οὓς πεπαρρησιασμένως οἰκειῶνται ἱκανοί εἰσιν ἐκφοβῆσαι τοὺς ἐκποιοῦντας, ἢ πρὸς εὐεργεσίας ὑπόσχεσιν τὴν πληροφορίαν αὐτοῖς παρασχεῖν. Εἰ δέ τις ἐκ τῶν δυνατῶν προσώπων τοιοῦτόν τι ἐγχειρήσει διαπράξασθαι, καὶ τοῦ κτήματος στερηθήσεται, καὶ τὴν ἀποτίμησιν αὐτοῦ τῷ δημοσίῳ εἰσπραχθήσεται. Μετὰ μέντοι δεκαετίαν ἀνεπιφώνητον κατὰ τῶν ὁπωσοῦν συναλλαξάντων, ἢ δωρεὰς δεξαμένων, ἢ ἐκ διαθήκης τι κτισαμένων, οὐδεμία παρ' οὐδενὸς τῶν ἐντεῦθεν προτιμωμένων, ἢ καὶ ὡς ἐκ τοῦ δημοσίου ζήτησις ἔσται. Πρὸς τούτων δὲ κελεύομεν ὥστε πάντα τὰ

στρατιω-

στρατιωτικὰ κτήματα ὅσα ἐντὸς τριακονταετίας καθ' οἱονδήποτε τρόπον διεποιήθησαν, ἢ μετὰ ταῦτα μέλλουσιν ἐκποιεῖσθαι, ἀναργύρως εἰς τὴν τῆς ἰδίας στρατείας ἐνοχλὴν καὶ ὑπηρεσίαν πάλιν ἐπανακάμψαι, εἰ μὴ ἄρα καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν τοσοῦτον τῷ στρατιώτῃ περιλαμβάνεται ὅσον τὸν στρατευόμενον πρὸς τὴν τῆς νέας στρατείας σύστασιν διαρκεῖν, καθ' ὅσον γὰρ ἐλλείπει κατὰ τοσοῦτον ἡ ἐκποίησις ἀναιρεῖται.

Vocantur hac Constitutione in ius προτιμήσεως cognati primum consortes, veluti fratres, qui paterna prædia pro diuiso aut pro indiuiso poßident, hi sunt qui dicuntur οἱ ἀναμὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς, *auctoribus Græcis interpretibus, qui & inde adnotant rectè consortes extraneos præferri cognatis non consortibus. Post cognatos consortes vocantur socij, deinde qui rem communem habent citra societatem, siue sint cognati siue exteri, tum ij qui communi census vinculo tenentur, licèt non eodem loco censum exsoluant, postremò vicini & confines. Hi testatò denunciandi sunt antequàm venditio fiat extraneo. Denunciatis datur mensis, procuratoribus eorum menses quatuor, non denunciatis decennium, dominis* ἐμφυτεύσεων *& feudorum longè alia tempora, l. vlti. C. de iur. emphy. & suprà 2. tit. 9. & ij qui præsentes venditioni adfuerunt, & tacuerunt, vt interpretes Græci adnotant rectißimè, nec venditioni consensisse, nec pro denunciatis habentur. l. Titia. §. Lucia. D. de legat. 2. l. Gaius. D. de pignor. act. Consensu amittit ius* προτιμήσεως *& præscriptione temporis, & ingratitu-*

dine siue indignitate. Datur etiam hac No. ius προτιμήσεως cõiugicanus, secundum l. 1. C. non lic. habit. metr. Est & aliud hac No. caput de locupletioribus & potentioribus, vt ne quid ex bonis tenuiorum adquirant, ἐν τισι χωρίοις ἢ ἀγροῖς, ὧν οὐκ ἔχουσιν ἴδια κτήματα, vt explicatius enarrant interpretes. nõ igitur nisi ἀνακοινώσεως aut πλησιασμοῦ iure. & ad definitionem potentiorum, No. Constantini Porphyrogenneta περὶ δυνατῶν τῶν εἰσελθόντων εἰς κτῆσιν πενήτων declarat nihil interesse potentior sit qui emerit, an is qui potẽtiori domesticus siue προσῳκειωμένος fuerit, Fridericus malè, propinquus. Igitur ne potentiores quidem derogare possunt iuri προτιμήσεως. quinimo seuerius cum his agitur. nam neque donationis aut testamenti, aut transactionis, aut patrocinij, aut adoptionis iure ad bona tenuiorum peruenire possunt. Sed eadem & hos quæ superiores tuetur præscriptio decennij. Postremum caput vetat alienationem prædiorum militarium: quod omninò pertinet ad feuda, & consentit etiam cum Friderici & Lotharij Constitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicóve depereat census qui eo nomine dependi solet. qua de re visum etiam est proponere Nouellam Constantini Porphyrogenneta, cuius mentionem habuimus sæpè. lib. 1.

Νεαρὰ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ στρατιωτῶν.

ΩΣΠΕΡ σώματι κεφαλή, οὕτως ἐν πολιτείᾳ στράτευμα, ὧν οὕτως ἢ ἑτέρως ἐχόντων,

ἀνάγκη

ἀνάγκη καὶ τὸ πᾶν συμμεταβάλλεσθαι, καὶ ὅς μὴ ταῦτα ὑπὸ πολλῶν τίθεται πρόνοιαν, περὶ τὴν οἰκείαν φάλλεται σωτηρίαν, εἴπερ οἰκείαν οἴεσθαι χρὴ τὸ κοινόν. καὶ ἐπειδὴ τῷ χρόνῳ τὰ τῶν στρατιωτῶν ἀξρωστήσαντα ὅθεν αὐτῶν καὶ ἡ τὸ εἶναι, καὶ ζῶ πρὸς τὴν ἀφορμὴ πρὸς τὸ χαλεπώτερον ἀπέκλινεν, ἡ ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν πρὸς τὸ εὐεκτοῦν, καὶ ἀμεινότερον ταῦτα μετήνεγκε, κοινῇ τῷ παντὶ χαρισαμένη τὴν λυσιτέλειαν. θεσπίζομεν τοίνυν αὐτὸ τοῦτο δ' ὅπερ ἡ συνήθεια ἀγράφως πρώην ἐκύρωσε, μὴ ἐξεῖναι τοῖς στρατιώταις τὰ δι' ὧν ἂν στρατεῦσαι ὑπηρετοῦνται κτήματα διαπωλεῖν, συνίστασθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν, ἱππέων μὲν ἀκίνητον κτῆσιν δ'. λιτρῶν, οἷς ἀριθμεῖσθαι κελεύομεν, καὶ τοὺς ἐπὶ τὸν στόλον τεταγμένοις πλοΐμοις τοῦ τε αἰγαίου πελάγους, καὶ τῆς σάμου, καὶ τῶν κιβυῤῥαιωτῶν, αὐτόστολοι γοῦν καὶ οὗτοι, καὶ αὐτέρετοι βαρείας μετίασι τὰς ὑπηρεσίας, τοῖς δὲ βασιλικὰ πλοΐμα ἐπὶ ῥόγαις ὑπηρετουμένοις, καὶ τοῖς λοιποῖς πλοΐμοις ἤδη νῦν ἐκράτησεν ἐκ συνηθείας δύο λιτρῶν εἰς ἑκάστην στρατείαν ἀκίνητον διασώζεσθαι κτῆσιν, ὃ καὶ ἡμῖν ἀρκούντως ἔχειν δοκεῖ εἰ μὲν οὖν ἐν τοσαύτῃ ἀκινήτῳ κτήσει εἶεν οἱ ἐν ἑκατέραις στρατείαις καταλεγμένοι σώζοιεν ταύτην συντηροῦντες ἀνεκποίητον καὶ παραπέμποιεν εἰς τοὺς φυσικοὺς κληρονόμοις καθ' ὃν ἂν βούλοιντο νόμιμον τρόπον μετὰ τοῦ οἰκείου μέντοι γε βάρους, εἴτε κατιόντες εἶεν πρὸς οὓς παραπέμπονται,

εἴτε

εἴτε ἀνιόντες, εἴτε ἐκ πλαγίου, εἴτε δ᾽ ἐξ ἀδιαθέτου ἰσοκληρία τισὶν ἁρμόζει, εἴτε ἀπὸ διαθήκης δ᾽ ἐξ ἀνίσων μερῶν εἰκότως κληθεῖεν γνήσιοι, ἢ δ᾽ ἐξωτικοί, παγανικοί, κληρονόμοι. τοὺς ἀξιωματικοὺς γὰρ παντὶ τρόπῳ ἀποκλειόμεθα πρὸς τὰς τοιαύτας διαδοχάς, καὶ κατὰ ἀναλογίαν τοῦ κέρδους τῆς κληρονομίας ἕπεσθαι ὁρίζόμεθα καὶ τὸ βάρος τῆς στρατείας. κινητὸν δὲ οὐ περιεργαζόμεθα ὕπαρξιν, ἀλλ᾽ ἐν δ᾽ ἐξουσίᾳ αὕτη κείσεται τοῦ κεκτημένου, εἰ μήπου κατὰ πολὺ ἡ ἀκίνητος ἐλαττοῦται. δέον γὰρ τότε ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμασίᾳ τὸ ἐλλιπὲς τῆς ἀκινήτου ἐκ τῆς κινητῆς ἀναπληροῦσθαι. Εἰ δὲ ἐν περιουσίᾳ πολλῶν ἀκινήτων ὁ στρατιώτης καθεστήκοι, ὥστε κατὰ πολὺ τὴν δικαίαν ὑπερβαίνειν ποσότητα, εἰ μὲν ἅπαντα ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς κώδιξιν ἀπογράφονται μὴ δύνασθαι μήτε ταῦτα, μήτε ἐκ τούτων τὸν στρατιώτην διαπωλεῖν κἂν μείζονα εἶεν ἠξιωμένα τιμῆς. μᾶλλον δὲ μὴ δύνασθαι τινὰ ἐκ τούτων ἀγοράζειν, καὶ μάλιστα περίβλεπτον, ἢ ἀξιωματικόν, ἢ δυνάστην μέχρι σχολαρίων. ἢ μητροπολίτην, ἢ ἐπίσκοπον, ἢ μοναστήριον, ἢ ἕτερον τὸν οἷον δήποτε εὐαγοῦς οἶκον, εἰδότες ὡς οὐκ ἔσθαι αὐτοῖς περὶ τῶν τιμημάτων ἀγωγὴ ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ περὶ τῶν δαπανημάτων λόγος, κἂν εἰ τύχοιεν πολλὰ καταναλωκότες εἰς φιλοπονίαν τῶν ἠγορασμένων, λήψονται μέντοι γε τὰς ὕλας αὐτῶν μετὰ τοῦ μὴ βλάψαι τὴν προτέραν κατάστασιν. Εἰ δ᾽ οὐ πάντα ἀπογεγραμμένα εἰσίν, ἀλλ᾽ οὐκ ἔχει ὁ στρατιώτης κτῆμα ἰδιοπεριόριστον

καὶ

…ᾳ τῇ στρατείᾳ ἀκαταδούλωτον, ἐξουσίαν ἐχέτω ὁ …ἢ βούλοιντο τρόπῳ τοῦτο ἐκποιεῖν, ὥστε μέντοι γε … ἡ ἀπογεγραμμένη κτῆσις αὐτοῦ ἱκανὴ εἶναι ὑπηρετεῖσθαι τῇ στρατείᾳ. Εἰ γὰρ ἀπολέλειπται ἀνάγκην ἕξει ὁ ἐκ τοῦ στρατιώτου ἐλαβὼν ἔκ τινος αἰτίας τὸ ἐλλιπὲς διὰ ἀκινήτου ἀναπληρῶσαι. εἰ δ' οὖν ὅλως ἀπογεγραμμένα εἰσὶ τὰ τοῦ στρατιώτου ἀκίνητα, τὰ εὖ χρηστότερα σιωπηρῶς ὑποκείσθωσαν ἕως δ΄. λιτρῶν, καὶ τούτῳ τῷ προνομίῳ τῆς ἡμετέρας προνοίας συγκροτείσθωσαν. τὰ δὲ περιττὰ ἐφεῖσθαι τούτοις ἐκποιεῖσθαι, καὶ εἴπερ συμβῇ ὃν μὲν τὰ εὐχρηστότερα ἀγοράσαι πρότερον, ὃν δὲ τὰ ἀχρηστότερα ὕστερον, ἐκνικηθῇ δὲ ἐκ τοῦ προτεθειμένου προνομίου τὰ εὔχρηστα, ἐχέτω τὰ τῆς προγενεστίας δίκαια κατὰ τοῦ μεταγενεστέρου ὁ προγενέστερος. εἰ δὲ πολλὰς ἔχων τὰς ἀκινήτους κτήσεις καὶ πολυτίμους, τὴν ἀπογεγραμμένην ἐκποιήσειεν, ἐκνικῆσαι δὲ ταύτην βουληθῇ ὕστερον ὡς ἀπογεγραμμένην, δίδοσθαι μὲν αὐτοῖς τὴν βοήθειαν τῆς ἐκνικήσεως, ἐκ τῆς ἄλλης δὲ τῷ ἀγοραστῇ τὸ ἱκανὸν περιποιεῖσθαι ὅτε δηλαδὴ εὐποροῖεν ὑπὲρ τὰς δ΄ λίτρας οἱ ἱππεῖς, ὑπὲρ τὰς δύο δὲ οἱ πλωτῆρες. εἰ δὲ μέσος στρατείας ὑπηρετεῖ τις κατὰ ἀναλογίαν τοῦ μέρους αὐτοῦ, καὶ τὴν εὐπορίαν τυποῦσθαι. μὴ ἄλλως δὲ κυριεύεσθαι τὰ στρατιωτικὰ τοῖς ταῦτα οἱῳδήτινι τρόπῳ κτωμένοις, εἰ μὴ ὁ τῆς τεσσαρακονταετίας ἀνεπιφώνητος διαῤῥεύσει χρόνος, σχεδὸν γὰρ τοῖς κακῇ πίστει νομεῦσιν ἠρίθμει τούτους ὁ πάλαι σαφήνεια, πλὴν ὅ-

σον

μέρος διοίκησις ἄλλοτε ἄλλως ὧν οἷς ἂν αὐτοῖς μετῆγον οἱ τῆς ψήφου κύριοι μεταφερομένην πολλήν τινα λώβην παρεῖχε τοῖς πράγμασι καὶ πᾶσαν ἀσάφειαν. ἡμεῖς οὖν ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω τοὺς περὶ τῶν συμφερόντων τρέφοντες ἀναλογισμοὺς τὰς κεχυμένας ἐκείνας, καὶ ποικιλοτρόπους ἀποδιοπομπούμενοι πράξεις ἑνὶ ῥυθμῷ καὶ λόγῳ τοῖς ὧν ἅπασι διοικήσεσι στέλλοντες, θεσπίζομεν εἰ μὲν εἶεν κληρονόμοι αὐτοῖς τοῖς γεγραμμένοις στρατιώταις κατιόντες τυχόν, ἢ ἀνιόντες, ἢ ἐκ πλαγίου μέχρι ἕκτου βαθμοῦ αὐτοὶ πάντως προσδεχθήσονται κατὰ τὴν τῶν βαθμῶν συγγένειαν προτιμώμενοι εἰς τὸ ἐκδικεῖν τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐκποιηθέντα κακῶς, ἢ παρὰ δυνάστου βίᾳ κατασχεθέντα. τῶν ἐγγυτέρου δὲ βαθμοῦ συγγενῶν μὴ βουλομένων, ἢ μὴ δυναμένων, καὶ οἱ πορρωτέρω εἰσδεχθήσονται συγγενεῖς, συγγενῶν δὲ οὐχ ὑπόντων, ἢ τῶν ἀπὸ νόμου καλουμένων ἀρχιστῶν οἱ συνδόται καὶ οἱ σύναιχμοι τούτων ἀκουτιαθῶσι προσερχόμενοι, τούτων δὲ οὐκ ὄντων οἱ συντελεσταὶ ἀπορώτεροι στρατιῶται, ἵν᾽ δὴ ἐκείνων τὸ ἐνδέον τῆς εὐπορίας ἀνασώζοντες ἐποικοδομηθεῖεν πρὸς ἰσχὺν ἱκανότητος, εἰ δὲ καὶ οὗτοι οὐκ εἶεν, ἀνάγκη καὶ τοὺς πολιτικοὺς συντελεστὰς εἰσακούεσθαι, πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν τὸν ἐκ τοῦ κήνσου φόρον. Εἰ δὲ στρατιώτης στρατιώτου ἑτέρου κτῆσιν ἠγόρασεν, εἰ μὲν ὁ εὐπορώτερος δὴ ἀπόρου τὴν αὐτὴν ὑφέξει τοῖς δυνατοῖς ποινὴν ἀναργύρως ἐκπίπτων τῶν ἠγορασμένων. εἰ δὲ ἄπορος δὴ εὐπόρου, τὸ ἀγο-

ῥαθὲν ἔξω πάντως ἢ τὸ τίμημα λήψεται. εἰ δὲ ἀμφοῖν ἀπορία εὑρίσκεται τῷ ζημιουμένῳ, μέρει προσβοηθεῖσθαι κελευόμενον, τὴν ἀγαθὴν πίστιν ἐνταῦθα τηροῦντες ὅλως οὐκ ἐᾷ τινὰ κερδαίνειν οὐκ τῆς τοῦ ἄλλου ζημίας, ταῦτα περὶ τῶν στρατιωτικῶν κτήσεων ἃ μὲν εὑρηκότες ἃ δὲ ἐξευρηκότες, δεῖν ᾠήθημεν μεταβλῶσαι καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν στρατιωτικῶν προσώπων, καὶ τὰ συμπεσόντα τούτοις μικρὸν ἄνωθεν ἀναγορεῦσαι. ἦν ὅτε ἦν ὁλοσχερὴς τῶν πραγμάτων ἀνατροπὴ καὶ φορὰ ὀλέθρου δυσκαθέκτος, καὶ πᾶς τις τῶν ἐν δόξῃ κρατούντων πᾶσαν ἰδίαν χώρας ἀπεριγράπτοις ἀποτεμνόμενος, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ τοὺς ἀθλίους ἐνετάττε κτήτορας, σχέτλια ποιεῖν οὐχ ἡγούμενος, πάσχειν δὲ μᾶλλον εἰ ἕτερος ὑπέρτερος τούτου ἐν πλεονεξίᾳ ὀφθείη, καὶ ἦν ὁλόσχερης ἅμιλλα κακῶν. οὐ δὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι τῶν δυνατῶν ἦν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀρξαμένη καὶ εἰς τοὺς ὀλιγοστεῖς ἐτελεύτησεν. αἱ γὰρ τῶν ὑπερεχόντων ἕξεις, διαδόσιμοι ὡς ἐπὶ παντὶ τῷ πλήθει γίνονται. ἐκεῖθέν ποι οἱ ἄρχειν τοῦ στρατοῦ λαχόντες, ὥσπερ ὄντος νόμου τὰ τούτων εἶναι τῶν στρατηγῶν, ἅπαντες εἶχον λαμβάνοντες ἀντεδίδουν δὲ αὐτοῖς στρατείαν ἄνθρωποι ὤνιοι ἀμελεῖς, ἀπόλεμοι, μυρμήκων ἀγεννέστεροι, καὶ λύκων ἁρπακτικώτεροι, δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς δασμολογεῖν οὐκ ἔχοντες, ἠργυρολόγουν πρὸς ὑπηκόοις, ὅθεν οὐκ ἐδεήθησαν χρόνου πρὸς τὸ πᾶν ἀνατρέψαι, ἀλλ' ἐκ τῆς σφῶν καταφθορᾶς εἰς ἔσχατον κινδύνου τὴν τῶν Ῥωμαίων ἤλασαν ἀρχήν. ὅσην μὲν οὖν τὴν πρὸ-

δὴν

δὴν περὶ τῆς τούτων ἀνασολὴν κατεβαλλόμεθα πολλοὶ τῶν χρηστῶν καὶ μετρίων ἀναφωνήσουσιν, ἢ μᾶλλον ἡ πληθὺς τῶν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος ἐπινοσούντων βοήσεται ἄρτι τῆς δουλείας ἀπηλλαγμένοι, ἀναγγέλλουσι δὲ οἶμαι καὶ αἱ τῶν ἄλλων πραγμάτων πρὸς τὰ κρείττω μεταβολαὶ αἷς πρὸς ταλαιπωρούμεθα ταῖς φροντίσιν ὑπνομαχοῦντες ἵνα μὴ κωφύτις ἢ καὶ διαπεφωρημένη ἡ ἐπινοηθεῖσα τῶν πλημμελῶς φερομένων διόρθωσις ἣν ἐν τῷ παρόντι ἐδίκτῳ, ὡς οἷόν τε ἐστὶ ἀκριβῶς ἀνεστοιχειώσαμεν. καὶ τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ εἰς διαμονὴν ἀΐδιον πρᾶξαι διδόντες θεσπίζομεν, εἴτις στρατιώτης ἐν παροίκου λόγῳ εὑρεθείη κατέχων εἰ μὲν αὐτοὺς ἐκεῖνος, καὶ τὰ ἐξ ὧν ἡ στρατεία ὑπηρετεῖται, κτήματα ἁρπάσας ἔχει χρυσοῦ νομίσματα ποινῆς ἕνεκεν ἀποτίσει ἐξ ὧν ὁ στρατιώτης μὲν τὸ ἥμισυ λήψεται πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, τὸ ἥμισυ δὲ ὁ δημόσιος ἧς χάριν ἐστερήθη δουλείας. Εἰ δὲ οὐχ ἁρπάσας ἀλλ' ἀγοράσας εὑρεθείη τὰ στρατιωτικὰ πρὸς μὲν τὸν δημόσιον γʹ. χρυσοῦ νομίσματα καταθήσει, πρὸς δὲ τὸν στρατιώτην ἀγωγὴν ὑπὲρ τοῦ τιμήματος οὐκ ἕξει. εἰ δὲ ἑτέρων ἐξελασάντων αὐτοὺς ἐκ τῶν οἰκείων ἢ αὐτῶν ἐκείνων ἐκστασίῳ χρησαμένων ἄλλοι τούτους κατοικτείραντες ἐδέξαντο, εἴτε παροικεῖν, εἴτε θητεύειν, ἀνεύθυνοι ἔσωσαν. ὅσοι δὲ στρατιώτας ἱκανοὺς εἰς ἰδίας ὑπηρεσίας κατατολμήσαν ἔχειν τῶν φοσσάτων τούτους ἀποστερήσαντες, εἰς ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ χρόνῳ ἓξ νομίσματα ὁ ἐξκουσ-

συνάσας εἰσπραχθήσεται, καὶ ταῦτα δ' δημόσιον οἰκειώσεται, εἰ μήπω ἀπὸ στρατηγοῦ, ἢ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τούτους ἔτυχον δεδεγμένοι, καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἀποτεταγμένων εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ στρατηγοῦ, ἢ τῶν ἀρχόντων καθεστήκεσαν, εἰ γὰρ ἐκ τῶν ἔξωθεν καὶ τῆς καινότητος εἰσὶν οὐκ ἀθωωθήσεται ὁ τούτους ἔχων, εἰ καὶ δεικνύειν ἑτοίμως ἔχει παρὰ τοῦ στρατηγοῦ, ἢ ἄρχοντος ἐπιτετράφθαι κεχρῆσθαι αὐτῷ.

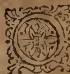
Vt Lotharij & Friderici Constitutione feuda nullo modo possunt à militibus alienari, ita nec ea prædia militaria quæ relata sunt in Codices militares ex hac Constitutione, quæ feudis comparamus. Cetera autem quæ Codicibus militaribus absunt, possunt alienari vsque ad certum modum, putà secundum eius distinctionem, si modò retineat sibi tantùm ex eis miles quantum conficiendis quatuor vel duabus libris auri sufficiat, ne scilicet omninò redactus ad inopiam, & militia reddatur inutilis. quæ est etiam ratio Constitutionum Lotharij & Friderici. Sed hoc distabant illa prædia militaria à feudis, quòd illa à nemine recognoscebant, quippe cùm eorum essent milites pleno iure domini, & consequenter quòd alienatione alijs non aperirentur, sed illis ipsis restituerentur. Ceterùm vt Fridericus nullam censet emptori præscriptionem temporis opitulari posse, quominus venditio rescindatur, ita nec Constantinus, nisi 40. annorum, quasi scilicet omnis qui ea prædia emerit in eo pro malæfidei possessore habeatur, l. 7. C. de agri. & cens. licèt in fructuum & eius quod interest ratione distinguat inter bonæ & malæfidei emptorem, sicut Frideri-

Fridericus in pretij repetitione. Et prӕtereà longi tantùm temporis prӕscriptionem excludere Fridericus voluit, vt docui 4.tit.49. Militibus hac siue Nouella siue edicto Constantinus adnumerat causarios, & quid iuris sit si prӕdia miles à milite emerit, definit, & alia quӕdam quӕ exposuimus in prӕfationibus libri primi. His adnectere libuit pro coronide Caroli III. auream bullam siue χρυσόβουλλον, vt tum etiam in Oriente loquebantur, Nicetas ἐρυθρόγραφον, quia multum pertinet ad feuda, nec vulgò versatur in manibus. Superiores quoque Friderici de iure προτιμήσεως, Romani eadem de re, Constantini de prӕdijs militaribus nondũ perfectè quisquam ediderat, extabant tantùm Friderici fragmenta quӕdam apud Afflictum, & Baldum, & Oldendorpium, ceterorum apud Harmenopulum. Deo immortali omnipotenti sit laus, honor & gloria, hominibus pax & salus per Iesum Christum Dominum nostrum.

AVREA BVLLA CAROLI IIII. ROMANORVM IMPERATORIS.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDVAE TRINITATIS fœliciter, Amen.

CAROLVS IIIJ. DIVINA FAVENTE clementia Romanorum Imperator, & Bohemia Rex, ad perpetuam rei memoriam.

MNE regnum in seipsum diuisum desolabitur: nam principes eius facti sunt socij furum: ob quod Dominus miscuit in medio eorum spiritum vertiginis, vt palpent in meridie sicut in tenebris: & candelabra eorum mouit de loco suo, vt cæci sint, & duces cæcorum, & qui ambulant in tenebris, offendunt: & cæci mente, scelera perpetrant, quæ in diuisionem contingunt. Dic superbia, quomodo in Lucifero regnasses, si diuisionem auxiliatricem non habuisses? Dic Satan inuide, quomodo Adam de Paradiso eiecisses, nisi eum ab obedientia diuisisses? Dic luxuria, quomodo Troiam destruxisses, nisi Helenam à viro suo diuisisses? Dic Ira, quomodo Romanam Rempublicam destruxisses, nisi in diuisione Pompeium & Iulium sæuientibus gladijs ad intestina prælia concitasses? Tu qui-

dem

dem Inuidia, Chriſtianum Imperium à Deo ad inſtar ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, fide, ſpe & caritate, virtutibus Theologicis roboratum, cuius fundamentum ſuper Chriſtianiſſimo regno feliciter ſtabilitur, antiquo veneno quod velut ſerpens in palmites Imperiales, & membra eius propinquiora, impio ſcelere vomuiſti, vt concuſſis columnis totum ædificium ruinæ ſubijceres: diuiſionem inter ſeptem Electores ſacri Imperij, per quos (velut ſeptem candelabra lucentia in ciuitate Spiritus ſeptiformis) ſacrum illuminari debet Imperium, multoties poſuiſti. Sanè cùm ex officio, quo Cæſarea dignitate potimur, futuris diuiſionum & diſſentionum periculis inter electores ipſos, de quorum numero (vt rex Bohemiæ) eſſe dinoſcimur, ratione duplici, tam ex imperio quàm electiōis iure quo fungimur, occurrere teneamur: infra ſcriptas leges ad vnitatem inter Electores fouendam, & electionem vnanimem inducendam, ac deteſtandæ diuiſioni prædictæ varijſque periculis ex ea ſequentibus aditum præcludendum, in ſolemni curia noſtra Nurenbergenſi aſſidentibus nobis omnibus Principibus, Electoribus eccleſiaſticis & ſecularibus, ac aliorum Principum, Comitum, Baronum, Procerum, Nobilium, & Ciuitatum, multitudine numeroſa, in ſolio Maieſtatis Cæſareæ Imperialibus Infulis, inſignijs & diademate decorati, deliberatione præuia, de Imperialis poteſtatis plenitudine edidimus, ſtatuimus, & duximus ſanciendas, &c. ſub anno Domini milleſimo, trecenteſimo, quinquageſimo ſexto. indictione nona, quarto Idus Ianuarij: regnorum noſtrorum, ann. decimo, Imperij verò ſecundo.

Decernimus, & præſenti edicto Imperiali perpe-

tuò valituro sancimus, ex certa scientia, & de Imperialis plenitudine potestatis, vt quotiescunque & quandocunque futuris temporibus necessitas, siue casus electionis, regis Romanorum in Imperatorem promouendi, emercerit, & Principes electores ad electionem huiusmodi, iuxta antiquam laudabilem consuetudinem habuerint proficisci, vnusquisque Princeps elector, si & quando super hoc fuerit requisitus, quoslibet Principes electores suos, vel ipsorum nuntios, quos ad electioné ipsam transmiserint per terras, territoria & loca sua, & etiam vltra sicut longius poterit conducere, teneatur & eis absque dolo præstare conductum, versus ciuitatem, in qua talis electio fuerit celebrata, & ab illa etiam redeúdo, sub pœna periurij ac perditionis (pro & illa duntaxat vice) suæ vocis, quam in electione huiusmodi fuerit habiturus. Quas quidé pœnas, eos vel eum, qui in præstando memoratum conductum rebelles, seu rebellem, negligentes seu negligentem se præbuerint, eo ipso decernimus incidisse.

Statuimus insuper, & mandamus vniuersis alijs Principibus feuda à sacro Imperio Romanorum tenentibus, quocunq; nomine censeantur, nec non Comitibus, Baronibus, militibus, clientibus, nobilibus & ignobilibus, ciuibus & communitatibus castrorú, ciuitatum, & locorum sacri Imperij vniuersis, vt eodem tempore, dum videlicet regis Romanorum in Imperatoré promouendi electio celebranda occurrerit, vnumquenque principem electorem ab ipsis vel eorum aliquo conductum huiusmodi postulátem, vel eiusdem nuntios, quos ad electioné ipsam direxerit, vt præfertur, per territoria sua & aliàs quanto potuit remotius absque dolo

lolo modo præcedenti cōducant. Si qui verò huic nostræ Constitutioni contraire præsumpserit, subscriptas ipso facto pœnas incurrant. Omnes quidē Principes, & Comites, Barones, Nobiles, milites, clientes, ac vniuersi nobiles contrarium facientes, reatum periurij, & priuationem omnium feudorum, quæ à Sacro Romano Imperio & quibuscunque alijs obtinent, & etiam omnium possessionum suarum à quocunque habitarum incurrant. Omnes quoque ciues & communitates, contra præmissa facere præsumentes, similiter sint periuri. Et nihilominùs vniuersis suis iuribus, libertatibus, priuilegijs & gratijs à Sacro obtentis Imperio, sint omninò priuati. Et cum personis, & bonis suis omnibus, bannum & proscriptionem Imperialem incurrant. Et eosdem ipso facto exnunc, prout extunc, omni iure priuamus. Deinceps cuilibet homiuum auctoritate propria, & sine iudicio, seu inuocatione magistratus cuiuslibet, impunè licebit eos inuadere, nullamque pœnam propter hoc inuadens ipsos debebit ab Imperio seu quouis alio formidare: præsertim cùm contra Rempubl. ac Sacri Imperij statum ac dignitatem, ac etiam contra honorem proprium, & salutem tanti rei temerarij neglectores, tanquàm rebelles, inobedientes, & perfidi: infideliter & peruersè agere, conuincantur. Decernentes insuper, & mandantes, vt omniū ciuitatum ciues & communia, iam dictis Principibus Electoribus, & eorum cuiuslibet hoc poscenti, eorumque nuncijs victualia in communi pretio atque cursu pro suis, seu nunciorum prædictorum hominumque suorū necessitatibus, dum ad prædictam ciuitatem causa celebrandæ electionis prædictæ accesserint, & etiam dum discesserint ab eadem, vendere seu vendi

facere teneantur, nullam in præmissis fraudē quomodolibet adhibendo, alioquin contrarium facientes, pœnas illas volumus ipso facto incurrere, quas in præcedentibus contra ciues & communitates duximus promulgandas.

Quisquis insuper ex Principibus, Comitibus, Baronibus, militibus, clientibus, nobilibus seu ignobilibus, ciuibus seu communitatibus ciuitatum, Principi Electori ad electionem de Rege Romanorum celebrandam eunti, vel ab ipsa denuò redeunti, hostiles custodias tendere, seu insidias parare præsumpserit: aut ipsos, vel eorum aliquem, in sua, vel suorum personis aut rebus, inuadere, vel turbare, seu ipsorum, vel alicuius eorum nuntios antè dictos, siue conductum petierint, siue etiam non duxerint exigendum, hunc vnà cum vniuersis militiæ complicibus, ipso facto supra dictas pœnas decreuimus incurrisse: ita videlicet, quòd quæuis persona pœnam incidat, siue pœnas, quas iuxta præmissa pro qualitate personarum duximus infligendas.

Si verò aliquis Princeps Elector, cum aliquo suo Coelectore inimicitias gereret, & inter eos quæcunque contentio, controuersia seu dissensio verteretur, ijs nequaquam obstantibus, alter alterum, vel alterius nuntios ad electionem huiusmodi destinandos, præmisso modo conducere sit astrictus sub pœna periurij ac perditionis (ea vice duntaxat) suæ vocis in electione, vt superiùs est expressum.

Si qui verò alij Principes, Comites, Barones, milites, clientes, nobiles ac ignobiles, ciues vel communia ciuitatum cum aliquo Principe Electore, vel pluribus ex eisdem aduersam gererent voluntatem

tatem, seu quauis discordia inter ipsos adinuicem, vel guerra siue dissensio verteretur, nihilominùs omni contradictione & dolo cessantibus, Principi Electori, vel Principibus, seu eius, vel ipsorum nuntijs, ad electionem huiusmodi destinandis, & redeuntibus ab eadem, talem debeant præstare conductum: prout singuli pœnas iam dictas, per nos videlicet in se latas, voluerint euitare, quas eos qui secùs fecerint, incurrisse decernimus eo ipso.

Ad præmissorum autem omnium firmitatem & certitudinem ampliorem, iubemus & volumus, vt vniuersi Principes Electores, & cęteri Principes, nec non Comites, Barones, Nobiles, Ciuitates, seu ipsarum communitates, præmissa omnia literis, & iuramentis suis firmare, & ad ea bona fide, ac sine dolo implenda efficaciter se debeant obligare. Quicunque verò literas huiusmodi dare renuerit, pœnas illas ipso facto incidat, quas pro personarum conditione per præmissa singulis duximus infligendas.

Si quis autem Princeps Elector alius, vel Princeps cuiuscunque conditionis aut status, feudum vel feuda à Sacro tenēs Imperio, aut Comes, Baro, vel Nobilis, seu successores talium, vel heredes suprà & infrà scriptas Imperiales nostras Constitutiones & leges adimplere noluerint, aut eis contraire præsumpserint: & si quidem talis Princeps Elector extiterit, extunc cęteri sui Coelectores à suo ipsum deinceps excludant consortio: ipseque voce electionis, & aliorum Principū Electorum loco & dignitate careat, atq; iure: nec inuestiatur de feudis, quæ à Sacro Imperio nisus fuerit obtinere. Alius verò Princeps aut vir nobilis (vt pręfertur) in has nostras leges cōmittēs, similiter nō inuestiatur

de

de feudis, quæ à Sacro Imperio, vel aliàs obtinet à quocunque. Et nihilominùs omnes præmissas pœnas suam concernentes personam, incidat eo ipso. Quamuis autem vniuersos Principes, Comites, Barones, Nobiles, milites, clientes, ciuitates quoque & communitates illarum, ad præstandum cuilibet Principi Electori, vel eius nuncijs præfatum conductum, vt prædicitur, indistinctè volumus & decernimus obligari. Nihilominùs eorum cuilibet singularis conductus, & conductores, pro regionum & locorum adiacētia cuilibet magis apto duximus designandos, vt statim per sequentia pleniùs apparebit.

Primò namque Regem Bohemiæ, Sacri Imperij Archipincernam conducent, Archiepiscopus Moguntinen. Bamburgen. & Herbipolen. Episcopi, Burggrauij Nurenburgen. Item illi, de Hœnloch & Vvertheym, de Brunech, & de Hanavve: Item ciuitates Nurenburg, Rotenburg, & Vvindesheym.

Deindè Archiepiscopum Colonien. Sacri Imperij per Italiam Archicancellarium conducent, & conducere tenebuntur Moguntinen. & Treueren. Archiepiscopi: Comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Hassiæ: Item de Katzenellenbogen, de Nassavv, de Dietz, Comites: Item de Isenburg, de Vvesterburg, de Runckel, de Limburg, & Falckensteyn: Item Ciuitates, Vvetzflar, Gelynhusen, & Fridberg.

Item Archiepiscopum Treueren. Sacri Imperij per Galliam & Regnum Arelaten. Archicancellarium, conducent Archiepiscopus Moguntinen. Comes Palatinus Rheni: item de Spanheym, & de Feldentz, Comites: Item Rugrauen, Vvildegrauen,

de

le Naſſavv, de Iſenburg, & Veſterburg, de Runckel, le Limburg, & de Dietz, de Katzenellenbogen: de ;genſteyn, de Falckenſteyn: item ciuitas Moguninen.

Deindè Comitem Palatinum Rheni, Sacri Impe ij Archidapiferum, conducere debebit Archiepicopus Moguntinen.

Ducem verò Saxoniæ, Sacri Imperij Archimaeſchalcum, tenebitur conducere Rex Bohemiæ, Moguntinus & Magdeburgen. Archiepiſcopi: item ;amburgen. & Herbipolen. Epiſcopi, Marchio Miſen. Lantgrauius Haſſiæ: item Fulden. & Hersfelden. Abbates, Burggrauij Nurenburgen. item illi e Hohenloh, de Vvertheym, de Bruneck, de Haavv, de Falckenſteyn. Item Ciuitates, Erffordia, Mulhuſen, Nurenberg, Rotenburg, & Vvyndeſeym.

Et hi omnes proximè nominati, Marchionem randenburgen. Sacri Imperij Archicamerarium, militer conducere tenebuntur.

Volumus autem, & expreſſè ſtatuimus, vt vnuſuiſque Princeps Elector, qui talem voluerit habee conductum, his à quibus ipſum poſtulare decreerit hoc ipſum adeò tempeſtiuè, viamque qua furit, tranſiturus, inſinuet: & talem conductum exoſcat, vt illi qui ad conductum huiuſmodi impenendum deputati, & qui fuerint requiſiti, ad hoc pportunè ſe valeant & commodè præparare.

Præmiſſas verò Conſtitutiones circa materiam onductus editas, ita ſanè debere declaramus intelgi, vt vnuſquiſque ſuperiùs nominatus, vel forſan on expreſſus, à quo in caſu præmiſſo conductum equiri contigerit, ad præſtandum ipſum per ſuas untaxat terras & territoria, ac etiam vltra, quanto

poteſt

poteſt remotiùs, abſque dolo, ſub pœnis contentis ſuperiùs eſt aſtrictus.

Præterea ſtatuimus, & etiam ordinamus, vt Archiepiſcopus Moguntinenſis, qui fuerit pro tempore, ſingulis Principibus Coëlectoribus ſuis, Eccleſiaſticis & ſecularibus, electionem eandem, per ſuos nuncios patentibus debeat literis intimare, in quibus quidem literis talis dies & terminus exprimatur, infra quem eædem literæ ad ſingulos eoſdem Principes veriſimiliter poſſint peruenire: huiuſmodi verò literæ continebunt, vt à die in literis ipſis expreſſa, infra tres menſes continuos, omnes & ſinguli Principes Electores Franckfort ſuper Moganum eſſe debeant cõſtituti, vel ſuos legales ad eundem terminum atque locum nuntios deſtinare, cum plena & omnimoda poteſtate, ſuiſque patentibus literis, maiori cuiuslibet ſigillo eorum ſignatis, ad eligendum Romanorum Regem in Cæſarem promouendum. Qualiter autem, & ſub qua forma tales literæ confici debeant, & quæ in eis ſolemnitas debeat immutabiliter obſeruari, & in qua forma & modo Principes Electores nuntios ſuos ad electionem huiuſmodi deſtinandos, ad poteſtatem, mandatum, ſeu procuratoria ordinare debuerint, ad finem præſentis libri ſcriptum inuenitur clariùs, & expreſſum. Et eandem formam illic traditam mandamus, & de Imperialis poteſtatis plenitudine, vſquequaquè decernimus obſeruari.

Cùm autem ad hoc peruentum fuerit, quòd de Imperatoris, vel Regis Romanorum obitu, in diœceſi Moguntinenſi conſtiterit, extunc infra vnum menſem, à die notitiæ obitus huiuſmodi continuè numerandum, ſingulis Principibus Electoribus, óbitum

bitum ipſum, & intimationem, de quibus prӕmittitur. per Archiepiſcopum Moguntinenſem, iubemus & decernimus, ſuis patentibus literis declarari. Quòd ſi idem Archiepiſcopus in executione & intimatione huiuſmodi negligens aut remiſſus forſaſſè exiſteret, extunc idem Principes motu proprio, etiam non vocati pro fidei ſuæ virtute (qua ſacrum proſequi tenentur Imperium) poſt hæc infrà tres menſes, ſicut in Conſtitutione ſuprà proximè poſitâ continetur, in Ciuitate Franckfort ſæpè dicta conueniant, electuri Regem Romanorum in Cæſarem promouendum.

Debet autem vnuſquiſque Princeps Elector, vel ſui nuntij prædictam ciuitatem Franckfort, cum ducentis equitibus tantummodò præfatæ electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantùm armatos, vel pauciores, introducere ſecum poterit, ſed non plures.

Princeps verò Elector, ad electionem huiuſmodi vocatus & requiſitus, & ad ipſam non veniẽs, vel legales nuntios cum literis patentibus ſigillo ſuo maiori ſigillatis, plenamque & liberam, ac omnimodam poteſtatem continentibus, ad eligendum Romanorum Regem, futurum Imperatorem, non dirigens, aut veniens, aut huiuſmodi nuntios forſaſſè tranſmittens: ſi poſteà Princeps ipſe, aut prædicti nuntij à prædicto electionis loco recederent Rege Romanorum futuro Cæſare non electo, nec id præmiſſa procuratore legitimo ſubſtituto, ſolenniter, & relicta electionis voce, ſeu iure, quod in eadem electione habuit, & tali modo deſeruit, careat ea vice.

Iniungimus autẽ ciuibus de Franckfort, & mandamus, vt ipſi vniuerſos Principes Electores in

ge-

genere, & quemlibet eorum in specie, ab inuasione alterius, si quid inter eos aduersitatis emergeret, & etiam ab omni homine, cum omnibus eorum hominibus, quos ipsi & eorum quilibet in prefato ducendorum suorum equorum numero, ad præfatam duxerint ciuitatem in virtute iuramenti, quod super hoc ipsos ad sancta præstare statuimus Euangelia, fideli studio & solerti diligentia protegant & defendant: alioquin periurij reatum incurrant: & nihilominùs omnia iura sua, libertates, priuilegia, gratias & indulta, quæ à Sacro obtinere noscuntur Imperio, omninò amittant: bannum quoque Imperiale cum personis & bonis suis omnibus incidant eo ipso. Et liceat extunc omni homini auctoritate propria ac sine iudicio, ciues eosdem, quos eo casu exnunc prout extunc omni iure priuamus, tamquàm proditores, infideles, & rebelles Imperij, impunè inuadere: ita quòd inuadentes huiusmodi pœnam quamcunque à Sacro Imperio, vel quouis alio nequaquam debeant formidare.

Ciues insuper antedicti de Frankfort per omne tempus illud, quo super electione sæpè dicta tractari & agi contigerit, neminem præfatam ciuitatẽ cuiuscunque dignitatis, conditionis vel status exstiterit, intromittant, vel intrare quouis modo permittant: Principibus Electoribus, vel eorum nuncijs & procuratoribus ante dictis duntaxat exceptis quorum quilibet cum ducentis equis debebit (vt prædicitur) intromitti. Si verò post ipsorum Principum Electorum introitum, seu in ipsorum præsentia in præfata ciuitate aliquem reperiri contigerit, illius exitum ciues ipsi debebunt absque mora, & cum effectu protinùs ordinare sub omnibus

ıus pœnis contra ipsos superiùs promulgatis: & tiam in virtute iuraméti, quod ciues ipsi de Frāckfort, super eo virtute præsentis Constitutionis prestare debebunt ad sancta Dei Euangelia, vt in præcedentibus est expressum.

POSTQVAM autem sæpè dicti Electores, seu nuntij, ciuitatem Franckforden. ingressi fuerint, statim subsequenti diluculo in Ecclesia Sancti Bartholomæi Apostoli, ibidem in omnium ipsorum præsentia, Missam de Sancto Spiritu faciant decantari ad finem, vt ipse S. Spiritus corda ipsorum illustret, & eorum sensibus lumen suæ virtutis infundat, quatenus ipsi suo suffulti præsidio, hominem istum bonum & vtilem eligere valeant in Regem Romanorum futurum Cæsarem, ac pro salute populi Christiani expedientem. Peracta quoque Missa huiusmodi, omnes illi Electores, seu nuntij, accedent ad altare, in quo Missa eadem extitit celebrata, vbi Principes Electores Ecclesiastici corām Euangelio Beati Ioannis, In principio erat Verbum, quod illic antè ipsos poni debebit, manus suas pectori cum reuerentia supponant: Seculares verò Principes Electores, dictum Euangeliū corporaliter manibus suis tangant, qui omnes cum tota sua familia, tunc ibi debebunt inermes assistere. & Archiepiscopus Moguntinensis formam iuramenti eis dabit, & vnà cum ipsis, & ipsi vel absentium nuntij vna cum eo, iuramentum præstabunt vulgariter, in hunc modum: Ego N. Archiepiscopus Moguntinen. Sacri Imperij per Germaniam Anchicancellarius, ac Princeps Elector, iuro ad hæc sancta Dei Euangelia, hîc præsentialiter coram me posita, quòd ego per fidem, qua ego DEO, &

Sacro Romano Imperio sum astrictus, secundùm omnem discretionem & intellectum meum, cum Dei adiutorio, eligere volo temporale caput populo Christiano, id est, Regem Romanorum in Cæsarem promouendum, qui ad hoc existat idoneus, inquantum discretio & sensus mei me dirigunt: & secundùm fidem prædictam vocemque meam, [& votum seu electionem præfatam, dabo absque omni pacto, stipēdio, pretio, seu promisso, vel quocunque modo talia valeant appellari. Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti.

Præstito denique per Electores seu nuntios in forma & modo prædictis huiusmodi iuramento, ad electionem procedant: nec ammodò de iam dicta Ciuitate Franckfort separentur, nisi priùs maior pars ipsorum temporale caput mūdo elegerit, seu populo Christiano, Regem videlicet Romanorùm in Cæsarèm promouendum. Quod si facere distulerint infra triginta dies, à die præstiti iuramenti præfati continuè numerandos, extunc transactis eisdem triginta diebus, ammodò panē manducent & aquam: & nullatenùs ciuitatem exeant antedictam, nisi prius per ipsos vel maiorem partē ipsorum, rector seu temporale caput fidelium electum fuerit, vt præfertur.

Postquàm autem in eodē loco, ipsi, vel pars eorum maior numero, elegerit, talis electio perindè haberi & reputari debebit, ac si foret ab ipsis omnibus, nemine discrepante concorditer celebrata. Si quæ per tempus aliquòd morari, abesse & tardare contingeret aliquem de Electoribus seu nuntijs antedictis, dum tamē veniret antequàm prędicta est electio celebrata: hunc ad electionem istam, in eo statu admitti debere decernimus, in quo ipsa aduē-

tus

tus sui tempore consistebat: & quia de antiqua, approbata & laudabili consuetudine, tam inconuulsè quàm immutabiliter semper extitit hactenùs obseruatum. Ideoq; & nos constituimus, & de electione Imperiali decernimus plenitudine potestatis, quòd is qui modo præmisso in Regem Rom. electus fuerit, peracta statim huiusmodi, priusquàm in aliquibus causis alijs, siue negotijs, virtute Sacri Imperij administret, vniuersis & singulis Principibus, Electoribus, Ecclesiasticis & secularibus, qui propinquiora Sacri Imperij mēbra esse noscuntur, omnia ipsorū priuilegia, literas, iura, libertates, confessiones, antiquas consuetudines, & etiā dignitates, & quicquid ipsi ab Imperio vsque in diem electionis suæ obtinuerunt, & possederunt, absque dilatione & contradictione confirmare & approbare debeat per suas literas & sigilla, ipsisq; præmissa omnia innouare, postquàm Imperialibus infulis fuerit coronatus. Confirmationem autem huiusmodi Electus ipse cuilibet Principi Electori in specie, primo suo regali nomine faciet: & deindè sub Imperiali titulo innouabit, & in his ipsos Principes omnes in genere, & quemlibet eorum in specie nullatenùs impedire, sed potiùs absque dolo gratiosè tenebitur promouere.

In casu denique quo tres Principes Electores præsentes, seu absentium nuntij, quartum ex se, seu eorum consortio, videlicet Principem Electorem præsentem vel absentem in Regem Romanorum elegerint, vocem illius Electi, si præsens affuerit, aut nuntiorum ipsius, si eum abesse contigerit, plenum vigorem habere, & eligentium augere numerum, partemq; maiorem decernimus constituere, ad instar cæterorum Principum Electorum.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis feliciter, Amen. Carolus IIII. diuina fauēte clementia, Romanorum Imperator semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriā. Decor & gloria Sacrosancti Romani Imperij, & honor Cæsareus, & Reipublicæ grata compendia venerabilium & illustrium Principum Electorum, concordi voluntate fouentur: qui velut columnæ proceres sacrum ædificium circumspectæ prudētię solerti pietate sustentant, quorum præsidio dextra Imperialis potentiæ roboratur. Et quanto mutui fauoris ampliori benignitate stringuntur, tanto vberioris pacis & tranquillitatis commoda felicier profluunt populo Christiano. Vt igitur inter venerabiles Moguntinen. Colonien. nec non Treueren. Archiepiscopos, Sacri Imperij Principes Electores, omnium litium & suspitionum mala, quem & qui de prioritate, seu dignitate sessionum suarum, in curijs Imperialibus & regalibus suboriri valerēt in posterum, perpetuis in antea temporibus amputentur, & ipsi in cordis & animorum quieta conditione manentes, & de opportunitatibus Sacri Imperij, concordi fauore, & virtuosæ dilectionis studio conuenientiùs meditari valeant, pro consolatione populi Christiani habita deliberatione cum omnibus Principibus Electoribus, tam Ecclesiasticis, quàm secularibus, & de ipsorum consilio, decernimus, & de Imperialis potestatis plenitudine, hac edictali lege perpetuò valitura sancimus, quòd suprà dicti venerabiles Archiepiscopi, Treuerensis videlicet, ex opposito & lineari directione versus Imperatoris faciem: Moguntinensis verò in suis diœcesi & prouincia, & extra prouinciam suā, in toto Archicancellariatu suo Germanico, prouincia

uincia Colonienſi duntaxat excepta : & demùm Colonienſis in ſuis diœceſi & prouincia, & extra prouinciam ſuam in tota Italia & Gallia in dextero latere Romanorum Cæſaris ſedere poſſint, valeant & debeant in omnibus publicis actibus, Imperialibus puta iudicijs, collationibus feudorum, & in refectionibus menſarum, ac etiam in Concilijs, & in omnibus alijs agendis, propter quæ contingit, ſeu continget, eos pro honore ſeu vtilitate Imperiali tractandis, mutuò conuenire: & hunc modum ſeſſionis, ſub omni eo ordine, ſicut expreſſatur ſuperiùs, ad prædictorum Colonien. Treueren. & Moguntinen. Archiepiſcoporum ſucceſſores, perpetuò extẽdi volumus, vt nullo vnquàm tempore ſuper his quæuis dubietas generetur.

STATVIMVS inſuper, vt quotieſcunque Imperialem curiam, ex nunc in anteà, celebrari contigerit, in qualibet ſeſſione, videlicet tam in conſilio quàm in curia, quàm in menſa, & locis alijs quibuſcunque, vbi Imperatorem, vel Regem Rom. cum Principibus Electoribus ſedere contigerit, à dextro latere Imperatoris, vel Regis Romanorum, immediatè poſt Archiepiſcopum Moguntin. vel Colon. illum videlicet quem tunc tẽporis, quo qualitate locorum & varietate prouinciarum, iuxta priuilegij ſui tenorem dicto lateri dexto Imperatoris, aſſidere contigerit, Rex Bohemiæ, cùm ſit Princeps coronatus & vnctus primùm, & poſt eum continuò Comes Palatinus Rheni, ſecundum ſedendi locum debet obtinere: ad ſiniſtram verò partem, immediatè poſt illum, quem ex prædictis Archiepiſcopis in latere ſiniſtro ſedere contigerit, primum locum Dux Saxoniæ, & poſt eum Marchio

 Bran-

Brandenburgen.alterum obtinebit. Cæterùm,quotiens & quando deincèps Sacrum vacare continget Imperium, extunc Moguntinen. Archiepiſcopus, poteſtatem habebit, ſicut poteſtatem habuiſſe dignoſcitur ab antiquo, ceteros Principes antedictos ſuos,in dicta electione conſortes liberatoriè conuocandi. Quibus omnibus ſeu his qui potuerint & voluerint intereſſe,in electionis terminis inuicē congregatis, dictus Archiepiſcopus Moguntinenſis, & non alter eorundem Electorum ſuorum vota ſingulariter habebit inquirere ordine ſubſequenti. Primò quidem interrogabit à Treuerenſi Archiepiſcopo, cui primam vocem competere declaramus, ſicut inuenimus hactenùs competijſſe. Secundò à Colonienſi Archiepiſcopo, cui competit dignitas, necnon officium Romanorum Regi primùm diadema regium imponendi. Tertiò à Rege Bohemiæ, qui inter Electores laicos ex Regiæ dignitatis faſtigio,iure & meritò obtinebit primatum. Quartò,à Comite Palatino Rheni. Quintò,à Duce Saxoniæ. Sextò,à Marchione Brandenburgenſi. Horum omnium vota, præmiſſo iam ordine, dictus Archiepiſcopus Moguntinenſis perquiret: quo facto, dicti Principes ſui conſortes, ipſum viceuerſa requirēt, vt & ipſe intentionem ſuam exprimat, & ipſis aperiat votum ſuum.

Præterea in celebratione Imperialis Curię,Marchio Brandenburgenſis aquam lauandis Imperatoris vel Regis Romanorum manibus miniſtrabit. Primum verò potum Rex Bohemiæ: quem tamen ſub regali corona, iuxta priuilegiorum Regni ſui continentiam, niſi libera voluntate voluerit, non tenebitur miniſtrare. Comes etiam Palatinus Rheni cibum afferre tenebitur. Dux Saxoniæ marſchal-

catus officium exercebit, vt solitum est fieri ab antiquo.

QVOTIES insuper (vt præmittitur) sacrum vacare cõtinget Imperium, illustres Comes Palatinus Rheni, Sacri Imperij Archidapifer, ad manus futuri Regis Romanorum in partibus Rheni & Sueuiæ, & in iure Franconico, ratione Principatus seu Comitatus Palatini, priuilegio esse debet prouisor ipsius Imperij, cum potestate iudicia exercendi, & ad beneficia Ecclesiastica præsentandi, recolligendi reditus & prouentus, & inuestiendi de feudis iuramenta fidelitatis vice & nomine Sacri Imperij recipiendi: quæ tamen per Regem Romanorum posteà electum, suo tempore omnia innouari & de nouo sibi ipsa iuramẽta præstari debebunt, feudis Principum duntaxat exceptis, & illis quæ *Vanlehen* vulgariter appellantur, quorũ inuestituram & collationem soli Imperatori vel Regi Romanorum specialiter reseruamus. Ipse tamen Comes Palatinus omne genus alienationis seu obligationis rerum Imperialium, huiusmodi prouisionis tempore expresse sibi nouerit interdictũ. Et eodem iure prouisionis Illustrem Ducem Saxoniæ Sacri Imperij Archimarscalcum frui volumus, in illis locis vbi Saxonica iura seruantur, sub omnibus modis & conditionibus, sicut superiùs est expressum. Et quamuis Imperator siue Rex Romanorũ super causis, pro quibus impetitus fuerit, habeat (sicut ex cõsuetudine introductum dicitur) coram Comite Palatino Rheni, Sacri Imperij Archidapifero Electore Principe respondere: illud tamen iudicium Comes ipse Palatinus non alibi, præterquã in Imperiali curia, vbi Imperator seu Romanorum Rex præsens extiterit, poterit exercere.

DECERNIMVS, vt in celebratione Imperialis curiæ, quotiescunq; illam deinceps perpetuò celebrari contigerit, antedicti Principes Electores Ecclesiastici & seculares, iuxta præscriptum ordinem atque modum à dextris & sinistris immutabiliter teneant loca sua, eisque vel eorum alicui in quibuscunque actibus ad curiam ipsam spectantibus, eundo, sedēdo, vel stando, nullus Princeps alius, cuiuscunque status, dignitatis, præeminentiæ vel conditionis existat, nullatenùs præferatur: eo signanter expresso, quòd nominatim Rex Bohemiæ in celebratione curiarum huiusmodi in omnibus & singulis actibus antedictis quemcunque Regem alium quacunque etiam singulari dignitatis prærogatiua fulgentem, quem quouis casu venire vel adesse fortè contingeret, immutabiliter antecedat.

INTER solicitudines illas innumeras, quibus pro felici statu Sacri Imperij, cui auctore Domino feliciter præsidemus, cor nostrum quotidiè fatigatur, ad hoc præcipuè meditatio nostra dirigitur, qualiter desiderata & salubris semper vnio inter Sacri Imperij Principes Electores iugiter vigeat, & eorum corda in sinceræ charitatis concordia conseruentur. Quorū prouidentia suo tempore orbi fluctuanti tantò celeriùs, tantoq; faciliùs subuenitur, quanto inter eos nullus error surrepserit, & purior fuerit charitas custodita, obscuritate succisa, & iure cuiuslibet dilucidè declarato, sanè generaliter longè lateq; est publicum, & quasi per totū orbem notorium & manifestum, illustres Regem Bohemiæ, nec non Comitē Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgensem, virtute

virtute regni & principatuum suorum in electione Regis Romanorum in Cæsarem promouendi, cum ceteris Principibus ecclesiasticis, suis coelectoribus, ius, vocem & locum habere, & vna cum ipsis cēseri & esse veros & legitimos sacri Imperij Principes Electores, ne inter eorūdem Principum secularium electorum filios super iure, voce & potestate præfata, futuris temporibus scandalorum & dissensionum possit materia suscitari, & sic bonum commune periculosis dilationibus impediri futuris, auctore Deo, cupiētes periculis salubriter obuiare: statuimus, & Imperiali auctoritate, præsenti lege, ꝑpetuis temporibꝰ valitura decernimus vt postquàm ijdē Principes electores seculares, & eorum quilibet esse desierint, ius, vox & potestas electionis huiusmodi, ad filium suum primogenitum, legitimum laicum: illo verò non existente, ad eiusdem primogeniti primogenitum, similiter laicum, liberè & sine contradictione cuiuspiā deuoluatur. Si verò primogenitus huiusmodi absque heredibus masculis legitimis laicis, ab hac luce migraret, virtute præsentis Imperialis edicti, ius, vox & potestas electionis prædictæ, ad seniorem fratrē laicum per veram paternam lineam descendentē, & deinceps ad illius primogenitum laicum deuoluatur: & talis successio in primogenitis & heredibus Principum eorundem iure, voce & potestate præmissis, perpetuis temporibꝰ obseruetur: ea tamen conditione & modo, vt si Principem electorē seu eius primogenitum, aut filium seniorem laicum mori, & heredes masculos & legitimos laicos, defectum ætatis patientes, relinquere contigerit, tunc frater senior eiusdem primogeniti, tutor eorum & administrator existat, donec senior ex eis

 legiti-

legitimam ætatem attigerit, quam in Principe electore 18. annos completos censeri volumus, & statuimus perpetuò haberi: quam dum attigerit, ius, vocem & potestatem, & omnia ab ipsis dependentia, tutor ipse sibi totaliter cum officio teneatur protinus assignare. Si verò aliquem ex huiusmodi principatibus eorum, Imperio sacro vacare contingeret: tunc Imperator seu Rex Romanorum qui pro tempore fuerit, de ipso prouidere debebit & poterit: tanquã de re ad se & Imperium legitimè deuoluta: saluis tamen semper priuilegijs, iurib' & consuetudinibus Regni nostri Bohemiæ, super electione Regis in casu vacationis, per Regnicolas, qui ius habent eligendi Regem Bohemiæ, faciendi iuxta continentiam eorundẽ priuilegiorum, & obseruatam consuetudinẽ diuturnam, à diuis Romanorum Imperatoribus siue Regibus obtentorum, quib' ex huiusmodi sanctione Imperiali in nullo præiudicare volumus: imò ipsa decernimus nũc & perpetuis futuris temporibus, in omni suo tenore & forma, indubiam tenere roboris firmitatem.

CVM per duos Romanorum Imperatores & Reges prædecessores nostros illustribus Bohemiæ Regibus, & prædecessoribus nostris, nec non regno Bohemiæ eiusdem regni coronæ olim concessum sit in regno eodem à tempore cuius contrarij hodiè non existit memoria consuetudine laudabili inconuulsè seruata diuturnitate temporum, & præscripta moribus vtentium sine contradictionis aut interruptionis obstaculo introductũ, quòd nullus Princeps, Baro, nobilis, miles, cliens, burgensis, ciuilis, nulla denique persona eiusdem regni & pertinẽtiarum eiusdem vbicunq; existen-

existentium, cuiuscunque status, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis existat ad cuiuscunq; actoris instātiam, extra regnum ipsum ad quodcunque tribunal, seu alterius, prærerquàm regis Bohemiæ, & regalis curiæ suæ iudicum citare poterint, siue trahi nec vocari debeat, perpetuis in antea temporibus, siue possit. Ideo priuilegium, consuetudinem & indultū huiusmodi auctoritate Imperiali, & de Imperialis potestatis plenitudine, ex certa scientia innouantes, & etiam confirmātes, hac pręsenti nostra constitutione imperiali perpetuis temporib⁹ valitura statuimus, vt si cōtra priuilegiū, cōsuetudinem, vel indultum præfatum, quispiā prædictorum, putà Princeps, Baro, nobilis, miles, cliēs, ciuis, burgensis, seu rusticus, aut alia quęcunq; persona præmissa, ad quodcunq; tribunal, extra regnū prædictum Bohemiæ, in quacunque causa criminali, ciuili vel mixta, seu super quocunq; negotio citatus fuerit, quocunq; tempore, vel citatus comparere, vel in iudicio respōdere minimè teneatur: & quòd si aduersus huiusmodi non comparentes, vel non comparentem à quocunque iudice, cuiuscunque auctoritatis existat, extra regnum ipsum Bohemiæ constituto, iudicialiter procedi, processus fieri, seu sententias interlocutorias vel diffinitiuas, vnam vel plures in quibuscunque pręnominatis causis siue negotijs quouis modo fieri vel promulgari contingeret, auctoritate præmissa, de plęnitudine insuper antedictæ imperatoriæ potestatis citationes, præcepta, processus & sententias huiusmodi, nec non executionēs & omnia quæ ex eis vel aliquo ipsorum quomodolibet sequi attentari possent, vel fieri, irritamus penitùs, & cassamus. Adijcientes expressē & edicto imperiali perpetuò valituro,

lituro, eadem auctoritate, & de præmissæ potestatis plenitudine decernentes, vt quemadmodũ in prædicto regno Bohemiæ à tempore, (cuius contrarij non habetur memoria) iugiter obseruatum existit, ita nulli prorsus Principi, Baroni, nobili, militi, clienti, ciui, burgensi seu rustico, nulli demùm personæ, seu incolæ regni Bohemiæ sæpè dicti, cuiuscunque status, præeminentiæ, dignitatis vel conditionis existat vel extiterit, à quibuscunq; processibus, sententijs, interlocutorijs vel diffinitiuis, siue præceptis Regis Bohemiæ, aut quorumlibet suorũ iudicum, nec non executionibus eorundem, cõtra se in regali iudicio, seu coram Regis, regni seu prædictorum iudicum tribunalibus, factis aut latis, habitis vel ferẽdis inantea, seu fiendis, liceat ad quodcunque aliud iudicium appellare: prouocationes quoque seu appellationes huiusmodi, si quas contra hoc interponi contigerit, eo ipso viribus non subsistant: & appellantes ipsi pœnam perditionis causarum ipso facto se nouerint incurrisse.

PRæsenti constitutione in perpetuum valitura statuimus, & de certa sciẽtia declaramus, quòd successores nostri Bohemiæ reges, nec non vniuersi & singuli Principes Electores, ecclesiastici & seculares, qui perpetuò fuerint, vniuersas auri & argenti fodinas atque mineras, stanni, cupri, ferri, plumbi, & alterius cuiuscunque generis metalli, ac etiam salis, tam inuentas quàm inueniendas in posterum, quibuscunque temporibus in regno prædicto, ac terris, & pertinentijs eidem regno subiectis, nec nõ supradicti Principes, in principatibus, terris, dominijs & pertinentijs suis, tenere iustè possint, & legitimè possidere, cum omnibus

nibus iuribus nullo prorſus excepto prout poſſunt ſeu conſueuerunt talia poſſideri: nec Iudæos habere telonia, in præterito ſtatuta & indulta percipere. Quodque progenitores noſtri, reges Bohemiæ fermè, ipſiq; Principes electores ac progenitores, & prædeceſſores eorum legitimè poterunt, vſque in præſens, ſicut hoc antiqua, laudabili & approbata conſuetudine, diuturniq; ac longiſſimi temporis curſu præſcripto noſcitur obſeruatum.

STatuimus prætereà, vt regi Bohemiæ ſucceſſori noſtro, qui fuerit pro tempore, ſicut conſtat ab antiquo illuſtribus Bohemiæ regibus noſtris prædeceſſoribus licuiſſe, & in poſſeſſione pacifica continua ipſos fuiſſe iuris ſubſequentis: videlicet monetas auri & argenti, in omni loco & parte regni ſui, & ſubiectarum ſibi terrarum & pertinentiarum omnium, vbi Rex ipſe decreuerit ſibi quæ placuerit cudi, facere & mandare ſub omni modo & forma in regno ipſo Bohemiæ, in his ad hæcuſque tempora obſeruatis: quodq; futuris perpetuo Bohemiæ regibus hac noſtra Imperiali conſtitutiõe & gratia perpetuò valituris à quibuſcunque Principibus, Magnatibus, Comitibus, ac perſonis alijs, quaſcunque terras, caſtra, poſſeſſiones, prædia ſiue bona liceat emere, comparare ſeu in donum, ſiue donationem, ex quacunque cauſa aut inobligare, recipere, ſub talium terrarum, caſtrorũ poſſeſſionum, prædiorum, ſeu bonorum conditione conſueta, vt videlicet propria recipiantur vel comparentur vt propria, libera velut libera: & ea quæ dependent in feudum, ſimiliter emantur in feudum, ſeu comparata taliter teneantur: ita tamẽ quod ipſi reges Bohemiæ, de ijs quæ hoc modo compa-

comparauerint vel receperint, & regno Bohemiæ duxerint applicanda, ad priſtina & conſueta iura de talibus ſacro explananda & reddenda Imperio ſint aſtricti. Præſentem nihilominus conſtitutionē & gratiam virtute præſentis legis noſtræ Imperialis ad vniuerſos Principes electores, tam eccleſiaſticos quàm ſeculares, ſucceſſores & legitimos heredes ipſorum, plenè extendi volumus, ſub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

STatuimus etiam, vt nulli Comites, Barones, nobiles, feudales, vaſalli, caſtrenſes, milites, clientes, ciues, burgenſes, nullæque perſonæ Moguntinenſis, Treuerenſis & Colonienſis Eccleſijs ſubiecti, vel ſubiectæ, cuiuſcunque ſtatus, conditionis vel dignitatis exiſtant, ad cuiuſcunque actoris inſtantiam extra territorium & terminos ac limites earundem Eccleſiarum, & pertinentiarum ſuarum ad quodcunque aliud tribunal, ſeu cuiuſcunque alterius, præterquàm Archiepiſcoporum Moguntinenſis, Treuerenſis, & Colonienſium, & iudicium ſuorum iudicum citari poterunt, temporibus retroactis vel trahi ſeu vocari debeant, perpetuis in antea temporibus ſiue poſſint, ſicut in præteritis inuenimus temporibus obſeruatum. Quòd ſi contra præſens edictum noſtrum prædictos Eccleſiarum Treuerenſis, Moguntinenſis, ſeu Colonienſis ſubditos, vel eorum aliquem, ſeu aliquos, ad cuiuſcunque inſtantiam, ſeu ad cuiuſcunque pro quacunq; cauſa criminali, ciuili, vel mixta, ſeu tribunal, quocunque negotio, extra territorium, limites ſeu terminos dictarum Eccleſiarum, vel alicuius earum citari contingeret, comparere vel reſpōdere minimè teneatur: & citatio & proceſſus & ſen-

& sententiæ interlocutoriæ & diffinitiuæ contra non venientes, à talibus iudicijs extraneis latæ, vel factæ, fiendæ vel ferendæ, nec non præcepta, & præmissorum executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo eorum quomodolibet sequi attentari possent, vel fieri, irrita decernimus eo ipso. Adijcientes expressè, quod nulli Comiti, Baroni, nobili, feudali, vasallo, castrensi, militi, clienti, ciui, rustico, nulli demum personæ Ecclesijs huiusmodi subiectæ, seu eius incolæ, cuiuscunq; status, dignitatis vel cōditionis existant, à processib⁹, sententijs, interlocutorijs & diffinitiuis, siue præceptis Archiepiscoporū & Ecclesiarum huiusmodi vel suorum officiatorum temporalium, aut executionibus eorundem contra se, in Archiepiscopali seu officiatorum prędictorum iudicio factis, aut latis, habitis vel ferendis, in antea, seu fiendis ad quodcunque tribunal liceat appellare, quamdiu in Archiepiscoporum prædictorum, & suorum iudicio querelantibus, non fuerit institia denegata, appellationes contra hoc factas non recipi statuimus, cassasque & irritas nunciamus. In defectum verò iustitiæ, prædictis omnibus ad Imperialem duntaxat curiam & tribunal, seu iudicis immediatè in Imperiali curia pro tempore præsidentis audientiam, & etiam eo casu non ad quemuis alium iudicem, siue ordinarium. siue etiam delegatum, his quib⁹ denegata fuerit iustitia, liceat appellare. Quidquid verò contra pręmissa factum fuerit, sit irritum, eo ipso, eandem Constitutionem virtute præsentis legis nostræ Imperialis, ad illustrem Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgensem Principes electores seculares, siue laicos, successores, heredes, & subditos eorum, plenissimè extendi

tendi volumus, sub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

INter illas multiplices Reipublicæ curas, quibus assiduè mens nostra distrahitur, multa consideratione necessarium fore prospexit nostra sublimitas, vt sacri Imperij Principes Electores, ad tractandum de ipsius Imperij, orbisque salute frequentius solito congregentur, qui solidæ bases Imperij & columnæ immobiles, quemadmodum per longinquas adinuicem terrarum consistant distantias, ita de incumbentibus regionum sibi cognitarum defectibus referre simul & conferre nouerunt, sanisque prouidentiæ suæ consilijs non ignorant, accommodis talium reformationibus operá salubriter dare. Hinc est, quòd in solemni curia nostra in Nurenberg, cum venerabilibus ecclesiasticis, & illustribus secularibus Principibus Electoribus, & multis alijs Principibus, & proceribus per nostram celsitudinem celebrata, habita cum eisdē Principibus Electoribus deliberatione, & de ipsorum consilio pro bono, & salute communi, cum dictis Principibus Electoribus, tam ecclesiasticis quàm secularibus, duximus ordinandum: quòd ijdem Principes Electores de cetero per singulos annos semel transactis à festo resurrectionis Dominicæ, quatuor septimanis continuè numerādis, in aliqua ciuitatum sacri Imperij personaliter congregentur: & ad idem tempus proximè affuturum, seu anno præsenti colloquium seu curia & congregatio huiusmodi, in ciuitate nostra Imperiali Metensi, per nos & eosdem Principes celebretur: ac tunc, & deinceps die quolibet cōgregationis huiusmodi, locus per nos quo sequenti anno conueniār, ipsorum

ipsorum con[illegible]statuatur, hac nostra ordinatione, ad nostrum & ipsorum duntaxat beneplacitum duratura. Qua durante, ipsos sub nostro Imperiali conductu recipimus, ad dictam curiam accedēdo, stando, ac etiam recedendo. Prætereà ne tractatus communis salutis & pacis, pertractum & moram solatij, seu excessiuam frequentiam conuiuij, retardetur, vt aliquando fieri est consuetum, cōcordi voluntate duximus ordinādum, vt deinceps curia seu congregatione præfata durante, generales omnium Principum celebrare alicui non liceat inuitatas: particulares verò, quæ agendorum expeditionem non impediant, cum moderamine sint permissæ.

PRæstereà statuimus, & hoc Imperiali perpetuo sancimus edicto, quod vniuersa priuilegia & literæ, quibuscunque personis, cuiuscunque status, præeminētiæ, vel dignitatis existāt, seu ciuitatum, oppidorum, & quorumlibet locorum, vniuersitatibus, super quibuscunque iuribus, gratijs, immunitatibus, consuetudinibus, seu rebus alijs, etiam proprio motu, seu aliàs à nobis, vel recolendæ memorię diuis Romanorum Imperatoribus, & Regibus, prædecessoribus nostris, sub quibuscunq; verborum tenoribus concessa & cōcessæ, seu à nobis, seu successoribus nostris, Romanorum Imperatoribus, & Regibus, futuris temporib⁹ concedenda seu etiam concedendæ, non debeant aut possint libertatibus, iurisdictionibus, iurib⁹ & honoribus, seu dominijs Principum Electorum sacri Imperij ecclesiasticorum & secularium, aut alicuius ipsorum in aliquo penitus derogare. Etiam si in talibus priuilegijs, & literis quarumlibet personarum cuiuscunque præeminentiæ, dignitatis, aut

ſtatus extiterint, vt præfertur, [illegible] niuerſitatum huiuſmodi expreſſarum ſit, vel fuerit in futurum, quòd reuocabilia, ſeu reuocabiles eſſe non debeãt, niſi de ipſis, & toto in eis comprehenſo tenore, in tali reuocatione fieret de verbo ad verbum ſeriatim mentio ſpecialis. huiuſmodi nanq; priuilegia & literas, ſi & in quantum libertatibus, iuriſdictionibus, iuribus & honoribus, ſeu dominijs, quæ ſuperius exprimuntur, dictorum Principum electorum, aut alicuius ipſorum derogare, vel obuiare cenſetur, in aliquo, quo ad hoc reuocamus ex certa ſcientia, & caſſamus, reuocataque, & reuocatas intelligi, reputari & haberi decernimus de plenitudine Imperatoriæ poteſtatis.

IN pleriſque partibus vaſalli & feudatarij dominorum feuda ſeu beneficia quæ à dominis ipſis obtinent intẽpeſtiuè, verbaliter & in fraude renunciant ſeu reſignant eadem: & facta renunciatione huiuſmodi, dominos ipſos malitioſè diffidant, ſuaſq; inimicitias eis denunciant, damna ipſis ſubſequenter grauia inferẽdo, & beneficia ſeu feuda ſic relicta prætextu guerræ, ſeu inimicitiæ rerũ inuadunt & occupant, & detinent occupata. Ea propter præſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſancimus, quòd talis reſignatio ſeu renunciatio haberi debeat pro non facta, niſi liberè & realiter facta fuerit per eoſdem, ita quòd poſſeſſio beneficiorum & feudorum huiuſmodi, dominis ipſis corporaliter & realiter aſſignetur intantum, quòd nullo vnquàm tempore diffidentes ipſi in bonis feudis ſeu beneficijs reſignatis, dominos ipſos perturbent, per ſe aut alios, aut moleſtent, nec ad hoc conſilium præſtent auxilium vel fauorẽ. Contrarium

rrarium faciens, seu dominos suos in beneficijs & feudis resignatis, vel non resignatis inuadens quomodolibet, perturbans, vel damna ipsis inferens, seu consilium, auxilium prestans talia facientibus, vel fauorem, feuda & beneficia huiusmodi eo ipso amittat, infamis existat, & banno Imperiali subiaceat, & nullus ad feuda vel beneficia huiusmodi pateat ei de cetero quocunque tempore aditus vel regressus, nec de nouo cōcedi sibi valeant vllo modo, & facta eis contra hoc illorum concessio seu inuestitura sequuta viribus nō subsistat. Postremò, omnes pœnas prædictas, illos vel illum, quæ prædicta resignatione non facta contra dominos suos fraudulenter agentes, vel agens, scienter eos inuaserint vel inuaserit, diffidatione quacunq; præuia vel omissa, vigore præsentis sanctionis incurrere decernimus ipso facto.

DEtestandas prætereà, & sacris legibus reprobatas conspirationes & conuenticulas, seu colligationes illicitas, in ciuitatibus & extra, vel inter ciuitatem & ciuitatem, inter personā & personam, seu inter personam & ciuitatem, prætextu parentelæ seu receptionis in ciues, vel alterius cuiuscunque coloris coniurationes, insuper confœderationes & pacta, nec non & consuetudinem circa huiusmodi introductam, quam censemus potius corruptelam, reprobamus, damnamus, & ex certa scientia irritamus, quas ciuitates seu personæ, cuiuscunque dignitatis seu conditionis, aut status, siue inter se, siue cum alijs, absque auctoritate dominorum, quorum subditi vel ministeriales, seu in quorum districtu consistunt, eisdem dominis nominatim non exceptis fece-

rint hactenus, & facere præsumpserint in futurò, sicut per sacras diuorum Augustorum prædecessorum nostrorum leges prohibitas non ambigitur, & cassatas: illis confœderationibus, & legib⁹ duntaxat exceptis, quas Principes & ciuitates, ac alij super generali pace prouinciarum atque terrarum inter se formasse noscunt. Illas enim nostræ declarationi specialiter reseruantes, in suo decernimus vigore manere, donec de his aliud duxerimus ordinandum: personam singularem, quæ de cetero contra tenorem præsentis constitutionis & legis nostræ antiquæ, super hoc editæ cõfœderationes, colligationes, conspirationes & pacta huiusmodi inire præsumpserit vltra pœnam legis eiusdẽ, notam infamiæ, & pœnam decem librarum auri: ciuitatem verò, vel vniuersitatem in hanc legem nostram similiter committentem, centum librarum auri, nec non amissionis & priuationis libertatum & priuilegiorum Imperialium, pœnas incurrere decernimus, eo ipso medietatem pœnæ huiusmodi pecuniariæ fisco Imperiali: reliqua verò domino districtus, in cuius præiudicium factæ fuerint, applicanda.

CEterùm, quia nonnulli ciues, & subditi Principum, Baronum & aliorũ hominum, sicut frequens ad nos querela perduxit, iugum originariæ subiectionis quærentes abijcere, immò ausu temerario contemnentes, in aliarum ciuitatum ciues sæpè recipi se procurant, & frequentius in præterito procurarunt: & nihilominus in priorum dominorum, quos tali fraude præsumpserunt vel præsumunt deserere, terris, ciuitatibus, oppidis & villis, corporaliter residentes ciuitatum,

ad

ad quas hoc modo se transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defensari contendunt, qui in partibus Almaniæ Pfalburgerij consueuerunt vulgariter appellari. Quoniam autem patrocinari non debent alicui fraus & dolus, de Imperatoriæ potestatis plenitudine omnium Principum Electorum Ecclesiasticorum & secularium sano accedente consilio, ex certa scientia statuimus, & præsenti lege perpetuò valitura sancimus, quòd prædicti ciues & subditi, eis quibus subsunt, taliter illudentes, in omnibus terris, locis & prouincijs sacri Imperij, à præsenti die in posterum, ciuitatum in quarum ciues qui tali fraude recipi se procurant, vel hactenùs procurarunt, iuribus & libertatibus in nullo potiantur, nisi ad huiusmodi ciuitates corporaliter & realiter transeuntes, ibique larem fouentes, continuò, verè & non fictè residentiam facientes, debita onera & municipalia subeant in eisdem. Si qui verò contra præsentis nostræ legis tenorem recepti sunt vel fuerint, in futurum illorum receptio omni careat firmitate: & recepti cuiuscunque dignitatis, conditionis aut status existant, in nullo casu penitùs sine causa ciuitatum, ad quas recipi se procurant, iuribus aut libertatibus gaudeant quomodolibet, vel fruantur. Non obstantibus quibuscunque iuribus, priuilegijs vel consuetudinibus obseruatis, quantocunque tempore, & obtentis: quas & quæ in quantum præsenti nostræ legi obuiant, præsentibus ex certa scientia reuocamus, de prædictæ Imperialis plenitudine potestatis, omnique carere decernimus robore firmitatis. Circa præmissa omnia Principum, dominorum, & aliorum hominum, quos taliter deseri contingit, vel con-

tinget in posterum, iuribus circa personas & bona subditorum, quorumcunque ipsos sæpè dicto modo deferentium semper saluis, hos nihilominùs, qui sæpè dictos ciues & subditos alienos recipere contra præsentis nostræ legis dispositionem præsumpserint, vel recipere in præterito præsumpserunt, si eos omninò non dimiserint infra mensem, post intimationem præsentium eis factam, centum marcas auri puri pro transgressione huiusmodi, totiens quotiens deinceps factum fuerit, incurrere decernentes, quarum medietas Imperiali fisco nostro, reliqua verò dominis illorũ qui recepti fuerint, irremissibiliter applicentur.

EOS qui de cetero aduersus aliquos certam diffidationis causam se habere fingentes, ipsos in locis, vbi domicilia non obtinent, aut ea communiter non inhabitant, intempestiuè diffidant, declaramus, damna quacunque per incendia, spolia, vel rapinas diffidatis ipsis cum honore suo inferre non posse. & quia patrocinari non debent alicui fraus & dolus, præsenti constitutione in perpetuum valitura sancimus, diffidationes huiusmodi quibuscunque dominis aut personis, cum quibus aliqui fuerint in societate, familiaritate, vel honesta quauis amicitia conuersati, sic factas vel fiendas in posterum, non valere, nec licere, prætextu diffidationis cuiuslibet quempiam inuadi per incendia, spolia vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter, vel in loco quo habitare cõsueuit, publicè fuerit intimata, possitque de intimatione huiusmodi per testes idoneos fieri plena fides: quisquis secùs quempiam diffidare & inuadere, modo præmisso

præsum-

præſumpſerit, infamiam eo ipſo incurrat, ac ſi nulla diffidatio facta eſſet, quem etiam tanquàm proditorem per quoſcunque iudices pœnis legalibus ſtatuimus caſtigari. Prohibemus etiam, & damnamus vniuerſos, & ſingulas guerras, lites iniuſtas, cuncta quoque iniuſta incendia, ſpolia, rapinas, indebita & inconſueta telonia, & conductus, & exactiones, pro ipſis conductibus extorqueri conſuetas, ſub pœnis, quibus ſacræ leges premiſſæ, & eorum quodlibet ſanciunt punienda.

VObis illuſtri & magnifico Principi N. Marchioni Brandenburgenſi, ſacri Imperij Archicamerario Electori, & amico noſtro cariſſimo, electione Romanorum regis, quæ ex rationabilibus cauſis iam imminet, facienda præſentib⁹ intimamus, voſq; ex officij noſtri debito ad electionem præfatā ritè vocamus, quaten⁹ à die tali, &c. infra tres menſes continuè computandos, per vos, ſeu nuntios, aut procuratores noſtros, vnum vel plures, ſufficiens mandatum habentes, ad locum debitum iuxta formam ſacrarum legum, ſuper hoc editarum venire iuretis, deliberaturi, tractaturi & concordaturi cum alijs Comprincipibus coelectoribus veſtris, & noſtris, de electione futuri regis Romanorum in Imperatorem poſtmodum fauēte Domino promouendi: in eodem manſuri, vſq; ad plenam conſummationnm electionis huiuſmodi, & aliâs facturi, & proceſſuri, prout in ſacris legibus, ſuper hoc deliberatè editis inuenitur expreſſum: aliâs non obſtante veſtra ſeu noſtrorum abſentia, in præmiſſis vnà cum alijs Comprincipibus & Electoribus veſtris & noſtris, prout legum ipſarum ſanxerit auctoritas, finaliter procedamus.

NOs talis, Dei gratia, &c. sacri Imperij, &c. notum facimus tenore præsentium vniuersis, quòd cùm electio Romanorum regis ex rationabilibus causis imminet facienda. nos de honore & statu sacri Imperij solicitudine debita intendere cupientes, ne tam grauibus & dispendijs periculosè subiaceat, de fide, & circunspectionis industria delectorum nobis talis, &c. fidelium nostrorum obtinentes, vtique præsumptionis indubiæ fiduciam singularem, ipsos & quemlibet ipsorum, in solidum, ita quòd non sit melior conditio occupantis, sed quod per vnum eorum inceptũ fuerit, per alium finiri valeat. & licitè terminari, omni iure, modo, forma, quibus melius & efficacius possumus seu valemus, modos veros, legitimos procuratores, & nuntios speciales facimus, constituimus, & ordinamus, ad tractandum vbilibet vnà cum alijs Comprincipibus & coelectoribus nostris, tam ecclesiasticis quàm secularibus: & cum ipsis concordandum, & conueniendum, & concludendum, de persona quacunque habili ac idonea in Regem Romanorum eligenda, ac ipsis tractatibus super electione talis personę habendis, pro nobis loco & nomine nostris interessendum, tractandum & deliberandum, nec non vice & nomine nostris eandem personam nominandum, & in ipsam consentiendum, ac etiam in Regem Romanorum promouendum, ad sacrum Imperium eligendum, ac in animam nostram præstandum quodcunque iuramentum necessarium, debitum seu consuetum fuerit circa præmissa, & quodlibet præmissorum alium vel alios procuratores, in solium substituendum, & reuocandum: & omnia & singula faciendum quæ in præmissis, & circa

præmissa

præmiſſa etiam vſque ad conſummationem tractatuum, nominationis, deliberationis, & electionis huiuſmodi de præſenti faciendæ neceſſaria, aut vtilia fuerint, ſeu etiam quomodolibet opportuna, etiam ſi præmiſſa, vel eorum quodlibet mandatum exigant ſpeciale, etiam ſi maiora, vel magis ſingularia fuerint ſupradictis, & quæ noſmetipſi facere poſſemus, ſi huiuſmodi tractatuum, deliberationis, & electionis futuræ negotijs præſentes, & perſonaliter adeſſemus, gratum & ratum habentes & habere volẽtes, & nos perpetuò habituros firmiter promittentes, quicquid per antedictos procuratores, ſeu nuntios noſtros, nec non ſubſtitutos aut ſubſtituendos ab ipſis, ſeu eorum altero, in præmiſſis ſeu eorum quodlibet actum, geſtum, ſeu factum fuerit, aut quomodolibet ordinatum.

CVM vniuerſi & ſinguli principatus, quorum virtute ſeculares Principes Electores ius & vocem in electione Regis Romanorum in Cæſarem promouendi obtinere noſcuntur, cum iure huiuſmodi, nec non officijs, dignitatibus & iuribus alijs eis & cuilibet eorum annexis, & depẽdentibus ab eiſdem, adeò coniuncti, & inſeparabiliter ſint vniti, quod ius, vox, officium & dignitas alia iura ad quemlibet eorum principatuum eorundem ſpectantia, cadere non poſſint in alium præter illum qui principatum ipſum cum terra vaſallagijs, feudis, & dominijs, ac eius pertinentijs vniuerſis dignoſcitur poſſidere, præſertim edicto Imperiali perpetuò valituro ſancimus, vnumquẽque principatuum prædictorum, cum iure & voce electionis, ac officijs ceteris omnibus dignitatibus, iuribus, & pertinentijs ad ipſum ſpectantibus ita

perseuerare, & esse debere vnitum perpetuis temporibus, indiuisibiliter & coniunctiuè, quod possessor principatus cuiuslibet, etiam iuris, vocis, & officij, & dignitatis, & pertinentiarum omnium ad illum spectantium, quieta debeat & libera possessione gaudere, & Princeps electus ab omnibus reputari, ipseque & nemo alius præter cæteros Principes Electores ad electionem & omnes actus alios pro Sacri Imperij honore vel opportunitate gerendos, omni tempore assumi sine contradictione qualibet, & admitti, nec aliquod præmissorum ab altero, cùm sint & esse debeant inseparabilia, diuidi, vel vllo tempore debeant separari, aut in iudicio vel extra diuisim repeti valeat, vel euinci, vel etiam per sententiam separari, nec aliquis vnum sine alio impotens audiatur. Quòd si per errorem, vel aliàs auditus quis fuerit, aut processum iudicium, sententia, vel aliquod huiusmodi contra *dispositionem* nostram emanauerit, seu quomodolibet attentare contigerit, hoc totum & omnia ex his, & quodlibet eorum sequentia, eo ipso viribus non subsistant.

QVONIAM autē superiùs in principio Constitutionum nostrarum præsentium, circa ordinationem Ecclesiasticorum Principum Electorum, in Concilio & in mēsa, & aliàs quoties Imperialem Curiam celebrari, seu Principes Electores deinceps cum Imperatore, vel Rege Romanorum congregari contigerit: sufficienter duximus prouidendum, super quæ priscis audiuimus temporibus pluries disceptatum, expedire credimus, etiam processionis, & deambulationis inter eos ordinem diffinire. Quapropter hoc Imperiali edi-

li edicto decernimus, vt quotiescunque in congregatione Imperatoris, vel Regis Romanorum, & Principum prædictorum, Imperatore, vel Rege ipso deambulante, insignia antè faciem eius portari contigerit, Archiepiscopus Treuerensis in directa diametrali linea antè Imperatorem vel Regē transeat, illique soli medij inter eos ambulent, quos Imperialia vel Regalia contingerent insignia deportare. Dum autem Imperator, vel Rex absque insignijs eisdem incesserit, ex tunc idem Archiepiscopus Imperatorem, vel Regem præfato modo præcedat, ita quòd nemo penitùs inter eos medius habeatur, alijs duobus Archiepiscopis Electoribus loca sua iuxta distinctionem prouinciarum suarum, circa sessionem superiùs declaratam, etiam circa processionem perpetuò seruaturus.

AD declarandum autem in Imperatoris, vel Regis Romanorum deambulantis præsentia, processionis ordinem Principum Electorum, (de quo suprà fecimus mentionem) statuimus, vt quotiescunque in celebratione Imperialis curiæ Principes Electores cum Imperatore seu Rege Romanorum, in quibuscunque actibus, vel solemnitatibus processionaliter ambulare contigerit, & Imperialia, vel Regalia debuerint insignia deportari, Dux Saxoniæ Imperialem vel Regalem ensem deferens, Imperatorem seu Regem immediatè præcedat, & inter illum & Archiepiscopum Treuerensem medius habeatur. Comes verò Palatinus pomum Imperiale portans, à latere dextro, & Marchio Brandenburgensis sceptrum deferens, à sinistro latere ipsius Ducis Saxoniæ linealiter gradiatur. Rex autem Bohemiæ Imperatorem, seu

Re-

Regem ipſum immediatè, nullo interueniente, ſequatur.

QVOTIES inſuper, in Imperatoris, vel Regis Romanorum præſentia, Miſſarum ſolennia celebrari, ac Moguntinenſem, Treuerenſem, Colonienſem Archiepiſcopos, vel duos ex eis adeſſe contigerit in confeſſione, quę antè Miſſam dici cōſueuit, ac in porrectione Euangelij oſculandi, & pace poſt Agnus Dei portanda, nec non in benedictionibus poſt finita Miſſarum ſolennia, ac etiam antè menſam faciendis, & in gratijs poſt cibum acceptum agendis, id inter eos obſeruetur, prout de ipſorum conſilio duximus ordinandum, quod primo die hæc omnia & ſingula à primo, ſecunda die à ſecundo, tertia verò à tertio peragantur, primum autem, ſeu ſecundum, vel tertium, hoc caſu ſecundum quod prius vel poſterius quilibet eorum conſecratus exiſtit debere intelligi declaramus, & vt ſe inuicem honore condigno præueniant, & exemplum alijs inuicem honorandis, quem circa præmiſſa ordo tetigerit ad hæc alterum conuenientia, & charitatiua inclinatione inuitet, & tunc demùm ad præmiſſa procedat, ſeu quodlibet præmiſſorum infrà ſcriptæ leges promulgatæ ſunt in curia Metenſi, per Dominum Carolum IIII. Romanorum Imperatorem, & Bohemiæ Regem Auguſtum, Anno Domini Milleſimo, trecenteſimo, quinquageſimoſexto, in die Natalis Chriſti, aſſiſtentibus ſibi omnibus Sacri Romani Imperij Electoribus, præſentibus Dominis Venerabili in Chriſto patre Domino I. Epiſcopo Albanenſi, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinali, ac Carolo Regis Franciæ primogenito, Normandiæ Ducę illuſtri,

ac Delphino Viennensi. Si quis cum Principibus, militibus, vel priuatis, seu quibuscunque personis plebeijs etiam scelestam factionem, aut factionis ipsius inerit sacramentum, vel dederit de nece consilium venerabilium & illustrium Principum nostrornm & Sacri Romani Imperij, tam Ecclesiasticorum, quàm secularium Principum Electorum, seu alterius eorundem, nam & ipsi pars corporis nostri sunt, (eadem enim seueritate voluntatẽ sceleris, qua effectum puniri iura voluerunnt) ipse quidem (vtpotè maiestatis læsæ criminis reus) gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis: filij verò eius quibus vitam Imperiali specialiter lenitate concedimus, paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hereditarij criminis metiuntur exempla, à materna vel auita, omnium etiam proximorum hereditate & successione habeantur alieni: ex testamentis aliorum nihil capiant, sint perpetuò egentes, & pauperes: infamia eos paterna semper comitetur, ad nullum vnquàm honorem, ad nulla prorsus sacramẽta perueniant. sint postremò tales, vt his perpetua egestate sordentibus, sit & mors solatium, & vita supplicium. Denique iubemus eos esse notatos, sine venia, qui pro talibus vnquàm apud nos interuenire tentauerint. Ad filias sanè eorum, quolibet numero fuerint, falcidiam tantùm ex bonis matris siue testata, siue intestata defecerit, volumus peruenire, vt habeant mediocrem potiùs filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum, aut nomen heredis consequantur. Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. Emancipationes quoque quæ à prædictis, siue in filios post legem duntaxat latam,

siue

siue in filias fuerint collatæ. non valeant dotes, donationes quarumlibet: postremò itẽ alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure factas esse constiterit, quo primò memorati de ineunda factione ac societate, cogitauerint, nullius statuimus esse momenti: vxores sanè prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, vt quæ à viris titulo donationis acceperint, seu accipiunt, filijs debeant reseruare, tempore quo vsusfructus absumitur, omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quæ iuxta legem filijs debebantur: falcidia etiam ex his rebus, filialibus tantùm, non etiam filijs deputetur, id quod de prædictis eorumque filijs cauimus, etiam de satellitibus, conscijs ac ministris, filijsque eorum simili seueritate censemus: sanè si quis ex his, in exordio initæ factionis studio veræ laudis accensus, ipsam prodiderit factionem, vel cùm incognita adhuc consiliorum arcana patefecerit, absolutione tamen ac venia dignus habebitur. statuimus insuper, vt si quid contra prędictos Principes Electores, Ecclesiasticos vel seculares, commissum dicatur, etiam post mortem rei id crimen instaurari posse. In hoc item crimine, quod ad læsam in Principibus Electoribus suis maiestatem pertinet, etiam in caput domini serui torquentur. Volumus insuper, & præsenti Imperiali sancimus edicto, vt etiam post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit, vt coniuncto mortuo memoria eius damnetur, & bona successoribus eius eripiantur. Nam ex quo sceleratissimum quis cœperit cõsilium, exindè quodammodò sua mẽte priuatus est. Porrò, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare, neque manumittere eum posse, nec ei soluere iure debitorem decernimus. in

hac

hâc causa in caput domini seruos torqueri statuimus, id est, propter causam fictionis damnandæ, contra Principes Electores Ecclesiasticos & seculares, vt præmittitur: & si decesserit quis, propter incertam personam successoris bona seruentur, si in causa huiusmodi fuisse mortuus arguatur.

SI ceteros Principes congruit in sua integritate seruari, vt corroborentur iustitia & subiecti, & fideles pace gaudeãt, & quietè, multò magis magnifici principatus, dominia, honores & iura Electorum Principum debent illæsa seruari. Nam vbi magis incumbit periculum, maius debet adhiberi remedium, ne columnis ruentibus, basis totius ædificij collidatur. Decernimus igitur, & hoc perpetuis temporibus valituro Imperiali sancimus edicto, quòd ex nunc in antea perpetuis futuris temporibus, insignes & magnifici principatus, videlicet Regnum Bohemiæ, Comitatus Palatini Rheni, Ducatus Saxoniæ, & Marchionatus Brandenburgensis terræ districtus, homagia, vasallagia, & alia quæuis, ad ipsa spectantia scindi, diuidi, seu quauis conditione demembrari non debeant, sed vt potiùs in sua perfecta integritate perpetua maneãt, primogenitus filius succedat in eis, sibique soli ius ac dominium competat: nisi fortè mente captus, fatuus, seu alterius famosi & notabilis defectus existeret, propter quem non deberet seu posset hominibus principari: in quo casu inhibita sibi successione, secundogenitum, si fuerit in ea progenie, seu alium seniorem fratrem, seu consanguineũ laicum, qui paterno stipiti in descendenti recta linea proximior fuerit, volumus successurum. Qui cùm apud alios fratres & sorores se clementem & pium

pium exhibebit, continuò iuxta datam sibi à Deo gratiam, & iuxta suum beneplacitum & ipsius patrimonij facultates diuisione, scissione, seu dimembratione principatus, & pertinentiarum eius sibi omnibus modis interdicta.

DIE verò qua solemnis Imperialis, vel Regia fuerit celebranda, veniant circa horam primam Principes Electores; Ecclesiastici & seculares, ad domum habitationis Imperialis siue Regalis, & ibi Imperator vel Rex ipse omnibus insignijs Imperialibus induetur, & ascensis equis omnes vadant cum Imperatore, vel Rege ad locum sessionis aptatæ, & ibi quilibet eorum in ordine & modo suprà in lege de ordine processionis ipsorum Principum Electorum pleniùs diffinito. Portabit etiam Archicancellarius, in cuius Archicancellariatu hæc fuerint, super baculo argenteo, omnia sigilla & typaria Imperialia & Regalia: seculares verò Principes Electores, sceptrum, pomum & ensem, secundùm quod superiùs exprimitur, deportabunt. Portabuntur etiam immediatè antè Archiepiscopum Treuerensem suo loco transeuntem, primò Aquisgranensis, secundò Mediolanensis corona, & hoc antè Imperatorem duntaxat, qui iam Imperialibus est infulis decoratus, quas gestabunt aliqui Principes inferiores, ad hoc per Imperatorem iuxta placitum deputandi. Imperatrix etiam, vel Regina Romanorum suis augustalibus amicta insignijs, post Regem vel Imperatorem Romanorum, & etiam post Regem Bohemiæ (qui Imperatoré immediatè subsequitur) competentis spacij interuallo suis associata proceribus, suisque comitata virginibus, ad locum sessionis procedat.

STatuimus, vt quandocunque Imperator, vel rex Romanorum solemnes curias suas celebrauerint, in quibus principes Electores sua deseruire seu exercere debent officia, subscriptus in his ordo seruetur. primò enim Imperatore vel Rege ipso in sede regia seu solio Imperiali sedente, Dux Saxoniæ officium suum agat hoc modo: Ponetur enim ante ædificium sessionis Imperialis vel regiæ, aceruus auenæ tantæ altitudinis, quod pertingat vsque ad pectus vel sellam equi, super quo sedebit ipse Dux: & habebit in manu baculum argenteum, & mensuram argenteam, quæ simul faciant in pondere duodecim marcas argenti: & sedens super equo, primò mensuram eandem de auena plenam accipiet, & famulo primitus venienti ministrabit eandem: quo facto, figendo baculum in auenam recedet, & Vicemarscalcus eius, putà de Pappenheim, accedens, vel eo absente, marschalcus curiæ vlterius auenam ipsam distribuat. ingresso verò Imperatore vel Rege ad mensam, Principes Electores Ecclesiastici, videlicet Archiepiscopi, stantes ante mensam cum cæteris Prælatis, benedicens eandem secundum ordinem qui circa hæc eis in superioribus est præscriptus, & benedictione completa, ijdem Archiepiscopi omnes (si adsint) aliquandò duo vel vnus sigilla & typaria Imperialia siue Regalia à Cancellario curiæ recipient, eóq; in cuius Archicancellariatu curiam ipsam celebrari continget, in medio procedente, & alijs duobus ex alterutro latere sibi iunctis sigilla & typaria ipsa, omnes quidem baculum, in quo suspensa fuerint manibus contingẽtes ea portabunt, & ante Imperatorem vel Regem reuerenter ponẽt in mensa. Imperator verò siue Rex, eadem ipsis statim re-

ſtituat: & in cuius cancellariatu hæc fuerit (vt præfertur) is maius ſigillum collo appenſum, vſque in finem menſæ geſtabit, & deinceps donec ad hoſpitium ſuũ perueniat, ab Imperiali ſiue regali curia equitando. Baculus verò (de quo præmittitur) eſſe debebit argẽteus, duodecim marcas argenti habẽs in pondere, cuius tam argenti quàm precij partem tertiam vnuſquiſque Archiepiſcoporum ipſorum perſoluet: & baculus ipſe protinus vnà cum ſigillis & týparijs debet Cancellarijs Imperialis curiæ aſſignari, in vſus ſuos placitos conuertendo. Poſtquàm autem is quem ordo tetigerit portando ſigillũ maius, ab Imperiali curia ad hoſpitium ſuũ redierit (vt præfertur) ſtatim ſigillum ipſum per aliquem de ſuis familiaribus prædicto Imperialis curiæ cancellario remittet ſuper equo, quem iuxta propriæ dignitatis decentiam & amorem, quem ad cancellarium curiæ geſſerit, ipſi cancellario tenebitur elargiri. deinde Marchio Brandeburgenſis Archicamerarius accedat ſuper equo, habens argenteas pelues cum aqua in manibus, ponderis duodecim marcarum argẽti, & pulcrum manutergium: & deſcendens ab equo, dabit aquam Imperatori vel Regi Romanorum manibus abluẽdis. Comes Palatinus Rheni intrabit ſimiliter ſuper equo, habens in manibus quatuor ſcutellas argenteas cibis impletas, quarum quælibet tres marcas habeat in ſtateras: & deſcendens ab equo, portabit, & imponet ante Imperatorem vel Regem in menſa. Poſt hoc rex Bohemiæ Archipincerna veniat ſimiliter ſuper equo, portans in manibus cuppam ſeu ſcyphum argenteum ponderum duodecim marcarum coopertum, aqua & vino permixtim impletum, & deſcendens de equo ſcyphum ipſum Imperatori,

ratori, vel Regi Romanorum porriget ad bibendũ, ſicut autem hactenus obſeruatum fuiſſe comperimus, ita ſtatuimus, vt peractis per Principes electores ſeculares prædictis ipſorum officijs, ille de Falckenſtein ſubcamerarius, equum & pelues Marchionis Brandenburgenſis pro ſe recipiat, magiſter coquinæ de Nortemberg equum & ſcutellas Comitis Palatini, Vicepincerna de Lymburch equum & ſcyphum Regis Bohemiæ, Vicemarſchalcus de Pappenheim, equum, baculum & menſuram prædictam Ducis Saxoniæ. Si tamen ipſi in tali Imperiali curia præſentes exiſtant, & eorum quilibet in officio ſuo miniſtret: ſi verò ipſi vel eorum aliqui à præfata curia ſe duxerint abſentandos, extunc Imperialis vel regalis curiæ quotidiani miniſtri vice abſentium, putà quilibet in loco eius abſentis, cui in vocabulo ſeu in officio communicat, ſicut gerit officium, ſic tollat in præmiſſis & fructũ. Imperialis inſuper menſa vel regia ſic debet aptari, vt vltra alias tabulas aulæ ſiue menſas in altitudine ſex pedum ſit altius eleuata, in qua præter Imperatorẽ duntaxat, vel Regem Romanorum die ſolemnis curiæ nemo penitus collocetur, ſedes verò & menſa Imperatricis ſiue Reginæ à latere in aula, ita quòd ipſa menſa tribus pedibus Imperiali ſiue regali mẽſa ſit baſſior, & totidem pedibus eminentior, ſupra ſedes Principũ Electorum, qui Principes ſuas inter ſe vna eademq; altitudine ſedes habebunt, & menſas infra ſeſſionem Imperialem, menſæ pro ſeptẽ Principibus Electoribus eccleſiaſticis & ſecularibus præparentur, tres videlicet à dextris, & tres aliæ à ſiniſtris, & ſeptima directè verſus faciem Imperatoris vel Regis, ſicut ſuperius in capitulo de Seſſionibus & ordine Principũ Ele-

ctorum per nos est clarius definitum: ita etiã quòd nullus alius, cuiuscunque dignitatis vel status existat, sedeat inter ipsas, vel ad mensas eorum. Non liceat autem alicui prædictorum secularium Principum electorum, peracto officij sui debito, se locare ad mensam sibi paratam, donec alicui suorum Comprincipum electorum eius officium restat agendum: sed cùm aliquis eorum, vel aliqui, ministerium suum expleuerint, ad præparatas sibi mensas transeant, & iuxta illas stando expectent, donec ceteri ministeria sua expleuerint supradicta, & tũc demùm omnes & singuli pariter ad mensas suas sibi positas se locabunt. inuenimus etiam ex clarissimis relationibus & traditionibus antiquorum illud à tempore, cuius contrarij iam non habetur memoria, per eos qui nos præcesserunt, feliciter esse iugiter obseruatũ, vt Regis Romani, Imperatoris futuri, in ciuitate Franckfordiæ celebretur electio, & prima coronatio Aquisgrani, & in oppido Nuremburgẽsi prima seu regalis curia haberetur. Quapropter certis ex causis etiam, præmissa seruari debere temporibus declarauimus, nisi præmissis omnibus, seu eorum alicui impedimentum legitimum obuiaret. Quantumcunque insuper aliquis Princeps Elector ecclesiasticus, vel etiam secularis iusto impedimento detentus, ad Imperialem curiã vocatus, venire non valens, nuncium vel procuratorem cuiuscunque status vel dignitatis transmiserit, missus ipse licet loco mittentis, iuxta datum sibi ab eo mandatum admitti debeat, in mensa tamen vel sede, quæ illi, qui ipsum transmittit, deputata fuerit, non sedebit. Præterea, consummatis his quæ in Imperiali qualibet curia vel regali fuerint pro tempore disponenda, recipiet magister curiæ

pro

pro se totum ædificium siue ligneum apparatum Imperialis siue Regiæ sessionis, vbi sederit Imperator siue Rex Romanorum, cum Principibus Electoribus ad celebrandas solemnes curias vel feuda (vt præmittitur) Principibus conferenda.

Decernimus hoc Imperiali edicto, vt Principes Electores ecclesiastici, vel etiam seculares, dum feuda seu regalia ab Imperatore vel Rege recipiunt ad dandum vel soluendum aliquid, nulli penitùs sint astricti. nam pecunia quæ tali prætextu persoluitur, officiatis debetur. Cùm ergo ipsi Principes Electores cũctis Imperialis curiæ præsint officijs, suos etiam habentes in officijs huiusmodi substitutos, datos ad hoc à Romanorũ Principibus, & dotatos; videtur absurdũ quòd substituti officiales à suis superioribus, quocunq; quæsito colore encenia postularent, nisi fortè ipsi Principes Electores spontè & liberaliter his aliquid largirentur. Porrò ceteri Principes Imperij, ecclesiastici vel seculares, dum prædicto modo eorum aliquis feuda seu ab Imperatore Romanorum vel à Rege suscipit, dabit officialibus Imperialis siue regalis curiæ sexaginta sex marcas cum vno fertone argenti, nisi eorum aliquis priuilegio seu indulto Imperiali, seu regali se tueri possit, & probare se solutum, vel exemptum à talibus, aut etiam alijs quibuscunque, quę solui in susceptione feudorum huiusmodi consueuissent, prædictarum insuper septuaginta trium marcarum & fertonis, diuisionem faciet magister curiæ Imperialis seu regalis hoc modo.

Primò enim decem marcas pro semetipso reseruans, dabit Cãcellario Imperialis seu regalis curiæ

decem marcas, magistris, notarijs, & dictatoribus tres marcas, & sigillatori pro cera & pergameno vnum fertonem, ita videlicet quòd Cancellarius & notarij Principis recipienti feudum, non ad aliud, quàm ad dandum sibi testimonialem recepti feudi, seu simplicis inuestituræ literam sint astricti. Item dabit magister curiæ pincernæ de Lymburch de præfata pecunia decem marcas, magistro coquinæ de Nortenberg decem marcas, siue marschalco de Pappenheim decẽ marcas, & camerario de Falckenstein decem marcas: tali tamẽ cum conditione, si ipsi & eorum quilibet in huiusmodi curijs solemnibus prȩsentialiter adsint in suis officijs ministrãdo. Si verò ipsi vel eorum aliqui absentes fuerint, ex tunc officiales Imperialis siue règalis curiæ, qui talibus præsunt officijs eorum, quorum supplent absentiam, singuli singulorum sicut vicẽ nomenq; & laborem sufferunt, sic lucra & commoda reportabunt. Dum autem Princeps aliquis equo vel alteri bestiæ insidens, feuda sua ab Imperatore recipit vel Rege, equus ille seu bestia cuiuscunque speciei sit, debetur superiori Marschalco, id est, Duci saxoniæ, si præsens adfuerit, alioquin illi de Pappenheim eius Vicemarschalco, aut illo absente Imperialis siue regalis curiæ marschalco. Cùm sacri Romani celsitudo Imperij diuersarum nationũ moribus vita & idiomate distinctarum linguis habeat gubernacula moderari, dignum est, & cunctorum sapientum iudicio censetur expediens, quod Electores principes ipsius Imperij columnæ & latera, diuersorum idiomatũ & linguarum differentijs instruantur, vt plures intelligant, & à plurimis intelligantur, qui plurimorum necessitatibus releuandis Cæsareæ maiestati assistant, in partem solicitudi-